fîro

ANDREI PLATONOV

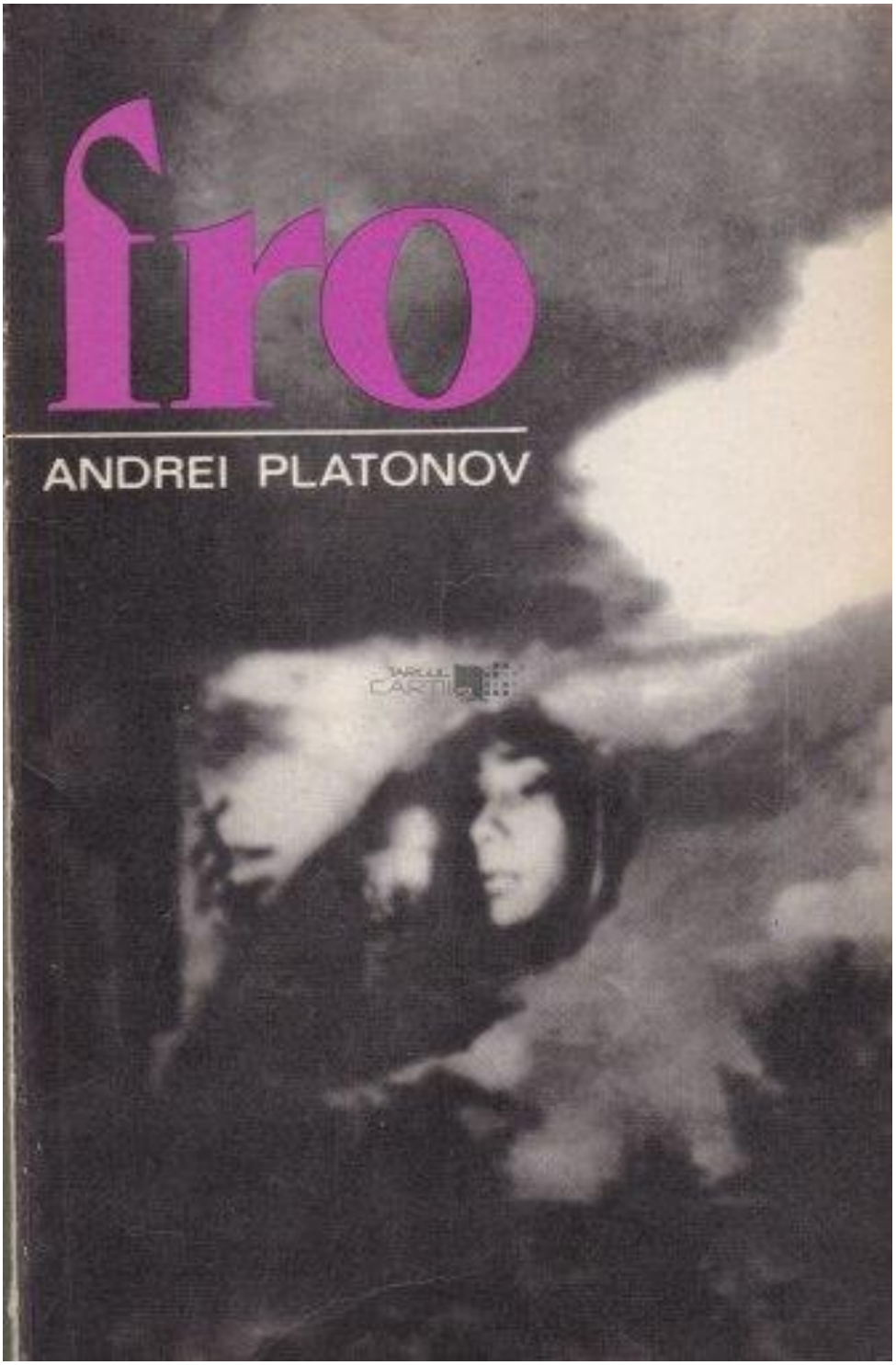

Andrei Platonov

FRO

NUVELE ŞI POVESTIRI

ÎN ROMÎNEŞTE DE
CONSTANTIN STREIA
şi TATIANA BERINDEI

Coperta de Victor Maşek

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ BUCUREŞTI
1968

NUVELE

STĂVILARELE DE LA EPIFAN

Dedicat M. A. Kaşinţevei

I

„Cît de înțelepte sînt minunile firii, scumpul meu frate Bertram ! Și atît de adînci tainele lumii, că nici mintea cea mai ascuțită nu le poate pătrunde ! Oare poți să vezi, chiar și numai în închipuire, locul din inima continentului asiatic în care se află fratele tău ? Îmi dau seama că nu ești în stare să înțelegi asta, fiindcă se știe doar că te farmecă prea zgomotoasa Europă și forfota oamenilor din orașul meu natal, Newcastle mereu plin de marinari și unde privirea unui om luminat are de ce se bucura.

Cu atît mai adînc m-a cuprins dorul de patrie, și cu atît mai mult mă roade urîtul vieții mele de schimnic de aici.

Rușii sînt oameni blînzi, ascultători și plini de răbdare în muncile lor trudnice și fără de odihnă, dar sălbatici și întunecați în neștiința lor. Buzele mi s-au ferecat din lipsă de grai civilizat. Nu vorbesc cu șefii mei de echipă de pe șantiere decît prin semne, iar aceștia le spun cu glas tare poruncile muncitorilor.

Locurile de pe aici sînt binecuvîntate : păduri bogate în

lemn pentru corăbii acoperă malurile rîurilor și aproape toate cîmpiile. Fiarele sălbatice își găsesc aici cele de trebuință vieții, ca și omul, și rușii de prin sate îndură din pricina lor mari neajunsuri.

Grîne și carne de vită afli din belșug, și din cauză că mănînc prea mult, m-am cam îngreunat la trup, în ciuda dorului meu de scumpul nostru Newcastle.

Scrisoarea aceasta este mai puțin amănunțită decît cea de dinaintea ei. Negustătorii care pornesc către Azov, Cafa și Con stantinopol și-au terminat repararea corăbiilor și se pregătesc de plecare. Ca să ajungă mai repede la Newcastle, trimit epistola mea prin ei. Aceștia se grăbesc, ca nu cumva să scadă apele Tanaidului[1] și să nu le mai îngăduie să plece cu corăbii atît de încărcate. Rugămintea pe care ți-o fac nu-i tocmai greu de îndeplinit și te rog să nu mă refuzi.

Țarul Peter este o foarte mare personalitate, deși cam împrăștiat și face zarvă numai ca s-o facă. Mintea lui se asemuiește cu țara sa : ascunde bogății îmbelșugate, dar pare a fi sălbatică și plină de sihle și fiare.

Cu toate acestea, este foarte binevoitor și darnic cu meșterii corăbieri din țările străine.

Am durat la gurile rîului Voronej o ecluză cu două trepte, cu batardou, folositor pentru repararea corăbiilor pe uscat cu cît mai puține greutăți. Am mai construit un întins batardou și o ecluză cu porți potrivite pentru scurgerea

[1] Donul

apelor. După aceea am mai făcut o ecluză cu două porți pentru trecerea unor corăbii mari, în așa fel, încît să le poți închide pe acestea din urmă oricînd în locul împrejmuit de batardou și să se dea drumul la apă, după ce corăbiile vor fi intrat acolo.

Cu treaba aceasta s-au scurs șaisprezece luni. Apoi am primit altă însărcinare. Țarul Peter, mulțumit de silința mea, mi-a poruncit să durez o alta ecluză mai sus, ca să facă Voronejul navigabil pînă la oraș pentru corăbii de optzeci de tunuri. În decurs de zece luni, am terminat și această lucrare grea, și construcțiile mele vor dăinui cît lumea. Și asta, deși pamîntul pe care am ridicat ecluza este cam slab și țîșneau din el izvoare puternice. Pompele nemțești nu le-au putut ține piept și ne-am întrerupt munca timp de șase săptămîni din pricina marelui belșug de apă. Atunci, am construit noi o mașină ce scotea cîte douăsprezece butoaie de apă pe minut și care a lucrat fără oprire vreo opt luni ; abia după aceea putînd să intrăm pe uscat, în fundul gropanului.

La sfîrșitul acestei lucrări grele, Peter m-a sărutat și mi-a dat o mie de ruble de argint, o suma destul de mare pentru vremea noastră, mai spunîndu-mi pe deasupra că nici Leonardo da Vinci, născocitorul ecluzelor, nu și-ar fi făcut treaba mai bine.

De aceea m-am gîndit cu tot dinadinsul, iubitul meu Bertram, să te chem în Rusia. Cei de aici sînt tare darnici cu inginerii, iar lui Peter îi plac foarte mult îndeletnicirile

inginerești. Am auzit din gura lui că e de trebuință construcția unui canal între două rîuri mari din această țară, anume Don și Oka.

Vrea să facă o cale de apă neîntreruptă între Marea Baltică, Marea Caspică și Marea Neagră, ca să ajungă cu corăbiile prin întinsele ținuturi ale continentului, pînă în India, în țările Mediteranei și în Europa. Asta și-a pus în minte țarul. Și a luat această hotărîre din pricina negoțului și a tagmei celor ce fac mai toată neguțătoria prin Moscova și prin orașele din jur ; unde mai pui că bogățiile țării se află și ele mai cu osebire către mijlocul continentului, de unde nu ai avea alt drum de ieșire decît legînd rîurile mari prin canaluri, spre a naviga pe ele de la Perși pînă la Sanct-Petersburg și de la Atena la Moscova, precum și către Ural, pe Ladoga, în stepele calmuce și mai departe.

Pentru o astfel de ispravă măreață însă țarul Peter are nevoie de ingineri. Fiindcă un canal între Don și Oka nu-i lucru de glumă și cere mare silință și cunoștințe adînci.

Așa că i-am făgăduit țarului să-l chem de la Newcastle pe fratele meu Bertram, pentru că eu sînt cam obosit, pe lîngă faptul că-mi iubesc logodnica și mit s-a făcut dor de ea. De patru ani trăiesc ca un sălbatic, m-am istovit și mă prostesc.

Răspunde ce hotărăști în legătură cu propunerea mea, dar eu te sfătuiesc să vii. Are să-ți fie cam greu, dar după cinci ani te poți întoarce la Newcastle om bogat și-ți poți

petrece restul zilelor acasă, în pace și belșug. Țelul acesta merită orice trudă.

Să-i transmiți logodnicei mele, Any, dorul și dragostea mea și s-o înștiințezi că mă voi înapoia curînd acasă. Te rog sa-i spui că trăiesc numai cu gîndul la ea și să mă aștepte. Rămîi cu bine și salută cu dragoste iubita noastră mare, voiosul Newcastle și scumpa noastră Anglie.

Al tău frate și prieten,
inginer *William Perry*

8 august, 1708.“

II

Bertram Perry a sosit la Sanct-Petersburg în primăvara anului 1709, de îndată ce s-a deschis navigația.

Călătoria de la Newcastle o făcuse cu „Mary“, o corabie veche, ce cutreierase de multe ori porturile australiene și sudafricane.

Căpitanul Sutherland i-a strîns mîna lui Perry, urîndu-i drum bun prin această țară înfricoșătoare și o întoarcere cît mai grabnică în casa părintească. Bertram i-a mulțumit și a debarcat în portul orașului străin din împărăția uriașă, unde-l aștepta o muncă grea, singurătatea, ba poate chiar și moartea.

Nu avea decît treizeci și trei de ani, dar fața lui posomorîtă, tristă, precum și tîmplele cărunte îl făceau să

pară de patru zeci și cinci.

În port l-a întîmpinat trimisul țarului Rusiei și rezidentul regelui Angliei.

După ce s-au schimbat cuvintele plictisitoare potrivite cu împrejurarea, s-au despărțit ; trimisul țarului s-a dus acasă, pentru ca să-și manînce kașa de hrișcă, rezidentul englez, la birourile lui, iar Bertram, în locuința ce-i fusese rezervată lîngă un depozit din port.

Avea odăi curate, pustii și tihnite, dar liniștea și bunăstarea din jur erau pline de melancolie. În fereastra venețiană bătea dinspre mare un vînt puternic, și răcoarea care adia de la geam îi amintea și mai mult de singurătatea sa.

Pe o masă trainică și scundă a găsit un plic cu peceți.

Bertram l-a deschis și a citit :

,,Din porunca Măriei-sale, cîrmuitor al întregii Rusii, Colegiul Științific îl roagă stăruitor pe inginerul de marină englez Bertram Ramsey Perry să poftească la Colegiul Științific de la Direcția de ape și canaluri din Obvodnîi prospect.

Măria-sa țarul veghează în persoană la desăvîrșirea lucrărilor de legare a rîurilor Don și Oka, prin lacul Ivan, și rîurile Șat și Upa și cere grăbirea muncii pentru întocmirea planurilor.

De aceea, sînteți poftit a vă înfățișa grabnic la Colegiul Științific, îngăduindu-vă totuși puțină odihnă după călătoria pe mare, cît e de trebuință pentru liniștirea simțurilor și

întremarea trupului.

Din pomnea președintelui,
Legislator-șef și jurisconsult al Colegiului Științific,

Heinrich Wortmann"

Bertram s-a întins, cu scrisoarea în mînă, pe o canapea nemțească, largă, și, fără să-și dea seama, a adormit.

Îl trezi furtuna dezlănțuită afară. Pe strada întunecoasă și pustie, cădea în vîrtejuri o ninsoare umedă și deasă. Bertram aprinse lampa și se așeză la masă, cu fața spre fereastra înfricoșătoare. Dar nu avea ce face și începu să studieze.

Se scurse multă vreme ; pămîntul fusese cotropit de mult de noaptea furișă. Uneori, uita unde este și se întorcea deodată, socotind că se află în odaia lui de acasă, de la Newcastle, unde se vede pe fereastră peisajul portului cald și plin de lume, cu geana tulbure a Europei mijind în zare.

Dar vîntul, noaptea și zăpada din stradă, tăcerea și frigul din casă, toate i arătau că locuința lui se găsea pe o altă paralelă.

Și gîndul de care se ferise atîta vreme puse deodată stă-pînire pe el.

Mary Carborund, logodnica lui, în virsta de douăzeci de ani, acum se plimbă probabil pe străzile pline de verdeață din Newcastle, cu o crenguța de liliac în bluză.

Poate că altul o duce de braț, șoptindu-i cuvinte înșelătoare de dragoste, dar el, Bertram, n-o va afla niciodată. Călătorise doua saptămîni pe mare și cîte nu se putuseră petrece în vremea aceasta în inima capricioasă și ușuratică a logodnicei sale !

Este oare în stare o femeie să-și aștepte soțul timp de cinci sau zece ani, păstrînd dragoste unui chip depărtat ? Greu de crezut ! De-ar fi fost așa ceva cu putință, pămîntul s-ar fi umplut de mult de oameni cu suflet nobil.

Dacă ar fi convins că lasă în urma lui o iubire adevărată și plină de credință, orice om ar pleca bucuros chiar și în lună.

Bertram își umplu luleaua cu tutun de India.

„La drept vorbind, Mary are dreptate ! Ce nevoie are ea de un soț negustor sau simplu marinar ? Eu o iubesc și este o fată deșteaptă..."

Gîndurile îi alergau foarte repede, unul după altul, însă fără să se învălmășească.

„Ai toată dreptatea, micuța mea Mary... Mai simt încă mireasma de iarbă pe care o răspîndeai în jurul tău. Îmi aduc aminte că ai spus : «Vreau un soț ca pelerinul Iscander, ca vijeliosul Tamerlan sau ca neîmblînzitul Atila. Dacă este și navigator, aș vrea să fie ca Amerigo Vespucci...» Multe mai știi și ce înțeleaptă ești tu, Mary !... Ai, într-adevăr, dreptate : dacă-l iubești pe soțul tău mai mult decît viața, să fie cel puțin mai interesant și mai de preț decît ea ! Altminteri, te-ai plictisi, și nefericirea te-ar

duce la pieire."

Bertram scuipă cu îndîrjire tutunul pe care-l mesteca, spunînd :

„Da, Mary, ai avut prea de timpuriu o minte ascuțită. Poate că nu merit o soție ca tine. Dar ce simțămînt plăcut e să mîngîi un căpșor atît de ager ! Pentru mine, ar fi o desfătare să știu că sub buclele nevestei mele sălășluiește o minte atit de pătrunzătoare ! Dar să vedem unde vom ajunge !... De aceea am plecat încoace, în Palmira aceasta atît de tristă! Nu scrisoarea lui William m-a îndemnat la un asemenea pas, ea a venit doar în sprijinul unei hotărîri a inimii mele..."

Bertram simți că înțepenește de frig și se pregăti de culcare. În timp ce el și-o închipuia pe Mary și vorbea cu ea în gînd, peste Sanct-Petersburg se dezlănțuise viscolul, care se opintea în clădiri, înfrigurînd încăperile.

Se înfășură în plapumă, mai puse deasupra și mantaua lui de marinar, făcută din piele de drac, un postav fără moarte, și ațipi ; dar o tristețe vie și furișă punea tot mai mult stăpînire pe trupul său uscat și puternic fără să asculte de glasul rațiunii.

Din stradă se auzi un pîrîit ciudat, de parcă se crăpa în două o corabie izbită de sloiuri ; Bertram deschise ochii și-și încordă auzul, dar, uitîndu-și suferința, adormi înainte de a se dezmetici bine.

III

A doua zi se duse la Colegiul Științific unde găsi proiectul lui Petru. Lucrările de proiectare abia începuseră.

Țarul hotărîse ca între Don și Oka să fie săpat un canal navigabil, care să facă legătura dintre ținuturile Donului și Moscova, precum și cu provinciile de pe lingă malurile Volgăi. În acest scop, trebuia să se pornească la înfăptuirea întinselor lucrări de construire a stăvilarelor și canalelor, pentru proiectarea cărora fusese chemat Bertram din Britania.

Săptămîna următoare și-a petrecut-o studiind documentele, pe temeiul cărora urma să se proiecteze lucrările. Acestea s-au dovedit a fi bine întocmite de oameni pricepuți, și anume de inginerul francez generalul-maior Trousson și de tehnicianul polonez căpitanul Cickiewski.

Bertram era mulțumit, fiindcă, datorită acestor cercetări temeinice, se puteau începe fără întîrziere lucrările de construcție. Atras de personalitatea lui Petru, se zbatea cu gîndul, chiar de la Newcastle, să-l ajute pe țar la opera de civilizare a acestei țări sălbatice și plină de taine, lucru care ar fi hotărît-o și pe Mary să-l ia de bărbat.

Iskander fusese un cuceritor, Vespucci un descoperitor de lumi noi, iar acum, în veacul construcțiilor, inginerul inteligent luase locvul ostașului însîngerat și al

călătorului obosit. Bertram muncea din greu, însă era fericit: durerea pricinuită de plecarea lui de lîngă logodnică se mai potolea cîte puțin în timpul lucrului.

Rămăsese în aceeași locuință în care descinsese în ziua sosirii sale, nu se ducea la serate, nici la Amiralitate, nici prin case particulare. nu căuta săa aibă relații cu doamne și cu soții lor, deși unor doamne din înalta societate le-ar fi plăcut să-l cunoască pe englezul acesta singuratic mai îndeaproape. Bertram își conducea munca așa cum conduci o corabie – prevăzător, cu judecată, fără pierdere de vreme, ferindu-se în planșele lui de bancurile de nisip și de pragurile primejdioase ale teoriei.

Pe la începutul lui iulie, proiectul era gata, și planurile, trecute pe curat. Documentele au fost înfățișate țarului, care le-a încuviințat și a poruncit să i se plătească lui Bertram, drept răsplată, o mie cinci sute de ruble de argint, iar pe viitor să i se statornicească o leafă de o mie de ruble pe lună și să fie numit maistru și conslructor-șef al tuturor stăvilarelor și canalelor care trebuiau să lege Donul de Oka.

Tot atunci. Petru a poruncit guvernatorilor și voievozilor din provinciile în care urmau să se construiască stăvilarele și canalele să-l sprijine cu mare silință pe șef, dîndu-i orice le-ar cere. Bertram a fost învestit cu împuternicirile unui general, neavînd mai mari peste sine decît pe țar și pe comandantul-șef al armatelor.

După o convorbire oficială, Petru s-a ridicat în picioare

și i-a spus lui Bertram următoarele cuvinte :

— Meștere Perry ! îl cunosc pe fratele tău William, care este un iscusit corăbier și navigator pe rîuri și se pricepe de minune să înfrățească puterile apelor cu meșteșugite alcătuiri. Ție ți se încredințează o muncă și mai de seamă, o munca mai înțeleaptă, prin care noi ne-am gîndit să contopim pentru vecie cele mai mari rîuri ale împărăției noastre într-un singur trup de apă, aducînd astfel un ajutor temeinic negoțului pașnic, precum și oricăror osteneli militare. Prin numitele lucrări, am hotărît cu tărie să intrăm în legătură cu străvechile țări din Asia, peste Volga și Marea Caspică și, de-o fi cu putință, să legăm lumea întreagă de Europa cea luminată. Mai dorim să ne mai hrănim și noi puțin prin această neguțătorie cu toate țările, deprinzînd totodată mîinile poporului nostru cu meșteșuguri străine.

Tocmai de aceea îți dau poruncă să pornești neîntîrziat la înfăptuirea lucrărilor pentru această cale de navigație !

Dacă se va împotrivi careva, să mă înștiințezi prin soli, ca să mă răfuiesc cu cine-o fi cît mai degrabă. Iată mîna mea drept chezășie! Fii dîrz chiar dintru început, sîrguiește-te cu înțelepciune, că eu știu a-i mulțumi, dar a-i și pedepsi cu cnutul pe cei ce-s nepăsători cu averea statului ori se ridică împotriva voinței țarului !

Cu o repeziciune pe care nu ai fi bănuit-o în trupul sau masiv, Petru s-a apropiat de Bertram și i-a dat mîna.

Apoi s-a întors și a pornit către odăile sale, dregîndu-și

glasul și gîfîind.

Cuvintele țarului i-au fost tălmăcite inginerului, care s-a bucurat de ele.

Proiectul lui Perry era următorul : să se dureze treizeci și trei de stăvilare din piatră de calcar și granit, să se sape un canal de unire de douăzeci și trei de verste de la satul Liubovka, de pe malul rîului Șat, pînă la satul Bobrikov de pe Don ; albia Donului să fie curățată și adîncită, pentru a se putea naviga pe el de la satul Bobrikov pînă la satul Gai, cale de o sută zece verste ; pe lîngă acestea, urma ca lacul Ivan, din care izvorăște Donul, precum și tot canalul, să fie împrejmuite și apărate de un val și de dîmburi de pămînt.

Trebuia, așadar, să se dureze două sute douăzeci și cinci de verste de drum de apă, cu un capăt la Oka, iar cu celălalt pătrunzînd în Don printr-un canal de o sută zece verste lungime. Canalul urma să aibă doisprezece stînjeni în lățime și o adîncime de doi arșini.

Administrația șantierului trebuia să se stabilească în orașul Epifan din provincia Tula, care se afla în centrul viitoarelor lucrări.

O dată cu Bertram porneau la drum cinci ingineri nemți și zece conțopiști de la Pricazul administrativ.

Se hotărîse plecarea pentru 18 iulie. În ziua aceasta, la ora zece dimineața, în fața casei lui Bertram trebuiau să tragă rădvanele de poștă pentru călătoria prin locuri pustii, care cerea multă răbdare, spre Epifan, un punct

neînsemnat de pe hartă.

IV

Un suflet de om, cît trăiește pe lumea asta, trece dintr-un necaz într-altul.

Cei cinci nemți și Perry s-au adunat la un ospăț îmbelșugat, să mănînce cît îi țineau puterile, ca să nu mai simtă nevoia hranei o zi și-o noapte.

Și-au umplut, așadar, bine pîntecele, pregătindu-se pentru o îndelungată contemplare a întinderilor pustii din împărăția Rusiei din acele vremi.

Acum. Perrz își rînduia într-un cufăraș pachetele de tutun — cel din urmă lucru pe care-l făcea înainte de orice drum. Nemții își încheiau scrisorile către familiile lor, și cel mai tînăr dintre ei. Karl Bergen, izbucnise pe neașteptate în plîns, cuprins de un dor mistuitor la gîndul tinerei și iubitei lui soții.

În clipa aceasta s-a auzit în ușă bătaia puternică și poruncitoare a unei mîini de slujbaș. Așa nu putea să bată decît un om trimis, fie să aresteze, fie sa vestească despre vreo milostivă hotărîre a turbatului țar.

Dar nu era nici una, nici alta, ci un trimis de la Pricazul poștelor.

Acesta întrebă care dintre ei este Bertram Perry, căpitan și inginer englez. Cinci mîini de nemți, pistruiate și cu alunițe, îl arătară pe englez.

Trimisul scoase înainte un picior, luînd o poziție caraghioasă, și-i întinse respectuos lui Perry un plic cu cinci peceți.

- Domnule, aveți bunătatea de a primi această epistolă din țara englezească !

Perry luă plicul, se retrase lîngă fereastră, îl deschise și citi :

„Newcastle, iunie 28

Bunul meu Bertram! Îți dau o veste neașteptată. Îmi pare rău că te supăr. Să fii convins că dragostea mea pentru tine nu s-a stins încă de tot. Dar un simţământ nou și puternic mi-a cuprins sufletul. Și cu sărmana-mi minte mă străduiesc să evoc chipul tău drag, pe care inima mea l-a adorat cu atîta tristețe.

Ești însă un om naiv şi crud. De dragul cîștigului, al aurului ai plecat în țăîri îndepărtate ; mînat de setea nestăpînită de glorione, mi-ai întunecat dragostea și tinerețea însetată de iubire. Sînt femeie, fără tine pierdută ca o crenguță desprinsă de pom și mi-am încredințat viața altuia.

Îți mai amintești. bunul meu Bert, de Thomas Rice ? El e soțul meu. Oridt de amant ai fi, trebuie să recunoști că este un om toarte cumsecade și mi-e tare devotat ! L-am respins o vreme, dîndu-ți intîietate ție. Dar tu ai plecat, și el m-a consolat mult timp, potolindu-mi spaima și durerea pricinuite de dragostea mea pentru tine.

Nu te întrista, Bert ! Mi-e atît de milă de tine ! Ai fost într-adevăr în stare să crezi că-mi doream de bărbat un Alexandru Macedon ? Nu, eu simțeam nevoia unui soț credincios, pe care să-l iubesc, chiar de-ar încărca în port cărbuni sau ar naviga ca simplu marinar, dar și-ar cînta tuturor oceanelor dragostea lui pentru mine. Asta îi trebuie unei femei și să te gîndești mereu la lucrul acesta, naivul meu Bertram !

Au și trecut două săptăinîni de la nunta mea cu Thomas. Sîntern ainîndoi foarte fericiți. Poate că și port un copil în pîntece. Ca să vezi ce repede s-au petrecut toate ! Și asta pentru că Thomas este iubitul meu și nu mă va părăsi, pe cînd tu ai plecat în colonii ; poți să rămîi cu ele, că eu îl păstrez pe Thomas.

Adio ! Să nu fii trist, și cînd te vei întoarce la Newcastle, vino să ne vezi, c-o să ne facă plăcere. Iar dacă mori, te voi plînge împreună cu soțul meu,

Mary Carborund-Rice."

Cuprins parcă de nebunie, Perry citi scrisoarea de trei ori, Iuîn d-o mereu de la capăt. Apoi ridică privirea spre uriașa fereastră : era păcat s-o spargă —- geamul fusese cumpărat cu bani grei din țara nemțească. Să facă zob masa ? Dar nu avea la îndemînă ceva destul de greu. Să-l cîrpească pe vreunul dintre nemți ? Însă erau ființe fără apărare, iar unul dintre ei mai și plînsese. În timp ce furia se dezlănțuise în sufletul lui, șovăind totuși să-i dea frîu

liber, reținut de judecata sa rece, aceasta își găsi o ieșire...

- *Herr* Perry, ce aveți la gură ? îl întrebară nemții.
- Cum ? zise acesta, sleit de puteri și cuprins de o nemărginită tristețe.
- Ștergeți-vă la gură, *Herr* Perry.

Inginerul își smulse cu greu pipa dintre dinții care se înfipseseră în ea ; dar aceștia, puternic încleștați, se adînciseră în gingii, făcînd să curgă din ele sînge amar.

- Ce s-a întîmplat ? Vreo nenorocire acasă ?
- Nu. Gata, prieteni...
- Ce-i gata, *Herr* Perry ? Sînteți bun să ne spuneți ?
- Uite că s-a oprit sîngele, și gingiile se vor vindeca. Acum să plecăm la Epifan.

V

Călătorii urmau Calea Solilor, care duce, prin Moscova, pînă la Kazan, contopindu-se dincolo de Moscova cu Kalmiusskaia Sakma, drumul tătăresc spre Rusia de pe malul drept al Donului. Tocmai pe acolo trebuiau să se abată drumeții, pentru ca apoi, continuîndu-și călătoria pe marile căi ale Idovului și Ordobazarului, precum și pe drumeaguri de țară, să ajungă la Epifan, unde urmau să se stabilească.

Vîntul care bătea din față risipea, o dată cu răsuflarea, și durerea din pieptul lui Perry.

Îl încîntau meleagurile acestea atît de bogate, dar și atît de zgîrcite și simple. Străbăteau pămînturi, pe care, deși erau un adevărat îngrășămînt, nu creștea decît o vegetație săracă : mesteceni rari, dar eleganți, și plute despletite și fremătătoare.

Întinderea aceea intensifica sunetele cu atîta putere chiar și în miez de vară, de parcă ar fi fost imaterială.

Uneori, în inima vreunei păduri, răsărea cîte o bisericuță modestă, de lemn, în stil bizantin. În apropierea Tverului, Perry descoperise la o biserică de sat, în ciuda aspectului ei de o simplitate cu adevărat protestantă, austeră, o oarecare influență gotică. Privind-o, simți ca o adiere caldă din patrie, spiritul rece și practic al credinței strămoșilor săi, care înțelesesem deșertăciunea tuturor celor nepămîntești.

Îi atrăgeau atenția întinsele turbării de sub poala pădurilor ; simțea pe buze gustul imenselor bogății ascunse în aceste soluri negricioase.

Neamțul Karl Bergen, cel ce plînsese la Sanct-Petersburg scriind o scrisoare, se gîndea la același lucru. Aerul curat îl înviorase, durerea despărțirii de tînăra lui soție se mai potolise, și acum îi explica lui Perry, înghițindu-și saliva :

- *England* este *Schachtmeister*[2]*. Russland* este *Torfmeister*[3] ! Așa e, *Herr* Perry ?

[2] ...regina minelor de cărbuni (germ)
[3] regina turbăriilor (germ)

- Da, da, chiar aşa, răspunse Perry, întorcîndu-se și contemplînd înspăimîntătoarea înălțime a cerului de peste întinsurile uriașe, înălțime cu neputință de închipuit deasupra mării, ori deasupra îngustei Insule Britanice.

Călătorii se opreau din cînd în cînd prin satele din drum, ospătîndu-se din belșug. Perry mînca donițe întregi de lapte covăsit, care i se părea destul de gustos și bun pentru digestie în timpul călătoriei.

Au trecut prin Moscova. Inginerii nu au uitat mult timp muzica clopotelor ei și tăcerea turnurilor goale de tortură din colțurile Kremlinului. Pe Perry l-a impresionat mai ales biserica Sfîntul Vasili Blajennîi, rodul cumplitei strădanii a unui suflet primitiv de artist vrînd să atingă sublimul, precum și arcuita splendoare a lumii dăruite omului.

Cîteodată, dinaintea lor se întindeau stepe fără de sfîrșit și pămînturi acoperite numai cu colilie, pe care nu vedeai nici o urmă de drum.

- Dar Calea Solilor unde e ? îi întrebară nemții pe surugii.

- Chiar asta e, au răspuns aceștia, arătînd cu mîna întinderea dreaptă.

- N-o vedem ! exclamară nemții, cercetînd pămîntul cu ochii.

- Apoi, cale se cheamă că o iei pe-aici către un loc anume, că de bătătorit un drum pe meleagurile astea nici vorbă nu poate fi. Stepa ține așa pînă la Kazan, tot ca-n palmă, îi lămuriră surugiii pe cît se pricepeau.

- Grozavă treabă ! au zis nemții, rîzînd.
- Nici vorbă ! încuviințară cu gravitate surugiii. Așa ai vedere mai largă și loc mai mult ! Cînd te uiți la stepă, cum se întinde ea dinainte-ți, te podidesc lacrimile de bucurie I
- Foarte interesant I se minunau nemții.
- Nici vorbă ! ziceau mereu surugiii, zîmbind pe sub mustață, ca să nu fie nimănui cu supărare.

Dincolo de Reazan, un tîrgușor pierdut și nu tocmai primitor, nu întîlneau decît rar vreo așezare omenească. Localnicii duceau o viață simplă și plină de teamă. Cu teama rămăseseră de pe vremea tătarilor ; îi speria orice drumeț ; aveau o fire închisă și cămări dosnice în care își păstrau puținele averi.

Bertram Perry privea uimit rarele așezări întărite, în mijloc cu cîte o bisericuță. Oamenii trăiau în cocioabe îngrămădite unele într-altele. Felul de viață din jurul unor astfel de cetățui părea nou, fiindcă, pe vremea cînd tătarii ajungeau pînă aici prin stepa acoperită cu ierburi, localnicii se adăposteau după valuri de pămînt și zăplazuri de lemn. Aceste cetățui erau locuite mai mult de slujbași, oameni aduși încoace de cnezi, și doar de puțini plugari folositori țării. Acuma însă așezările creșteau, și toamna se țineau în ele nedei de pomină, cu toate că țarul se războia cînd cu suedezii, cînd cu turcii, secătuind țara.

Peste puțin, călătorii urmau să cotească pe Kalmiusskaia Sakma, drumul tătarilor spre Rusia, ce ducea, pe malurile Donului.

Într-o zi, pe la amiază, surugiul își flutură pe neașteptate biciul, scoțînd un chiot sălbatic. Și caii pomirăn goană.

- Tanaidul ! strigă Karl Bergen, scoțîndu-și capul din rădvan.

Perry opri trăsura și coborî. Departe, în zare, acolo unde cerul se unește cu pămîntul, strălucea, ca o fantasmă de argint, o geană vie, luminoasă ca omătul de pe vîrful unui munte.

„Așadar, acesta este Tanaidul !“ își spuse Perry, înspăimîntat de planul lui Petru ; atît de mare i se părea a fi ținutul, atît de minunat și de nesfîrșit peisajul în care trebuia să dureze pentru corăbii o cale de apă. Ceea ce pe planurile de la Sanct-Petersburg părea clar și ușor de înfăptuit, aici, la o jumătate de zi de Tanaid, părea a fi un lucru primejdios, anevoios și măreț.

Perry străbătuse oceanele, dar pămînturile uscate, încremenite de dinaintea lui erau tot atît de misterioase, minunate si grandioase.

- Acu, către Sakma ! zise surugiul de pe unul din caii înaintași. O luam pieziș ! înainte de se lasă noaptea, trebuie să fim negreșit pe șleaul Idovului !

Caii bine hrăniți cu ovăz porniră în goană, parcă gînd în gînd cu oamenii grăbiți.

- Oprește ! strigă deodată surugiul din față, ridicînd biciul, ca să le dea de știre celor din urmă.
- Ce s-a-ntîmplat ? întrebară nemții, cu teamă.

- Am uitat să-l luăm pe străjer, răspunse omul.
- Cum așa ? întrebară din nou nemții, mai liniștiți.
- La popas, s-a dus să-și facă nevoile-ntr-o viroagă, și cînd mă uit în spate, ia-l de unde nu-i !
- Vai de capul lui de pîrgar bărbos ! zise, sfătos, al doilea surugiu.
- Uite-l cum vine-n goană prin stepă , chelbosul, ținîndu-și nădragii cu mîna ! se liniști primul surugiu.

Și caravana porni mai departe, spre miazăzi, către șleaurile Idovului și Ordobazarului. ca apoi s-o ia pe drumurile de țară ale Epifanului.

VI

Lucrările de la Epifan au fost pornite fără întîrziere.

O limbă aproape necunoscută, un popor ciudat și propria-i deznădejde îl prăbușiseră pe inginerul Perry în prăpastia singurătăţii.

Toată energia și-o revărsa pe șantier, înfuriindu-se uneori fără pricină, de ajunseseră ajutoarele lui să-i spună comandant de ocnași.

Voievodul de la Epifan îi trimisese la corvadă pe toți țăranii din voievodatul său. Unii spărgeau piatra și. o carau la stăvilare, alții săpau canalul ori curățau albia rîului Șat, stînd pînă la brîu în apă.

„Ei bine, Mary, nu și nu ! mormăia Bertram, rătăcind noaptea prin locuința lui de la Epifan. Durerea pe care mi-

ai pricinuit-o nu mă va învinge ! Cît sînt viu, voi lupta. Construiesc canalul, țarul mă va răsplăti împărătește și voi pleca în India... O, ce milă mi-e de tine, Mary !...“

Doborît de suferință, de gînduri negre și de prisosul de energie din trupul său viguros, cădea fără veste într-un somn greu, iar prin somn striga ca un copil, topindu-se de durere.

Spre toamnă, veni la Epifan și țarul Petru. Nu l-au mulțumit lucrările.

- Bateți apa-n piuă. în loc să vă siliți a grăbi un lucru de folos pentru țară, a zis el.

Într-adevăr, oricît se străduia Perry, lucrările înaintau încet. Țăranii căutau să scape de corvadă, iar cei mai bezmetici fugeau și se ascundeau cine știe pe unde.

Cîțiva localnici mai puși pe pîră s-au dus la Petru cu jalba-n proțap, plîngîndu-se împotriva răutății mai-marilor lor. Petru porunci să se facă o cercetare și se dovedi că voievodul Protasiev îi scutea pe unii țărani din comunele din apropierea orașului de orice corvadă în schimbul unor mari sume de bani și mai cîștiga pe deasupra și un milion de ruble din tot felul de socoteli încărcate și cereri de ajutoare de la vistierie.

Țarul a poruncit ca Protasiev să fie bătut cu cnutul, apoi l-a trimis la Moscova pentru un adaos de cercetare, dar din pricina amărăciunii și a rușinii acesta a murit acolo înainte de soroc.

După plecarea împăratului, înainte de a se uita faptele

rușinoase ale voievodului, peste șantierul de la Epifan s-a abătut o altă nenorocire.

Lucrările de la lacul Ivan erau conduse de Karl Bergen ; acolo se ridica în jurul lacului un dîmb de pămînt, pentru ca, umplîndu-se apoi cu apă, să se poată naviga pe el.

În septembrie, Perry a primit de la acesta următorul raport :

„Oamenii sosiți aici, mai cu seamă slujbașii de la Moscova și meșterii de pe malurile Balticii, cu voia lui Dumnezeu zac aproape toți bolnavi. I-a ajuns o mare nenorocire, sînt secerați mai ales de friguri și se umflă. Muncitorii de rînd de prin partea locului o duc mai bine, dar de cum dau de vreo greutate ori grăbire a lucrărilor prin apa mlaștinilor, care acum spre toamnă s-a făcut cam rece, umblă cu gînduri de răzmeriță. Cred că, dac-o merge tot așa mai departe, s-ar putea sa ne pomenim și fără șefi, și fără meșteri. Drept care aștept porunci grabnice din partea inginerului constructor-șef.“

Perry aflase mai dinainte că meșterii de la Marea Baltică și tehnicienii nemți nu numai că se îmbolnăveau și mureau prin bălțile de pe lîngă Șat și Upa, dar că-și părăseau și lucrul și fugeau pe drumuri neștiute spre căminele lor, însușindu-și sume mari de bani.

Îl cuprinse teama ca viiturile de primăvară să nu dărîme construcțiile începute și fără de apărare. Ar fi vrut să ajungă cu ele atît de departe, încît apele crescute să nu le mai poată pricinui neajunsuri prea mari.

Dar asta era o treabă grea, fiindcă tehnicienii ori mureau, ori fugeau, iar răzvrătirea se întindea printre țărani tot mai mult și nu mai ieșeau la lucru sate întregi. Bergen nu putea să ia singur în piept vitregia aceasta a împrejurărilor și nici să vindece oamenii de friguri.

Atunci, ca să pună capăt măcar unuia dintre rele, Perry a trimis poruncă tuturor centrelor sale de muncă, precum și tuturor voievodatelor din jur ca, sub pedeapsa cu moartea, să nu se îngăduie străinilor - meșterilor de la canale și stăvilare - să treacă pe acolo, nici să li se închirieze care, să li se vîndă cai sau să li se dea bani cu împrumut.

Și l-a semnat pe țar, pentru ca, înspaimîntîndu-i, oamenii să-l asculte : n-avea decît să fie certat de Petru, doar nu putea să se ducă la Voronej, unde acesta pregătea o flotă pentru expediția în Marea de Azov, ca să umble după semnătura Măriei-sale, pierzînd două luni de zile.

Dar nici în felul acesta nu izbuti să-i sperie pe meșteșugari.

Abia acum își dădu seama că greșise cînd pornise lucrările în asalt, cu un număr atît de mare de muncitori, slujbași și meșteri. Ar fi trebuit s-o ia mai încet, ca să îngăduie oamenilor și meșterilor să se deprindă treptat cu o astfel de muncă și să-și vină în fire.

În octombrie, lucrările s-au oprit cu desăvîrșire. Inginerii nemți se străduiau din răsputeri să țină pază bună

pe lîngă construcții și materiale, dar nu izbuteau să facă nici asta. Tocmai de aceea îi trimiteau cu orice prilej lui Perry rapoarte peste rapoarte, cerîndu-i să le dea drumul de pe șantiere, pentru ca atunci cînd o veni ţarul, sa nu fie uciși în bătaie fără nici o vină.

Într-o duminică, se înfățișă la Perry voievodul de la Epifan.

- Berdan Ranizeici, uite ce ți-am adus ! O nemaipomenită necuviință !
- Ce anume ?
- Un document. Dar să cugeți pe-ndelete asupra lui, că eu aștept cu răbdare... Ti-i-i ! Dar tare-i pustiu în casa ta, Berdan Ranizeici ! E drept că nu prea avem noi neveste pe măsura ta. Văd și eu, văd și eu și-mi pare rău de tine...

Perry despături hîrtia :

„Către
Petru I Alexeici,
Țar și Stăpînitor a toată Rusia.

Noi, robii tăi, precum și țăranii noștri fost-am puși ăst an, Slăvite Doamne, să trudim nelipsit la a Măriei-tale lucrare de canal și la stăvilare, tocmai la vreme de arat, de secerat și de adunat fînul. Zăbovind noi la această treabă, nu ne-am mai putut duce pe la casele noastre, din care pricină nu am adunat nici bucatele semănate de cu

toamnă, iar pe cele de primăvară n-am apucat a le semăna, că n-are cine și cu ce. Din lipsă de cai nu avem cu ce ne duce, iar care dintre frații noștri și dintre țărani mai stăpîneau dinainte o mînă de grîne date la treier ori nu, apăi pe acelea slujbașii și muncitorii porniți întru slujba Măriei-tale către Epifan le-au luat cu nemiluita și neplătind nici un ban, iar ce-a mai rămas, cu voia lui Dumnezeu, fost-a ros de șoareci, pînă ce s-a ales prafu de ele, iar nouă și țăranilor noștri acei slujbași și lucrători ne pricinuiesc multe neajunsuri și jafuri, stricîndu-ne și mai toate fetele înainte de vreme. “

- Ai văzut, Berdan Ramzeici ? îl întrebă voievodul.
- Cum de-a ajuns scrisoarea asta la domnia-ta ? zise Perry.
- Uite-așa, din întîmplare. Vreo cîțiva slugoi s-au tot ținut timp de vreo două săptămini de pisarul meu, rugîndu-l, fie să le dea, fie să le spună cum se fac cernelurile, făgăduindu-i drept răsplată o șunca de porc. Pisarul, om cu moșie și viclean foarte, le-a dat cerneala, dar s-a apucat să umble pe urmele lor, a aflat de ce-i vorba și-a pus mîna pe jalbă... căci în tot Epifanul nu afli cerneala decît la Pricazul voievodal și nimen nu știe din ce fel de vopseluri se face !...
- Să-i fi chinuit eu intr-adevăr într-atît ?! zise Perry.
- Da de unde, Berdan Ramzeici ! Așa sînt oamenii de pe la noi, nesupuși și necuvuncioși ! Oricît le-ai căuta în coarne tot ar ticlui jalbe și cereri, măcar că nu sînt știutori

de carte și nu se pricep nici din ce să facă cernelurile... Dar las-că-i bag eu la strîmtoare ! Îi învăț eu minte să se ridice împotriva noastră și să scrie jalbe țarului fără contenire... Cu grea osîndă ne-a năpăstuit Dumnezeu ! De ce le-o mai fi dat și lor grai ? De vreme ce nu știu a scrie și a citi, drept ar fi fost să li se ia și graiul.

- Dar de la lacul Ivan ai mai primit domnia-ta vreo înștiințare ? Gloatele de muncitori trimiși pe jos și cu carele, îndrumate către lac de domnia-ta de la Epifan, însoțite de străjeri, or mai fi acolo ?

- Care gloate ? Alea de le-am mînat eu în ziua de Ispas, în luna lui gustar ? Da de unde, Berdan Ramzeici ! Acu vreo zece zile a venit de-acolo un străjer călare, zicînd că ăi de-au mers pe jos au dat bir cu fugiții pînă la unul către laik și Hoper, și familiile lor chiar că trăiesc ca vai de lume, flămînzind pe la Epifan. Muierile nu-mi mai dau pace, și-apoi toți nemernicii umblă să mă-nfunde cu cîte-o jalbă... Tare mă tem de mînia țarului, Berdan Ramzeici ! Dac-o pica pe-aici, pune să mă bată, fără altfel de judecată. Să-mi iei apărarea, Berdan Ramzeici, te rog s-o faci în numele Dumnezeului tău ăl din Anglia l

- Bine, am să-ți iau apărarea, i-a spus Perry . Dar căruțele cu cai mai lucrează la lacul Ivan ?

- Da de unde, Berdan Ramzeici ! Caii le-au luat-o înainte celor ce-au plecat pe jos, s-au împrăștiat care mai de car prin stepă și prin cătune prizărite, pitindu-se. Parcă-i mai poți găsi ? E rău, e rău, caii s-au istovit de tot

muncind şi nu mai sînt de folos la arat, iar mulți au și apucat să-și dea sfîrșitul prin stepă... Asta-i, Berdan Ramzeici .

- Da, da! exclamă Perry, strîngîndu-și. cu palmele capul netrebnic, care nu-l putea ajuta cu nimic. Şi-acum ce-ai de gînd, voievoade ? întrebă el. Mie-mi trebuie lucrători! Descurcă-te-ntr-un fel și fă-mi rost de oameni și de cai, fiindcă viitura de ape o să-mi dărîme stăvilarele la primăvară, și țarul n-o sa-mi ierte asta.
- Fă cum ți-e voia, Berdan Ramzeici. Poți să-mi tai și capul, că n-am nici o putere, în tot Epifanul n-au mai ramas decît muieri, și voievodatul meu e plin de tîlhari. Nu mai am curaj nici să mai trec prin el, darămite să caut muncitori ! Mie mi-e totuna, că dacă scap de mînia poporului, tot îmi taie țarul capul !
- Asta nu mă mai privește ! Uite care-i porunca mea, voievoade : pînă săptămîna viitoare să-mi aduci la lacul Ivan cinci sute de oameni fără cai și o sută cu cai ; la stăvilarul de lingă satul Storojevaia Dubrovka, o mie cinci sute fără cai și patru sute cu cai ; la stăvilarul Niuhovski, două mii fără cai și șapte sute cu cai ; la canalul Liubovskoi, între Șat și Don, patru mii fără cai și o mie cinci sute cu cai, iar la stăvilarul Gaievski o sută cu cai și șase sute fără. Asta-i însărcinarea, voievoade ! Ia hîrtia ! Și intr-o săptămînă să-mi faci rost de toți, într-altfel mă plîng țarului !
- Ascultă-mă, Berdan Ramzeici !...

Perry îi tăie vorba :

- Nu mai ascult nimic. Nu mai vreau să mai îngădui ce se petrece și să mă jeluiesc doar, fiindcă nu-s mireasă. Mie îmi trebuie muncitori, nu văicăreli ! Du-te prin voievodat și fă-mi rost de oameni !

- Am înțeles, Berdan Ramzeici, am înțeles ! Atît numai că nu pot face nimic, jur pe răposata maică-mea...

- Du-te prin voievodat ! repetă mîniat Perry.

- Atunci, măcar să-ngădui , Berdan Ramzeici , să lăsăm pe primăvară căratul pietrei. Țăranii se tem de asta mai mult decît de orice, că prea-i mare de tot greutatea, și-apoi nici piatra nu se scoate ușor la Liutorț...

- Bine, fie, răspunse Perry, căruia numai de lucrări noi nu-i mai ardea, cînd nu știa cum să-și apere de viitură nici lucrările vechi. Acum du-te, voievoade ! Prea ești bun de gură, iar la treabă, viclean și fără rost.

- Foarte mulțumesc pentru piatră ! Rămîi cu bine , Berdan Ramzeici !

Voievodul mai murmură cîteva cuvinte și plecă.

Cele din urmă cuvinte le spuse în graiul băștinaș de la Epifan, și Perry nu le înțelese. Că dacă ar fi înțeles, și-ar fi dat seama ca nu-l așteaptă nimic bun.

VII

Cei cinci ingineri nemți au venit să petreacă lunile de iarnă la Epifan. În cele din urmă șase luni îmbătrîniseră, le

crescuseră bărbile și păreau sălbăticiți.

Karl Bergen se usca pe picioare de dorul nemțoaicei lui, dar pentru că semnase un contract cu țarul pe timp de un an nu putea să plece mai curînd : pe vremea aceea, nu-ți prea prindea bine să-i nemulțumești pe rușii, din care pricină tînărul neamț tremura de frică, se topea de dorul alor lui și nu mai era bun de nimic.

Ceilalți nemți se simțeau și ei prost și le părea rău că veniseră în Rusia după cîștig.

Numai Perry nu se dădea bătut, și durerea din cauza fostei lui logodnice nu-și găsea potolire decît prin cheltuiala crîncenei sale energii.

Stînd la sfat cu nemții, Perry și-a dat seama că stăvilarele neterminate erau în mare primejdie. Revărsarea de primăvară a apelor putea să măture din calea ei toate lucrările, dar mai cu seamă pe cele de la Liutorț și Murovl, de unde muncitorii fugiseră încă din luna august.

Ca răspuns la ultima poruncă a lui Perry, voievodul de la Epifan nu-i trimisese nimic - sau din rea-voință, sau că, într-adevăr, nu izbutea să adune muncitori.

Cumpănind starea lucrurilor, inginerii n-au putut născoci cum să scape stăvilarele de urgia apelor primăverii. Perry știa că țarul avea obiceiul să poruncească inginerilor de la Petersburg care-i durau corăbiile să îmbrace înainte de lansarea acestora giubele negre, ca de înmormîntare. Dacă lansarea și cursa de

probă a corăbiei decurgeau cu bine, Petru îl răsplătea pe constructor cu o sută ori chiar cu mai multe sute de ruble, după tonajul vasului, și-l dezbrăca de veșmîntul de condamnat la moarte cu propriile lui mîini. Dacă însă corabia lua apă și se lăsa pe-o rînă, fără vreo pricină vizibilă, ori, și mai rău, se scufunda aproape de mal, țarul poruncea ca acestor ingineri corăbieri să li se taie capul fără întîrziere.

Perry nu se temea să-și piardă și el capul, deși știa că asta ar fi cu putință, ceea ce nu le-a spus nemților.

Şi a început o iarnă așa cum sînt ele de obicei în marea Rusie. Epifan a fost îngropat în zăpadă și împrejurimile au amuțit cu totul. S-ar fi părut că oamenii de aici erau doborîți de mîhnire și de o chinuitoare plictiseală. În realitate însă n-o duceau prea rău. Își făceau vizite unii altora, cu prilejul nenumăratelor sărbători goleau multe cupe cu vin de casă, mîncau varză murată și mere acre și se însurau, fiecare la sorocul lui.

Copleșit de urît și de singurătate, unul dintre nemți, anume Peter Forch, s-a însurat de Crăciun cu o fată din localitate, Xenia Tarasovna Rodionova, fiica unui bogat negustor de sare. Acesta era stăpînul a patruzeci de căruțe, care băteau drumul dintre Astrahan și Moscova cu douăzeci de cărăuși, îndestulînd cu sare ținuturile de la miazănoapte. În tinerețea lui, Taras Zaharovici Rodionov făcuse și el cărăușie. Peter Forch s-a mutat la socrul său și, de atîta tihnă și hrană bună, a prins curînd carne pe

trup.

Toți inginerii de sub ordinele lui Perry s-au îndeletnicit cu sîrg pînă-n pragul noului an european cu întocmirea proiectelor de lucrări, cu devizele pentru materialele de trebuință și mîna de lucru, precum și cu plănuirea a tot felul de mijloace care să ajute construcțiilor să scape cu bine din epoca revărsării apelor.

Perry înaintă țarului un raport, arătînd felul în care se desfășuraseră lucrările, urmările nenorocite ale lipsei de muncitori, precum și faptul că se îndoiește de terminarea lor cu bine. Pentru orice eventualitate, trimise o copie a raportului său și ambasadorului englez de la Sanct-Petersburg.

În februarie, un curier al țarului a adus la Epifan un plic pentru Perry.

„Lui

Bertram Perry,

Inginer-constructor șef al stăvilarelor de la Epifan și al canalelor dintre rîurile Don și Oka.

Vestea despre nepriceperea la treaba la care te-am pus a sosit la mine înainte de venirea jalbei tale. Din neizbînda asta judec cum că oamenii de la Epifan sînt niște netrebnici și pricep ce le este de folos, dar s-ar fi cuvenit ca și tu să pornești mai cu nădejde la înfăptuirea celor de trebuință și să-i muncești mai cu strășnicie pe cei

ce ți-au fost dați să te ajute, ca nimeni să nu îndrăznească a se arăta nesupus, fie el meșter străin, ori om de rînd.

După ce m-am gîndit temeinic la cele de nevoie stăvilarelor de la Epifan, am hotrît a lua anume măsuri de pază pentru vara viitoare.

Pe voievodul ăla al tău l-am alungat, mai dîndu-i și-un canon, anume sa duca niște brandere[4] de la Azov, pe Voronej, prin vaduri cu ape puține. Iar în locul lui ți-l trimit pe Grișka Saltîkov, om cu tărie și pricepere, după cîte știu aprig și iute la mînie. El o să-ți fie de cel mai mare sprijin întru îndrumarea gloatelor de muncă și a carelor de trebuință.

Am mai hotărît ca în voievodatul Epifanului să fie stare de război și să se ia toți bărbații de-a valma la cătănie. Apoi o să-ți trimit porunci și căpitani dintre cei mai destoinici, care-or să meargă cu companii de recruți și cătane de la Epifan la locurile tale de muncă, iar tu să fii socotit peste ei general, dîndu-le lor, ajutoarelor tale, precum și meșterilor, gradele cuvenite, precum le merită.

Am hotărît starea de război și în voievodatele vecine, unde-or să se-ntindă lucrările tale...

Dar dacă și-n vara ce vine o să dai greș cu stăvilarele și canalele, să știi că nu-i de glumă. N-o să-ți meargă bine, chiar dacă ești supus britanic.”

Perry s-a bucurat de răspunsul lui Petru. Datorită noilor

[4] Grander - vas incendiar, folosit ta lupte navale pentru a da foc flotei inamice.

reforme de pe teritoriul Epifanului, succesul lucrărilor era asigurat. Se temea doar ca revărsările de primăvară să nu pricinuiască pagube atît de mari, încît să se aleagă praful și pulberea de toată munca din anul acela.

În martie primi de la Newcastle o scrisoare pe care o citi ca pe o veste de pe lumea cealaltă, dovedind cît de mult uitase viața lui din trecut.

„Bertram,

În ziua de Anul nou s-a stins din viață primul meu născut, un băiat. Mă chinui cu gîndul la el. Iartă-mă că-ți scriu, deși ești acum pentru mine un străin, dar tu ai crezut totdeauna în sinceritatea mea. Îți amintești ? Spuneam că femeia nu-l uită niciodată pe omul căruia i-a dăruit cea dintîi sărutare.

Nici eu nu te-am uitat, de aceea îți și scriu despre bucuria mea pierdută, despre micul meu fiu. L-am iubit mai mult decît pe soțul meu, decît amintirea ta și decît pe mine însămi. O, de cîte ori mai scump mi-a fost el decît tot ce am eu mai de preț ! Nu-ți mai scriu despre el, fiindcă o să mă podidească plînsul și n-o să mai termin scrisoarea aceasta, a doua pe care ți-o trimit. Prima am expediat-o acum o lună.

Bărbatul meu s-a înstrăinat cu totul de mine. Muncește mult, seara se duce la clubul marinarilor, iar eu rămîn singură și-mi este atît de urît ! Nu mai am decît o singură mîngîiere : lectura și scrisorile către tine, pe care, dacă nu

te superi, ți le voi trimite acum mai des. *

Rămîi cu bine, scumpul meu Bertram ! Mi-ești drag ca un prieten și ca un fel de rudă îndepărtată ; mă leagă de tine amintiri dragi. Scrie-mi, scrisorile tale mă bucură mult. Nu mă mai ține pe lumea asta decît iubirea pentru bărbatul meu și amintirea ta. Dar băiețelul mă cheamă în visurile mele, să împart cu el chinurile și moartea.

Și eu trăiesc încă, mamă fricoasă și nepăsătoare l

Mary

N.B. La Newcastle e primăvară și foarte cald. Ca și pe timpuri, în zilele senine, dincolo de canal se zărește țărmul Europei. El îmi amintește mereu de tine, mărindu-mi dorul, îți mai aduci aminte dc versurile pe care mi le-ai scris cîndva într-o scrisoare de-a ta ?

«...O, dragoste, prea plină de durere,
Chezaș îți este-un suflet, mult de zei iubit...»

Ale cui sînt ? Îți mai amintești de prima ta scrisoare în care-mi mărturiseai că mă iubești, sfiindu-te să-mi spui prin viu grai cuvintele acestea hotarîtoare ? Atunci mi-am dat seama de curajul și modestia ta și mi-ai plăcut.”

După citirea acestei epistole, Perry, mai îmbunat, s-a lăsat cuprins de o dulce senzație de pace : poate că-i părea chiar bine de nenorocirea fostei sale logodnice, fiindcă ea crea un echilibru în destinele amîndurora.

În lipsa altei cunoștințe mai aropiate, începu să se ducă în vizită la Peter Forch. Acolo bea ceai cu dulceață de vișine și stătea de vorbă cu soția acestuia, Xenia

Tarasovna, povestindu-i de îndepărtatul Newcastle, de canalul cel cald și de țărmul european care se zărea în zilele senine. Numai despre Mary nu vorbea cu nimeni, deși amintirea ei era pentru el un izvor de adinci simțăminte omenești și apropiere sufletească de semenii săi. Începuse luna martie. Localnicii posteau, clopotele bisericilor ortodoxe sunau tărăgănat, iar la cumpenele apelor ogoarele se înnegriseră.

Perry era mereu voios. Nu-i răspunsese fostei sale logodnice, fiindcă știa că soțului ei nu puteau să-i fie pe plac scrisorile lui și, pe de altă parte, nici nu se simțea îndemnat sa aștearnă pe hîrtie formule obișnuite de politețe.

Pe inginerii nemți îi trimisese la stăvilarele mai primejduite, ca să conducă lucrările pentru scurgerea apelor de primăvară.

Țăranii fuseseră luați toți la cătănie. Iar noul voievod, Grigori Saltîkov, tăia și spînzura în voievodat fără milă și cruțare ; închisorile gemeau de țărani nesupuși, și în „Casa de biciuire", un așezămînt nou, înființat anume, nu era zi în care să nu se bage cu biciul mintea în capul țăranilor.

Acum aveau destui muncitori, cu și fără cai, dar Perry își dădea seama că trăia în necurmată primejdie. O răzmeriță putea izbucni oricînd și nu numai că te așteptai să fugă toți de la lucru, dar mai erau în stare să și distrugă construcțiile.

Primăvara era plină de toane : ziua gheața se topea puțin, iar noaptea dădea înghețul. Apa trecea prin stăvilare ca printr-o sită, dar nemții și muncitorii de pază apucau să astupe cu pămînt înghețat crăpăturile din stăvilare, așa că stricăciunile nu erau prea mari.

Perry, tare mulțumit de mersul lucrurilor, se ducea mai des pe la soția lui Forch, acum singură, stătea de vorbă cu tatăl ei despre cărăușii care transportau sarea, despre năvălirile tătarilor și despre ierburile grase din bătrîna stepă acoperită de năgară.

Către sfîrșitul primăverii, atît de frumoasă pe meleagurile acestea, se lăsă o căldură mare, apoi întreaga fire își pierdu tinerețea. Venise vremea maturității și a îndîrjitului toi de vară, făcînd să freamăte întreaga suflare a pămîntului.

Perry își pusese în gînd ca pîna-n toamnă să termine construcția tuturor canalelor și stăvilarelor. Îl cuprinsese nostalgia de mare, de patrie, de bătrînul său tată de la Londra.

Dorul tatălui de fiul său se măsura cu scrumul pipei lui, pe care nu o lăsa din gură cît era ziua de lungă. La despărțire, îi spusese :

- Bert, cine știe cît tutun o să mai fumez pînă la întoarcerea ta.
- Mult, tată, foarte mult ! răspunsese Bertram.
- Apăi, fiul meu, nici o otravă nu mai are putere asu-

asupra mea ! Cred că o să-ncep curînd a mesteca foi de

tutun...

La începutul verii, lucrările au mers mai repede. Înspăimîntați de poruncile țarului, țăranii munceau din greu. Cu toate acestea, unii, oameni sălbăticiți, tot fugeau și se ascundeau pe la schituri îndepărtate. Iar alții, mai plini de neastîmpăr, se înțelegeau în taină și ademeneau echipe întregi, fugind în Ural ori în stepele calmuce. Erau urmăriți, dar totdeauna zadarnic.

În iunie, Perry începu să treacă pe la locurile de muncă și găsi că se sîrguia și se construia mulțumitor.

Prima bucurie i-a adus-o însă Karl Bergen. Acesta descoperise în partea cea mai adîncă a lacului Ivan un izvor subpămîntean cu atîta apă, că părea să poată îndestula canalele în anii de secetă. Nu mai rămînea decît să se mai înalțe cu încă un stînjen dîmbul de pămînt făcut cu un an mai înainte, ca să se îngăduie ridicarea nivelului apei din lac, și după aceea, cînd va fi de trebuință, să i se dea drumul către canale printr-un anume sistem de descărcare.

Perry încuviință planul lui Bergen și hotărî ca puțul acela bogat să fie curățat fără întîrziere cu o lingură de lăcărit, după care să se coboare în el un tub mare de fier, împreună cu o plasă, pentru ca mîlul să nu astupe din nou izvorul. În felul acesta, prin mărirea debitului, nădăjduia să împiedice scăderea apelor în lunile secetoase.

Apoi se întoarse la Epifan cuprins de teamă și îndoieli. Proiectele întocmite la Petersburg nu ținuseră

seama de condițiile locale, dar mai ales de secetele dese de pe meleagurile acelea. Se vedea chiar de pe acum că în verile secetoase canalele vor duce lipsa de apă, și din calea fluvială nu va mai rămîne decît un drum nisipos de uscat.

De cum ajunse le Epifan, Perry cercetă din nou datele tehnice și descoperi ceva îngrozitor : proiectul fusese întocmit după datele locale din 1682, un an cu o vară bogată în ploi.

După ce stătu de vorbă cu localnicii și cu socrul lui Forch, își dădu seama că în anii cu zăpadă și ploi puține, apele din canale vor fi atît de scăzute, că nu vor putea pluti pe ele nici măcar niște simple bărci ; cu atît mai puțin în verile secetoase, cînd din albiile lor se va ridica praful.

„Asta înseamnă că pesemne n-o să-l mai văd pe tata ! își zise Perry. Nici la Newcastle nu voi mai pleca, nici țărmul Europei nu-l voi mai zări vreodată !“

Nu mai avea decît o singură speranță - izvorul de pe fundul lacului Ivan. Dacă el dădea destulă apă, se puteau alimenta canalele și în anii secetoși.

Însă descoperirea lui Bergen nu-i aduse lui Bertram liniștea și pacea, cum se întîmplase după primirea scrisorii de la fosta lui logodnică. Nu credea că puțul va îndestula canalele cu apă, dar își alina deznădejdea cu această mică speranță.

Deocamdată, pe lacul Ivan se construia o plută anume, de pe care urma să se lucreze la adîncirea puțului

subacvatic si să se bage în el un tub larg de fontă.

VIII

La începutul lunii august, Perry primi de la Karl Bergen un raport de serviciu adus de voievodul Saltîkov :

- Iată, excelență, scrisoarea aceasta e pentru domnia-ta. Băieții mei mi-au spus că adunătura de mujici de la stăvila rul Tatinka a fugit deunăzi în taină. Dar fii pe pace : mîine mîn acolo toate muierile bărbaților care-au dat bir cu fugiții. Iar pe fugari o să-i prind și-or să fie judecați de consiliul de război. Cînd oi reteza cîteva capete, ăilalți or să-și vină ei în fire. Așa stă treaba.
- Bine, Saltîkov , răspunse Perry, foarte îngrijorat.
- Așadară , excelență , o să iscălești domnia-ta condamnările la moarte ? Că acuși ești cel mai mare aici.
- Bine, iscălesc...
- Şi-apoi, domnule general, să știi că mîine fac vedere pentru fie-mea. Un fecior de negustor din Moscova, care-i trage clopotele, vrea s-o ia de nevastă pe Feklușa mea. Așa că să poftești la noi...
- Mulțumesc. Poate că vin. Mulțumesc, voievoade.

Saltîkov plecă, și Perry scoase plicul lui Bergen.

„Confidențial !

Stimatul meu coleg,

Între 20 și 25 iulie s-a îndeplinit forarea sondei

subacvatice de la lacul Ivan, pentru adîncirea, lărgirea și curățirea puțului. Potrivit hotărîrilor și prevederilor domniei-voastre, debitul acestuia trebuia să crească în foarte mare măsură.

Însă cînd s-a ajuns la al zecelea stînjen, lucrările au fost curmate din pricinile de mai jos.

În ziua de 25 iulie, la 8 seara, lingura nu a mai scos clisă, ci doar nisip mărunt și uscat. În toată vremea lucrărilor, am fost de față.

Depărtîndu-mă cu barca de pluta de pe care se fora, pentru a mă duce pe mal să-mi fac nevoile, pe lac am zărit iarbă ieșind din apă — lucru pe care nu-l mai văzusem pînă atunci. Scoborînd pe uscat, l-am auzit urlînd pe Iliușka, un cîine care se hrănește cu ce pică de la cazanul soldaților. Și, în ciuda credinței mele în Dumnezeu, m-am înfiorat.

De la muncitorii-soldați am aflat că apa din lac scădea de la amiază fără contenire. Apoi, în mijlocul lui, iarba a ieșit de tot din apă și s-au arătat două ostroave mici.

Pe soldați i-a cuprins o cumplită spaimă ; ziceau că am spart cu tubul fundul lacului și că acesta va seca de tot.

Și într-adevăr, urma lăsată pe mal arăta bine că apa scăzuse în douăzeci și patru de ceasuri cu o jumătate de stînjen.

M-am întors pe plută și am poruncit să se oprească forarea și să se înceapă fără întîrziere astuparea puțului. Pornind la treabă, am coborît în el un capac de tuci cu un

diametru de un arșin, dar a fost tras de îndată în adîncul pămîntului și-a pierit. Atunci, am băgat în puț un tub umplut cu lut, însă a fost supt și acesta și nu s-a mai știut de el. Apa din lac se scurge pe acolo fără oprire și în clipa de față, pierzîndu-se pe veci.

E ușor de ghicit ce s a petrecut. Meșterul a străpuns cu lingura de foraj stratul de argilă care ținea apele din lac.

Sub ea se află nisipuri uscate și lacome, care sug acum toată apa, trăgînd la fund orice lucru de fier.

Nemaiștiind ce e de făcut, aștept ordinele domniei-voastre."

Perry, care nu cunoscuse piuă atunci spaima, se cutremură, ca oricare ce s-ar fi aflat in locul lui. Copleșit de groază, își lăsa fruntea pe masa și izbucni în lacrimi.

Soarta rea se ținea pretutindeni de el : își pierduse patria, o pierduse pe Mary ; acum se prăbușeau și construcțiile sale. Știa ca n-o să mai scape cu viața din văile acestea secate, că n-o să mai vadă scumpul lui Newcastle, nici țărmul Europei, nici pe tatăl său, cu pipa în gură, că n-o s-o mai poată privi măcar o dată pe Mary.

Stătea in odaia scundă și pustie, scrișnind din dinți și plîngînd în hohote. Răsturnare masa și se zbuciuma, încolțit ; copleșit de suferință și pierzindu și stăpinirea de sine. Începu să urle, și deznădejdea se dezlănțui în el, întunecîndu-i judecata.

În sfirșit, îrnpăcindu-se cu răul, zîmibi. rușinat de izbucnirea deznădejdii sale. Apoi scoase din geamantan o

carte și începu s-o citească :

,,*Arthur Chemsfield*
Lady Betty Hugh şi iubirea ei
Roman
în
trei volume şi 40 de părţi

...Doamna mea! Inima-mi plină de iubire geme, cuprinsă de nesfîrşite chinuri, trîmbiţîndu-şi cu glas de înger rugămintea : alege-mă dintre toţii bărbații din lumea bună sau scoate-mi inima afară din piept și mîninc-o, precum un ou moale*

O furtună lugubră îmi cutremură țeasta capului, și sîngele îmi arde-n vine ca smoala în flăcări! Oare n-o să mă mîngîi doamnă Betty ? Nu te temi că vei plînge pe mormîntul unui om străin, dar devotat ?

Mistress Betty, ştiu că dacă mă voi apropia de casa voastră, *mister* Hugh mă va ucide cu vechea lui armă încărcată cu praf de pușcă stătut. Fie! Îndeplinească-se destinu-mi fatal !

Sînt un spărgător de cămine, dar simţirea mea caută îndurare sub cămaşa iubitei, acolo unde-i bate inima sub colinele sînilor naivi ! .

Sînt un vagabond fără de adăpost ! Dar cer să fiu tratat cu bunăvoinţă de consortul domniei tale, care-i om cu greutate!

M-am săturat să tot iubesc cai şi alte vieţuitoare, caut dragostea la o fiinţă mai fină, la o femeie...”

Perry căzu pe neașteptate într-un somn adînc și înviorător ; cartea, vrednică de luare-aminte, dar hărăzită a nu fi citită pînă ìa capăt, îi pică din mînă.

Se înserase, odaia se răcise, lumina vie se stinsese, înlocuită de picuratul unor raze nelămurite, coborînd din cerul misterios ce se boltea peste nesfirșitele întinderi.

IX

Trecu un an demn de ținut minte, o toamnă îndelungată, o iarnă și mai îndelungată și o primăvară sfioasă, de o rară frumusețe.

Și deodată înflori liliacul, trandafirul acesta al provinciilor rusești, darul grădinilor modeste și simbolul nelipsitelor visări pastorale.

„Calea fluvială de stat dintre Don și Oka“ fusese terminată. Pe ea urmau să navigheze ani de-a rîndul corăbii mari și mici, potrivite cu o țară continentală.

Călduri mari se lăsaseră chiar din luna mai. La început, plantele tinere umpluseră cîmpiile de miresme, dar în iunie, de pe cîmpuri porni o adiere de pulbere, de frunze vestede și de flori ofilite de zăpușeală ; și nu pica un strop de ploaie.

Pentru luarea în primire a stăvilarelor și a canalelor, țarul a trimis un inginer francez, pe generalul Trousson,

însoțit de o comisie alcătuită din trei amirali și un inginer italian.

- Inginer Perry, a spus Trousson. Din porunca țarului vă poftesc ca peste o săptămînă să puneți în stare de navigație canalul dintre Don și Oka ! Măria-sa m-a împuternicit să inspectez construcțiile navale, pentru a vedea dacă funcționează bine și se potrivesc cu ceea ce a urmărit luminata sa minte.
- Am înțeles ! a răspuns Perry. Calea navigabilă va fi gata peste patru zile !
- O, e minunat ! a exclamat mulțumit Trousson. Atunci porniți la lucru, domnule inginer, și nu întîrziați întoarcerea noastră la Sanct-Petersburg !

„ Peste patru zile s-au deschis porțile stăvilarelor, lăsînd apa să se reverse, însă debitul era atît de mic, încît ea nu s-a ridicat la mai mult de un arșin nici chiar în locurile cele mai adînci. Apoi, cînd apa s-a înălțat cît de cît în albia rîului, apăsînd și înăbușind izvoarele subterane, acestea s-au oprit.

În ziua a cincea, apa nu a mai crescut de loc în spațiul dintre stăvilare. Era arșiță, nu ploua, din vîlcele nu se scurgea în canal nici un strop de apă.

Pe rîul Șat, de la stavilarul Murovleanski, a fost pusă pe apă o barcă încărcată cu lemne, cu un pescaj de cinci sferturi de arșin. După ce s-a îndepărtat o jumătate de verstă, aceasta s-a împotmolit pe un banc de nisip, chiar pe șenalul canalului.

Trousson și comisia lui de recepție mergeau pe mal de-a lungul traseului, în troici.

În afară de muncitorii de trebuință, nici un țăran nu a fost de față la inaugurarea acestei căi fluviale. Aceștia abia așteptau să scape de pacostea de la Epifan, și pe apă nu se gîndea să circule nici unul dintre ei ; poate c-o s-o mai treacă vreodată cu piciorul vreun bețiv, și mai rar, cuscrii, veniți de la depărtări de cîte două sute de verste, fiindcă vecinii nu se încuscreau între dînșii din pricina muierilor, care nu se puteau înțelege.

Trousson înjura în franțuzește și în englezește, dar fără nici un folos. Pe rusește nu știa să înjure, din care cauză nici măcar muncitorii de pe la stăvilare nu se temeau de el, neînțelegînd ce tot zbiară, cu spume la gură, străinul acesta făcut general rus.

Că apă o să fie puțină și n-o să poată ține corăbii pe ea știau femeile de la Epifan de mai bine de un an. Tocmai de aceea și socotiseră localnicii că lucrarea aceasta era o distracție a țarului și o născocire nemțească, fără să îndrăznească însă a întreba pentru ce era pus poporul la asemenea cazne.

Numai femeile de la Epifan se înduioșau de soarta posomorîtului Perry :

,,E potrivit de stat și chipeș, om la locul lui ; și nici bătrîn parcă n-ar fi, dar cu muieri nu umbla. L-o roade vreun necaz ori și-o fi îngropat nevasta, cine poate ști, că de spus nu spune... Și-i atît de mîhnit, că ți-e mai mare

jalea să te uiți la el...”

A doua zi, o sută de țărani au fost trimiși să măsoare adîncimea apei. Aceștia au început a păși prin vad. De înotat n-au apucat decît oleacă pe lîngă stăvilar, încolo au mers peste tot pe jos. Șefii de echipă însemnau adîncimea, făcînd crestături pe prăjinile duse de oameni, dar foloseau ca măsură mai mult partea piciorului de la genunchi la gleznă, după care socoteau în palme, care la cîte unii aveau cîte o jumate de arșin. Pe vremea aceea, degetele de la mîna omului erau mai lungi și nu se prea potriveau la măsurători.

Într-o saptămînă, s-a sfîrșit măsurătoarea pe toate canalele și Trousson a stabilit că nici măcar o barcă nu putea trece pretutindeni, iar pe alocuri, nici chiar o plută.

Iar ţarul poruncise ca apa să fie atît de adîncă, încît pe rîuri și canale să poată naviga corăbii de cîte zece tunuri.

Comisia a întocmit un proces-vcrbal, care a fost citit lui Perry și ajutoarelor sale, inginerilor nemți.

În acesta se spunea că atît pe canale cît și pe rîurile pe care se ridicaseră stăvilarele nu se putea naviga, nici pluti, din pricina adîncimii prea mici a apei. Toate cheltuielile și munca fuseseră făcute fără de nici un folos pentru nimeni. Procesul-verbal urma să fie înaintat ţarului, pentru ca acesta să hotărască ce va socoti de cuviință.

- Hm , da , a spus un amiral dintre însoțitorii lui Trousson, halal de calea voastră fluvială ! O să se ducă pomina de ce-ați săvîrșit aici. Și-ați mai supus și poporul

la munci istovitoare și fără de folos. Iar pe ţar l-ați făcut de rușine - de batjocură l-ați făcut. Văzînd isprava voastră, chiar că m-au apucat arsurile la stomac ! Vai de sufletul vostru, nemților ! Iar tu, englez făcător de minuni, acum te poți aștepta la bătaia cu cnutul și să fii mulțumit dacă te-alegi numai cu atît, fiindcă asta ar fi o pedeapsă destul de milostivă. Mă tem chiar ca țarul, cînd va primi acest raport, să nu ne ia la palme.

Perry tăcea. Știa că întocmirea proiectului se întemeiase pe datele adunate chiar de Trousson, dar nu mai avea nici un rost să-și caute scăparea.

A doua zi, în zori, Trousson a plecat cu însoțitorii lui.

Perry nu știa cum să-și folosească obișnuita lui putere de muncă și se plimba în fiecare zi prin stepă, și seara citea romane englezești, dar nu *Betty Hugh și iubirea ei.*

După zece zile de la plecarea comisiei, nemții au dispărut. Voievodul Saltîkov trimisese oameni în urmărirea lor, dar aceștia nu se întorseseră încă.

Dintre nemți, la Epifan nu mai rămăsese decît Forch, care-și iubea soția.

Perry și Forch știau că fuseseră puși sub supraveghere de Saltîkov. Voievodul aștepta porunci de la Petersburg și se ferea să dea ochi cu englezul.

Acesta din urmă se sălbăticise de tot și nu mai era în stare nici să gîndească. Era încredințat că nu mai avea nici un rost să încerce să se salveze. Știa că va fi pedepsit crunt de țar. Scrisese o scrisoare scurtă ambasadorului

britanic de la Petersburg, rugîndu-l să-l ajute, fiind supus al regelui Angliei, deși nu se îndoia o clipă că voievodul va întîrzia plecarea scrisorii, ori o va înainta într-un plic oficial la Pricazul de taină de la Petersburg.

Peste două luni, Petru a trimis un curier cu un plic confidențial, care a sosit cu un rădvan ; baieții alergau după el, și în praful ridicat de picioarele lor soarele într-apus se răsfrîngea în chip de curcubeu.

În ceasul acela, Perry tocmai stătea la fereastră. Și așa văzu el apropiindu-se grabnicu-i destin... Bănui de îndată ce vești aducea solul și se culcă, pentru ca să treacă mai ușor timpul, de care nu-i mai păsa.

- A doua zi, la răsăritul soarelui, cineva a bătut în ușă.

În casă a intrat voievodul Saltîkov.

- Cetățene englez, Berdan Ramzeici Perry, îți vestesc voia prea luminatului țar. Din clipa asta nu mai ești general, ci doar un civil, iar pe deasupra și un criminal. Vei merge la judecata țarului, la Moscova, pe picioare , sub pază. Pregătește-te de drum și părăsește clădirea statului !

X

La ceasul prînzului, Perry străbatea cu piciorul nemărginita întindere a Rusiei centrale, uitîndu-se

îndelung la firele de iarbă din cale. În spate avea un sac, iar alături, straja.

Îi aștepta un drum lung, și străjerii se purtau bine cu el, gîndind că n-au de ce să se mînie, zbuciumîndu-se zadarnic

Doi dintre ei erau localnici de la Epifan. Îi spuseră lui Perry că a doua zi dimineața, Forch, singurul neamț care nu fugise, urma să fie bătut cu biciul în casa caznelor. Ziceau că țarul nu-i dăduse nici o altă osîndă, în afară de bătaia asta, după care să fie alungat în țara lui nemțească.

Drumul pînă la Moscova s-a dovedit a fi atît de lung, încît Perry aproape uitase unde se ducea ; era atît de obosit, că nu mai dorea decît un singur lucru - să ajungă cît mai repede la capătul călătoriei și să-și găsească moartea.

La Reazan, paznicii de la Epifan au fost înlocuiți de alții, care i-au spus lui Perry că se așteaptă izbucnirea unui război cu ,ţara englezească.

- De ce ? i-a întrebat acesta.
- Se zice că țarul Petru l-ar fi prins în așternutul țarinei pe un sol englez, că i-a tăiat capul și l-a trimis soației sale într-un sac de mătase...
- Oare să fie adevărat ?

- O, d-apăi cum ? i-a răspuns unul dintre străjeri. L-ai văzut pe împăratul nostru ? O matahală de om I Zic unii cum că i-ar fi sucit gîtul acelui sol cu mîinile goale, ca pe

al unui pui de găină ! Te joci cu el ? Da merge vorba că țarul n-o să ridice poporul la război de dragul unei muieri...

Către sfîrșitul drumului, Perry nu-și mai simțea picioarele. Se umflaseră atît de tare, de parcă umbla cu pîslari.

Unul dintre străjeri, un bătrîn, i-a spus pe neașteptate la cel din urmă popas de noapte :

- Și unde te ducem noi pe tine ? Poate că la moarte ! Țarul e în stare în furia lui de acum de orice cruzime... Eu îmi luam de mult picioarele la spinare, zău așa ! Și uite ca tu mergi la moarte ca un puișor de găină ! De parcă n-ai avea sînge-n vine, frățioare ! Eu aș fi făcut în locul tău pe nebunul și nici să mă bată nu m-aș fi lăsat, darămite să mă mîne la moarte !

XI

L-au dus la Kremlin, în temnița din turn. Nu i-a spus nimeni o vorbă, și el nu s-a mai gîndit la soarta sa.

Toată noaptea a stat la fereastra mică, privind măreția stelelor, încîntat de minunatele scînteieri din adîncul fără de fund al hăului, nesupuse nici unei legiuiri.

S-a înviorat și a rîs vesel, șezînd pe podea, cu ochii în adîncul cerului, care domnea fericit peste nesfîrșitele spații.

Deodată a tresărit din somnul în care căzuse fără să-și dea seama, trezit de doi oameni care stăteau în picioare

dinaintea lui, vorbind în șoaptă, fără să-l scoale. Prezența lor îl deșteptase.

- Bertram Ramsey Perry, a zis diacul, citindu-i numele de pe o hîrtiuță, din porunca prea măritului țar ai fost osîndit la moarte prin tăierea capului. Asta-i tot. S-a sfîrșit cu tine ! Fie ca sufletul tău să fie primit în împărăția cerului ! Oricum, ești un om !

Diacul a plecat, s-a muncit o vreme cu zăvorul de fier și a zăvorit ușa.

Înăuntru a rămas însoțitorul lui, o matahală, un om din topor, numai în nădragii încheiați cu un nasture și fără cămașă.

- Scoate pantalonii !

Perry a dat să-și scoată cămașa.

- Ți-am poruncit să-ți scoți pantalonii, tîlharule !

Ochii albaștri ai călăului s-au întunecat, strălucind sălbatic, plini de o fericire năvalnică.

- Unde ți-e toporul ? I-a întrebat Perry, fără pic de teamă, în afară de o neplăcere ușoară, de parcă se afla dinaintea unei ape reci, în care voia să-l arunce omul din fața lui.

- Toporul ! a rînjit călăul. Îți vin cu de hac și fără topor !

În creierul lui Perry a pătruns ca un ascuțiș năprasnic o bănuială cumplită și străină firii lui, aidoma unui glonț înfipt într-o inimă vie.

Și bănuiala aceasta a înlocuit senzația pe care i-ar fi

lăsat-o tăișul toporului pe gît : ochii înghețați și muți i s-au umplut de sînge și s-a prăbușit în brațele călăului, care urla.

Peste un ceas, diacul a tras cu zgomot zăvorul de fier.

- Gata, Ignati ? a strigat el prin ușă, chincindu-se pe vine și ascultînd.
- Ai răbdare, nu te băga, păduche ! a răspuns gîdele. scrîșnind din dinți și gîfîind.
- Ce diavol ! a mormăit diacul. N-am mai văzut un om ca el ! Te și temi să intri pînă ce nu-și revarsă toată răutatea !

Clopotele sunau pentru „Cuvine-se . Utrenia era pe sfîrșite. Diacul a trecut pe la biserică, și-a luat o prescură pentru gustarea de dimineață și o lumînărică, pentru ca să citească seara, în singurătate, la lumina ei.

*

* *

În august, în ziua sărbătorii Schimbării la Față, voievodul Epifanului, Saltîkov, a primit un plic parfumat, acoperit cu mărci străine. Și adresa era scrisă într-o limbă străină, iar în rusește se puteau citi numai trei cuvinte :

Inginerului

Bertram Perry

Saltîkov era atît de tulburat, încît nu știa cum să scape

mai repede de scrisoarea aceasta trimisă unui mort. Și ca să nu intre-n păcat, a pus-o în dosul unei icoane, să rămînă acolo pe veci, sălaș al păianjenilor.

1927

SLOBOZIA SURUGIILOR

Ulița Milioanelor se afla de cincizeci de ani în slobozia aceasta. Aici era o casă cu o poartă veche de lemn, nu cu două canaturi ca altele, ci făcută dintr-o singură tăblie de scînduri prinsă în țițîni ca niște cîrlige. Lemnul de culoarea țarinii, sleit de mult de vreme și de toate cîte trecuseră peste el, se îmbrăcase cu un veșmînt catifelat de mușchi. Poarta nu se deschidea decît o dată pe săptămînă, ca să treacă sacagiul, cu multă băgare de seamă și supravegheat de stăpînul casei. Pe stîlpul din stînga al porții se vedeau trei inscripții, tot atît de vechi, pe cîte o placă ruginită de tablă :

„Z. V. ASTAHOV NR. 192"

Deasupra numelui de familie, ca un blazon, erau încrustate o furcă și o găleată, arătînd că stăpînul casei era dator să ducă uneltele acestea oriunde izbucnea un incendiu. O altă inscripție spunea simplu : „Prima societate de asigurare din Rusia, 1827“, dovedind că locuința de mai sus fusese asigurată. În sfîrșit, pe a treia scria : „De vînzare“, dar de mai bine de douăzeci și patru de ani nu venise nimeni s-o cumpere ; iar tinicheaua se înnegrise, și stapînul casei uitase pentru ce o pusese acolo.

Străbunicul lui Zahar Vasilievici Astahov fusese surugiu în slujba țarului. Pe vremea aceea, domnea țarina Ecaterina a II-a, iar stepa aceasta era pustie și înfricoșătoare. Aici veniseră colonișți din miazănoapte, oameni aprigi, în stare de orice, care înduraseră multe în viaţă. Nădăjduiseră să-și cîștige pîinea prin muncă liberă, dar nu se aleseseră decît cu mizerie și trudă chinuitoare, sălbăticindu-se curînd, uitați de Dumnezeu și de lume în aceste locuri pustii și îndepărtate. Pe împărătească nu o prea interesau colonișții, cu toate că printre ei erau răufăcători, care le dădeau destulă bătaie de cap moșierilor de pe meleagurile nordice. Pentru ea, stepa dintre marea de miazăzi și Moscova, cu pustietatea ei, nu însemna decît cel mult o cale spre regiuni mai călduroase, de care nu te dumireai la ce putea folosi. De aceea, îi privea pe coloniști ca pe niște localnici din margine de drum, care să asigure trecerea curierilor și a slujbașilor prin stepa virgină. Și puținii locuitori ai stepei s-au adaptat fără întîrziere nevoilor tronului ; au crescut cai buni, cu trupul zvelt, au întemeiat fierării și hanuri, au durat de-a lungul drumurilor cîrciumi și au pornit a transporta tot ce ținea de slujba statului.

Unii dintre ei, mai năbădăioși sau mai bisericoși, s-au tras mai adînc în stepă, departe de drumul mare, nerîvnind la cîștiguri de stat. Trăiau viață neștiută de nimeni, mîncînd an de an pîinea muncită de ei, fără să dea ochii vreodată cu vreun slujbaș al stăpînirii. Pe

aceștia i-a nedreptățit mai tîrziu țarina.

Alții, mai lacomi și mai dornici de viață ușoară și de petreceri, s-au oploșit pe lîngă drumurile cele noi croite prin stepă, urcîndu-se pe capra tarantaselor sau făcîndu-și de lucru cu cîte-o cîrciumă ori han. Cei veniți mai dinspre miazănoapte sau din apusul țării, de pe meleaguri sărace, pe unde oamenii se hrăneau din meșteșuguri, au întocmit pe lîngă drum cîte-o vatră și-o nicovală și s-au făcut fierari. Uneori, prin stepă treceau în goană oameni de seamă din slujba țarinei și era o mare cinste să-i servești.

În străvechea slobozie a surugiilor, de pe vremea cînd ea nu era decît un cătun așezat la margine de drum, locuiau trei țărani — strămoșii lui Astahov, ai lui Teslin și ai lui Scepetilnikov. Se deosebeau de ceilalți colonișți prin iubirea lor pătimașă și geloasă pentru cai, prin firea lor muieratică și slugărnicia față de generalii și înalții demnitari care treceau pe acolo. Nutreau în taină visul să-și aibă propriile lor herghelii, dar prilejul să ajungă bogați și să și-l împlinească nu se ivea nicicum.

Cînd duceau vreodată în iureș nebun pe cîte un trimis din Petersburg, își goneau fugarii pînă la istovire, știind bine că slujbașii țarului n-o să-i lase nerăsplătiți și or să le dea prețul a doi cai pentru unul singur ce se putea prăpădi pe drum.

Negustorii călătoreau arareori pe aici, preferînd marile rîuri din răsăritul ori din apusul țării ; nu le prea plăcea să fie duși în galop prin stepă, iar mărfurile și le transportau,

toate, fără grabă, pe apă, fiindcă-i costa mai ieftin.

Dar traiul îmbelșugat nu a ținut prea mult, abia vreo patru ani. Apoi deodată funcționarii au început a-și strînge băierile pungii. Chiar dacă mai dădeau cîte ceva, era atît de puțin, că nu mai ajungea nici de dohot.

- Plătim, ziceau ei, prețul statornicit de împărăție, și dacă vreți să vă plîngeți, duceți-vă la împărătească.

Surugiii își înghițeau năduful și tăceau. Dar a mai trecut o vreme și funcționarii n-au mai plătit nimic.

- Trăiți pe degeaba pe pămînturile statului, spuneau ei, să-i fiți recunoscători țarinei, că într-altfel odată vă alungă Potemkin de pe locurile astea ! Drumul cu noi nu e pentru voi o corvadă, ci o plăcere, și nu vă faceți decît datoria către patrie ! Așa să știți !

Surugiii pricepeau amenințarea și se trăgeau în întunericul stepelor dinspre răsărit, ca să se apuce acolo de sfînta plugărie. Așa s-a sfîrșit pentru mulți slujba de surugiu în stepă.

Dar nu s-au împrăștiat chiar cu toți, unii se învățaseră într-atît cu drumurile stepei, încît au rămas pe loc. Îi îndemnase mai ales nădejdea în vreo răsplată de la călătorii de vază, nevenindu-le a crede c-or să-i ducă veșnic pe degeaba. Și-apoi își scoteau paguba cu cîrciumile și hanurile de lîngă drum, în care jupuiau oamenii de vii, pretinzînd prețuri ,,ca în străinătate”, cum spusese odată unul dintre călători.

Cînd surugiii s-au împuținat de tot, treburile statului au

început a merge cam prost în sudul Rusiei : slujbașii zăboveau cam mult în stepă, ca să poată ajunge la locurile de trebuință la vremea hotărîtă. Atunci s-a adus la cunoștința împărătesei că oamenii de pe-acolo sînt săraci, dar îndărătnici, așa că, deocamdată, n-ar fi rău să le cumpere într-un fel bunăvoința, fiindcă lungă-i calea prin stepă și nu-i bine să se stîrnească nemulțumiri pe drumurile ei. Și țarina a hotărît să-i înzestreze cu cîte o bucată de pămînt pe toți cei ce dovediseră o deosebită osîrdie și inimoșenie în slujba de surugiu. Iar sarcina întocmirii unui tabel cu numele acestor oameni pentru viitoarea lor împroprietărire a încredințat-o savantului academician Bergraven, ca pe o misiune lesnicioasă pentru el, care se ducea cu treburi prin stepa din sudul Rusiei. Bergraven tocmai se pregătea să plece din Petersburg într-o expediție științifică pe cîmpia rusă, pe care urma s-o străbată de mai multe ori în lung și-n lat. Așa că avea prilej să dea ochi cu toți surugiii.

Era însă un om bătrîn și tare slăbit. Cînd a ajuns în casa străbunicului lui Astahov, a căzut bolnav și-a zăcut pe cuptor, părăsit de puteri, vreme de două săptămîni. Văzînd el asta, i-a zis surugiului Astahov :

- Ascultă, măi frate, pornește prin stepă și caută prin locurile mai înalte și mai netede un fel de nod ori întăritură, așa cum ar fi buricul burții tale. Și dacă-l găsești, vino să-mi spui.

La început, de frică, Astahov a tot umblat călare prin

stepă, cotrobăind peste tot după buricul pămîntului. Ba chiar se minuna în sinea lui cum de nu-l văzuse el mai înainte. Dar după o vreme nu l-a mai căutat și a pornit a-și petrece timpul dormind cît e ziulica de lungă într-o vîlcea mai îndepărtată. Învățatul îl întreba în fiecare seară :

- N-ai găsit nimic, măi frate ? Trebuie să fie mare și plin de cicatrice și de crăpaturi, ca un ciot ori un gorgan. În crăpăturile acelea se află neapărat noroi plutonic întărit ! Ia seama, cercetează totul cu de-amănuntul, și-apoi vino să-mi spui ce-ai văzut.

- N-am văzut nimic, Luminăția-Voastră, în afară de stepă și colilie ! Da buricu ăsta trebuie să fie el pe undeva. Stau așa și mă gîndesc : oare n-o fi ascuns în vreo rîpă ? Că pămîntul, de n-ar avea buric, s-ar face fărîme — așa că să fie fără buric nu se poate !

- Că bine zici, chiar așa ! se bucura cărturarul nu se știe de ce. Firește, e el pe undeva, nodul ăsta al pămîntului. Dar unde s-o fi aflînd, frate ?

- Poate că-n vreo vale, Luminăția-Voastră ? își dădea supus cu părerea Astahov.

- Mă, dar tare caraghios mai ești ! Cum poți spune așa ceva ! Ce, buricul tău e la subsuoară ? Ai ? Tu nu-ți dai seama ce vorbești ?!

- O să-l găsesc, Luminăția-Voastră, stați tihnit și fiți pe pace ! zicea Astahov, și a doua zi pornea cu noaptea-n cap la vîlceaua lui.

I-a cercetat și pe batrînii satului, „Unde-o fi oare buricul

pământului ?" Dar se părea că nu-l văzuse nimeni. „S-o afla pe undeva, în inima stepei, da parcă poți să ajungi acolo călare ?"

Cum nu avea nici un chef să-și deșele calul, i-a spus cărturarului că pleacă pe trei zile departe, în susul stepei, și s-a dus să-l vadă pe un cumătru de-al lui, un cazac care locuia la vreo patruzeci de verste de acolo.

- Așadar, ce treabă ai făcut, prietene ? l-a întrebat învățatul, cînd s-a întors după cele trei zile. Ai găsit buricul ?

- L-am găsit, Luminăția-Voastră ! a răspuns Astahov, oftînd nepăsător. Șade proțap într-un loc mai deluros în inima stepei, mîncat de carii, plin de vînătăi și întocmit din bucăți ! Da chiar așa vechi și dărăpănat cum e, tot se cunoaște că-i alcătuit din carne vie !

Învățatul l-a tot descusut pe Astahov timp de o săptămînă, umplînd cu scrisul lui psaltirea ce i-a ținut loc de hîrtie, după care și-a pus dedesubt apostila. Iar la plecare i-a dat un zapis pentru patruzeci de deseatine de pămînt, să și-l hotărască unde-o vrea în stepă.

Ceilalți surugii s-au ales și ei cu cîte ceva de la învățatul acela. Dar lor, lipsindu-le osîrdia și tragerea de inimă pentru munca pămîntului, l-au împărțit în bucăți și l-au dat în arendă pe bani puțini coloniștilor mai noi, de felul lor plugari.

Mai apoi a murit și țarina, s-au durat drumuri bune pe care călătoreai mai repede, s-a înființat poșta, iar Slobozia

Surugiilor a rămas acolo pe vecie. Localnicii și-au păstrat pământul căpătat din vechi — dîndu-l și acum în arendă țăranilor — precum și numele de surugii, cu toate că nici unul dintre ei nu mai avea de mult cai de poștă.

Localnicii trăiau din arenda de la țărani, la care mai a adăugau și cîte-un cîştig lăturalnic, iar uneori cîte-un meșteșug, precum și spiritul lor de economie.

II

Într-o zi de iulie, Zahar Vasilievici Astahov își dregea gardul de nuiele la grădina, ajutat de un flăcău, anume Filat.

Despre Filat, localnicii spuneau :

Nu e om la noi in sat
Mai de treabă ca Filat.

Iar fetele cîntau de sărbători :

Bun băiat mai e Filat !
Nici pocit, nici cocoșat,
N-are cel mai mic păcat,
Drag le e la fetișcane,
Dar și mai drag la vădane.

Zadarnic însă, căci pe Filat nu-l trăgea inima la fete.

Omul acesta nu avea nici o rudă și trăia din tot felul de munci mărunte : știa să repare garduri de nuiele și găleți, îl ajuta pe fierar în munca lui, ținea locul văcarului, avea grija în vreo casă de cîte-un prunc, cînd mama acestuia pleca la tîrg, dădea fuga la biserică, trimis să aprindă o lumînare pentru vreun bolnav, păzea grădinile de zarzavat, vopsea acoperișurile cu miniu și săpa gropi în desișuri de brusturi, ca să care apoi în ele, cu găleata, murdăria din haznalele ce se umpluseră.

Se mai pricepea el și la multe altele, numai la un lucru nu — să se însoare. Degeaba îi spunea mereu Makar, care vara era fierar, iar iarna, curelar :

- Ce rost are. Filat, să stai așa singur cuc, cît ăi trăi ? *O* muiere face cît jumătate din viață ! Dacă nu te apuci de ele pîn' la treizeci de ani, mai încolo, oricît ți-ar da inima ghes, nu te mai țin balamalele !

Filat fonfăia puțin, și cei din sat ziceau că-i cam prostănac dar el nu se supăra niciodată :

- Apăi de-asta-mi arde mie, Makar Mitrofanîci I Mie-mi arde să trudesc pentru pîinea cea de toate zilele și să-mi duc traiul mai deoparte ! Ș-apoi, unde să fie-n sat o proastă pe măsura mea ?!

- Ce tot îndrugi la nerozii, mă ! răspundea Makar. Ce, ești bătut în cap ? De la un bărbat nu se cere să fie cine știe ce arătos, ci să aibă vlagă-n trup ! Asta o știe orice muiere, numai tu n-o știi !

- Vlagă, zici, Makar Mitrofanîci ? Pe mine doar atît că

mă trece mai des, altă vlagă n-am !

- Mă Filat, că prost mai ești !... zicea mîhnit Makar, apucîndu-se de lucru.

Filat muncea oriunde cu spor, dar la fierăria lui Makar Mitrofanovici trudea parcă mai cu tragere de inimă decît în oricare altă parte. Fierarul mai mult stătea de vorbă cu mușteriii lui țărani decît lucra, că Filat făcea treabă cît patru, ca dracul cel din povestea din bătrîni : „Suflă, bate, cară apă, jar și nisip !"

Astăzi însă Filat îi dădea o mînă de ajutor lui Zahar Vasilievici. Luna iulie era călduroasă și cu zile senine : tocmai bună de secerat grînele și de cosit fînul. Livada lui Astahov pornea chiar din dosul curții și era înconjurată de grădinile altor gospodari. În ea se aflau în totul vreo patruzeci de pomi : meri, peri și doi arțari. Printre ei creșteau brusturi, urzici, agrișe, zmeură și fermecătoarea nalbă, care nu avea nici un miros, în ciuda frumuseții florilor.

- Aprinde-ți o țigară, Filat, strigă Zahar Vasilievici. Ia te uită ce mîndrețe de zi e azi, parc-ar fi de Rusalii !

Cu toate că nu fuma, acesta coborî ascultător de pe gard și se apropie de stăpînul casei, care era cam fudul de ureche și-l întreba din cînd în cînd : „Aud ?“, cu toate că argatul nu scotea nici o vorbă. Zahar Vasilievici îl privea o clipă cu ochii lui spălăciți și, cînd vedea că nu e silit să răspundă, se liniștea.

Stăpînul casei fuma, și Filat stătea numai așa, fără treabă.

Nu simțea niciodată nevoia să intre în vorbă cu vreun om, răspundea doar la întrebări. Cît despre Zahar Vasilievici, nu era în stare sa gîndească și să vorbească decît de un singur lucru - de nestăpînitele lui pofte trupești, care pe el, Filat, nu-l mișcau de loc. Zahar Vasilievici încerca și acum să-l tragă de limbă pe Filat într-o chestiune de felul acesta.

Trăgînd cu urechea la vorbele stăpînului, argatul își aminti de Makar Mitrofanovici, care în fiecare duminică seara citea, buchisind dintr-o carte familiei sale, și el, împreună cu ai casei, ascultau înduioșați cuvintele rostite de alții.

- Makari Mitrofanovici a citit din carte cum că ce află omul prin femeie nu poate afla de la o lume întreagă.
- Auzi prostie ! exclamă Astahov, respingînd uimit această afirmație.
- Eu nu știu, Zahar Vasilievici, dar așa scrie în carte, îi răspunse Filat, care nu-l contrazicea, dar credea cu toată tăria în cuvîntul scris.

După încă două ore de muncă la gard, cei doi truditori s-au dus la masă.

În partea aceasta mănoasă de stepă, unde se așezase pe veci Slobozia Surugiilor, verile erau lungi și frumoase, fără să înfierbînte pămîntul pînă la sleire, ci lăcîndu-l să rodească din plin și ajutînd la strîngerea bucatelor pînă în pragul iernii. Fertilitatea biruitoare a cernoziomului se

vădea chiar și în plantele fără de folos, cum sînt brusturii și ciulinii, cuiburi de prăsire a norilor de muște și musculițe ce te pișcau fără milă în ceasurile serii.

În anul acela, iulie fusese înăbușitor, și oamenii trăgeau la cvas și la hrană mai ușoară, lichidă. Stăpîna casei pusese masa de prînz afară. O așternuse sub o tufă de liliac, la umbră și răcoare. Om lacom și nerăbdător, bărbatul ei se apropiase iute de masă, fără să-și mai aștepte nevasta, în timp ce Filat se oprise timid, mai deoparte.

Cînd văzu laptele din strachină, acoperit cu o pojghiță subțire, Zahar Vasilievici, crezînd că-i rece, puse mîna pe polonic, îl umplu, și-l sorbi într-o clipă.

Dar această primă gustare nu păru să-i tihnească, fiindcă dădu s-o scuipe, apoi sări ca apucat pîrleazul în curtea vecinului. Filat se fistici, de parcă el era vinovatul, și se trase și mai departe de masă. Nevasta, ieșind în curte, întrebă :

- Dar Zahar pe unde-o umbla ?
- S-a repezit pînă la vecin, nu știu de ce !
- Dar cine mi-a vărsat laptele, tu ? N-ai răbdare ! Nu vezi că-i clocotit ?!
- Eu n-am pus mîna. L-a-ncercat jupînu !

Dar jupînul dispăruse și nu s-a întors prea curînd. A gonit întîi pe uliţă, cît era ea de lungă, și pe-o parte, și pe alta, și abia după aceea a intrat pe portiță în curtea lui. Filat era lihnit de foame, dar aștepta răbdător. Gazda

prinsese o găină care căzuse cloșcă și o vîrîse în hîrdăul cu apă, bătînd-o ușor cu o nuielușă, ca să-i scoată prostiile din cap și să se pună iar pe ouat.

Tocmai atunci veni și Zahar Vasilievici, liniștit cu totul, și zise blînd :

- Hai odată la masă , că mi-am fript și mațele din mine I

Filat mînca mai cuviincios și mai puțin decît ceilalți. Se știa străin, își dădea seama că nimeni n-o să-i ierte lăcomia, și din pricina asta n-o să-l mai tocmească la muncă.

În timpul prînzului, Zahar Vasilievici, din obiceiul lui de surd, mai întreba din cînd în cînd : „Aud ?“, dar ceilalți plescăiau tăcuți mai departe, și convorbirea nu se lega. Cînd stăpîna casei a adus carnea pe masă și a împărțit-o, Filat *a* prins să răsfire bucata lui cu degetele, uitîndu-se la ea cu luare-aminte.

- Ce-i ? îl întrebă Zahar Vasilievici.
- Un păr ! răspunse Filat, rușinîndu-se de scîrba lui.
- Ți-e scîrbă de mîncare ? înghite-o cu totul, că se descurcă ea-n burtă !

Și Zahar Vasilievici îi aruncă nevestei o privire binevoitoare, parcă zicînd : nu-i nimic, trece și-asta !

Gazda, care văzuse și ea părul pe bucata de carne a argatului, zise țîfnoasă :

- O fi căzut de pe mîinile tale spurcate, că eu nici n-am păr atît de lung !

Soțul ei ajunsese la kașa moale și se grăbea ca o fiară lehaită de foame, străduindu-se să apuce cît mai mult.

- Ho-ho-ho ! Ce-i, măi Filat, te-ai speriat de-un fir de păr ! Apăi mîndruța ta o să aibă destule ! Toată viața o să le pescuiești din ciorbă !

Acesta zîmbea rușinat ; firul de păr îl înghițise de mult, ca să nu-i supere pe stăpînii casei.

- Zaharuṣka, nu-i așa, kașa e bine fiarta ? îl întrebă nevasta, înadins cît mai mîngîietor, ca să-l facă să uite dezgustătorul fir de păr.

Bărbatul mesteca mai încet kașa. ca să-i simtă calitățile, şi zise fără prea mare entuziasm :

- Merge !

În clipa aceasta se deschise portița, și în curte păși un om în vîrstă, cu un bici în mînă, dar fără cal.

Gospodarul îl lăsă să se apropie de masă și-l întrebă, fără să-și încetinească mestecatul :

- Ce vrei, Fonti ?

Omul tăcu o clipă, își scoase căciula, își făcu semnul crucii fără nici un motiv și răspunse domol :

- Ei, bună ziua ! Poftă bună ! apoi tăcu, deși Filat, văzîndu-l cum se pregătește, se aștepta să povestească cine știe ce.

- Buna ziua ! răspunse stăpînul casei, punînd lingura pe masă, cu un rîgîit năvalnic. Ajunge, m-am umflat I Ai venit pentru hazna, Ponti ! Nu mai e nevoie, adineauri a

cărat Filat tot și l-a răspîndit cu palmele printre brusturi ! E tare aprig la treabă !

Omul cu biciul mai stătu o vreme nemișcat ; nu se putea hotărî să plece.

- Care va să zică, deocamdată nu aveți nevoie ?
- Nu, Fonti, Filat a cărat tot !
- Ei, să nu mă uitați, Zahar Vasilievici, cînd i-o veni sorocul !
- Se-nțelege! Numai să-ncarci cărătorul cît mai plin și să nu iei linguroiul cel prost, ci p-ăl făcut de Makar !
- Mai e vorbă, Zahar Vasilievici ! O să fiți mulțumit. Rămîneți cu bine !
- Umblă sănătos, Fonti ! Și vezi, nu-ți împrăștia marfa pe uliță ; de copil țin minte duhoarea ce-o lași după tine.

Dar Ponti nu mai auzi ultimul sfat : biciul lui întărîta cîinii și, de îndată ce omul se îndepărtă de masă, dulăul de curte, Volciok, se porni pe hămăit.

Îl chema Panteleimon Gavrilovici și era proprietarul cîtorva căruțe cu hîrdaie pentru golit haznale, omul cel mai bogat, dar și cel mai umil din toată slobozia. Ca să-i pronunțe mai ușor numele, dar și din respect pentru el, oamenii îi ziceau Ponti. Făcea treaba asta de la vîrsta de șapte ani ; mînca împreună cu lucrătorii lui, și de ani de zile nu dormea uneori nopți întregi, moțăind doar pe leagănul căruței cu cărătorul, cînd convoiul pornea din sat spre o rîpă îndepărtată.

- Ar trebui să te faci căcănar, că-i afacere bănoasă, îi

spunea cîteodată după-masă Zahar Vasilievici lui Filat, căzînd pe gînduri, de parcă avea și el chef să se apuce de meseria asta. Filat chibzuise mai demult s-o facă, dar ar fi avut nevoie de o sută de ruble, ca să cumpere un cal și o căruță cu cărător. Dacă nu i s-ar rupe cămășile și nădragii timp de mai bine de cincisprezece ani, ar aduna suta de ruble, altminteri de unde să ia atîta bănet !

În anul acela, Makar socotise două seri de-a rîndul la lumina lămpii și-i spusese lui Filat :

- Nu, frate, treaba asta cere capital mare. Sa zicem așa, că n-ai munci pe mîncare, ci pe bani... Atunci ar trebui sau să nu mănînci nimic un an și jumătate, sau să umbli flămînd timp de cinci ani - ori una, ori alta ! Numai așa ai face rost de-o căruță cu un cal !

Stăpînul și argatul au mai muncit la gardul din dosul casei pînă seara tîrziu, cînd n-au mai putut îndura înțepăturile țînțarilor. Mirosea a bălegar și a pămînt încins, dar chiar și mirosul acesta acru părea o mireasmă pe lîngă duhoarea din casele scunde și-i făcea poftă de mîncare lui Zahar Vasilievici, în așteptarea cinei.

Au cinat sub aceeași tufă de liliac. Glasul oamenilor zumzăia prin liniștea serii, și mirosurile tainice de prin curți se împrăștiau peste tot satul. Zahar Vasilievici sorbea laptele proaspăt, abia muls, desfătîndu-se cu viața cea pașnică și bucurîndu-se la gîndul somnului ce-l aștepta. Filat nu căpătase lapte, i se dăduse numai pîine cu castraveți. Acum trăgea cu urechea la glasul unui vecin,

Teslin ; acesta descînta o scîndură pe care urma să picteze a doua zi. Asta se întîmpla în fiecare seară, dar toți îi cunoșteau meteahna și nu-l mai ascultau. Numai gospodina spuse în treacăt :

- Iar a început Vasil Prohorîci cu mormăitul lui ! Și urmă : Vrei să te culci cu mine-n casă, ori în tindă ?
- În tindă, că-i prea mare zăpușeală înăuntru, zise bărbatul.

Teslin zugrăvea icoane pentru biserici, dar, deși credea în Cel-de-sus, nu credea în puterile dătătoare de viață ale talentului său. Din cauza asta nu pornea la zugrăvirea dumnezeieștilor chipuri înainte de a atinge de trei ori scîndura pe care picta de pîntecele nevestei sale, zicînd, tot de trei ori, cu glas cîntător, următoarele ;

Să prinzi pe dată
Miros de fată,
Miros de viată,
Miros do lemn...

Teslin pornea la treaba asta, nu se știe de ce, numai în serile senine. Cînd era vreme rea, punea scîndurile deoparte și nu se apuca de pictat pînă ce nu le putea sfinţi, atingîndu-le de trupul nevestei. Vecinii nu văzuseră niciodată vreo icoană de-a lui. Pictorul le vindea cu ajutorul unui călugăr cunoscut, de la o rizniță de mănăstire, prin sate mai îndepărtate și prin schiturile din

nordul țării. Și bine făcea, fiindcă localnicii nu s-ar fi închinat la o asemenea icoană pîngărită de burta unei muieri.

După cină, oamenii ieșeau neapărat în uliță, înșirîndu-se pe lavițele din fața porților. Ieși în uliță și Filat, împreună cu stăpînul casei. Gazda se rotunjea în pîntece, căci Zahar Vasilievici aștepta prin noiembrie un fecior. Spunea că n-are cui să lase casa după moarte și că neamul Astahovilor fusese întemeiat chiar de Ecaterina cea Mare în trecere prin acele locuri. Timp de doi ani, se temuse mereu că o să i se tragă vreo năpastă din partea țarului, dacă n-are urmași ; dar cînd nevasta îi purcesese grea, se liniștise, simțindu-se cu conștiința împăcată, și-și recăpătase voia bună. Filat nu știa dacă lucrurile stăteau chiar așa cum le arăta Zahar Vasilievici, ori numai și-o luase în cap din pricina obîrșiei sale, dar nu întreba nimic.

Pe bancă l-au găsit pe un băiat dolofan. Îl cunoșteau din vedere : era Volodka, fiul jandarmului de la calea ferată, care locuia în capul celălalt al uliții.

- Ia fă-mi și mie oleacă de loc, domnișorule, spuse Zahar Vasilievici.

Dar băiatul, în loc să-i facă loc, se sculă în picioare și plecă, insultîndu-i :

- Ați crăpat, de-o să plesniți, pociților, și-acum ieșiți în stradă !

S-au așezat toți trei pe bancă, și stăpînul a prins a sughița tare. Dar, fără să-i pese de sughiț, a început cu

nevasta o discuție în legătura cu dulceața.

- Să cumperi vișine cit mai multe, Nastasia, că pe urmă nu le mai prinzi, se urcă-n preț ! Se trec repede !
- Aș vrea să mai iau puțină zmeură, n-am făcut dulceață destulă și n-o să ne-ajungă pe toată iarna ; ție-ți place și-mi ceri mereu !
- De zmeură mai ai vreme. Vezi să nu scapi coacăzele !
- Știu, știu, am vorbit cu un țăran să-mi aducă vineri...
- Ai băgat laptele la beci ? Să nu se acrească !
- Nu se acrește, îl duc cînd om pleca la culcare !
- Să cumperi mîine o litră de gaz, că iar mi-e patul plin de ploșnițe !

Filat ședea tăcut, respirînd ușor ; el nu făcea provizii ; dacă n-ar căpăta de lucru vreo două săptamîni, ar pieri netulburat de nimeni. Dar nu-și amintea să fi rămas vreodată fără treabă, deși trăise, ca din greșeală, aproape treizeci de ani.

Familia lui Teslin era și ea afară, dar stătea pe prispă, fiindcă nu avea laviță dinaintea casei.

Se înserase, nu se mai vedea nici chipul băbuței care tocmai ieșise din locuința lui Teslin. Dincolo de drum ședeau pe la porți alți oameni, dar nu-i trăda decît zvonul de glasuri ce răzbatea prin noapte. Se auzi vocea prietenoasă a bătrînei :

- Bună seara, Nikitișna !

De pe banca de peste drum îi răspunse un glas

cîntător, dintr-o gură fără dinți :

- Bună seara, bună seara, Pelagheia Ivanna !

Apoi bătrînele tăcură, fiindcă își spuseseră totul de mult : se cunoșteau de patruzeci de ani și erau vecine de treizeci.

Greierii își țîrîiau cîntecul de seară, făcîndu-te să te simți pe uliță ca acasă, cu sufletu-mpăcat. Departe, treceau din cînd în cînd trenuri, fără să trezească în inima cuiva simțăminte ori amintiri, fiindcă nimeni nu călătorise vreodată cu drumul de fier. Călătoria în care porneau aproape jumătate din oamenii de pe ulița aceasta în fiecare an se făcea pe jos ; duceau crucea în procesiune de la mănăstirea Sfîntului Ioakim din apropiere pînă la racla prea cuviosului Varava, optzeci de verste pe drumul cel mare din stepă. Mai mergeau uneori cu căruța în satele vecine, la cîte-un hram, unde se îmbuibau cu mîncăruri prea îmbelșugate și grele, cu care prilej unii își dădeau cîteodată chiar și obștescul sfîrșit

Din livezile satului se auzea ca un mormăit pierdut care-ți strîngea sufletul de spaimă. Înecate în negură, livezile închipuiau arătări de groază și nimeni nu-și petrecea nopțile de vară în răcoarea lor. Ziua, pomii erau verzi și blînzi, dar noaptea le înfiorau cu freamătul coroanelor fantastice.

- E-e-e , a venit și ceasul somnului , vesti Zahar Vasilievici, ridicîndu-se, ca să încheie și ziua de azi.

Argatul se culcă în curte, lîngă șopron, pe-un braț de

iarbă pregătit de el din timp, pentru toate nopțile pe care urma să le petreacă aici.

Gospodăriile salului amorțiseră: dormeau cu toții, ori își rosteau in șoaptă rugăciunile. înainte de culcare.

Filat stătu, uitîndu-se la stelele cele de neînțeles, pînă cînd își zise că tot n-or să se apropie mai mult de el și n-or să-l ajute cu nimic și adormi smerit, nădăjduind într-o zi mai bună.

III

Pe maidanul din capătul Sloboziei Surugiilor, unde oamenii cărau fără să ceară voie nimănui tot felul de rămășițe și gunoaie ce se adunau zi de zi prin gospodăriile lor, se afla o căsuță veche, locuită de un meșteșugar, om liber, Ignat Kneaghin, poreclit Nașul. Căsuța nu avea decît o odaie și un singur locatar.

- Însoară-te ! îl bătea la cap tot satul acela de gospodari cu familii numeroase pe orice burlac, deci și pe Nașul. Ce stai așa, singur cuc ?!

- Ia mai slăbește-mă cu însurătoarea ! i-o tăia el scurt oricui venea cu îndemnul acesta nepotrivit. Am destule greutăți și singur, ce-mi mai trebuie mie și odraslele muierilor ?

Nu era băștinaș, venise de printre-alte părți. De aceea se și alesese cu căsuța nelocuită din groapa de gunoaie a satului, unde mai înainte își găsiseră adăpost niște

cerșetori cu nevestele lor. Dar el îi zvîrlise repede afară, milogii se împrăștiaseră cine știe pe unde, și cerșetoria pierise din sat, de parcă nu fusese niciodată.

Prin această faptă hotărîtă, noul venit își cîștigase pe dată simpatia virtuoșilor gospodari, care nu se mai temeau să-și lase laptele, nepăzit, în tindă. Mai înainte, cerșetorii, cutreierînd satul, beau laptele pregătit pentru prînz, fără a cere îngăduința nimănui, ba mai mîncau și alte bucate care nu fuseseră gătite pentru ei. Se-nțelege că rînduiala asta nu le convenise gospodarilor și-și luase fiecare cîte-un cîine de curte ; dar potăile se învățaseră încet-încet cu milogii și nu-i mai lătrau.

Tocmai atunci apăruse și Nașul, lăsîndu-i fără adăpost pe cerșetorii mai acătării, drept care aceștia, fără a mai aștepta venirea iernii, s-au tras mai departe, către orașele din sud.

Gropile de gunoi, care alcătuiau oarecum domeniile casei Nașului, erau vestite. Casa aflîndu-se pe un loc de depozitare a gunoaielor, rămăsese pe vremuri fără cercevele, fără sobă, chiar și fără tavan ; nu mai dovedeai la ea decît pereții și un acoperiș de tablă, găurit. Fusese cîndva a unui burlac uitat, care murise demult. Primarul, prețuind această avere imobilă a nimănui la opt ruble și patruzeci și trei de copeici, ea nu intrase în patrimoniul statului, fiindcă stăpînirea nu lua pe seama sa proprietăți cu o valoare mai mică de zece ruble, așa că rămăsese fără stăpîn, iar mai tîrziu puseseră stăpînire pe ea

cerșetorii. Cu toate că-i alungase din ea, Nașul îi stima în oarecare măsură, fiindcă reparaseră casa, de-o puteai locui.

- N-au făcut-o ei de plăcere, ci de teama viscolului.

Așa explica el însușirile gospodărești ale cerșetorilor.

Cei rămași fără adăpost nu plecaseră însă numaidecît, ci mai rămăseseră vreo două luni pe-acolo. Noaptea îi spărgeau geamurile cu pietre și dădeau foc ușii de lemn, dar Nașul le ținea piept de unul singur, și în zori, cînd milogii adormeau obosiți pe mormanele de gunoaie din jur, pornea în recunoaștere. Nu se răzbuna pe bătuții ăștia de soartă, dar îi punea sa-ndrepte isprăvile făptuite din prostie.

- Kliușnik, zicea el, apropiindu-se de cîte un cerșetor somnoros - îi cunoștea pe toți pe nume - ia fă-ncoa o rublă, că mi-ai stricat cerceveaua !

Bănuind numaidecît despre ce e vorba, Kliușnik nu izbutea nicicum să se deștepte din somn. Muierea lui, trează de mult, clipea speriată, în vreme ce bărbatul nu se scula în ruptul capului de jos, prefăcîndu-se că doarme și mormăind cînd și cînd vorbe fără noimă. Nașul stătea lîngă el în picioare, pretinzîndu-i răbdător rubla. Milogul pornea să deschidă și să închidă ochii, de parcă nu știa pe ce lume se află. Atunci Nașul, pierzîndu-și răbdarea, făcea rost de-o cărămidă și i-o arunca, tăcut, în cap, dar cu atîta îndemînare, că aceasta nu făcea decît sa treacă vîjîind pe lîngă urechea celui ce se prefăcea că doarme,

fără să-l atingă.

- Scoate rubla, diavole ! zbiera amenințător Nașul, de la înălțimea trupului său uriaș.

Nevasta cerșetorului sărea în picioare, țipînd și bodogănind, apoi începea să descoasă rubla reclamată din desișul fustelor ei infoiate. După ce-și primea dreptul lui, Nașul îi lăsa în plata Domnului și pornea printre mormanele de gunoaie în căutarea datornicului următor.

Fusese pesemne bun ochitor la cătănie, ori se îndeletnicise și cu scamatoria pe la bîlciuri, că se pricepea să ia la ochi părțile cele mai cu primejdie ale trupului, fără însă a pricinui cuiva vreo vătămare.

După ce i-a dezvățat pe cerșetori de rele, Nașul s-a apucat de o treabă nemaivăzută : căuta lucruri de preț prin gunoaie. Gîndul acesta nu se putuse naște decît în mintea unui venetic. În Slobozia Surugiilor se ducea un trai atît de zgîrcit, că pînă și paharele rămîneau întregi din moși-strămoși, lăsîndu-se moștenire urmașilor. Copiii nu mîncau bătaie decît numai cînd distrugeau vreun bun ; cei mari îi pedepseau crîncen, cuprinși de o furie cumplită la gîndul că împreună cu lucrurile stricate se duce de rîpă și viața lor. De altfel, asta era singura tărie a așezării - ținea strîns ce-avea, din neam în neam. Dar Nașul nu știa că oamenii de aici nu trăiau din cîștiguri, ci din econpmoie, și nădăjduia să găsească prin gunoaie cîte-un lucru de folos general, pe care să-l poată vinde asigurîndu-și hrana.

După ce a răscolit însă maidanul timp de-o săptămînă,

și-a dat seama că o să trebuiască să plece într-altă parte, dacă nu voia să piară de foame, că prin gunoaiele aruncate din trai zgîrcit nu găseai nimic care să aibă vreun preț. Dar el tot nădăjduia să dea de ceva și scormonea gunoaiele, cercetînd cu de-amănuntul orice-i cădea în mînă. Însă și oasele erau roase, de parcă fuseseră trecute prin foc, și atît de subțiri, ca de găină ; tocmai de aceea nici nu le mai primeau colectorii de oase și de zdrențe : nici vorbă că fuseseră mai întîi oferite colectorilor și nimeriseră la groapa de gunoaie abia după ce aceștia le refuzaseră de mai multe ori.

Zdrențele se făceau și ele scrum în mînă și se vedea bine că nu mai erau bune de nici un fel de prefaceri. O pulbere necunoscută se cernea printre degetele Nașului, ceva eu desăvîrșire lipsit de valoare.

În zilele vîntoase, din gunoaie se ridicau nori de praf care se depuneau pe undeva departe de gospodăria omului. Dar Nașul nu avea astîmpăr ; primise, după îndelungi rugăminți, de la o văduvă o sită uriașă, dreptunghiulară, care făcuse cîndva parte dintr-o vînturătoare, și începuse a cerne gunoiul prin ea, pe rînd, grămadă cu grămadă. Obiectele rămase în sită le ducea acasă fără să se mai uite la ele și le arunca într-un colt, unde rămîneau pînă seara, cînd începea să le cerceteze. În prima seară nu s-a ales cu nimic, recoltase cîteva bucățele de fecale, împietrite de vechi ce erau, niște spălătoare de neîntrebuinţat, un sfert de talpă dintr-un

pîslar, o tinichea oarecare cu doi zimți, un ciucure de bonetă sau de la potcapul vreunui călugăr, două pietricele, o crenguță cu niște bobițe uscate, cioburi de sticlă, cîte o coadă de mătură, un cuib de pasăre și multe alte lucruri, atît de nefolositoare.

Șezu pînă la miezul nopții pe scaunul lui, chibzuind, și zorile îl găsiră îngheboșat de tot, de atîta mizerie fără vreo rază de speranță.

- M-apuc să fac căciuli, că s-apropie toamna ! își zise el dimineața. Poate că mi-o merge ! Aci, în sat, tot nu se îndeletnicește nimeni cu treaba asta, la oraș sînt scumpe foc, și eu o să le lucrez ieftin din pîslari vechi, să le țină oamenibr de cald ! În ziua aceea s-a dus la oraș, unde și-a vîndut cizmele și sumanul, iar pe la vecernie se și întorsese, în spate cu un sac, în mînă cu un băț să se apere de cîini, iar în buzunar, cu patru ruble și douăzeci de copeici.

- Pîslari vechi, purtați, cîrpiți cumpă-ă-ăr ! striga Nașul cu glas străin, trăgînd cu ochiul spre ferestre și portițe.

A umblat vreo două ceasuri, tot strigînd așa, dar zadarnic - nu i s-a oferit nimic. Doar o dată a ieșit o nevastă-n poartă, numai în fustă, fără altceva dedesubt, și cu brațele pline de săpun :

- Dar fiare stricate de călcat nu iei ?
- Nu !
- Și ce cumperi ?
- Pîslari I

- D-apăi cine să ţti-i vîndă acum, în prag de iama, mă-ă-ă prostule I Mai bine ai cumpăra fiare de călcat, ori ai drege capace de închis hogeacul !

- N-am nevoie ! Du-te și spală izmenele și nu mă-nvăța tu pe mine, că doar sînt destul de învățat, trecut prin ciur și prin dîrmon, pățit și vînturat... Pîslari purtați, vechi, cîrpiți cumpă-ă-ăr !

Femeia s-a uitat o clipă împietrită, cu ochii holbați și parcă speriată la năzdrăvanul acesta, apoi a intrat înăuntru, trîntind poarta cu mînie.

„Abia de-au strîns bucatele de pe cîmp, ce vorbă-i asta că vine iama ? își zise Nașul. Mă, da tare-i grijulie lumea de pe-aici, o ia înaintea vremii !“

Între timp, Filat și cu Zahar Vasilievici împletiseră gardul. Pentru ca argatul să-și împlinească totuși ziua și să-și cîștige pe deplin cina, stăpînul îi mai găsi o treabă :

- Ia mai piaptănă puțin gardul , Filat , să nu se ciufulească, apoi repede-te pînă la Makar și adu găleata pe care i-am dat-o să-i pună o toartă.

Acesta pomi de-a lungul gardului, ca să tundă capetele nuielelor mai răsărite, iar pe cele de prisos să le scoată cu totul. După o astfel de lucrare, gardul rămînea neted și frumos, cu fiecare mănunchi de nuiele la locul lui. Cînd și-a terminat treaba, și-a încălțat pîslarii, ca să nu mai zgîndăre înțepăturile cu care se alesese lucrînd la gard, și pomi la Makar.

Între timp, Nașul cumpărase o pereche de pîslari vechi

și mergea întins și țanțoș. Felul acesta de a umbla se datora trupului său zvelt și bine legat și ținutei rămase din trecutul lui necunoscut. Bucuros de prima sa izbîndă, își zbiera fără contenire oferta de cumpărare a pîslarilor.

Filat venea din partea opusă, crăcănat, că nu făcuse cătănie și nu văzuse în viața lui nimic care sa aducă a severitate, exactitate și putere.

- Scoate-ți pîslarii, Filat ! îi spuse Nașul, prețuind în gînd cam cît ar face.

- De ce oare, Ignat Porfirîci ? Mi-s picioarele zgîriate de tot și-am făcut umflături de slab ce sînt !

- Și de ce ești așa slab ? îl întrebă grav Nașul, punîndu-și sacul jos. Suferi de foame, ori ăi fi bolnav ?

- Apăi eu, Ignat Porfirîci, mă moleșesc către seară, și dimineața abia de mă pot scula...

- Mănînci carne ? Visezi noaptea ? îl întrebă din nou celălalt, cercetîndu-l din cap pînă-n picioare, îngîndurat și mohorît.

- Nu prea visez, că n-am ce, iar carnea o mănîncă doar gospodarii, că-i scumpă, zic ei, și nu le ajung banii, și eu m-aleg cu zarzavat dat cu socoteală !

- Afurisită treaba ! zise Nașul fără răutate și oarecum îndurerat. Din zarzavat nu-și poate trage omul tăria ! Iar acolo, tîmpiții ăia, idioții dracului, își varsă sîngele...

- Unde ? întrebă Filat, și ochii i se umeziră, înduioșat de soarta acelor oameni.

- Un’să fie, doar nu pe burta muierii : la război, acolo

sînt ! Ai auzit vreodată de război, ori trăiești aici ca pe lumea cealaltă ?

- Am auzit ! Dar fiindcă nu am ieșit cu trupul la măsurătoare, mi-au dat o hîrtie la mînă și-o port mereu la mine, de frică să n-o pitesc pe undeva și să n-o mai găsesc. Ș-apoi, din slobozia noastră n-au prea luat mulți oameni : unii s-au făcut normatori la calea ferată, alții au primit foaie de lăsare la vatră.

- Știu, aici sînt mai mult surugii, moșieri de pe vremea Ecaterinei ! Ce le pasă, le aduc țăranii plocon de toate pentru iarnă !

- Chiar așa-i, Ignat Porfirîci, toamna vine căruță după căruță.

- Ei, dă-i dracului ! încheie convorbirea Nașul , ca după cîteva clipe de tăcere să dea o definiție lapidară a celor din Slobozia Surugiilor : Niște limbrici din mațele țăranului, asta sînt stăpînii tăi !

Filat nu prea înțelegea, dar fu de aceeași părere - că prea deștept era convins că nu este.

- Ești om blînd și nici prea prost ! zise Nașul.

- Ce nevoie am eu de minte, Ignat Porfirîci, că doar de cînd mă știu numai cu brațele robotesc ; mintea se hodinește mereu, din care pricină s-a și slăbit, mărturisi Filat.

- Lasă, băiete, lasă-ți capul să se odihnească - odată și-odată o să-nceapă el a gîndi, zise Nașul, răsuflînd zgomotos de obidă. La cine muncești acum ?

- Apăi, am gătat astăzi de împletit gardurile din grădina lui Zahar Vasilievici, și mîine mă duc pe la oameni să caut de lucru !
- Știi ce ? Vino la mine să facem căciuli, și mai apoi om vedea.
- Te pricepi oare ? se îndoi Filat.
- Mă pricep. Dar tu le descurci ?
- O să mă descurc eu, zise mai voios Filat, pornind, în sfîrșit, spre Makar, să aducă găleata. Iar Nașul o luă iar prin sat, să facă rost de pîslari.

Pe podeaua de lut din casa Nașului ședeau doi oameni, meșterind din carîmbii pîslarilor căciuli pentru vreme de iarnă. Munceau de-o săptămînă, dar nu făcuseră decît patru căciuli. La prînz, mîncau pîine cu castraveți și varză, însă erau mulțumiți. Uneori, din pricina plictiselii, a sălbăticiei maidanului cu gunoaiele lui și a unei senzații de întuneric și teamă, Nașului i se părea că soarele se întunecase pe veci ; îl controla cu o privire aruncata pe fereastră, și soarele se ascundea după un nouraș, ieșea din ascunziș, ca apoi să înceapă din nou să lumineze.

A înghițit și norul ăsta, mișelul ! zise Nașul, cu gîndul la soare. Mare nemernic, luminează tot ce trăiește, dar nu prețuiește nimic - e mai rău ca dobitoacele !

Pînă seara nu se odihneau, fiindcă Nașul se grăbea să fie gata pentru tîrgul de la Sfînta Maria Mare, ca să

scoată acolo un ban, să-și mai cumpere vreo buleandră, el și Filat.

Cînd cădea noaptea, el lăsa primul lucrul :

- Ajunge, frățioare, că mi s-au pus cîrcei în picioare, și sufletul mi-e numai zbîrcituri ! Scoate colea din sac niște pîine, s-o mestecăm, și pace !

Satul se afunda într-un somn adînc, peste case plutea un fel de abur, ieșit din răsuflarea deasă și liniștită a pămîntului, ce zvîrlea afară otrăvurile omenești de peste zi.

Nașul obișnuia ca înainte de a se culca să se ducă în cerdac și să stea acolo o vreme nemișcat, în picioare, uitîndu-se la viața nopții. Vedea inima dezlănțuită și bubuitoare a pămîntului trăgîndu-se înlăuntrul trupului său uriaș, ca să freamăte mai departe acolo, în beznă, pînă la slobozirea de a doua zi. Îi plăcea să privească fenomenul acesta zilnic, cu toate că nu avea în el nimic deosebit.

Năprasnic somn aveau - de oboseală și de greutatea vieții care le apăsa grumazul.

IV

Între cei doi oameni se înfiripase o prietenie mai adîncă decît orice legătură de sînge, și Filat ar fi rămas bucuros pe veci calfă de căciular, dacă Nașul nu l-ar fi gonit înainte de soroc.

În schimb, în lipsa lui Filat, multe treburi din sat

rămăseseră nefăcute. Abia acum se dovedise că era singurul meșter în stare să găsească leacul tuturor nevoilor dintr-o casă de gospodar. Alt om blînd ca el, destoinic și fără pretenții nu se mai găsea.

Unele gospodine veneau după dînsul la groapa de gunoi și-i ciocăneau în geam.

- Filatușka, mai treci pe la noi : curge acoperișul, s-a stricat și grătarul samovarului I

Bun la suflet, acesta nu era în stare să refuze pe nimeni.

- Cînd mi-oi găta treaba, trec pe la voi, Mitrevna ! Să mă aștepți negreșit duminică !

Nașul se supăra cînd îl vedea că se-nduplecă :

- Ce le tot îndemni pe muierile astea să-și facă dîră pe-aici ? Nu te-ai săturat de zarzavatul dat cu porția ? Ești un prost și-un neisprăvit !

Într-o zi s-au pomenit cu Zahar Vasilievici, care a cercetat din ochi atelierul de căciuli și-a zis :

- Să treci pe la noi, Filat, nevasta mi-a născut doi copii și nu știu ce să mă fac ! Apoi a plecat, fără să mai audă răspunsul lui Filat din pricina surzeniei sale.

- La ăsta să te duci ! i-a spus Nașul. I-o fi greu omului !

Duminică, Filat s-a înfățișat la Zahar Vasilievici. Palidă și toropită, stăpîna casei zăcea pe un pat de lemn, pe care nu se dormea de obicei din cauza ploșnițelor. Argatul rămase în picioare dinaintea ei privind, plin de milă, chipul

ei nobil și fin, fără să scoată o vorbă.

- Ce vrei, Filat ? îl întrebă femeia, în șoaptă chinuită. Ai venit ?

- Am venit, Anastasia Semionovna... Poate sa va ajut la ceva.

- Of, eu n-am nevoie de nimic, Filat. Întreabă-l pe Zahar !

Cam stînjenit de mila lui fără de folos, acesta ieși afară din odaie. Îi era milă, dar parcă și rușine, ca și cum el ar fi fost vinovat de chinurile femeii. Trupul îi fusese cuprins de un fel de durere nervoasă și-l mistuia o sfială chinuitoare și neînțeleasă, cum nu mai simțise de pe cînd era adolescent. Nu se ținuse niciodată de femei, dar dacă vreo fată, chiar și ciupită de vărsat, s-ar fi îndurat de el și l-ar fi strîns la piept cu gingășie și blîndețe de mumă, ar fi fost în stare să țină la ea cu neînchipuită dragoste, plin de credință și foc. S-ar fi lăsat copleșit de mîngîierile ei binevoitoare și ar fi iubit-o cu nesaț pînă la moarte. Dar niciodată nu i se întîmplase așa ceva, și acum se frămînta, fremătînd în fața misterului nupțial al altuia.

Zahar Vasilievici era binevoitor în ziua aceea și-i poruncea domol :

- Filat, să aduci niște apă, să fie în casă la noapte ! Nu uita să le dai găinilor grăunțe înainte de culcare !

Într-o astfel de zi, Filat avea singur grijă de toate. În ceasurile de nedomolită osteneală, se simțea totdeauna mai la largul său. Cînd avea de îndeplinit o sarcină mai

grea, își uita mai ușor grijile lui proprii și apăsătoare. Nașul zisese odată în legătură cu asta :

- Pentru d-alde noi, munca e un har ceresc ! Nu-i vorba de tain ; fără doar și poate că și acesta-i de trebuință, dar nu îndestulează omul ! Cînd muncești, frate dragă, sufletul ațipești și-și găsește alinarea fără să vrea.

Acum Filat, după ce făcuse tot ce găsise de făcut, mătura frenetic curtea. Stăpînul ieșea rar afară, se ținea mai mult prin casă, pe lîngă soția sa. Și asta-l bucura pe Filat : „Stai liniștit, frate dragă, zicea el în gînd, stîrnind praful cu tîrnul lui, mă descurc eu și fără tine, că eu sînt învățat singur, dar voi sînteți doi : să nu-ți necăjești nevasta !“

Cutreieră prin curte pînă pe la miezul nopții, veghind să fie liniște și ordine, însă toate amuțiseră de mult ; numai o cloșcă mai cîrîia pe ouă, în magazie.

Ceva tot îl neliniștea pe Filat și asculta încordat, dar din casa nu se mai auzea nimic ; pesemne că Nastasia Semionovna adormise, refăcîndu-și puterile pierdute o dată cu sîngele în durerile facerii.

Obosit, argatul își așternu hăinuța veche lîngă liliacul din curte și-l cuprinse somnul, dar un somn atît de ușor, că auzea cum deasupra capului său curge și freamătă noaptea. Undeva, pe vreun maidan, lătra fără-ncetare un cîine, de departe îi răspundea un altul, singuratic, și lătratul lor se mistuia în întunericul adînc, tînguitor și fără de răspuns. El îl auzea prin sita conștiinței sale ațipite,

aproape stinse ; și suna atît de nedesluşit și de trist, de parcă venea dintr-o lume străină, pierdută undeva, departe ; asta-l liniștea, și nu-i tulbura somnul. O creangă de liliac se clătina pe dinaintea ochilor lui, dar noaptea nu se clintea, nu mișca văzduhul greu : creanga se legăna singură din pricina vieții ei de vegetală și a unei neliniști lăuntrice.

Filat se trezi în faptul răcoros al zilei. Din tindă se auzea cum în casă plînge cu sughițuri unul din copiii Nastasiei Semionovna ; plîngea pentru prima oară de cînd se născuse. Omul se sculă în picioare și porni prin curte, trăgînd cu urechea la plînsul cel jalnic și ciudat.

Curînd, copilul tăcu, fiindcă Nastasia Semionovna îl domolise pesemne cu ce-l poate domoli o mamă, și în curte ieși Zahar Vasilievici, cu chipul istovit și nepăsător.

- Filat ! zise el. Pune samovarul , e nevoie de apă caldă, și mai încolo du-te la piață și la farmacie !

Acesta porni aprig și cu multă îndemînare să facă surcele, bucurîndu-se de munca lui de folos Nastasiei Semiononova și de ziua cea nouă, atît de luminoasă.

Localnicii se sculaseră și ei și rătăceau prin curți după felurite lucruri de trebuință traiului de toate zilele. Mai căscau încă, se frecau la ochi și se uitau printre gene din cauza soarelui care prindea putere și-i orbea. La ceasul acesta străveziu al dimineții, pe orice om îl copleșește încîntarea, dar mai tîrziu, pe la zece, îndîrjirea gospodarului și grijile de tot felul îi iau piuitul bucuriei.

Zahar Vasilievici hotărî botezul pentru a treia zi, însă pe la amiază îi dădu drumul lui Filat, fiindcă veniseră două cumetre să aibă ele grijă de gospodărie.

Argatul își luă haina, legă cu o sforicică pingeaua desfăcută de la pîslar și porni spre groapa de gunoaie, la Nașul.

Nastasia Semionovna ședea în casă, legănîndu-și gemenii, iar în lîngă geamul casei, stăteau cîteva muieri îngrijorate, vorbind în șoaptă de întîmplarea aceasta.

De n-ar fi fost prieteni atît de buni, Nașul și Filat ar fi dus-o tare greu în timpul iernii. Celor din slobozie iarna li se părea amarnică și fără de sfirșit. Barbații erau luați la război și femeile rămîneau văduve și se ofileau de tot. Dar prea multă lume nu murea : în apropierea satului se construia si se repara de vreo zece ani o linie de cale ferată, și oamenii îşsi găseau adăpost acolo, fugind de militărie.

Zahar Vasilievici se angajase și el ca tinichigiu la calea ferată și pleca la lucru de dimineață, luîndu-și hrană rece în desagă. Se vedea că munca-l obosește, era tras la față și părea totdeauna jignit.

- Ignat Porfirîci, dar dumneata de ce nu te-ai dus la război ? Iaca, pe feciorul lui Gladki, cît îi el de slab, și tot l-au luat ! îi spuse într-o zi Filat Nașului.

- Halal întrebare, frățioare ! porni a rîde acesta șmecherește. Eu sînt un om sfîrșit ; la război, am fost

vătămat la cap și încet, încet înnebunesc !
Filat rămase cu gura căscată de uimire, apoi spuse :

- A-a-a ! Dar după față pari om deștept !
- Tocmai de aia stau și fac căciuli din cîrpe împreună cu tine, ca să le țină de cald păduchilor din căpățîna altora ! De-aș fi prost, aș zăcea acum în tranșee, în slujba țarului și a ţării.

Filat căscă din nou gura, neștiind ce ar mai putea să întrebe.

Seara, pe cînd se pregăteau de culcare, Nașul vorbi, fără să fie stîmit, de pe pătura lui de cal :

- Să vezi, băiete, eu am fugit de pe front ! Că multă mîhnire e acolo și viața omului n-are nici un preț ! Dar să nu vorbești cu nimeni de asta !
- Păi , altă treabă n-am , Ignat Porfirîci ? răspunse acesta, grăbit și speriat. Ce-am eu să vorbesc ? Atîta numai, să nu scapi dumneata vreun cuvînt că mi te-ai mărturisit. Că altminteri, eu plătesc cel dintîi !
- Doar n-ăi crede că mă pîrăsc singur, cap prost ce ești ? se răsti Nașul, jignit, aprinzîndu-și din nou țigara stinsă.

Și vorbele lor au rămas uitate.

V

Zilele din miezul iernii erau scurte, se întuneca devreme, zăpada zăcea tăcută și uitată pe cîmpie. Slobozia Surugiilor trăia aproape fără să răsufle, iar Nașul și Filat meștereau mereu cu neobosită sîrguință la căciulile lor, deși presimțeau că o să se termine curînd cu ele și n-or să mai știe nici ei de ce să se apuce.

- Hai, Ignat Porfirîci, să ne tocmim paznici de noapte, să batem toaca ! Frumoasă treabă, să stai de pază noaptea, și ziua să te odihnești. Atîta numai că pîn-or muri Prohor și Saveli nu ne ia, că ăștia sînt paznici de cînd mă știu și primarul ține la ei.

- Nici nu-mi trece prin gînd, Filat ! Eu paznic nu mă bag. Mai bine stau și bat toba ziua nămiaza mare cu un băț noduros într-un poloboc gol, dar paznic nu mă bag ! Doar sînt bărbat în toată firea, de ce vrei să mă pui în rînd cu bătrînii ? Să mai așteptăm puțin !

Deocamdată, treaba mai mergea și-și vindeau marfa. De obicei, căciulile erau cumpărate de țăranii din satele mai îndepărtate, dar se apropia primăvara și cine mai lua cîte una, o lua ca s-o aibă pentru la anul. Cu toate că munciseră cu rîvnă și se hrăniseră cu economie, cei doi nu izbutiseră să adune un ban și pentru zile negre, așa că la sfîrșitul iernii nu le mai rămînea decît sa se apuce de furat lucruri de prin curțile oamenilor.

Într-o zi intră la ei un bărbat necunoscut și-i întrebă din

prag:

- Dar la șepci vă pricepeți ?
- Cum de nu, răspunse Nașul, ca să nu piardă mușteriul.
- Dar cozoroc de lac puteți face ?
- Putem, că facem rost și de lac, dacă ne comanzi o sută de șepci I

Omul rîse batjocoritor și se așeză pe laviță, cercetîndu-i pe cei doi meșteri cu ochi de om umblat. Apoi își scoase șapca de pe cap, cu un cozoroc fără luciu, și-i mustră cu glasul celui ce cunoaște meseria.

- Tare caraghioşi mai sînteţi ! Parcă s-ar mai putea găsi pe-aci pe undeva lac din cel lucios, care se aducea înainte cu vagoanele din Germania ! Vindeţi castraveţi la grădinar, mă, păduchioşilor ? Eu, de cînd sînt, şepcar am fost, şi-acu mă ţineţi de prost , de parcă n-aş şti ce-i dedesubtul şepcii !

Misteriosul venetic părea atît de jignit, fără să ştie de ce, că nu-şi mai găsea locul ; cerceta materialul din care cei doi meştereau modestele căciuli.

- Ăsta-i material ? E o adevărată nelegiuire ! Cu ce vreţi să apăraţi gîndul, capul omului ? Că ăsta-i doar un pîslar , care adună năduşeala şi ascunde unghiile de la picioare, iar voi , uite, îl faceţi podoabă de cap ! Cîrpacii dracului !
- la ascultă-mă, prietene dragă, nu cumva te-ai întors vătămat la cap de la război ?

Acesta se mai potoli

- Chiar de acolo vin... Au dat gazele peste mine ! M-au slobozit să crăp acasă. Fără piele de lac tot nu pot lucra. Un cozoroc fără luciu nu dă nici o strălucire capului . Ce treabă-i asta ?

- Tocmai ne pregăteam să ne punem la masa , zise Nașul. Stai ios, soldatule, să ospătezi cu noi ! .

- Fie, dacă zici! se învoi omul. Dar să-mi faci rost de ceva lapte, să înting pîinea-n el ; așa mîncam eu pe vremuri acasă și tare mi-e dor de mîncarea asta...

- Îți facem noi rost și de lapte ! îl îmbie Nașul cu bunătate. Ălelalte s-or găsi nu s-or găsi, dar lapte este. Ai venit pe picere de la gară ?

- D-apăi cum ! răspunse încet și împăcat musafirul. De unde să ia bani un ostaş ? Şi pe degeaba cine să te ducă ?

Trecu o zi , trecu o noapte, mai îmbătrînină cu încă o zi, dar musafirul se învăţase la ei, uita să plece, deşi nu se descălţase. Acum stătea lîngă Filat şi răscroia cu îndemînare pîsla. Naşul îl privea cu bunăvoinţă pe omul acesta bun, numai că-l potolea cînd şi cînd din mîncare. Într-adevăr, oaspetele înfulica atît de sărguincios şi cu atîta poftă nesăţioasă şi nestăpînită , că ceilalţi doi se alegeau cu te miri ce.

- Mestecă mai domol, nesătulule! îi spunea Naşul. Doar nu-i numai pentru tine. Ia te uită, într-o clipă ai şi halit toată kaşa !

Oaspele se mai potolea o vreme, dar apoi scăpa iar caii si-l treceau nadușelile de atîta încordare a fălcilor.

- Eu zic că trebuie să fii tare bun de muncă, dacă te pricepi așa la mîncare, spuse Nașul.

- Cred și eu ! încuviință musafirul. Sînt numai mușchi ; pe front zdrobeam cîteodată țestele șapte zile-n șir, pe nedormite ! Și mîncam c-un tovarăș un dublu de cartofi dintr-o suflare.

- Dar la cusut știi să te ții de lucru ?

- Eh, asta-i un fleac pentru mine ! Dacă-mi pui pîine la-ndemînă, sînt în stare să nu mă scol de pe scaun săptămîni întregi.

Clopotele din sat chemau oamenii la vecernie cu un dangăt lin, iar cei trei prieteni trudeau din greu. Ca să-i mai treacă oboseala, Nașul îl iscodea din cînd în cînd pe noul venit :

- De ce te-ai oploșit, frățioare, tocmai pe la noi ? N-ai neamuri ? îl întrebă el o dată.

Surprins, acesta spuse :

- Am avut și eu femeie și soacră ; nevasta a înăbușit copilul în somn din greșeală și s-a spînzurat cu un ștergar, iar soacra șade-acum cu mîna-ntinsă în pridvorul bisericii ! Și-așa am rămas eu să tînjesc de unul singur. Aș vrea să am un fecior, dar nu găsești ușor o nevastă.

- Ce nevoie ai tu de-un fecior ? se minună celălalt. Nici ție nu-ți ajunge bucata de pîine și vrei să mai aduci pe lume un om să se chinuie ?

- Păi, cum să nu vreau ? zise nedumerit musafirul. Acum n-ai din viață nimic bun. N-am nici o bucurie, ba-i război, ba mă doboară grijile, nimic nu aflu pentru sufletelul meu. Iar un fecior și-ar uita de frageda lui copilărie și, cînd s-ar face mare, ar duce-o bine...

Nașul își arătă îndoiala :

- Cine poate ști ! Atunci poate c-o fi și mai multă lume schiloditâ.

- Oho, nu, așa ceva n-o să se poată ! zise îndîrjit musafirul, sărind în picioare. N-o să se poată ! Uite, eu mai mult tac, dar inima-mi sîngerează de durere. De-atîta suferință mi-a mîncat rugina sufletul, de nici nu mai știu încotro s-o apuc ! Crezi tu că de viață bună șed ici, la tine, pe jos și fac căciuli, cap prost ? Am fost pe front, și-acolo oamenii mor cu nemiluita, și tu spui că fecioru-meu o să fie un schilod ? Dar ce, crezi că-l las eu pe mîna vreunui ticălos ? Că îngădui să fie chinuit, neam de nătîng ce ești, tîmpit janghinos ? Apăi, cu dinții, așa stricați cum sînt, îi rup beregata într-o clipă nemernicului pe toate cusăturile pentru o treabă ca asta l

Nașul zîmbea, mulțumit că atinsese o coardă sensibilă a oaspelui. Acesta și-a tras sufletul ; și-a strîns vorbele care-o luaseră razna de-atîta îndîrjire și a început a zice din nou :

- Corcituri muierești, lepădăturile dracului ! Ați scornit un țar și-o credință, le-ați pecetluit cu patria mumă și-i dați la cap poporului, ca să dovediți temeinicia unei asemenea

născociri ! Dacă mai vine unul și-și stoarce din creierul cu minte scurtă o altă născocire, iar dau iama prin popor ! Și toate astea ca lumea să creadă într-un singur adevăr ! Lua-v-ar dracul, afurisiților, ticăloșilor l

Repezi printre dinți un scuipat vîscos și-l strivi furios cu bocancul său austriac, tocit.

Nașul fuma cu fața luminată de plăcere :

- Că bine-i zici, prietene, curat așa-i ! Poți să șezi la noi și pe degeaba ; n-am știut ce zace-n tine !

Filat, bucuros de venirea acestui om nou, spuse și el :

- Care are neamuri pe-acasă le duce dorul la război... Iar mai mult decît altora, nevestei și feciorului...

Soldatul îi luă în seamă vorbele și răspunse cu o nouă cugetare :

- Țarul și bogății habar n-au că oamenii de pe lumea asta nu trăiesc de-a valma, ci pîlcuri-pîlcuri : copii, mame, neveste, și fiecare ține la celălalt. Și-s atît de strașnic legați prin legături de sînge, că să-i desparți e mai rău decît să-i omori... Numai priviți de sus s-ar părea că sînt toți otova și nu se iubesc între ei ! Apăi, umfla-i-ar dracul, cum de ia ei omului ce-i e drag ? Ce-i poți da în loc ?

Vorbea, mișcîndu-și degetele în neastîmpăr, de parcă modela niște familii iubitoare, adunînd la un loc neamurile, sudîndu-le cu un sînge dens și legîndu-le pe veci. Dar pînă la urmă se liniști și zise încet :

- Tare multe lucruri născocesc oamenii în mintea lor, asta-i nenorocirea cea mare...

- Nu mai spune, prietene ! zise Nașul, cu un zîmbet ușor. Și eu care credeam că mintea ne ajută la nevoie !

Musafirul își depăna mai departe gîndul :

- Dacă ne ajută , e bine , dar vai și-amar cînd ne îndeamnă la lăcomie ! Omul se repede, însă în calea sa dă de ceva drag inimii lui - și-l calcă-n picioare, și cînd se întoarce și vede, varsă lacrimi..,

- Ramîi la noi ! hotărî Nașul. Ne-om descurca și-n trei, că n-o să ne sărăcești tu cu pofta-ți de mîncare.

Soldatul începu numaidecît să se descalțe, oftînd adînc, ca omul la casa lui. Cercetă din ochi odaia pentru prima oară și-i plăcu, simțindu-se cuprins deodată de o oboseală atît de mare, că nici dacă ar fi dormit nopți de-a rîndul nu s-ar fi săturat.

- Ca să vezi, spuse Nașul, noaptea, uitîndu-se la musafirul adormit. Stăpînii cred că venim pe lume ca să băgăm hrană-n noi, și el, poftim, își duce viața, chinuindu-se, și-i ghiorăie capul, ca burta...

Filat moțăia, gîndindu-se la musafirul lor că greu i-o fi fost cînd îi intraseră-n mormînt feciorul și nevasta. Noroc că el, Filat, nu avea pe nimeni. Apoi adormi, răpus de somn.

Treptat, nopțile se scurtau, și nevoile căciularilor erau tot mai mari, că nimeni nu le mai cumpăra marfa. Zăpada se încălzea și se îngălbenea la soare, întrezărindu-se bălegarul de dedesubt din anul acela. Cîte o zi era mai

luminoasă, ca pe vreme de vară ; albul zăpezii înghețate se împotrivea cu dîrzenie focului ceresc, și văzduhul curat scînteia puternic de zăpadă înțepătoare și de căldură molcomă.

Slobozia trăia cu ochii închiși, căci războiul mai împuținase belșugul surugiilor, și oamenilor nu le venea sa se bucure pe timpuri ca acestea de frumusețea fără seamăn a începutului de primăvară.

Zahar Vasilievici lucra sîrguincios la calea ferată, cu teama-n suflet că o să fie scos de la lucru și trimis pe front. Cei doi băiețași ai lui creșteau, iar tatăl îi iubea cu o dragoste ursuză - nu-i răsfăța niciodată și nici nu-i mîngîia.

În schimb, Nastasia Semionovna se prăpădea de frică să nu li se întîmple ceva, chinuindu-i cu fel de fel de doctorii și fremătînd de spaimă la orice pîntecăraie.

Makar se ocupa de curelărie și se pregătea cu mare plăcere de îndeletnicirea lui din timpul verii, fierăria, bucurîndu-se dinainte de farmecul zilelor de vară petrecute în aer liber. Ceilalți săteni își duceau și ei traiul, văzîndu-și de rosturile lor, cu nădejdea într-un viitor mai bun și mai ușor.

Nașul se desfăta cu lumina și căldura mai mare de afară, dar tot se întrista oleacă, invidiind soarta celor neînsuflețite și nemișcătoare : ele nu cunoșteau grija hranei și a bunăstării, trăind într-un fel de liniște și deplină uitare de sine.

- Vara, chiar de-ai vrea, nu poți muri de foame ! îi

spuse Mișa, musafirul, aflînd de grijile Nașului. Tragem cu praștia-n porumbei, ne ducem și prindem pește, adunăm ceva verdețuri de mîncare, și gata supa și ciorba de pește și, ca felul doi, ce mai rămîne pe fund !

Totuși Nașul îl trimise din vreme pe Filat în sat să-și caute de lucru.

- Cu toate că mi-e milă de tine, om blînd, și sîntem buni prieteni, în trei vezi și tu că nu ne descurcăm, și Mișa chiar că n-are unde să se ducă !

De două zile meșterii nu mai lucrau nimic, și mai-nainte Mișa se repezise după pîine cu cele din urmă cinci copeici pe care le mai avea, dar nu fusese în stare nici măcar să aducă pîinea întreagă acasă - o ciupise toată-n drum și-i mîncase miezul.

- Asta-i, n-am ce face ! zise Filat. Mă duc și eu pe la curțile oamenilor, poate-oi rămîne pe undeva ! Iar pe la dumneata, Ignat Porfirîci, mai trec eu să mai stăm de vorbă !...

VI

Primăvara se ițea din pamîntul reavăn, somnoros și din toate mușuroaiele. Filat umbla vesel că are și el un cunoscut, pe Ignat Porfirîci, și o casă, la gropile de gunoi, unde putea să se ducă oricînd.

Se rostui la curelar, unde se tocmi să-i isprăvească cele patru rînduri de hamuri începute și să-i păzească

fierăria cît o lipsi, căci Makar pornea cu drumul de fier să dibuiască pe undeva cîțiva cărbuni pentru vatră. Sătenii se plîngeau că nu mai găsesc cele de trebuință, dar Nașul, Filat și Mișa nu simțiseră niciodată nevoie de ceva ce nu se găsea de vînzare. De aceea, abia după ce se stabili iar în sat, înțelese Filat ce înseamnă războiul și puterea lui vlăguitoare, carc-i nenorocește pe oameni.

Din pricina umezelii și a lipsei de reparații, tot satul era mohorît și se uita trist prin ferestrele înfundate, ca un om sfîrșit de foame. Cîinii se jigăriseră, și noaptea tăceau chitic. Toate păreau că se pierd într-un sac fără fund ; cuprins de jale, Filat era gata să muncească și pe o hrană de nimic. Dar Makar îi lăsase destulă mîncare, fiindcă meseria lui de curelar din timp de iarnă le era de trebuință sătenilor, așa că nu ducea lipsă de-ale gurii.

Curelarul cam zăbovea la drum, și Filat se plictisea fără treabă ; isprăvise de mult hamurile. Nașul și Mișa se pomeneau în fiecare zi cu el în prag. Cei doi o duceau prost de tot, hrănindu-se doar cu ce rămînea din porția lui Filat.

Dar el nu le ducea numai resturi, ci aproape tot tainul sau, mulțumindu-se cu un coltuc de pîine și cu patru cartofi pe zi.

- Dar tu mănînci oare pe săturate ? îl întrebă Nașul. Vezi că nouă ne e ușor să mîncăm tot, da tu o să-ți pierzi puterile !
- Nu mi le pierd ! spunea încurcat Filat. Acu n-am de

lucru, iar numai ca să răsufli așa, n-ai nevoie de cine știe ce mîncare.

Nașul se supăra :

- Ce vorbă-i asta : „Numai ca să răsufli așa ?“ Uită-te la Mișa ! Nici el nu face mai mult decît să răsufle, dar acuși ar putea să-nfulice orice fel de jivină !

- Chiar că aș putea ! încuviință Mișa din culcușul său, oftînd de poftă.

Într-o noapte, Filat sări speriat din somn, deși în colțul fierăriei unde dormea era atît de întuneric, încît se simțea la adăpost de orice primejdie. Dincolo de peretele de bîrne, satul zăcea învăluit în negura molcomă a nopții, ascunzîndu-l de restul lumii pînă-n zori. Nu se auzea nici o mișcare, nici o frîmîntare. Somnoroși, surugiii își dezmorțiseră pesemne de mai multe ori oasele, răsucindu-se de pe o parte pe alta. Zahar Vasilievici îi spusese lui Filat, în vreme ce dregeau gardul că atunci cînd Nastasia Semionovna se răsucește noaptea în pat îl aruncă jos, pe podea.

- Și muierea mea nu-i cine știe ce voinică ; ce să mai zică ăia care au femei dolofane ! zisese rîzînd Zahar Vasilievici.

Dar în jurul lui era o liniște adîncă ; din uliţă nu se auzea cum se rostogolesc pe podea bărbații aruncați din pat de nevestele încălzite de somn.

Deodată, tresări și se ridică în coate - niște împușcături bubuiră iute una după alta și deslușì o rumoare

îndepărtată, ca un vuiet de spaimă.

Filat, care nu avea conștiința propriului său eu și nu trecuse niciodată dincolo de hotarele sloboziei, nu păstra întipărite în minte decît locurile copilăriei sale, unde crescuse lîngă maică-sa. Muncind mereu, creierul său nu avusese timp de alte gînduri și, încetul cu încetul, se dezvățase, fără să vrea, de orice cugetare ; mai tîrziu, cînd voise și el să gîndească, își dăduse seama că nu putea : de atîta nefolosință, capul îi rămăsese prost pe veci.

Tocmai de aceea tresărise acum, speriat de împușcăturile neînțelese. În legătură cu războiul știa numai că nu și-l poate închipui în nici un fel, oricît s-ar strădui Mișa să-l lămurească.

Trosnetul armelor nu se mai auzea, dar acum se deslușeau clar țipete de oameni. Filat își dădu seama că în gară se petrecea ceva.

Cerul era plin de stele, și Filat îl cercetă cu atenție. Un vis vechi îl făcea să se uite la el întotdeauna cu luare-aminte, nădăjduia sa zărească o stea în clipa cînd se rupea din locul ei și pornea în zbor prin hău. Stelele căzătoare îl tulburaseră din copilărie, dar nu avusese niciodată parte să vadă vreuna în clipa cînd se desprindea din cer.

Dimineața, Makar s-a întors fără cărbuni și îngîndurat :

- Nu mai avem țar de mult, iar pe calea ferată își fac de cap dezertorii... Noi, de-aici, nu știm nimic ; poporul

cară traversele de la gară, pune mîna pe locomotive, cică să le dea la arteluri...

Vestea era prea greu de înțeles pentru Filat, așa că nu l-a năucit ca pe Makar ; a tăcut doar, cuprins de o oarecare curiozitate. Presimțea vag *că* toate gardurile, gălețile, hamurile și celelalte angarale vor rămîne pe veci în sat și o să le repare careva.

Către seară, după ce și-a terminat treburile, Filat a pornit spre casa Nașului, dar în drum s-a întîlnit cu el și cu Mișa. Acesta din urmă era plin de voie bună și-avea la subsuoară o pîine întreagă, iar Ignat Porfirîci părea foarte emoționat.

- Plecăm din sat, Filat ! îi spuse el cu tristețe. Rămîi cu bine, că cei de pe-aici nu mai au nevoie de noi.
- Sînt oameni de nimic, zise Mișa, amenințător. Au pus mîna pe pămînt, mitocanii dracului, și hălăduiesc în pace, iar la tine nu se uită nimeni - n-ai decît să bați drumurile, fă-te vagabond I

Filat îi petrecu pînă la gară, unde-și luă rămas bun :

- Poate că te mai întorci vreodată, Ignat Porfirîci. Poate că mai treci prin sat.

Se uita la ei cu o întristare supusă, fără să știe cum să-și mai ușureze durerea despărțirii.

Nașul se înduioșa și el. La sfîrșitul drumului, îl îmbrățișă pe Filat și-l sărută, înțepîndu-i cu mustața buzele uscate și scorojite, pe care nu le mai sărutase decît maică-sa, pe cînd era copil. Speriat de sărutul acesta, Filat își încreți se

jalnic fața, străduindu-se să-și țină lacrimile neașteptate și neobișnuite pentru el.

- Te-ai și pleoștit, muiere, și credeam că ești bărbat ! spuse trist Mișa, trăgîndu-l de mînecă pe însoțitorul său. Ce-i mai faci inimă rea omului ? Lasă-l, că-și găsește alți prieteni ! Așa-i el, zănatic !

Filat nu se îndreptă spre casa lui Makar, ci mai făcu un ocol, abătîndu-se, cu inima grea de tristețe, pe la groapa de gunoi. Cocioaba lui Ignat Porfirîci era pustie și tăcută, iar lui Filat i se păru că pînă și pereții și ferestrele tînjesc de dor în singurătate după cei plecați. Căsuța pustie, care mai păstra mirosul oamenilor plecați pentru totdeauna, rămăsese vie și scumpă inimii sale. Zăbovi o vreme în picioare, își puse palma pe clanța cuprinsă cu mîna zi de zi de prietenul său, se uita la cîmpul din jur, la care se uitase și Ignat Porfirîci ; se întinse pe jos, unde dormiseră ei toată iarna aceea mohorîtă, și-și întoarse fața, doborît de o deznădejde surdă ce nu putea fi alungată de nici o consolare.

În fiecare zi se ducea la groapa de gunoi și privea căsuța de departe, înduioșat și plin de dragoste. Aștepta prostește să se deschidă ușa, și Ignat Porfirîci să iasă afară cu țigara-n gură, zicînd :

- Intră-n casă, Filat, ce stai acolo, în bătaia vîntului ? Oricînd ești binevenit, om smerit.

Uneori, în gară, noaptea, se auzeau împușcături. Slobozia se aproviziona, storcînd in grabă tot ce mai

datorau țăranii din recolta anului trecut. Zahar Vasilievici s-a dus în sat la arendașul său.

- Vremurile sînt nesigure, Prohor, a zis el, și tu mi-ai mai rămas dator patruzeci de puduri de mei cojit. Să mi le-aduci cît sînt drumurile-nghețate, că se lasă curînd moina și pînă la duminica Tomii nu se mai zvîntă pămîntul.

- Apăi nici eu nu mai știu ce să fac, Zahar Vasilievici, a răspuns Prohor cu îndoială, cu aceeași bună-cuviință de totdeauna. Lumea cuvîntă că de-acu pămîntul o să ramînă pe degeaba țăranului, așa că să mai așteptăm cu ce mai avem de dat.

Zahar Vasilievici clipea des de mînie, simțind cum îi clocotește-n urechi sîngele înfierbîntat. Dar vorbea domol și căuta să-l convingă pe țăran, luîndu-l în zeflemea :

- Puterea cea nouă nu-i mai proastă la cap decît cea veche, Prohor ! Tu vezi doar că i-au dat afară pe cei nătîngi și i-au pus în locul lor pe moșieri ; acum or să țină pămîntul și mai bine în stăpînirea lor ! Și pe bună dreptate, că doar nici tu nu ți-ai dărui lotul vecinului ! Revoluția înseamnă c-a adus libertatea - atît, încolo n-are nimic de-a face cu proprietatea. Cum a fost, așa rămîne !

- Lotul n-ar fi cine știe ce ! răspunse acesta , pe gînduri. Nu de el e vorba. Da uite ce mi-a spus un soldat, că să nu mai plătesc arendă în ruptul capului, altfel puterea cea nouă se duce de rîpă și-o luăm iar de la început cu războiul...

- Războiul nu se oprește ! zise Zahar Vasilievici, cu

hotărîre. Ține pînă-l dăm gata pe neamț ! Cît despre pamînt, nu sînt nici un fel de drepturi noi, nici să nu te gîndești la una ca asta ! Și cu meiul să nu mai zăbovești, altminteri dau pămîntul la anul celor din cătune, că-s oameni mai de-nțeles...

- D-apăi cum binevoiți ! Iar cu meiul nu vă mai amîn ; de îndată ce-mi pun căruța pe roate, mă și reped la slobozie... Geaba ne luăm după flecăreala oamenilor ; nimeni nu știe cum și ce fel o să fie ! Mîine mă reped pe jos pînă la gară, să-i mai descos pe soldați !

- Du-te, du-te de-i întreabă, că ai și picioare, și cap, și cui îi pasă de ele ! se supără pînă la urmă Zahar Vasilievici, luîndu-și rămas bun.

Printre surugiii din slobozie se stîrni o adevărată vîlvă ; primarul chema lumea la adunare la fiecare două zile, canalizînd nemulțumirile pe făgașul legal :

- De pe front năvălesc încoace puhoaie de dezertori afurisiți, dușmanul patriei dă buzna în pravoslavnica noastră țară. Acuși ce-i de făcut, oameni buni, că pînă și țăranii și-au pierdut obrazul și umblă să pună mîna pe pămînt străin ! Eu zic că-n lege nu e o asemenea rînduială. Și pentru a stăvili aceste nerușinate samavolnicii, trebuie să trimitem toți o jalbă la gubernie, pentru ca cei de acolo să știe ce se petrece pe aici, și s-o iscălim toți cu numele nostru întreg și citeț !

Filat trăia fără chef și fără tragere de inimă. De cînd plecase Ignat Porfirîci, viața pierduse pentru el orice sens.

Erau vremuri grele, și Makar, nemaiavînd de lucru, îi dădu curînd drumul. .„Vezi și tu că stăm amîndoi cu mîinile-n sîn, și asta nu se cuvine. Așa că du-te și caută cîte-o treabă pe la curțile oamenilor !"

VII

Cam pe la mijlocul sloboziei era o casă veche cu un cat. Lîngă ea fusese săpată o fîntînă, iar alăturea se întocmise o magazie rotundă - o temniță de cal. În temnița asta, pe loc strîmt, un cal se învîrtea cît era ziulica de lungă, înhămat la o roată de lemn, pe care se înfășurau și se desfășurau frînghiile, scoțînd apă din puț cu ciuturile. Apa se răsturna într-un hîrdău mare, iar din hîrdău curgea în jgheaburi. Țăranii care veneau la tîrg în slobozie adăpau din ele caii, plătind cîte o copeică de cap, iar oamenii își astîmpărau setea pe degeaba.

În casa cu un cat locuia proprietarul puțului, Spiridon Matveici Suhorukov, cu nevasta lui, Marfa Alexeevna, și cu doi băiețași.

La despărțire, Makar îl ospătase bine pe Filat, și acesta, sătul, se abătu pe la puț să bea apă. Dar din hîrdău nu curgea nimic, și în ușa magaziei întunecoase stătea Spiridon Matveici, uitîndu-se la el cu ochi răi.

- N-ai săpat la puț, dar de băut vrei sa bei, bagabondule ! Ia vino-ncoace !

Filat îi dădu ascultare.

- Încotro ? îl întrebă Spiridon Matveici.
- După lucru !

Stăpînul puțului se mai îmbună oleacă : .

- Tot umblați teleleu, mama voastră, și faceți umbră pămîntului degeaba ! Vino de muncește pe lîngă calul meu, că sluga mea s-a dus în sat să facă pe răsculatul !

Filat se pomeni în magazia întunecoasă, în care stătea un cal slab, cu ochii închiși.

- Să plescăi din limbă, ca să umble mereu, îi spuse stăpînul. Dar între timp să te mai uiți și pe-afară : să nu lași lumea să adape fără plată - iei cîte-o copeica de car, chiar și două !

Calul porni agale în cerc, și de sforțare sîngele îi umflă vinele de sub pielea slabă. Cîteodată rămînea locului ; atunci, Filat îl îndemna plescăind din limbă, și calul pornea din nou să tragă la roată.

Ceasurile se scurgeau în întuneric, și pe Filat îl cuprinse o tristețe înăbușitoare și neogoită. Ieșea afară, asculta cum pocnesc, rasturnîndu-se în hîrdău, ciuturile pline și privea strada pustie și tăcută. Se uita la cîmpul fără de margini peste care primăvara își vărsa lumina, însă nici pe el nu se vedea țipenie de om. Se gîndea cu tristețe la Ignat Porfirîci, dar soarta calului care scotea mereu apa din puț, fiind și mai jalnică, se simțea oarecum mai împăcat.

Noaptea se odihnea într-o cămăruță despărțită printr-un perete de iatacul stăpînilor. Nemaifiind deprins să

doarmă în casă , îl chinuia zăpușeala, și bagdadia-l speria ; i se părea că ori de cîte ori închide ochii, se lasă în jos spre el.

Colțul ierbii răsărea de peste tot în întîmpinarea verii, care se împodobea cu florile tinereții sale. Livezile se rușinaseră deodată și se acoperiseră în grabă cu frunziș. Pămîntul mirosea ațîțător și înfrigurat, de parcă voia să nască o viață veșnică, neobișnuită, luna lumina ca o flacără de pe mormîntul unor morți dragi, ori ca un felinar atîrnat deasupra tuturor drumurilor pe care se întîlnesc și se despart oamenii.

Filat mîna calul cu multă milă, stînd îngîndurat în magazia lui întunecată. Animalul se deprinsese cu el și umbla fără a mai fi îndemnat, așa că Filat își petrecea zilele de capul lui, fără nici o treabă, încasînd doar din cînd în cînd cîțiva bănuți de pe la țăranii veniți la adăpătoare. Gîndurile grele și melancolia răsar mai cu osebire în mintea omului fără treabă ori leneș, întocmai ca buruienile de pe pîrloage. Așa se întîmpla și cu Filat ; dar creierul lui, învelit în slănina netulburată a trîndăviei, își închipuia cîte ceva nelămurit, uriaș și înspaimîntător, ca prima frămîntare a munților împietriți în cristale în strînsoarea din jur și în uitarea cea dintîi. Așa că, în clipa cînd în mintea lui Filat tresărea un gînd, el îi și auzea vuietul în inimă.

Uneori i se părea că dacă ar gîndi limpede și curgător ca alții, i-ar veni mai ușor să învingă apăsarea din suflet, născută din chemarea nelămurită a unui dor. Chemarea

aceasta o auzea mereu, și seara se prefăcea într-o voce limpede, rostind vorbe grele de înțeles. Insă creierul lui nu gîndea, ci scrîșnea doar, căci limpedele izvor al conștiinței sale fusese astupat pe veci și nu se lăsa influențat de iureșul simțămintelor lui tulburi. Atunci, Filat se întorcea la cal și-l ajuta, împingînd la roată. După ce făcea astfel vreo zece ocoluri, se simțea cuprins de o amețeală legănătoare și pornea să bea apă rece. Îi plăcea să bea mult, căci apa, cu prospețimea și limpezimea ei, îi liniștea, binefăcătoare, sufletul. Îl simțea ca un fel de nod în gît și uneori își mîngîia beregata cînd îi era urît de atîta singurătate și de dorul de Ignat Porfirîci.

În magazie venea ades Vaska, un băiețaș de opt ani, fiul lui Spiridon Matveici, isteț și cam obraznic. Filat îl mîngîia pe cap și-i povestea cîte ceva. Copilul povestea și el, dar lucruri mai neașteptate :

- Filat, maică-mea iar s-a pus pe oală, și tata a suduit...

- Las-o-n pace, Vaska, o fi bolnavă și se teme c-o fi vînt în curte, îi zicea Filat.

- Ba nu , s-a pus dinadins , ca să-mpută casa, în necazul tatei. E nebună, zău !

Filat schimba vorba, povestind despre Nașul si soldatul Mișa, dar băiatul îl asculta cît îl asculta, și-apoi își amintea iar de-ale lui î

- Aseară, mama a vărsat oala cu ciorbă, și tata i-a tras una cu cociorva-n burtă... Mama a țipat, zicînd că dă

roşu zău aşa ! Iar tata i-a spus : „Atunci ai cu ce vopsi acoperișul, tîrfo“. Dar mama nu s-a suit în pod, ci s-a culcat în pat a-nceput a plînge ! Așa e ea, mereu se preface !

Filat era tare amărît de vorbele băiatului și-și zicea : ,,Iată, acuma sîntem trei : calul, eu și mama acestui copil. Amarul s-a dat în trei și fiecare s-a ales cu o parte mai mică.”

Într-o zi, Vaska năvăli dis-de-dimineață în magazie, strigînd :

- Filat, vino de vezi : mama iar s-a pus pe șezut în tindă iar tata a mîncat toată kașa în curte, fără să ne lase nici un pic I

Filat se strădui să-l liniștească, dar se simțea tare stînjenit. După-masă, intră în casă. Trebuia să ia niște bani de la Spiridon Matveici, ca să cumpere frînghie nouă pentru una din ciuturi.

Din tindă, îl auzi pe Vaska țipînd sălbatic și disprețuitor, iar pe mama lui, încercînd să-l domolească în șoaptă, probabil zadarnic.

- Dă-mi lumînarea, otravo ! striga copilul amenințător, ca un om mare. N-auzi ? îmi dai ori ba ? ! Cît să mai aștept ? Că de nu, odată trîntesc samovarul jos, vită-ncălțată ce ești !

Maică-sa îi răspundea grăbită, încet și speriată :

- Potolește-te, Vaska ! îți găsesc acuși o lumînare, că doar pe cealaltă ai ars-o tu aseară... Mă duc după pîine și-

ți cumpăr alta...

- Las-că știu eu, ai dosit-o, diavoliță blestemată, zbiera Vaska răgușit, hurducăind cu ceva prin casă, pesemne cu samovarul.

- Înțelege, Vasea, că nu mai am nici o luminare, îți cumpăr...

- Ba să mi-o dai acuși ! Că de nu...

Se auzi un zgomot de aramă și șuierul apei fierbinți. Copilul trăsese jos samovarul.

- Ți-am spus să-mi dai, dar n-ai vrut ! o lămuri mai liniștit băiatul.

Filat deschise ușa încet și intră în bucătărie, cu inima ticăind și cu obrajii roșii de rușine.

Tînăra femeie plîngea, șezînd pe un taburet și ștergîndu-șt ochii cu un colț al bluzei.

Vaska se uita supărat la apa fiartă care curgea din samovar . În primele clipe nu-l observă pe Filat, dar cînd il văzu, îi zise mamei sale :

- Aha ! Vezi ce-ai făcut ? Te spun eu tatei : abia am cositorit samovarul și-l trîntești pe jos ! Las-că vine tata acasă și-ți arată el ție.

Femeia plîngea în tăcere. Filat, mai speriat decît băiatul și decît mama acestuia, uită cu totul pentru ce venise. Femeia își aruncă o clipă asupra lui privirea sălbăticită a ochilor ei negri, apoi și-o ascunse din nou sub pleoape. Era slăbuță și foarte frumoasă : oacheșă, chinuită, cu un obraz în care ochii, gura, nasul și urechile păreau niște

podoabe. Nu puteai înțelege cum scăpaseră toate acestea neatinse, după nașteri, chinul cu copiii, cu un soț atît de rău și cu o soartă așa de grea.

Celălalt băiețaș, mai mic decît Vaska, ședea într-un colț, plîngînd în tăcere ca maică-sa. Filat băgă de seamă că acesta semăna mai mult cu mama lui, negricios cum era, cu o fețișoară dulce și speriată, de parcă se aștepta mereu să fie lovit.

Văzînd că Spiridon Matveici nu era acasă. Filat plecă fără o vorbă.

În zilele de sărbători mari, Filat se ducea la Makar sau ieșea afară la cîmp. Makar spunea că revoluția îi ocolise ca o ploaie, fără să se atingă de Slobozia Surugiilor, și că acum nici nu se vedea, nici nu se mai auzea nimic, poate că se sfîrșise totul, ori turna cu găleata cine știe pe unde.

- Pentru noi e totuna ! zicea Makar. Că bogăția oricum n-o să se ajungă pentru toți ; da curînd o să rămînem fără pîine si se potolesc toate singure.
- Dar prin gară tot mai trece lumea ? îl întrebă Filat.
- Trece mereu ! Vin puhoi, ca năucii ; tot războiul dă năvală către case ! Că doar n-or să se bată la nesfîrșit, s-au săturat oamenii de atîta suferință, și-acum nu poți să le zici nici dă-te mai încolo, că odată se zborșesc !

Filat stătea la Makar pînă tîrziu, tot întrebînd de una și de alta, pînă cînd acesta începea să caște și să-l îndemne :

- Mai bine te-ai duce, Filat, că se cuvine să ne

odihnim și noi ; pe mine încaltea m-a răzbit oboseala.

Filat pleca, și iar se închidea în mutenia lui pînă la o altă zi de sărbătoare.

Lumina verde a verii se întuneca și bătea în albastru - culoarea maturității și a fertilității biruitoare. Filat o privea, zicîndu-și : În curînd or să înceapă a se micșora amiezile cele lungi, vara va îmbătrîni și se va face cafenie, apoi galbenă și aurie, căci așa încărunțește firea. Atunci slobozia o să se retragă iar prin case, o să-și închidă obloanele la patru după-amiază și-o să aprindă lămpile de gaz.“

Surugiii numărau zilele pînă la strînsul recoltei, dînd cu bobii să ghicească dacă țăranii or să aducă arenda ori nu. Spiridon Matveici era om rău, nemilos cu nevasta, dar avea minte ascuțită cînd stătea de vorbă cu vecinii la fîntînă.

Surugiii veneau anume să-l întrebe ce gîndește cu privire la pămîntul său.

- S-a sfîrșit cu e! a răspuns Spiridon Matveici. Mi l-au luat țăranii cu japca, drept răsplată pentru război...

- D-apăi, Spiridon Matveici, drepturile cele noi n-au ieșit încă ! a zis unul dintre surugii, încercînd să-l convingă, dar să se convingă și pe sine. L-au luat cu anapsîna, doar nu după lege !

Spiridon Matveici se uită mohorît la capul acestuia, pe care nu se mai vedea decît un chenar de păr. Prostia

omenească trezea în el din totdeauna un val de mînie grea.

- Se vede că nu de prea multă minte ți-ai pierdut părul, Eremei Frolîci ! Anapsîna nu se arată decît cînd nu are a se mai teme de puterea împărăției ; și-acum ce împărăție mai avem noi ? Ăștia gîndeau să împartă prin sate pînă și locomotivele, darămite pămîntul, și pămîntul este cel mai prima !

- Adică , le-a sunat ceasul de apoi surugiilor ? îl întrebă domol Eremei Frolîci.

Spiridon Matveici zise grav și trist :

- Să mai zăbovim puțin cu moartea, Eremei. Că pînă la urmă ne-om răfui noi și cu ei.

- Dar ce zici, cu arenda cum rămîne ? S-o mai așteptăm anul ăsta, ori tocmai la anul ?

- Să n-o mai așteptați de loc ! Nici să nu vă mai gînditi la ea, că țăranul nu mai plătește arendă. Găsiți-vă și voi altă treabă.

Filat îi asculta și începea a cuprinde înțelesul simplu al revoluției : luarea pămînturilor. Băgase mai demult de seamă că pe surugii îi stăpînea o supărare ascunsă și îndîrjită, dar și o mare îngrijorare și teamă. Însă în timp ce teama lor creștea zi de zi, ura se topea, prefăcîndu-se într-o tristețe smerită, fiindcă lucrurile se petreceau cu țăranii tocmai pe dos : supărarea lor crescuse, transformîndu-se într-o îndîrjire plină de mînie, care-i făcea să se ridice împotriva moșierilor, pîrjolind și

distrugînd.

O vreme, surugiii crezură că sunase și ceasul sloboziei lor, dar apoi înțeleseră că nu erau decît niște mici proprietari agricoli, iar țăranii aveau destulă bătaie de cap și fără ei.

Filat privea în jurul lui mai cu luare-aminte, cu toate că nu se aștepta la nimic mai bun pentru el. Știa că porțile n-or să se deschidă singure, ca să-l primească, și că iarna o s-o ducă iar greu, mult mai greu decît anul trecut ! Atunci îl avusese cel puțin pe Ignat Porfirîci... Dar îl cuprinsese pe nesimțite un dor de ducă : nădăjduia că acum n-o să mai moară de foame, chiar dacă ar părăsi slobozia, deși era convins că înainte așa i s-ar fi întîmplat. Frica neîntreruptă din sufletul lui că nu avea cu ce să-și ducă viața, care se prefăcuse cu trecerea anilor în blîndețe, se destrăma înlăuntrul său, singură, și cele dintîi dorinți tulburătoare îi încălzeau tot mai mult inima. Nu știa nici el ce anume dorea. Cîteodată ar fi vrut să se afle în mijlocul unei mulțimi de oameni, să vorbească despre cîte-n lună și-n stele, despre lumea întreagă, așa cum și-o închipuise el în singurătatea sa. Altădată îi venea să plece și să uite pe veci Slobozia Surugiilor, cei treizeci de ani de viață întunecată, și să se lase purtat de dorul acela nespus al inimii, care-l cuprinde pesemne o dată pe fiecare om, chemîndu-l undeva, în negurile soartei sale.

Ca orice om care muncește mult, nu era în stare să

prindă gîndul într-o clipă, fără pregătire. Întîi simțea ceva nelămurit, apoi senzațiile îi năvăleau în cap, răsturnînd și transformînd delicata întocmire a minții. La început, simțămîntul ce-l cuprindea îi cutremura atît de violent gîndul, încît acesta se năștea cu chip de monstru, cu neputință de exprimat în cuvinte sau de înțeles. Capul nu era încă în stare să răspundă simțămîntului acela tulbure, și Filat își pierdu echilibrul vieții.

Acum se ducea rar de tot pe la casa lui Ignat Porfirîci : în ea intraseră iar niște cerșetori și pribegi, care pîngăriseră pînă și groapa de gunoaie. Dorul de prietenul pierdut era năpădit de buruiana tristelor amintiri, care aproape că nici nu-l mai chinuiau. Casa nu-l mai atrăgea prin amintirile ce-l legau de ea, ci-l îndemna să-i urmeze pe cei care-l părăsiseră. Părea că-l încurajează şi-l înviorează, luminîndu-i vremea petrecută ăn slobozie, de parcă erau cele din urmă zile din viaţa lui pe care putea să le trăiască aşa cum dădea Dumnezeu.

VIII

Veni toamna, trecînd cu pașii ei peste frunzele căzute, moi. și păstrînd îndelung pămîntul uscat și cerul senin. Ogoarele despuiate de grîne păreau pustii, răcoroase, și deasupra lor pluteau funigei abia întrezăriți. Cerul strălucea albastru, ca fundul unei cupe deșertate de o gură lacomă. Se petreceau lucruri înduioșătoare și

zguduitoare, dintre cele ce stau la temelia lumii, dar nu se repetă întocmai niciodată și stîrnesc mereu uimire. Omul din fundul și străfundul pămîntului descoperă zi de zi, mereu, lumina senină de deasupra capului său și soarbe sîngele unor nădejdi uluitoare.

Lui Filat îi era dragă toamna ; el nu se temea de ea cum nu te temi de venirea iernii. Cerul era mai înalt, văzduhul mai necuprins și i se părea că respiră mai ușor. Și în anul acesta contempla toamna atît de cunoscută și totuși mereu nouă, trăgînd ușor cu urechea la îngrijorările surugiilor. Dar ei nu erau prea îngrijorați, mai mult umblau să afle ce se petrece-n lume și-și împărtășeau unii altora cele auzite. Tot mai credeau că revoluția nu era decît o născocire prostească și nu se temeau de ea.

La început se spusese că pămîntul va fi înapoiat surugiilor, că s-ar fi făcut o lege nouă și temeinică și că nemții mănîncă iar bătaie. Apoi toate zvonurile astea fuseseră date uitării, și lumea dezlănțuită se zbuciuma pe undeva în tăcere, fără ca glasul ei să străbată pînă în așezarea lor.

Se strîngeau grămadă și se duceau la gară, să-l întrebe pe acar dacă nu venise clipa să scoată șinele și să împartă poporului averea gării. Acarul le spunea să mai aibă puțină răb are, ca tot acolo o să se ajungă ; cînd o fi să fie, se repede el pîna-n slobozie să le spună. Ei au luat atunci din stivă, cîte doi, o traversă și au dus-o acasă, făcîndu-le oarecum o bucurie nevestelor. Totdeauna erau

foarte mulțumiți cînd se alegeau cu cîte ceva pe degeaba, chiar atunci cînd obiectele căpătate nu le foloseau în nici un fel în gospodărie. În schimb, nu le plăcea să cumpere nimic, totdeauna li se părea că prețurile sînt prea ridicate. Era un obicei din vechi, făcea parte din firea lor.

Doar surugiii aveau toată hrana de peste an de la țărani, pe de-a gata, reprezentînd arenda pămîntului, iar casele erau proprietatea lor ; hainele însă dădeau prilej de întristare și certuri de familie, fiind siliți, deși rar, să le cumpere pe bani.

Într-o duminică, bătrînele s-au adunat după liturghie în pridvorul bisericii și au ieșit grămadă afară din sat. Își pregătiseră din vreme desagi cu mîncare de post, se înțeleseseră cu preotul și porniseră în procesiune la mănăstirea Sfîntului Ioachim. Filat tocmai fusese în marginea sloboziei să încaseze de la un surugiu niște bani datorați stăpînului său, dar nu făcuse nici o ispravă : surugiul, om văduv și singur pe lume, se dusese la călugărie, lăsîndu-și gospodăria soacrei. Filat văzu o mulțime de băbuțe umblînd încet și se sperie ca de întruchiparea ursitei lui rele. Bătrînele umblau vorbind în șoaptă, cu părul lor rar, parcă fără viață, despletit. Picioarele și le tîrau prin nisip, ridicîndu-și fustele să nu facă praf și dezgolindu-și ciolanele colțuroase, slabe și reci. Popa mergea în frunte fără să se uite în urmă, la însoțitoarele lui : nu era încă bătrîn, dar fusese speriat de viață. Bătrînele coborîră rîpa de lîngă slobozie și dispărură

după tufișuri. Uitîndu-se la urmele tîrligilor lor, făcuți chiar de ele, Filat își aminti, nu știa nici el de ce, de sicriele pe care surugiii foarte bătrîni și le întocmeau din timp - ca să fie - păstrîndu-le cu sfințenie în podul casei. Femeile însă, oricît de bătrîne, nu-și comandau niciodată dinainte sicriul, și cînd mureau erau îmbrăcate în rochiile lor vechi, de mireasă.

Surugiii care fuseseră pe front și scăpaseră cu viață se întorseseră acasă. Fiecare povestea altceva despre revoluție : unii ziceau că se răsculaseră evreii și nimiceau toate neamurile, ca să rămînă ei singuri pe pămînt și să pună mîna pe el ; alții, că golănimea îi taie pe cei bogați, așa că ar trebui să se grăbească să prade moșiile și orașele, cît mai era ceva de găsit.

Cei mai vîrstnici îi îndemnau pe oameni să se roage la Dumnezeu, lămurindu-i că în Biblie vremurile de azi erau prezise întocmai ; atîta numai că omul trebuie să se roage cu atîta osîrdie, încît sudoarea să i se prefacă-n sînge și atunci acela se va face duh.

- Încearcă tu să te rogi pînă-ți dă sîngele ! îi spunea Spiridon Matveici cu gînd viclean cîte unui propovăduitor de acesta. Și noi o să vedem dacă duhul tău o să se simtă bine cînd o să-ți dai suflarea.

- Uite c-o să-ncerc și-o să mă simt mai bine ! răspundea cu înflăcărare cîte un surugiu mai bătrîn. Iar tu încearcă-ți inima. Ce, îți place cumva viața de azi ? Nici tu sătul, nici tu flămînd, oamenii se mănîncă între ei, pe țar l-

au spurcat, au zdruncinat chiar și puterea dumnezeiască... Uită-te, uită-te. chiar și cerul se clatină deasupra capului tău !...

Spiridon Matveici se uita la cer :

- Nu-l văd clătinmdu-se. Ce, crezi ca lui Dumnezeu de- asta-i arde, să se țină de asemenea nimicuri ? Ia te uită la el ce grozav se crede ! Că Dumnezeu n-o avea altă treabă decît să-i poarte lui de grijă !
- Nu mă cred de loc grozav, dar am și eu un suflet și-i un bun al lui Dumnezeu ! răspundea mînios bătrînul.
- Apoi vezi sa nu-ți vadă bunul ăsta careva, că odată vine un țăran ori alt golan și ți-l ia. Doar știi în ce vremuri trăim !

Acum Spiridon Matveici o ducea prost, și Filat vedea asta. Dar mai vedea că e și omul cel mai potolit din toată slobozia. Într-adevăr, răbda și nu se mînia, gîndind că, altă scăpare nemaifiind, zbuciumul nu-și mai are rostul. Înainte de război avusese o prăvălie mare și se îmbogățise, dar izbucnise un incendiu și arsese dimpreună cu casa pînă-n temelii. El făcuse față nenorocirii, vînzînd jumătate din pămînt, și cu banii luați își ridicase în grabă o casă nouă și cumpărase un puț. Se spune că în incendiul acesta pierduse o fată pe care o avea de la nevasta lui dintîi și că, deznădăjduit, renunțase prea curînd la stingerea focului, socotind ca averea nu-i mai era de nici un folos de vreme ce-i pierise copilul. Din

anul acela i se închisese și inima ; începuse să fie aspru și lipsit de bunăvoință cu oamenii, de parcă-i erau toți dușmani.

Pe soția lui de-acum o iubea (Filat vedea că-i poartă de grijă într-ascuus), dar nu-și putea slăpîni firea năprasnică şi o batea fără pricină cu ce apuca, chinuindu-se şi perpelindu-se singur. Nu femeia era de vină, ci durerea lui adîncă şi ascunsăa, ce se prefacuse-n boală. Spiridon Matveici ştia că are o nevastă foarte bună și foarte frumoasă și, dună ce-i trăgea o bătaie amarnică, intra de multe ori in magazie şi în vreme ce-și mîngîia calul, din ochi îi curgeau lacrimi fierbinți Dacă Filat se nimerea prin apropiere, îl alunga :

- Ia du-te-afară, Filat. S-au strîns țăranii cu carele şi pleacă fără să plătească !

Filat ieșea și dădea cu ochii de cîte un sărăntoc în haine ostășești, stîmpărîndu-și setea din căușul mîinii cu apa din adăpătoarea cailor.

Curînd, vara s-a domolit de tot, și cerul învăluit în nori groși și-a pierdut întreaga-i strălucire.

Prin bezna unei nopți, cînd pămîntul părea că se înecase în străfundul unui puț, de la capătul celălalt al stepei s-a auzit bubuit de tunuri. Slobozia s-a trezit deodată, de la un sfîrșit la altul, a aprins candelele, și gospodarii au strîns în juru-le familia deodată cumințită.

Către dimineață, împușcăturile au mai contenit, și stepa neștiută s-a învăluit cu o negură tîrzie. În ziua aceea,

locuitorii sloboziei nu au mîncat decît o singură dată, și întrucît viitorul se înălța amenințător dinainte-le și voiau să-l aștepte, se înfruptau din provizii cu economie, deși se părea că fac un lucru fără noimă.

Seara a trecut prin așezare, fără să se oprească, un detașament de cazaci călare, cu patru tunuri. Unii dintre ei și-au adăpat caii la Filat. Spiridon Matveici le-a vîndut puțin tutun Și a aflat că se întorceau acasă, dar sovietul din orașul Luneveț k nu-i lăsase să treacă cu armele, poruncindu-le să le predea. Ei au refuzat, sovietul a trimis împotriva lor un detașament, și cazacii au primit lupta. Acum se îndreptau spre Don pe căi ocolite, prin vaduri seci și cumpene de ape, fe rindu-se de locurile populate de prin văile rîurilor unde se înființaseră soviete.

- Și cine a intrat în soviete ? îi întrebă Spiridon Matveici.

- Cine știe ! răspunse nepăsător un cazac, încălecind pe cal. Se zice că n-ar fi alcătuite decît din argați și venetici e prin alte orașe, o adunătură de străini !

- De felul ăstuia ? întrebă Spiridon Matveici, făcînd un semn spre Filat, ale cărui haine, de vechime, abia de se mai țineau pe el.

Cazacul dădu pinteni calului, uitîndu-se înapoi :

— Da, da, din niște sărăntoci ca el.

Într-un tîrziu, clopotul de la biserică a sunat prelung. chemîndu-i la vecernie pe toți cei mîhniți, pe toți cei ce-și irosiseră viața, pe cei în sufletul cărora pleoapele stăteau

să se închidă peste o inimă deznădăjduită. Fumul lumînărilor și oftările pline de tristețe străbateau pridvorul, înălțîndu-se în văzduh ca un pîrîu cărunt și ofilit. Stînd pe două rînduri, cerșetorii, de mulți ce erau, se luau la ceartă și numărau rugăciunile ce mai rămăseseră pînă la sfîrșitul slujbei. Cîntările triste ale corului de orbi se prelingeau afară, amestecîndu-se cu foșnetul domol al copacilor morți. Uneori, cînta solista cea oarbă, și rugăciunea se transforma, supusă, în nemîngîiată deznădejde, care-i făcea pînă și pe cerșetori să-și curme sfada și să tacă înduioșați.

După sfîrșitul slujbei, oamenii uitau numaidecît tot, prea prinși de nevoile care nu le dădeau răgaz. O muiere isteață, părăsind pridvorul bisericii, își mustra bărbatul :

- Bărbați sînteți voi ? Stați și vă tînguiți laolaltă cu muierile ! Mai bine ați pune mîna pe arme, ați ascuți niște pari și v-ați duce-n sat să-i învățați pe țărani să se supună legilor ! Că de nu, or să vă ia și casele, și o să tot stați rugîndu-va la Dumnezeu și grămădindu-vă prin preajma cazanului cu mîncare. Bășini de muiere ce sînteți. Doamne iartă-mă !

Bărbatul tăcea, fornăind pe nas, ceea ce o înfuria și mai mult.

- O-of, nătîngule ! Nu te-aș mai vedea ! urma ea, mînioasă, sporovăind tot drumul pînă acasă, fără să-și fi descărcat năduful.

Surugiul se culca în graba mare, cu nasul la perete,

numărînd ploșnițele care fugeau de colo, colo.

Spiridon Matveici se ducea foarte rar la biserică, dar și atunci numai fiindcă-i plăceau cîntările. Cît despre Filat, nu se ducea de loc, din pricină, zicea el, că n-are cembrăca.

Încet, încet, vremea se răcea, și zilele pe care Filat le mai umbla cu calul în magazia lui le îndura greu. Nădragii i se subțiaseră, de nu mai țineau peticele, te uitai prin ei ca prin sită și erau cleioși de sudoare, iar haina se făcuse un fel de flenderiță și n-avea cum să-i mai țină de cald. Dar vedea că stapînul sau nu scotea din exploatarea puțului mai mult de vreo tieizeci de copeici, că țaranii nu mai veneau acum la slobozie și-i ea a rușine sa-i ceară bani sa-și repare hainele. Știa că, dacă-l alungă Spiridon Matveici, îi vine și lui sfîrșitul : cine să-și mai ia acum un argat, căci surugiii, pierzînd pămîntul, ajunseseră vai de capul lor.

Cînd Filat s-a sculat într-o dimineață și a ieșit alară din bucătărie, i s-a arătat o lume cu desăvîrșire schimbată : căzuse cea dintîi zăpadă, ca puful. Pămîntul amorțise sub acoperămîntul lui de nea, într-o curăție neclintită și moartă. Copacii, ațipiți pentru multă vreme, își lăsaseră crengile în jos, păstrînd cu grijă omătul de pe ele ; bolta plină de rezonanță a cerului încremenise și nimic nu se mai mișca. Filat își întipări talpa în zăpadă și se întoarse în bucătărie.

Erau zorile unei dimineți frumoase și limpezi. Într-un ceas ca acesta simți cum îți clocotește sîngele-n vine și crește în tine deosebit de clară amintirea aproape ștearsă a vremii cînd tu însuți ai fost vinovat și i-ai pierdut pe alții. Și ți se înroșesc obrajii de rușine, cu toate că ești singur și n-are cine să te judece.

Filat și-a amintit de mama lui, uitată în satul său și moartă pe drum, cînd pornise să-și caute scăparea pe lîngă fecior. Dar băiatul nu putea să-i fie de nici un folos : pe atunci ducea noaptea la păscut caii surugiilor și mînca pe rînd la fiecare gospodar. Simbria - zece ruble pe vară - o căpăta numai toamna. Pe maică-sa au cules-o de pe drum, au dus-o îndărăt, acasă, și au îngropat-o, fără coșciug, niște oameni buni. De atunci, Filat nu mai fusese în satul lui, căci în cei cincisprezece ani care trecuseră nu avusese niciodată trei zile libere de-a rîndul, nici haine cît de cît nezdrențuite, ca să nu-i fie rușine să se arate acolo. Acum, cei din locul său de baștină îl uitaseră de tot și alt loc spre care să-l tragă inima, în afară de casa lui Ignat Porfirîci, nu mai avea.

În acea primă zi de ninsoare, Spiridon Matveici i-a spus că este nevoit să-și vîndă calul, fiindcă nu mai scoate nimic de pe urma puțului, și fînul este scump. Așa că Filat să-și caute alt loc, dar deocamdată mai poate locui în bucătărie, fără mîncare, că timpurile erau grele.

Filat nu a mai scos o vorbă. După plecarea stăpînului, și-a pipăit trupul care-l necăjea mereu cu dorința lui de a

trăi. Nu-şi putea nicicum veni în fire.

Stăpînul şi-a dus calul în sat, şi spre seară s-a întors fără el. Filat a dat ocol fîntînii, pe urma lăsată de cal, cuprins aproape de acelaşi simţămînt pe care-l avusese în căsuţa pustie de la groapa de gunoaie după plecarea lui Ignat Porfirîci.

Mai petrecu acolo încă o noapte, fără să mănînce nimic iar dimineaţa plecă să se roage de Makar să-l tocmească. La fierărie nu era foc, zăpada îi troienise pe jumătate uşa, Makar răsucea o frînghie în şură, vorbind de unul singur. Filat auzi un crîmpei din vorba lui : cum că o frînghie nu-i ca salcia, creşte şi iarna....

Cînd îl văzu , Makar îi luă nădejdea chiar dintru început :

- Şi oamenilor mai acătării le-a sunat ceaisul morţii, darămite unor prăpădiţi ca tine ; vouă nu vă mai rămîne decît să vă întindeţi în zăpadă şi să aşteptaţi sfîrşitul lumii !

Filat a pornit îndărăt spre poartă, dar, supărîndu-se pe neaşteptate, a zis din mers :

- Unora le-o aduce zăpada moartea, dar mie îmi aduce drum.
- Atunci dă-i drumul, mănînc-o şi încălzeşte-te cu ea !

curmă discuţia Makar, plin de năduf, vărsîndu-şi focul pe frînghia la care lucra. Lua-te-ar dracul, ştii să te rupi, şi cînd e vorba de cărat ceva, nu eşti bună de nimic !

Filat se simţea atît de sigur de el, de parcă avea casa

lui, și acolo, prînzul pregătit și o nevastă. Nu se mai temea de foame și pornise la drum fără să se mai rușineze de loc de zdrențele sale. „Nu eu sînt de vină c-o duc atît de rău, își zicea. Doar nu am venit pe lumea asta din vrerea mea, așa că lumea să mă rabde și pe mine, că eu nu vreau să mă chinuiesc."

Ajungînd la casa lui Aistahov, Filat îl căută pe stăpînul ei și-și povesti necazul. Acesta îi ascultă păsul cu urechile lui surde și înțelese ce voia :

- Cică ieri a murit paznicul cimitirului și astăzi nu a avut cine să tragă clopotele de liturghie. N-ar fi rău să treci pe-acolo !

Nevasta lui Zahar Vasilievici spăla vasele. Auzind sfatul soțului său, se băgă și ea în vorbă :

- Ce tot îndrugi acolo cu paznicul ? A bătut dascălul clopotul, dar surd cum ești, tu n-auzi nimic ! Și-apoi, am aflat de la Nikitișna ca l-au tocmit paznic pe Pașka-cizmarul.

- Aud ? Care Pașka ? întrebă Zahar Vasilievici, clipind din ochi de atîta încordare.

- Pe Pașka ! Ăl de are o soră, Lipka ! striga Nastasia Semionovna. Nu ții minte ? Ala de-a scos-o anul trecut din mormînt pe maică-sa, de i-a găsit părul și oasele ! Acum știi care ?

- Aha, spuse Zahar Vasilievici, pe Pașka ? Filat ar fi tras mai tare clopotele !

IX

Ziua nu se sfîrșise încă, dar norii o întunecaseră, și fulgi ușori și rari de zăpadă porniseră în zbor prin văzduh. Undeva scîrțîia trist un oblon, mișcat de curentul stîmit în curte și Filat își zicea că nici oblonul n-o duce prea bine cu viața.

Nimeni nu-l aștepta nicăieri, așa că trebuia să se întoarcă la bucătăria lui Spiridon Matvei ci să mai petreacă acolo o noapte pe nemîncate.

Zicîndunși că e prea devreme, și dacă se culcă deacum n-o să poată dormi, porni spre groapa de gunoaie.

Casa lui Ignat Porfirîci părea tot atît de părăsită ca și anul trecut. Dar spre ea duceau prin zăpadă mai multe cărări noi - erau urmele cerșetorilor care plecaseră la liturghie și la vecernie.

Filat se opri puțin mai departe : tot n-or să-l lase cerșetorii să intre înăuntru. Sub pătura de nea se vedeau clar mormanele de gunoaie, iar dincolo de ele se întindea stepa, întunecată și stinsă, abia întrezărită.

În depărtare, pe urmele vechiului drum de stepă, trecea cu sania spre satul său un țăran singuratic ; întunericul ce se lăsa timpuriu îl învăluia treptat. Filat s-ar fi suit bucuros lîngă el, în sanie, ca să ajungă într-un sat plin de căldură şi de fum , să mănînce o ciorbă şi să doarmă pe cuptor , în zăpuşeala casei, uitînd de ziua ce s-a scurs. Dar ţăranul se mistuise în zare, şi acum zărea fără-ndoială

fereastra luminată a casei sale

Filat observă că în cocioabă se străduia careva zadarnic să facă lumină ; pesemne li se terminase uleiul din opaiţ , căci gay nu găseai nicăieri. Uşa casei se dădu în lături , se auzi larma guturală a cerşetorilor , şi un om cu o ţigară arzînd cu flacără ieşi afară. Pesemne că el își aprinsese țigara și luminase fereastra. Abia-și tîra picioarele bolnave prin zăpadă, poticnindu-se la fiecare pas. Cînd ajunse în dreptul lui Filat, oftă și spuse :

- Repede-te, omule, pînă-n slobozie și cumpără niște pîine. Îți dau și ție un codru, că pe mine nu mă mai duc picioarele !

Filat se învioră deodată și porni în goană, iar cerșetorul se lăsă pe vine - ca să nu se mai obosească - să-l aștepte acolo.

Cînd se întoarse Filat cu pîinea, cerșetorul îl pofti în casă:

- Vino de te-ncălzește. Îți tai și pîinea mai omenește, cu un cuțit. De ce să stai aici singur ?!

Înăuntru era mai întuneric decît afară și puțea a haine vechi ce putrezesc pe trupuri nespălate.

Filat nu izbuti să deslușească pe nimeni. Pe jos și pe laviță ședeau în capul oaselor sau stăteau întinși vreo zece vorbind de-a valma.

Se învinuiau reciproc că se ascund de ceilalți și cît adunase fiecare în ziua aceea.

- Mie să nu-mi spui fleacuri, tîrfo, am văzut cu ochii

mei cînd ți-a dat un pitalc !...

- Dar i-am înapoiat patru, broască rîioasă ce ești !
- Îți pute gura de minciuni.

Femeia îi întoarse spatele şi plecă ocărînd :

- Fir-ai al dracului de greaţă roşcată, n-auzi că n-am nici un pitac ? De nu mă crezi, caută-mă.
- Da covrig de ce-ai mîncat , lacomo ! D-aia nu mai ai pitacul, soro !
- Lasă gura, păduche soios, că-ți ard una peste bot, de-ţi sare împărtășania afară !

O femeie, după glas tînără și voinică, se ridică în picioare.

Dar se auzi vocea puternică a unui bărbat :

- Ce, fă, afurisitele dracului, iar vă bateți ? Potoliți-vă. Așteptați să se facă ziuă, c-o să vă întărît chiar eu.
- Fimka e vinovat, Mihail Frodici, cică-s pofticioasă și mă suduie c-am mîncat și eu o dată un covrig într-un an, se plinise femeia cu vocea ei proaspătă.
- Fimka, zise Mihail Frolîci cu vocea lui bubuitoare, să nu te-atingi de Varia că nu-i lacomă, da ce scoate din ea cînd se deșartă nici c-un car nu poți duce !

Cerșetorii izbucniră în hohote de rîs, ca niște oameni fericiți.

Filat stătea în prag, ascultîndu-l pe omul căruia Varia îi spusese Mihail Frolîci. Dar acesta tăcuse.

Deodată, Filat simți că i se aprinde sufletul și strigă ca un bezmetic :

- Ignat Porfirîci !

Cerșetorii amuțiră.

- Care ești ăla, mă prăpădituile ? se auzi din întunericul de neclintit glasul lui Mihail Frolîci.

- Eu sînt, Mișa, răspunse Filat. Dar Ignat Porfirîci unde-i ?

Mișa se apropie de Filat și scăpără un chibrit :

- Tu ești, Filat ? Care Ignat Porfirîci ?

Filat simți că i se înmoaie picioarele, și în trupul său sleit auzi bătînd o inimă uriașă. Se rezemă de zid, zicînd încet :

- Nu-ți mai aduci aminte cum am stat aici împreună toată iarna ?

- Aha, de Ignati mă întrebi ? își aminti Mișa. A fost unul, da s-a ascuns pe undeva, cu mine nu-i.

- Dar de trăit mai trăiește ? îl întrebă umil Filat.

- De n-o fi pierit pe undeva - o fi-n viață. Dar ce-ai cu el ?

Răspundea cu zgîrcenie, și Filat nu a mai îndrăznit să-i pună și alte întrebări. Curînd, Mișa s-a întins pe jos într-un colț, cu capul pe brațul îndoit, și a ațipit. Filat mesteca descumpănit pîinea pe care i-o dăduse bătrînul cerșetor.

- Culcă-te ici, lingă noi, tinere ! îl pofti Varia. Afară s-a lăsat frig. Trîntește ușa și culcă-te. Mîine întindem iar mîna și ne pierdem iar obrazul. Mama ei de viață !

După ce mai înjură o vreme, amuți și ea. Filat se culcă într-o rînă lîngă Mișa și rămase așa, înțepenit, pînă se

crăpă de ziuă.

Mișa s-a trezit devreme, înaintea cerșetorilor. Dar Filat se și sculase.

- Încotro, Mișa ?

- Vezi tu, Filat, am venit c-o treabă. Am ajuns aici aseară, n-am avut unde mîna și am tras la locul cel vechi. Dar astăzi trebuie să fiu departe.

- Unde anume ?

- Ar trebui să fiu la Lunevețk. Acolo mă așteaptă Ignat Porfirîci... Cadeții vin puhoi, și eu nu m-am ales de la gubernie decît cu puține întăriri.

Mișa își închise cu grijă tolba și-și suflecă mai bine poalele mantalei militare, spunînd :

- Ei, vii cu mine ori ba ? Ignat Porfirîci își amintea de tine... Nu știu dacă-i mai găsim în viață : cazacii au pus stăpînire pe toată stepa. Numai de n-o zăbovi detașamentul ; mi-au făgăduit la gubernie să-l trimită chiar azi. Umblă și ei cu minciuni, afurisiții, că mare harababură e și-acolo...

Apropiindu-se de Filat, Mișa îi potrivi hainele mototolite și-și aminti :

- Aseară n-am vrut să-ți spun nimic : mă gîndeam că n-o să ne fii de nici un ajutor. Dar cînd m-am trezit noaptea și te-am văzut dormind, m-a cuprins mila și mi-am zis : las-să vină omul, că-i păcat de el.

Cercetînd încă o dată din ochi încăperea, ca să nu uite nimic, Mișa ieși afară. Filat îl urmă, uitînd ușa dată de

perete.
Varia simți numaidecît frigul și se trezi supărată :

- Au lăsait ușa deschisă, armăsarii dracului !

1926—1928

UN OM ASCUNS

I

Foma Pubov nu era un om sensibil. Deoarece în casă nu se afla nici o gospodină care să-i pregătească masa, făcîndu-i-se foame, a tăiat un cîmat fiert pe coşciugul nevestei sale și l-a mîncat zicînd :

- Natura își cere drepturile l

După înmormîntare, s-a culcat, fiind foarte obosit de prea multă alergătură și griji. Cînd s-a trezit, i-a venit să bea niște cvas, dar acesta se isprăvise încă de pe timpul bolii răposatei, și în lipsa ei nu avea cine sa se mai îngrijească de aprovizionare. Ca să-i treacă de sete, a aprins o țigară. Dar nici n-a apucat s-o termine, că s-a auzit în ușă o bătaie puternică și poruncitoare.

- Cine e acolo ? strigă el, tolănindu-se și întinzindu-se pentru ultima oară. Ce ticăloși ! De te-ar lăsa măcar singur cu necazul tău !

Se duse totuși să deschidă ; putea să fie cine știe cine cu vreo treabă.

Era paznicul de la biroul șefului secției de întreținere a căii.

- Foma Egorîci, ți-a ieșit foaia de parcurs ! Iscălește

ici, la rubrica asta ! Iar a-nceput să ningă, parcă văd că se înzăpezesc trenurile !

După ce semnă unde se cuvenea, Puhov se uită pe fereastră. Într-adevăr, se pornise viscolul, și vîntul prinsese a șuiera pe coș. Paznicul plecă, iar Fonia Egorîci asculta, copleșit de tristețe, viscolul ce se întețea mereu, simțind cum îl apasă tot mai greu urîtul și lipsa lui de rost pe lume de cînd îi murise nevasta !

„Toate de pe pămînt ascultă de legile firii !“ își zise el, sfătos, mai liniștindu-se puțin.

Dar viscolul vuia în dezlănțuirea lui cumplită drept deasupra capului său, în coșul sobei, și Fonia ar fi vrut să aibă pe cineva lîngă el, un suflet viu acolo, chiar și de n-ar fi fost nevastă-sa.

Potrivit ordinului, trebuia să se prezinte la gară la ora șaisprezece, dar acum abia era douăsprezece, așa că putea să mai doarmă, ceea ce a și făcut, fără să ia în seamă șuierul viforului pe coș.

Încălzit și moleșit de somn, se dezmetici greu. Din obișnuință, o strigă tare pe soția lui :

- Glașa !

Dar nu-i răspunse decît scîrțîitul din toate încheieturile al căsuței lor de lemn care înfrunta loviturile văzduhului și ale zăpezii. Cele două odăi erau pustii ; cine să-i audă chemarea ? Pe vremuri, nevastă-sa, femeie plină de inimă, sărea numaidecît :

„Ce dorești, Fomușka ?“

„Nimic, îi răspundea el. Te-am strigat numai așa, să văd dacă mai ești pe lume !“

Acum nu-i răspunse nimeni, nu primi nici un semn de grijă de la cineva care să fi fost lîngă el — așa erau ele, rînduielile firii !

„De-i făceam bătrînei mele ceva reparaţii capitale , scăpa cu viață. Dar n-am avut cu ce, iar mîncarea e şi cam proastă!”murmură Puhov, strîngîndu-şi şireturile de la bocanci.

„Barem să se fi inventat vreun dispozitiv automat : tare m-am plictisit să tot muncesc !“ îşi continuă el gîndurile, băgînd merindele în traistă : un codru de pîine și kaşa de mei.

Afară, zăpada și viscolul îi biciuiră fața

Fiară-ndrăcită !" țipă omul la spațiul în frămîntare, înjurînd întreaga natură.

Mergea prm mahalaua din apropierea gării, la ceasul acesta pustiu, mormăind mînios, nu atît din răutate cît mai curînd de jale și din alte pricini pe care nu și le mărturisea cu glas tare.

În gară staționa sub presiune o locomotivă puternică și grea ; de ea era cuplat un vagon-plug special pentru curățat zăpada. Pe plugul acosta scria : „Brevet ing. E. Burkovski".

„Cine o fi și Burkovski ăsta și pe unde-o rătăci acum, dacă mai trăiește ? Cine știe ?“, se gîndi el, cu tristețe, și-l

cuprinse deodată, fără nici un rost, dorința de a-l vedea pe acest Burkovski.

- Șeful secției de întreținere îi ieși în întîmpinare.
- Citește ici, Puhov, semnează și dă-i drumul ! zise, în tinzîndu-i ordinul :

„Ordonăm ca linia din dreapta, dintre Kozlov și Liski, să fie încontinuu curățată de zăpadă, folosindu-se toate plugurile de zăpadă, care să fie puse în stare de funcționare și să lucreze neîncetat. După satisfacerea nevoilor trenurilor militare, toate locomotivele să asigure tracțiunea plugurilor. În cazuri excepționale, să se afecteze în același scop și locomotivele de serviciu din stație. Pe vreme de viscol puternic, înaintea fiecărui tren militar va lucra neîncetat cîte un plug e zăpadă, pentru ca traficul să nu se oprească o clipă, iar capacitatea de luptă a Armatei Roșii să nu fie slăbită.

Președintele Comitetului Superior Revoluționar
al c.f. din S-E. *Rudin*
Comisar al Transporturilor feroviare din S-E.
Dubanin."

Puhov semnă : în anii aceia nu prea puteai să nu iscălești cînd ți se cerea !

- Iar o s-avem parte de-o săptămînă de nesomn !

zise mecanicul de locomotivă, semnînd și el.

- Iar ! întări Puhov, stăpînit de senzația unei plăceri ciudate la gîndul greutăților și al frămîntărilor ce-l așteptau. Așa, zilele au să treacă totuși mai ușor și mai

repede.

Șeful secției de întreținere, un inginer cu o fire mîndră, asculta liniștit urletul viscolului, uitîndu-se în gol, peste locomotivă, cu ochi absenți. Fusese de două ori în primejdie de a fi executat, cărunțise devreme și se resemnase, fără văicăreli și fără să învinuiască pe nimeni. În schimb, își zăvorise pentru totdeauna gura și nu vorbea decît cînd dădea dispoziții.

Impiegatul ieși din clădirea gării și-i înmînă inginerului foaia de parcurs, urîndu-i drum bun.

- Pînă la Grafskaia nu oprim ! îi spuse inginerul mecanicului. Sînt patruzeci de verste ! Dar apa o să-ți ajungă dacă mergem tot timpul în regim forțat ?

- Ajunge, răspunse acesta. Avem atîta apă, că n-o s-o folosim toată.

Inginerul și Puhov s-au suit în vagonul-plug. Acolo au găsit întinși pe jos opt muncitori care încinseseră cu lemnele statului o sobiță de tuci pînă la roșu și deschiseseră fereastra pentru aerisire.

- A dracului putoare ați mai făcut iar aici ! zise Puhov, strîmbînd din nas. Abia ați venit și nici n-ați mîncat cine știe ce ! O-o-of, ce dobitoci !

Inginerul se așează pe un scaun rotund din fața geamului bombat, de unde conducea toate operațiile locomotivei și pe cele din vagonul-plug, iar Foma Egorîci trecu lîngă balansier.

Lucrătorii își luară și ei locurile lîngă niște pîrghii mari ;

cu ele se bascula rapid greutatea pe balansier, care scobora sau ridica rama-parazăpadă.

Viscolul urla monoton și îndiîrjit, cu toată furia pe care o purta cu el încă de prin stepele din sud-estul țării.

În vagon nu era prea curat, dar cald și se simțea o oarecare intimitate. Se auzea bubuitul tablei de pe acoperișul gării, desprinsă de vînt, și scrîșnetul metalului se amesteca din cînd în cînd cu cîte o salvă îndepărtată de artilerie.

Frontul se alla la șaizeci de verste. Albgardiștii se țineau tot timpul pe lîngă linia de cale ferată, căutînd adăpost în vagoane şi prin clădirile gărilor, obosiți de drumurile bătute pe caii lor slabi prin stepa înzăpezită. Erau alungați însă de trenurile blindate ale roșilor. care împroșcau troienele cu plumbul scuipat de mitralierele lor uzate. În timpul nopții trenurile blindate treceau abia auzit, cu luminile stinse și tăcute, scrutînd spațiul întunecat și cercetînd cu locomotiva liniie și starea lor. Noaptea nu știi cu cine ai de-a face. Uneori vreun copac răzleț din stepă își clatinăa crengile în întîmpinarea trenului, și de pe acesta porneau rafale de mitralieră, culcîndu-l la pamînt. Așa, ca să nu se mai clatine de pomană !

- Gata ? întrebă inginerul, cu ochii la Puhov.
- Gata ! răspunse acesta, cu mîinile pe manete.

Inginerul trase de frînghia care ducea la locomotivă și aceasta scoase un șuierat duios, smucind brutal plugul de zăpadă.

După ce trecu de liniile din stație, cu o mînă, inginerul smuci scurt de frînghia fluierului, iar cu cealaltă făcu spre Puhov un gest oare însemna : la lucru !

Locomotiva șuieră, mecanicul dădu drumul la abur, iar Puhov manevră cele două pîrghii, coborînd rama-parazăpadă cu lamele și desfășurînd aripile.

Plugul își micșoră numaidecît viteza și începu să se înfunde în zăpadă, lipindu-se de șine ca atras de un magnet.

Inginerul mai smuci o dată de frînghia locomotivei, ceea ce însemna : mărește tirajul ! Dar locomotiva, suprasolicitată, tremura din toate încheieturile, pufăind cu atîta putere, că zvîrlea pe coș cărbuni încinși. Roțile patinau prin zăpadă, ca pe un teren împietrit, lagărele, unse cu ulei prost, se încingeau din cauza turației excesive, iar fochistul, leoarcă de năduşeală, muncea la focar, repezindu-se mereu după lemne pe tender, unde bătea un vînt rece, de douăzeci de grade minus.

Plugul de zăpadă și locomotiva intraseră într-un troian adînc. Numai inginerul nu scotea o vorbă. Ce-i păsa lui ? Însă ceilalți de pe locomotivă și de pe vagonul-plug strigau cu grosolănie, folosind expresii proprii și spunîndu-și fiecare părerea.

- Presiunea ,e prea mieă. Curăţă grătarul și dă drumul suflorului sa bubuie în focar, numai așa facem treabă !
- Aprindeți-vă cîte-o țigară ! strigă Foma Egorîci,

bănuind ce se petrecea pe locomotivă.

Inginerul își scoase și el chiseaua și turnă într-un colț de ziar o grămăjoară de mahorcă verde.

Se învățaseră de mult cu viscolul, ba chiar îl uitau, cum uiți de obicei de aerul înconjurător, cînd are o temperatură normală. După ce-și termină țigara, Puhov ieși din vagon și abia acum își dădu seama de urletele vijeliei, de gerul năprasnic și de șfichiuirea fulgilor înghețați de zăpadă.

„Mare porcărie !“ zise el, descurcîndu-se cu greu în ceea ce avea de făcut.

Supapa de siguranță a locomotivei porni deodată să urle ca turbată, zvîrlind afară aburul de prisos. Puhov sări în vagon. Locomotiva smuci și scoase dintr-o dată plugul din troianul de zăpadă, patinînd atît de tare pe șine, că de sub roți țîșniră mănunchiuri de scîntei. Din cauză că se dăduse prea mult drumul la aburi, pe coșul locomotivei năvăli un șuvoi de apă, și Puhov prețui îndrăzneala mecanicului :

- Grozav băiat aveți pe locomotivă I
- Aud ? îl întrebă șeful de echipă, Șugaiev.
- Ce „aud“ ? îl îngînă Puhov. Faci pe surdul ? Gata să dăm de bucluc, și ție-ți arde de discuții !

Șugaiev nu răspunse.

Locomotiva mai șuieră de două ori, și inginerul strigă :

- Oprește plugul 1

Puhov trase de pîrghie, ridicînd rama.

Se apropiau de o trecere de nivel, prevăzută cu

contraşine. Locurile acestea le străbăteau fără a pune în funcțiune plugul de zăpadă, fiindcă lama tăia omătul mai jos de capul șinelor și cînd se mai afla ceva pe lîngă ele nu-l lăsau să lucreze ca nu cumva să se răstoarne.

După ce trecură de locul acesta, porniră în goană pe întinsul stepei. Calea ferată, așezată cu măiestrie, era acoperită de zăpadă. Puhov privea totdeauna cu uimire întinderile acestea nesfîrșite. Îi alinau suferințele și-i măreau bucuriie, cînd avea vreuna.

Același lucru se petrecea cu el și acum. Se uita pe ferestra acoperită de zăpadă și, cu toate că nu vedea cine ce, se bucura.

Vagonul-plug, cu arcurile lui tari, hurducăia ca o căruță prin hîrtoape și, lopătînd zăpada, o împrăștia ca un nor pe talazul din dreapta, fremătînd cu aripa lui întinsă. Menirea acesteia era să arunce zăpada la o parte, ceea ce și făcea.

În stația Grafskaia s-au oprit mai îndelung. Au umplut rezervoarele locomotivei cu apă, iar ajutorul de mecanic a curățat cutia de fum, focarul și tot ceea ce mai ținea de instalația de încălzire.

Mecanicul, rebegit, nu mai făcea nimic, ci înjura doar viața pe care o duce. Căpătă puțin alcool de la statul-major al unui detașament de marinari, încartiruit la Grafskaia. Puhov își primi și el porția, doar inginerul nu vru să bea.

- Bea, inginerule, îl îmbie cel ce părea a fi șeful

marinarilor.

- Mulțumesc. Nu beau niciodată.
- Treaba ta ! Dar dacă vrei să te-ncălzești, bea ! Să-ți aduc niște pește ?

Inginerul refuză iar, fără nici un motiv.

- Măi drăcie, zise jignit marinarul. Noi te poftim din toată inima, nu ne pare rău că-ți dăm, și tu nu vrei ! Hai, te rog să mănînci !

Mecanicul și Puhov mestecau de zor și beau tot ce li se oferea, zîmbind pe socoteala șefului.

- Ia mai lasă omu-n pace ! sări un alt marinar. Ar vrea să mănînce, da nu-l lasă gîndurile !

Inginerul nu răspunse. În realitate, numai de mîncare nu-i ardea. Se întorsese cu o lună mai înainte din delegație, de lîngă Țarițîn, unde se făcuse recepția unui pod reparat de el. Dar de curînd, chiar în ajun, primise o telegramă prin care era anunțat că podul se lăsase sub greutatea unui tren militar. El consolidase podul acesta în grabă, cu niște lucrători necalificați, care executaseră nituirea de mîntuială, și fermele cedaseră sub greutatea unui tren cît de cît încărcat.

Cu două zile mai înainte începuse ancheta, și inginerul primise o citație trimisă de anchetatorul Tribunalului Revoluționar de la calea ferată. Din pricina deplasării urgente, nu se putuse prezenta la Tribunalul Revoluționar, dar citația nu-i mai ieșea din minte. Din cauza asta, nu-i mai tihnea nici băutura, nici mîncarea. Nu, teamă nu-i mai

era. îl cuprinsese doar un simțământ de nepăsare, după părerea lui, mai cumplit decît frica ; fiindcă nepăsarea secătuiește sufletul omului, evaporîndu-l, cum se evaporă apa la un foc potolit, și cînd te dezmeticești, te pomenești cu sufletul uscat. Atunci, poți să-l pui pe om în fiecare zi dinaintea unui pluton de execuție, că nu-ți cere nici măcar să mai aprinda o țigară - ultima dorință a unui osîndit la moarte.

- Încotro porniți acum ? îl întreba pe Puhov mai-marele marinarilor.
- Cred că spre Greazi !
- Ah, da, lîngă Usman s-au înzăpezit două trenuri militare și unul blindat, își aminti marinarul. Se zice că Davîdovka au luat-o cazacii, dar munițiile stau înzăpezite dincolo de Kozlovo.
- Las-c-o să curățăm noi zăpada. Tăiem și oțelul, darămite zăpada, e un fleac ! zise sigur de sine Puhov, sorbind în grabă și ultimele picături de alcool, ca să nu lase să se piardă nimic pe vremurile astea.

Au luat-o spre Greazi. Acum aveau și un pasager, un bătrînel care se rugase să-l ia cu ei. Zicea că vine de la Liski, unde fusese la fecioru-său ; cine știe, poate că spunea adevărul !

Balansierul dudui, repezind rama cînd în jos, cînd în sus, iar muncitorii, care nu apucaseră să mănînce și ei din peștele gras adus de marinari, mormăiau.

- Ce-aș mai mînca acum niște mere murate ! zise Puhov, în timp ce plugul înainta în goană. Aș mînca și o găleată întreagă !
- Mie mi-e poftă de-o scrumbie , îi ținu isonul bătrînelul. Oamenii zic că la Astrahan putrezesc milioane de puduri de scrumbii, dar nu-s mijloace de transport !
- Șezi binișor și lasă gura, dacă te-am luat cu noi ! îi spuse Foma Egorîci cu asprime. Auzi vorbă : au poftă de scrumbie ! Parcă alții n-ar avea !
- Eu, se amestecă în vorbă ajutorul lui Puhov, lăcătușul Zvoncinîi, am fost la o nuntă la Usmani și am mîncat singur un cocoș întreg. Tare gras era afurisitul !
- Și cîți cocoși se aflau pe masă ? îl întrebă Puhov, parcă simțind gustul păsării în gură.
- Numai ăsta, De unde să ia oamenii mai mulți în ziua de azi !
- Și nu te-au alungat de la nuntă ? stărui Foma Egorîci, dorind din suflet să-l fi dat afară pe Zvorîcinîi.
- Nu, am plecat singur, din timp. M-am ridicat de la masă, ca sa mă duc pîn-afară, de, ca omul, și dus am fost.
- Ce zici, moșule, n-ar trebui să te dai jos ? Parcă se zărește satul tău, ha ? întrebă Puhov. Vezi să nu te iei cu vorba și să treci de locul de coborîre.

Bătrînul se repezi la fereastră, aburi geamul cu suflarea și-l șterse cu degetul.

- Parc-ar fi locuri cunoscute, colea pe deal aș zice că

se zărește cătunul Hamovskie Vîsedki !

- Dacă-i așa, ai ajuns, spuse Puhov, care le știa pe toate. Dă-te jos cît mai urcăm la deal !

Bătrînul se cam codea, luîndu-și sacul, și zise umil :

- Tare mai gonește mașina voastră, domnule mecanic, auzi cum șuieră vîntul ! Mi-e să nu-mi pierd viața dacă sar din mers ! Poate că opriți o clipă și cobor îndată.

- Ia te uită la el ! se supără Puhov. Să opresc pentru el mașina statului, acum, pe timp de război I Pînă la Greazi nu mai oprim.

Bătrînul tăcu o clipă, apoi zise cu mare umilință :

- Am auzit că-n ziua de azi se fac niște frîne tare grozave, opresc trenul oricît de iute-ar merge.

— Hai, moșule, dă-te odată jos, se mînie Puhov. Auzi vorbă ! Să reducem viteza ! Doar nu sări pe stîncă, ci-n zăpadă ! O să vezi ce moale e, n-o să-ți mai vie nici să te scoli ; să tot stai și să te-ntinzi !

Bătrînul ieși pe platformă și mai verifică o dată sfoara de la gura sacului, firește nu ca să-i încerce soliditatea, ci ca sa mai treacă timpul, să prindă curaj, apoi pieri deodată, căzînd probabil din tren.

La Greazi, plugul de zăpadă primi ordinul să tragă după el un tren blindat și pe cel al comandantului, deschizînd drumul prin nămeți pînă la Liski.

I se asigură tracțiunea dublă : trenul comandantului le cedă o a doua locomotivă, o mașină uriașă pe care te puteai bizui, fabricată de uzinele Putilov.

Trenul blindat, de mare tonaj, era tras de obicei de două locomotive dintre cele mai bune.

Dar acum nici ele nu puteau răzbi prin noianul de omăt, acesta fiind mai rău decît nisipurile. De aceea, în iama zbuciumată şi viforoasă din anul acela, importante erau, în primul rînd nu locomotivele, ci plugurile de zăpadă.

Pînă și înfrîngerea albilor de către artileria trenurilor blindate lîngă Davîdovskaia și Liski se datora faptului că brigăzile de pe locomotive și de pe plugurile de zăpadă împrăștiau neobosit nămeții, fără să doarmă cu săptămînile și hrănindu-se doar cu kașa rece.

Lui Foma Egorîci toată munca asta i se părea cît se poate de normală. Nu se temea deoît de un singur lucru - că n-o să mai găsească mahorcă la liber, din care cauză adunase acasă un pud întreg de mahorcă, greutate verificată la cantar.

Înainte de-a ajunge la stația Kolodeznaia, plugul de zăpadă se împotmoli : cele două locomotive puternice care-l trăgeau ca pe un adevărat plug se înfundară în plină viteză, pînă la coșuri, într-un troian de zăpadă.

Din cauza ciocnirii locomotivei cu un morman de zăpadă și a opririi ei bruște, mecanicul de la trenul comandantului, un flăcău din Petrograd, care conducea locomotiva din față, fusese aruncat din locul lui și proiectat pe tender. Mașina continua să se lupte cu obstacolul, patinînd pe loc și tremurînd din toate încheieturile : împinsă de încrîncenata și nestăvilita-i putere, presa

mînioasă cu pieptul muntele de zăpadă de dinaintea ei.

Mecanicul sări în zăpadă și se rostogoli prin ea, răcorindu-și capul însîngerat și înjurînd de mama focului.

Puhov se apropie de el, în mînă cu patru dinți de-ai săi, care se rupseseră cînd se lovise cu falca de o manetă, și-i scosese din gură, nemaifiindu-i de nici un folos. În cealaltă mînă ținea bocceluța cu merinde : pîinea și meiul cojit. Fără să se uite la mecanicul întins pe jos, rămase cu ochii țintă la locomotiva-minune care se zbătea mereu în zăpadă.

- Grozavă mașină, bestia ! Apoi îi strigă ajutorului : închide aburul, afurisitule, că se rup manivelele !

Dar de pe locomotivă nu-i răspunse nimeni.

Atunci, își puse merindele pe zăpadă, aruncă din pumn dinții rupți și se cățără pe mașină să închidă regulatorul și sudorul pentru tiraj.

În cabină, găsi cadavrul ajutorului de mecanic. Fusese zvîrlit cu capul într-un pivot de alamă ce-i străpunsese craniul ; atîma acolo, mort, și păcura împrăștiată pe jos era stropită de sînge. Omul stătea în genunchi, cu brațele vinete și neputincioase aruncate în lături și eu capul pironit de pivot.

„Cum de-o fi nimerit tocmai în el, tîmpitul ! Și drept în moalele capului, unde-i locul mai slab !“ mormăi Puhov constatînd faptul.

Curmă fuga pe loc a locomotivei înnebunite, îi cercetă din ochi instalațiile și zise din nou, cu gîndul la ajutorul de

mecanic :

„Păcat de tîmpitul asta ! Știa să mențină presiunea în cazan !“

Într-adevăr, manometrul indica și acum 13 atmosfere, aproape presiunea-limită, și asta după zece ore de parcurs prin zăpada adîncă și compactă !

Viscolul se potolise - era cam lapoviță. În depărtare se vedeau fumegînd pe liniile deszăpezite blindatul și celălalt tren.

Puhov coborî din locomotivă. Lucrătorii de la plugul de zăpadă și inginerul se apropiau de ea, înotînd prin omăt pînă la brîu. Oamenii din brigada celei de a doua locomotive coborîseră și ei, bandajîndu-și cu cîlți capetele sparte.

Puhov se apropie de mecanicul din Petrograd. Acesta stătea pe jos și-și răcorea cu zăpadă capul însîngerat.

- Ei, ce e cu mașina ? îl întrebă el pe Puhov. Ai închis cenușarele ?
- Toate sînt în regulă, tovarășe mecanic ! răspunse acesta ca la raport. Doar că ți-a murit ajutorul, dar ți-l dau pe Zvorîcinîi ; e flăcău deștept, atîta numai că mănîncă de stinge !
- Bine, zise mecanicul. Ia pune-mi niște miez de pîine pe rană și bandajează-mă cu o obială ! Nu-i chip să opresc sîngele, lua-l-ar dracul !

De după plugul de zăpadă se arătă un bot de cal,

obosit, dar frumos, și peste cîteva clipe se apropie de locomotivă un detașament de cazaci de vreo cincisprezece oameni.

Nu-i luă nimeni în seamă.

Puhov și Zvorîcinîi tocmai îmbucau cîte ceva. Zvorîcinîi îl sfătuia pe Puhov să-și înlocuiască neapărat dinții pierduți cu alții de oțel și nichelați : „Așa ceva, zicea el, se face la atelierele din Voronej și te țin cît trăiești, de-ai sfărîma și pietre cu ei“.

- Dar dacă-i pierd iar ? zise Puhov.
- Îți facem noi o sută de bucăți, îl liniști Zvorîcinîi. Păi de rezervă îi ții în punga de tutun.
- Că bine zici, se învoi Puhov, făoîndu-și socoteala că oțelul este mai rezistent decît osul și la mașina de frezat s-ar putea fabrica o mulțime de dinți.

Surprins de calmul muncitorilor, ofițerul de cazaci își pierdu cumpătul și răguși pe loc.

- Cetățeni muncitori, urlă el, înecîndu-se de furie și rostogolindu-și în cap ochii arși de vînt și aproape demenți. În numele Marii Rusii Populare, vă ordon să duceți locomotivele și plugul de zăpadă în stația Podgomoe. În caz de neascultare, vă împușc pe loc !

Locomotivele pufăiau îndetișor. Nu mai ningea. Adia un vînt cu iz de moină și primăvară îndepărtată.

Sîngele din rana de la cap a mecanicului se închegase și nu mai curgea. Acesta scărpină crusta uscată de pe rană și porni spre locomotivă, mișcîndu-și cu greu

picioarele.

- Mă duc să pompez ceva apă și să mai bag lemne-n foc, să nu-mi înghețe mașina !

Cazacii scoaseră revolverele din tocuri și îi înconjurară. Puhov se înfurie :

- Mama lor de afurisiți, habar n-au de mecanică și vor să comande !

- Ce-ai zis ? strigă răgușit ofițerul. Marș pe locomotivă, că de nu, îți trag un glonte-n ceafă I

- Ce, crezi că mă sperii cu gloanțele tale, caraghiosul dracului ? zbieră Puhov, cuprins de o furie nestăvilită. Acum te croiesc cu ranga ! Nu vezi că ne-am înzăpezit și am pierdut oameni ! Huligan păcătos !

Auzind șuierul scurt și surd al trenului blindat, ofițerul se întoarse, uitînd să-l mai împuște pe Puhov.

Inginerul stătea culcat pe mantaua lui întinsă pe zăpadă, gîndindu-ise la cine știe ce, în timp ce privea posomorît cerul îmblînzit și anemic.

Deodată de pe locomotivă se auzi strigătul de jale al unui om. Era probabil mecanicul care desprindea din pivot cadavrul ajutorului său.

Cazacii descălecaseră și dădeau ocol locomotivei parcă în căutarea unui lucru pierdut.

- Încălecați ! le strigă ofițerul, zărind trenul blindat care ieșise din curbă. Dați drumul la locomotive, că trag ! Şi-şi descărcă pistolul în capul inginerului, care, fără să tresară măcar, își suci puțin picioarele obosite și se întoarse cu

fata în jos, să nu-l mai vadă nimeni.

Puhov sări pe locomotivă și o făcu să șuiere, întrerupt și puternic, a alarmă. Mecanicul, om isteț, deschise robinetul injectorului și toată locomotiva se învălui într-un nor de abur.

Detașamentul de cazaci începu să tragă nebunește în muncitori, dar aceștia se ascunseră sub locomotive sau o luară la fugă și se scufundară în troiene, salvîndu-și viața.

De pe trenul blindat, care se apropiase între timp de ei, porni să bată un tun de 76 de milimetri și să țăcănească mitralierele.

Detașamentul de cazaci se retrase în galop, dar la vreo douăzeci de stînjeni se împotmoli în nămeți, și focul deschis din trenul blindat îi nimici pînă la unul.

Nu scăpă decît un cal, care se repezi în galop prin stepă, nechezînd înfricoșat și încordîndu-și din răsputeri trupul ager și slab.

Puhov îl urmări îndelung din ochi, trăgîndu-se la față de mila lui.

Cei din trenul blindat își desprinseră locomotiva și o alăturară, din spate, de plugul de zăpadă, ca să-l împingă din urmă.

Peste un ceas, după ce s-a ridicat presiunea în cazane, cele trei locomotive au străpuns nămeții de zăpadă și au ieșit la loc deschis.

II

Poposiră timp de trei zile la Liski.

Puhov făcuse rost de zece funturi de mahorcă dînd în schimb niște păcură, și era mulțumit. În gară, învăţase pe de rost toate lozincile și căra ziare de la punctul de agitație, de dragul propriei sade documentări.

Pe pereții gării erau afișate panouri cu lozinci agitatorice, scrise grosolan, de mînă :

Lua-vom noi cartea în mîini muncitoare,
De-acum deștept ai sa fii, proletare !

N-are nici un chichirez ! murmură Puhov. Ar trebui să scrie că toți tîmpiții or să se facă deștepți, fără să umble la școală !

Fiecare zi trăită de noi este un cui bătut în capul burgheziei. Să trăim deci veșnic, ca s-o doară capul !

- Ei da, asta zic și eu ! aprecie Foma Egorîci. Astea-s vorbe cu greutate !

Într-o zi, în gara Liski intră un tren. Vagoane frumoase de călători ; la toate ușile, ostași de-ai Armatei Roșii, iar de desăgari - nici urmă.

În clipa aceea, Puhov tocmai stătea în pragul ușii dinspre peron, gîndindu-se la cine știe ce.

Trenul opri, dar din vagoane nu se dădu jos nimeni.

- Cine o fi sosit cu garnitura asta ? îl întrebă Puhov pe

un ungător.

- Dracu știe ! Cică ar fi un comandant din ăi mari, că-i singur în tot trenul !

Din vagonul din față săriră cîțiva muzicanți, se apropiară de mijlocul trenului, se aliniară și începură să cînte.

Puțin după aceea, în ușa vagonului de clasa întîi din fața lor apăru un militar corpolent care le făcu un semn cu mîna. Părea că le spune : „Opriți-vă, ajunge !“

Muzicanții se împrăștiară. Ofițerul coborî fără grabă scara vagonului și se îndreptă spre gară, urmat de alți militari, unul cu o grenadă, altul cu un revolver, unii cu mîna pe sabie, alții înjurînd doar ; într-un cuvînt, o adevărată gardă.

Puhov se luă după ei și ajunse în dreptul punctului de agitație, unde se și adunaseră o mulțime de soldați, muncitori feroviari și țărani însetați de cultură.

Comandantul se urcă pe tribună și toată lumea începu să aplaude, fără să știe nici măcar cum îl cheamă, Dar se dovedi a fi un om foarte sever, fiindcă le tăie dintr-o dată piuitul :

- Cetățeni și tovarăși ! De data asta vă iert, dar vă declar că pe viitor asemenea demonstrații nu trebuie să se mai repete. Nu sîntem la circ, iau eu nu sînt clovn, așa că n-aveți de ce aplauda !

Oamenii amuțiră pe dată, zgîindu-se înduioșați la orator. Dintre toți, desăgarii se holbau mai tare, ca el să-și

amintească după aceea de fețele lor și să-i lase să se suie în tren.

Dar comandantul plecă, după ce-i lămuri pe cei prezenți că toți burghezii sînt niște ticăloși desăvîrșiți, fără să i se întipărească în minte nici una din fețele acelea înduioșate.

Pînă la urmă, nu a izbutit nici un desăgar să se suie în trenul cel lung și gol : cei din garda lui au declarat sus și tare că civilii nu au ce căuta într-un tren militar cu destinație specială.

- Da tot pleacă gol și face drumul ! se tocmeau desăgarii cei prăpădiți.

- Un comandant de armată are dreptul, după regulament, la un tren gol ! îi lămuriră soldații din gardă.

- Dacă-i ordin s-a terminat, se supuseră aceștia. Dar vedeți că noi nu ne urcăm în vagoane, ci pe tampoane !

- Nu-i voie nicăieri ! Doar dacă v-ați agăța de spițele roților !

În cele din urmă, trenul plecă, în timp ce din el se trăgeau focuri în aer, ca să-i intimideze pe desăgari, care tînjeau atît după un mijloc de transport.

- Mare minunăție, îi spuse Puhov unuia dintre lăcătușii de la depou. Un trup de om de nimica toată și călătorește singur pe patruzeci de osii !

- Chiar că-i încărcătură mică, parcă trag cu arcanul un păduche ! își dădu cu părerea lăcătușul, uitîndu-se la tren.

- Să-i fi pus o drezină la dispoziție, și gata socoteala,

zise Puhov. Uzează de pomană o locomotivă americană !

Puhov se îndreptă spre baraca de unde-și căpăta de obicei porția de hrană, citind inscripțiile și anunțurile de tot felul pe lîngă care trecea. Îi plăcea să le citească și prețuia orice idee le trăsnea oamenilor prin cap.

Pe peretele barăcii era afișat un anunț pe care-l citi de trei ori în șir :

„TOVARĂȘI MUNCITORI !

Statul-major al celei de-a IX-a Armate Roșii de muncitori și țărani formează detașamente de voluntari, compuse din tehnicieni, pentru acoperirea nevoilor de pe fronturile armatelor noastre ce operează în Caucazul de Nord, în Cuban și pe litoralul Mării Negre.

Podurile de cale ferată distruse, dispozitivele defensive de coastă, serviciul de telecomunicații, atelierele pentru repararea pieselor de artilerie, bazele mecanice mobile, toate cer mîini iscusite de proletari de care duc lipsă Armatele Roșii operative din Sud.

Pe de altă parte, fără mijloace tehnice nu se poate asigura victoria asupra dușmanilor muncitorilor și țăranilor, dușmani care au o tehnică puternică, primită pe degeaba de la imperialiștii din Antantă.

Tovarăși muncitori ! Vă invităm să vă înrolați în detașamentele de tehnicieni, înscriindu-vă la împuterniciții Consiliului Militar Revoluționar al Armatei a IX-a, care se găsesc în toate stațiile-nod de cale ferată. De la aceștia veți afla și condițiunile de serviciu.

Trăiască Armata Roșie !
Trăiască clasa muncitorească-țărănească !“

Puhov desprinse din perete anunțul lipit cu pap și-l duse la Zvorîcinîi.

- Hai și noi, Piotr ! îi spuse el. Ce să ne mai pierdem vremea pe-aici ? Așa, o să vedem cel puțin și noi meleagurile din sud, mai facem și baie-n mare !

Zvorîcinîi tăcea, cu gîndul la familie.

Dar Puhov, care-și pierduse nevasta, era gata să se ducă și la capătul pămîntului.

- Gîndește-te numai, Petruha ! Zi și tu : ce armată-i aia fără lăcătuși ? Iar cu plugul nu mai avem nici o treabă. Primăvara a și-nceput să ne sufle-n fundul pantalonilor.

Zvorîcinîi tăcea mereu. I se rupea inima de mila neveste-si, Anisia, și a băiețașului său, pe care-l chema tot Piotr, și maică-sa-i zicea „lepădătură mică".

- Să plecăm și noi, Petruș ! se străduia să-l convingă Puhov. Vedem orizont de munte și-o să fim mulțumiți că ne-ndeletnicim și noi cu o treabă mai cinstită ! Doar ai văzut cum îi cară - un tren după altul - pe cei ce zac de tifos, și noi stăm ici și ne primim rația. Trece revoluția și nouă nu ne mai ramîne nimic ! Ce-o să răspunzi cînd te-or întreba ce-ai făcut ?

- O să spun că am curățat șinele de zăpadă ! răspunse Zvorîcinîi. Că doar la război nu faci nimic fără mijloace de transport !

- Mare scofală ! Și ei or să-ți spună că pentru treaba asta ți-ai primit pîinea, că-i o muncă la fel cu oricare alta ! Și-or să te-ntrebe : ce jertfă ai adus tu fără a cere plată, cu cine ai fost tu alături din tot sufletul ? Ei, asta-i I Uite, la Voronej, foști generali rînesc zăpada pentru un funt de pîine pe zi ! Așa-i și cu noi !

- Eu unul, nu se dădea bătut Zvorîcinîi, cred că-i mai multă nevoie de noi aici !

- Unde-i mai multă nevoie de noi nu știe nimeni ! stăruia Puhov. N-o să ajungi departe, dacă nu faci decît să te tot gîndești ; trebuie să mai și simți cîte ceva !

- Ia mai isprăvește cu prostiile, se necăji Zvorîcinîi, cine-o să mai întrebe care ce a făcut și cu ce s-a îndeletnicit ? Nici așa n-ai liniște-n viață ! Ce-ți pasă ție, ești singur pe lume, de-aia te și trage inima într-acolo, neghiobule ! Mai știi, te pomenești că ți-ai pus în gînd să cauți pe-acolo o muiere mai acătării, d-aia tot dai înainte cu simțămintele ! Ești încă bărbat în floarea vîrstei și fără muiere te faci curînd cît o sobă ! Hai, du-te, du-te-nvîrtindu-te !...

- Prost mai ești, Piotr ! se dădu bătut Puhov. La mecanică te pricepi, dar încolo ești plin de prejudecăți !

Foma Egorîci era atît de mîhnit că nu s-a mai dus nici la masă, ci drept la tovarășul împuternicit, să se înscrie și să termine odată și cu treaba asta. În schimb, la întoarcere, mîncă două prînzuri întregi. Îi plăcea bucătarului de el, că-i cositorise o oală și mai spunea și

lucruri deștepte.

- Cînd s-o termina războiul civil, mă fac nobil roșu ! le spunea Puhov prietenilor săi de la Liski.
- Cum adică ? îl întrebau lucrătorii. Atunci o să fie tot ca pe vremuri ? Te pomenești că ți-or da și pămînt ?
- Ce să fac eu cu pămîntul ? răspundea fericit Puhov. Să semăn în el piulițe ? O să fie doar așa, titlul și cinstea cuvenită, fără asuprire.
- Și noi, care va să zică, o să rămînem prostimea roșie ? se interesau lucratorii.
- Voi duceți-vă pe front , nu ședeți pe la casele voastre, scărpinîndu-vă spinarea ! le spuse Puhov și plecă, să aștepte trimiterea în sud.

Peste o săptămînă porni spre portul Novorosiisk împreună cu alți cinci lăcătuși, înscriși de împuternicit.

Călătoria a fost lungă și anevoioasă, dar sînt pe lume treburi și mai grele, și Puhov a uitat-o cu vremea. Căpătaseră pentru drum cîte cinci funturi de voblă[5] sărată și cîte-o pîine, mare și rotundă, așa că erau sătui, numai că scoborau prin toate gările ca să bea apă.

La Ekaterinodar stătu o săptămînă : pe undeva, pe aproape, se dădeau lupte și nimeni nu putea să răzbată către Novorosiisk. Însă localnicii din orășelul acesta pricăjit și plin de verdeață se învățaseră de mult cu războiul și se străduiau să nu-și piardă voia bună.

[5] Peşte mărunt din Marea Caspică

,,Ai dracului, îi categorisi Foma Egorîci. Nu-și dau seama de vremurile în care trăiesc !“

La Novorosiisk se prezentă în fața unei comisii, care controla pasămite cunoștințele specialiștilor.

L-au întrebat din ce se face abur.

- Ce fel de abur ? încercă să scape printr-o șmecherie Puhov. D-ăl simplu ori din ăla supraîncălzit ?
- Abur... în general ! spuse examinatorul.
- Din apă și foc ! i-o reteză scurt Puhov.
- Bine ! Dar ce este o cometă ?
- O stea rătăcitoare.
- Exact ! Dar i-a spune-mi, cînd și pentru ce a avut loc 18 Brumar ? întrebă examinatorul, trecînd la învățămîntul politic.

— După calendarul lui Bruss, 18 octombrie este cu o săptămînă înainte de Marea Revoluție din Octombrie, care a eliberat proletariatul din întreaga lume și toate popoarele colorate ! spuse cu multă prezență de spirit Puhov, care citise, de pe cînd trăia nevastă-sa, tot ce-i cădea în mînă.

- Aproximativ exact, spuse președintele comisiei de verificare. Dar ia spune, ce știi dumneata despre navigație ?
- Navigația poate fi mai grea decît apa sau mai ușoară decît apa ! răspunse apăsat Puhov.
- Ce fel de motoare cunoști ?
- „Compound” , „Otto-Deutz", mori, roți de moară de apă și orice mișcare veșnică I

- Ce este un cal-putere ?
- Un cal care lucrează în loc de mașină.
- Și de ce lucrează în loc de mașină ?
- Întrucît avem o țară înapoiată din punct de vedere tehnic, că la noi se ară cu un ciot și se seceră cu unghia !
- Ce este religia ? nu se mai potolea examinatorul.
- După Karl Marx o prejudecată, și opiu pentru popor.
- De ce a avut burghezia nevoie de religie ?
- Pentru ca poporul să nu se plîngă.
- Ia spune, tovarășe Puhov, iubești proletariatul în an samblul lui și ești în stare să-ți dai viața pentru el ?
- Îl iubesc, tovarășe comisar, răspunse acesta numai și numai ca să-și ia examenul, și sînt gata să-mi vărs sîngele pentru el , dar să nu fie de pomană și nici pe daiboj !
- Este clar ! spuse examinatorul și-l numi montor în port, trimițîndu-l la repararea unei nave oarecare.

Nava era o vedetă, denumită „Marte". Motorul ei, care mergea cu motorină, nu mai funcționa, și Puhov fu însărcinat să-l repare.

Novorosiiskul se dovedi a fi un oraș tare vîntos. Vîntul sufla aici fără nici un rost : se stîrnea pe neașteptate, și-apoi, cînd începea să bată, nu se mai oprea și încălzea tot și toate, el rămînînd mereu rece.

Crimeea era pe atunci ocupată de Vranghel, iar bolșevicii, așteptîndu-se la un atac maritim din partea

inamicului, dădeau zor cu reparatul vedetei „Marte", ca să aibă și ei cu ce sa se apere.

- Păi, ăla are crucișătoare englezești, zicea Puhov, și „Marte" al nostru nu-i decît o bărcuță, îl scufunzi și cu o cărămidă !

- Armata Roșie poate orice, răspundeau marinarii. Noi am ajuns la Țarițîn plutind pe surcele și am bătut orașul cu pumnii.

- Ăsta nu mai e război, ci bătaie, zise Puhov, cu îndoială. Un obuz nu e o problemă de clasă, te scufunda în doi timpi și trei mișcări !

Motorul de pe ,,Marte" nu voia să se pună cu nici un chip în mișcare. .

- Ia să fi fost tu o mașină cu aburi, mormaia Foma Egorîci, stînd în calea vedetei, că ți-aș fi venit de hac cît ai zice pește. Pe tine se vede că te-a născocit vreun păcătos oarecare : peste tot numai fire, alămuri... îndrăcită-ncurcatură !

Marea nu-l uimise. Găsea doar ca, tot legănîndu-i, nu-i lăsa să lucreze.

- Stepele noastre sînt și mai întinse, iar vîntul bate și mai dihai, dar cu rost, nu ca aici. Acolo, ziua bate, și noaptea-i liniște, pe cînd aici suflă-n prostie, de nu mai știi ce să faci cu el !

Ședea lîngă motorul care nu voia să funcționeze, fumînd țigară după țigară și bodogănind. Îl demontase de trei ori, apoi îl montase din nou, învîrtind la el, doar o

porni, dar acesta fîsîia și refuza cu încăpățînare să se pună în mișcare.

Puhov se gîndea la motor chiar și noaptea, cînd stătea culcat în cabina lui goală, înjurîndu-l de mama focului.

Într-o zi, veni la el, pe ,,Marte", un comisar de marină și-i spuse :

- Dacă nu pornești mîine motorul, te trimit pe mare fără nici o ambarcațiune, moșmonitul dracului !

- Fie, o să pornesc porcăria asta, dar în largul mării o s-o opresc tocmai cînd o să fii tu la bord ! Să mai moșmonești atunci și singur, huliganule ! îi răspunse Puhov, precum se cuvenea.

Comisarul se gîndi să-l împuște, dar își zise la timp că nu poți să faci război fără ajutorul unui mecanic.

Puhov se chinui toata noaptea. Revizui din nou în gînd toată născocirea asta mecanică, o refăcu pe măsura înțelegerii sale mtr-un fel de mașina nouă, înlătură unele piese mai complicate și le înlocui cu altele, mai simple ; și dimineața, motorul începu să pufăie ca turbat. Puhov cuplă elicea, și motorul o antrenă, gîfîind însă din greu.

- Ia te uită, spuse Puhov, parcă-i dracul care suie Muntele Athos !

În cursul zilei, veni din nou la el comisarul de marină.

- Ei, ai pornit motorul ? întrebă el.

- Dar ce, poate credeai ca nu-l pot porni ? Voi ați dat bir cu fugiții de lingă Ekaterinodar, însă eu nu mă dau înapoi de la nimic o dată ce trebuie !

- Bine, bine , spuse mulțumit comisarul. Să știi că avem petrol puțin, așa că să faci economie !

- Doar n-o să-l beau, cît este, atîta-i, declară grav Puhov.

- Motorul ăsta merge și cu apă ?

- De buna seamă : petrolul îl încălzește, iar apa îl răcește !

- Încearcă și tu să pui gaz mai puțin și apă mai multă, zise comisarul, făcînd o descoperire năstrușnică.

Puhov izbucni în hohote de rîs - lucru de mirare pentru felul lui morocănos de a fi.

- Ce te-nveselești așa, dobitocule ? întrebă înciudat comisarul.

Puhov nu-și mai putea stăpîni rîsul și făcea un haz nebun.

- Tu ar trebui să fii însărcinat cu organizarea întregii naturi, nu numai cu a puterii sovietice. Grozav ai mai întocmi-o ! Halal mecanic !

Cînd îi auzi vorbele, comisarul se îndepărtă, simțind că pierde ceva din propria-i demnitate.

La Novorosiisk se arestau pe capete cei mai cu dare de mînă și li se devastau casele.

„Ce-or avea cu oamenii ăștia ? își zicea Puhov. Parcă te poți teme de astfel de măscărici ? Ăstora li-e frică să facă și un pas dincolo de prispa lor.“

Pe lîngă arestări, prin tot orașul se afișaseră anunțuri : Oratorii fiind peste măsură de obosiți, săptămîna aceasta

NHS[1w]

nu se țin nici un fel de mitinguri".

„Adicătelea să ne plictisim !“, se întrista Puhov, citindu-le.

Între timp, în port apăru un mic distrugător cu numele de „Zvezda". Avea o spărtură care trebuia nituită și un vinci de ancoră defect de reparat. Puhov se duse și el să se uite la stricăciunile distrugătorului, dar nu-l lăsară să treacă.

- De ce nu-mi dați voie ? întrebă el jignit. Doar vad că acolo lucrează tot felul de nepricopsiți. Voiam să dau și eu o mînă de ajutor, ca să nu se-ntîmple vreun bucluc în largul mării !

- Avem ordin să nu lăsăm pe nimeni să treacă ! răspunse santinela.

- Dacă-i așa, duceți-vă dracului, descurcați-vă singuri, spuse Puhov, îndepărtîndu-se îngrijorat.

În aceeași seară, sosi în port un vas turcesc de transport, anume „Șania“. La club se spunea c-ar fi un dar din partea conducătorului turcilor, Kemal Pașa, dar Puhov se cam îndoia de asta.

- Am văzut că vaporul e în stare bună, le spuse el soldaților. Credeți că sultanul turcesc face pe timp de război asemenea daruri, cînd duce și el lipsă de nave ?

- Dar e prietenul nostru, îl lămuriră aceștia. Ești clei în politică, Puhov I

- Și tu te crezi mare isteț, de bine ce ți-ai lepădat obielele, se supără acesta, retrăgîndu-se într-un colț să se

mai uite la placarde, în care totuși nu-i prea venea să se încreadă.

În timpul nopții fu trezit din somn de un om de legătură de la statul-major al Armatei. O cam băgă pe mînecă :

,,O fi vreo porcărie de-a comisarului de marină !“

În curtea statului-major se afla un mare detașament de soldați ai Armatei Roșii, echipați complet de campanie. Mai erau acolo și trei meseriași, îmbrăcați și ei cu mantale militare, și la brîu, cu ceainice.

- Tovarășe Puhov, îl întrebă comandantul unității, de ce nu ești îmbrăcat militar ?
- Sînt bine și-așa , ce nevoie am eu de ceainic la brîu ? răspunse Puhov, rămînînd în picioare, ceva mai deoparte.

Afară era noapte și întuneric beznă : dinspre munți, răzbatea glasul vînturilor și al apelor.

Soldații, îmbrăcați cu mantale noi, nu schimbau o vorbă. Păreau că se tem de cine știe ce, ori ascund ceva unii de alții.

În munți și pe undeva, departe, se auzea din cînd în cînd cîte un foc de armă, ce curma o viață neștiută.

Unul dintre soldați făcu zgomot cu arma și, dojenit în aceeași clipă de ceilalți, se simți foarte rușinat.

Puhov se neliniști și el, dar nu-și trădă starea, ca nu cumva să facă vreun zgomot.

Un felinar aprins deasupra ușii grajdului lumina gunoaiele din curte, aruncînd în noapte licăriri neclare pe

chipurile palide ale ostașilor. Vîntul, rătăcit încoace dinspre munte, le povestea despre vitejia cu care se ia la trîntă cu întinderile nestrăjuite, îndemnîndu-i pe oameni să-i urmeze pilda, și ei îi ascultau glasul.

În oraș era un adevărat dezmăț de cîini, și oamenii se înmulțeau pesemne în tăcere. Aici, în curtea aceasta părăginită, alți oameni erau cuprinși de neliniștea și deosebita voluptate născută din conștiința propriei vitejii, poate unde știau că numărul lor va scădea.

Comisarul militar al regimentului ieși în mijlocul curții și începu sa vorbească încet, de parcă ar fi avut în fața lui un singur interlocutor :

- Dragi tovarăși ! Nu sîntem la miting și nu vă voi spune mare lucru. Comandamentul suprem al Republicii a ordonat Consiliului Militar Revoluționar al armatei noastre să-l lovească din spate pe Vranghel, care-și trăiește ultimele zile în Crimeea. Nouă ni s-a dat misiunea să străbatem strîmtoarea Kerci pe navele de care dispunem și să debarcăm pe țărmul Crimeii. Acolo trebuie să efectuăm joncțiunea cu detașamentele de partizani roșii-verzi, ce operează în spatele lui Vranghel, și să-i tăiem retragerea spre navele la care va alerga în clipa cînd Armata Roșie de nord va străpunge frontul la Perekop. Noi trebuie să distrugem podurile și șoselele de pe teritoriul ocupat de inamic, să-i dezorganizăm spatele frontului și să-i tăiem calea spre mare, ca să lichidăm o dată pentru totdeauna focarul acesta de infecție !

Ostași ai Alinaţei Roșii ! Nu ne va fi ușor să ajungem în Crimeea și vom înfrunta riscuri mari. Crucișătoarele inamice, care patrulează pe acolo, ne pot scufunda de ne vor descoperi. Vorbesc cu voi deschis, și dacă vom izbuti să ajungem, să știți că ne așteaptă o încăierare crîncenă și primejdii de moarte, în mijlocul unor inamici turbați. Puțini dintre noi, poate că nici unul nu va apuca să vadă Crimeea devenită sovietică. Asta am vrut să vă spun, dragi tovarăși ostași ai Armatei Roșii !

Mai mult, vă întreb, tovarăși : consimțiți de bunăvoie să luați parte la această operație ?

Simțiți în voi vitejia care să vă facă să vă jertfiți viața pentru revoluție și Republica Sovietică ? Dacă printre voi se află cineva temător sau șovăitor, care a părăsit acasă o familie și-i duce dorul, să iasă din rînd, să vorbească, pentru ca să-l știm și să-l lăsăm la vatră.

Guvernul nostru central pune mari nădejdi în acțiunea noastră, vrea să termine cît mai repede cu războiul și să pornească la o construcție pașnică pe frontul muncii !

Aștept răspunsul vostru, tovarăși ostași ai Armatei Roșii ! Trebuie să-l transmit neîntîrziat Consiliului Militar Revoluționar al armatei.

Comisarul militar își încheie cuvîntarea și rămase în picioare, cu sprîncenele încruntate. Era mulțumit, dar și stînjenit. Soldații tăceau și ei. Iar Puhov simțea cum îi tremură măruntaiele de emoție.

„Asta zic și eu treabă, își zicea el. Va să zică, ăsta e

războiul bolșevic. Nu stai să clocești ouă !“

Nimeni nu mai auzea șuierul vîntului, nu mai vedea munții înnegurați de umbrele nopții. Lumea, privită ca un eveniment îndepărtat, se întunecase pentru toți, fiecare fiind preocupat de viața tuturor. Felinarul din curte s-a stins din lipsă de gaz, dar nimeni nu l-a luat în seamă.

Deodată, un soldat ieși în față și spuse hotărît :

- Tovarășe comisar ! Dați de veste Consiliului Militar Revoluționar al armatei și la tot Comandamentul că așteptăm porunca de pornire ! Nici prin gînd nu ne trecea că tocmai noi o s-avem cinstea să isprăvim cu alde Vranghel ! Am credința că vorbesc și dau glas simțirii tuturor ostașilor din Armata Roșie zicînd că sîntem, cum s-ar zice, recunoscători și jurăm să jertfim toată vlaga din noi și viața, de vreme ce-i sînt de trebuință puterii sovietice. Și gata socoteala ! Ce s-o mai tărăgănim și să mai adăstăm, cînd știut este ca în Rusia Sovietică mor oamenii de foame, și-n Crimeea hălăduiește ticălosul ăla care se amestecă în ciorba noastră.

Un murmur voios fremăta prin mulțimea ostașilor, deși rațiunea ar fi putut spune că nu ai de ce să te bucuri. Mai ieși un soldat din rînd.

- Statul-Major, zise el, are dreptate să mîne trupe care să debarce acolo. Să-i ardă una peste bot lui Vranghel dinspre Perekop, că noi l-om pocni cu nădejde în spate și-o să stîrpim răul din rădăcină, iar vapoarele engleze n-or sa-i mai fie de folos !

Comisarul luă din nou cuvîntul :

- Tovarăși ostași ai Armatei Roșii ! De felul cum veți răspunde la chemarea aceasta, noi, cei de la statul-major, am știut. Am știut că veți dovedi o înaltă conștiință și o neclintită credință față de revoluție, așa cum s-a dovedit acum. Vă exprim recunoștința Consiliului Militar Revoluționar și al Comandamentului Armatei și vă cer ca cele spuse de mine să le priviți ca pe un secret militar. Să știți că Novorosiiskul este plin de spioni albgardiști și, dacă se află ceva, sîntem sortiți pieirii ! Ordinul de plecare vi se va da la timpul său. Vă mulțumesc, tovarăși.

Comisarul plecă în grabă, și soldații mai zăboviră în curte. Puhov se apropie de ei, ca să audă ce spun. Și pentru prima data în viața lui i se făcu atît de rușine de sine, încît i se îmbujorară obrajii sub peria aspră a bărbii.

Descoperise că pe lume sînt și oameni de treabă, și că cei mai buni dintre ei nu se cruță.

În noaptea rece se pregătea o furtună, și cei singuratici erau cuprinși de tristețe și îndîrjire. Dar în noaptea aceea nu a apărut nimeni pe stradă, pînă și singuraticii stăteau prin casele lor, ascultînd cum se izbesc porțile bătute de vînt. Dacă vreunul se ducea la prieteni, cu gîndul să-și irosească acolo timpul atît de nesigur, nu se mai întorcea acasă - dormea prin străini. Oricine știa că pe stradă îl așteaptă arestarea, ancheta de noapte, verificarea actelor și ceasuri nesfîrșite petrecute în cîte un beci neaerisit, pînă cînd se dovedea că respectivul

nu făcuse decît să cerșească toată viața sau pînă la victoria finală a bolșevicilor.

Între timp, țăranii mai dinspre nord, îmbrăcînd mantaua militară, se transformau în oameni neobișnuiți, care nu regretau nimic în viață, erau neîndurători cu ei înșiși, ca și cu cei ce le erau dragi, și în inimă purtau o ură nestinsă dușmanului binecunoscut. Oamenii aceștia înarmați erau gata să se lase sfîșiați în bucăți și de două ori la rînd, numai și numai ca să vadă dușmanul pierind o dată cu ei, să nu mai aibă el parte de viață.

Noaptea, Puhov juca dame cu soldații și le povestea despre un comandant pe care nu-l văzuse niciodată.

Neavînd în viață altă plăcere, se învățase s-o mai înfrumusețeze cu povestiri despre tot felul de fapte eroice, înviorîndu-i și pe ceilalți.

Detașamentul de desant era compus din cinci sute de oameni, adunați de prin toate colțurile țării.

Așa că a doua zi, cinci sute de scrisori porniră spre cinci sute de sate din Rusia.

Soldații încondeiaseră și mîzgăliseră foile lor de hîrtie timp de o jumătate de zi, luîndu-și rămas bun de la mame, neveste, tați și neamuri mai îndepărtate.

Puhov îi mai ajuta și el pe cei slabi la scris, născocind scrisori aprobate numaidecît de soldați.

- Tare frumos mai scrii, Foma Egorîci, zicea cîte unul. Ce-or să mai plîngă ai mei !
- Nici vorbă, răspundea Puhov. N-ar avea de ce să

rîdă, că doar nu-i glumă ! Ciudat om mai ești și tu !

După-masă, se duse la comisar :

- Tovarășe comisar, mă luați și pe mine în desant ?
- Te luăm, de aceea te-au și chemat ieri la adunare.
- Numai un lucru v-aș ruga, să mă numiți mecanic pe bordul „Șaniei". Am auzit că are o mașină cu aburi, pe cînd pe „Marte" nu-i decît un motor cu păcură și nu prea-mi vine la îndemînă cu el - prea-i mititel !
- Cei de pe „Șania" au mecanicul lor, un turc. Dar nu-i nimic, te numim ajutor, și pe „Marte" luăm un șofer ! Care va să zică , n-o scoți la capăt cu un motor cu păcură , așa-i ?
- Motorul este un fleac, dar mașina cu abur lucrează mai vîrtos. N-am nici un chef, tovarășe comisar, să mă omor cu o porcărie de motor într-o campanie eroică ! Ăsta nu-i motor, ci primus, vedeți și dumneavoastră !
- Fie și așa, se învoi comisarul, te duci pe „Șania". La o debarcare, oamenii merg de bunăvoie și se ocupă cu ceea ce le vine la-ndemînă ! Atîta numai, dragă băiete, să nu faci pe deșteptul în timpul campaniei !

Puhov primi o legitimație și se sui pe „Șania" să-și vadă mașina. De mai mult n-avea nevoie, unde se afla o mașină se simțea ca acasă.

Cu mecanicul turc se împrieteni curînd, spunîndu-i că principalul este ungerea ; dacă ungi bine mașina nu poți s-o strici, oricît ai munci-o.

- Așa-i, răspunse turcul într-o rusească fără greș,

ungerea e totul, uleiul păzește mașina ! Cine dă ulei mult, iubește mașina, adică e un adevărat mecanic.

- Nici vorbă, se învioră Puhov, mașinii îi este drag grăjdarul, nu călărețul, că doar e și ea o ființă vie !

Și astfel se împrieteniră.

Noaptea,înfruntînd vîntul care se întețise, detașamentul porni spre port, ca să se îmbarce. Puhov nu știa de cine să se alipească şi mergea răzleţ, zăngănind cu ceainicul pe care-l primise o dată cu restul echipamentului. Dar soldații îl puseu numaidecît la punct :

- Doar ţi s-a spus să umbli încet, ce faci atîta gălăgie?
- De ce sa ma ascund ? Că n-am pornit la jaf! zise el. mirat.
- E ordin să nu facem zgomot, îi răspunse încet un soldat cu numele de Baronov. De aceea i au și băgat pe cei din oraș la răcoare, ca să nu mai fie spioni !

Au mers mult și pe tăcute, numai nisipul umed scrîșnea ușor sub picioarele lor. În întuneric se ghiceau clădirile imense ale depozitelor goale, prin care urla vîntul. Șobolani flămînzi alergau pretutindeni, hrănindu-se cu te miri ce.

Era o beznă ca în adîncul unui mormînt, dar oamenii umblau vioi, plini de entuziasm și încordare, ca niște vînători misterioși de pe timpuri.

Munții aceștia respirau vremuri de mult apuse, fuseseră martori ai voiniciei naturii, natură ce-și datora

existența numai și numai acestei voinicii. Drumeții înarmați erau și ei plini de o voinicie și o cutezanță supremă, asemănătoare cu acelea ale naturii cînd înălțase munți și săpase văi pentru ape.

Din cauza asta și izbuteau ostașii Armatei Roșii, avînd drept armă uneori numai pumnii, să pună mîna în stepă pe automobilele blindate ale inamicului, să oprească și să dezarmeze trenurile militare ale albgardiștilor.

Tinerii aceștia își construiau o țară nouă pentru făurirea unei îndelungi vieți viitoare, nimicind ca în delir ceea ce nu se potrivea cu visurile de fericire ale celor dezmoșteniți, despre care le vorbise conducătorul lor politic.

Nu-și dădeau încă seama de prețul vieții, de aceea lașitatea, frica de a-și pierde trupul le era necunoscută. Porniseră la război ca adolescenți abia ieșiți din copilărie, fără să fi cunoscut dragostea sau desfătările gîndului, ori să fi contemplat lumea aceea fără seamăn în mijlocul căreia trăiau. Se ignorau pe ei înșiși. Tocmai de aceea acești ostași ai Armatei Roșii, neavînd sufletul încătușat în lanțuri, nu se gîndeau la propriul lor eu. Trăiau din plin o viață comună cu natura și cu istoria, iar istoria gonea în anii aceia ca o locomotivă, trăgînd la deal povara universala a sărăciei, a deznădejdii și a unei indolențe smerite.

Prin întunericul lugubru clipiră luminile semnalelor de bord. Detașamentul păși pe debarcader. Începu îndată îmbarcarea.

S-au îmbarcat : pe „Șania”, întregul detașament, pe vedeta „Marte", 20 de oameni din recunoaștere, iar pe distrugător, marinarii.

Puhov intră în sala de mașini a „Șaniei și se simți numaidecît în largul său. Era tare vesel cînd se afla lîngă vreo mașină. Își aprinse o țigară și tuși tare, dregîndu-și glasul, obosit de atîta tăcere și scoțînd din plămîni gazele care-i îmbîcsiseră.

Bocancii soldaților se auziră timp de vreo două ore tropăind pe punte și pe scări.

Puhov, mulțumit de evenimentele și frămîntările acestea, nu avu totuși răbdare să rămînă jos și se repezi pe punte.

Siluete întunecate de oameni, tremurătoare în lumina slaba a felinarelor, suiau încet scările, ținînd strîns armele și celălalt echipament de campanie, atenți să nu se lovească și să facă zgomot.

Din cauza luminii felinarelor, noaptea ți se arăta și mai fără de cuprins, și mai întunecată ; părea că nicăieri nu mai exista o lume vie. Vîntul ușor se pierdea în străfundurile întunericului, mișcînd cine știe ce obiecte de pe chei.

Vapoarele zvîrleau semnale scurte de avertisment, spunîndu-și ceva unul altuia, dar pe mal veghea un întuneric treaz și un pustiu plin de chemări. Pînă-n oraș nu răzbatea nici un zgomot, doar dinspre munți, din depărtări, se auzea ropotul unui pîrîu năvalnic.

Puhov fu cuprins de o nemaiîncercată senzație de mulțumire deplină, de vigoare și de conștiința că viața lui era necesară. Stătea rezemat cu spatele de un vinci, bucurîndu-se de misterul tabloului nocturn, de oamenii care se adunau pe furiș, fără o vorbă, ca să meargă la moarte.

În anii îndepărtați ai copilăriei, îl uimea noaptea Învierii, simțind că în inima lui de copil se petrecea un miracol neînțeles și neobișnuit. Bucuria aceasta naivă o trăia acum din nou, de parcă ea ajunsese dintr-o dată să fie scumpă și trebuincioasă tuturora ; de aceea ar fi vrut să-i sărute pe toți, pe neobservate. I se părea că se mîniase și-i insultase o viață întreagă pe oameni, ca pînă la urmă să-și dea seama cît de buni sînt și cît de rușine îi e de purtarea lui, pe care n-o mai putea îndrepta.

Marea clipocea alene, lovindu-se de vas și tăinuind în străfundurile ei alcătuiri necunoscute. Dar Puhov nu se uita la mare; pentru prima oară în viața lui vedea oameni adevă rați. Tot restul naturii se îndepărtase de el, nu-l mai interesa.

Îmbarcarea s-a terminat la un ceas după miezul nopții. De pe mal se auzi ultimul salut al Consiliului Militar Revoluționar al Armatei. Comisarul răspunse cam absent, fiind preocupat de altceva.

Răsună o comandă scurtă și tăioasă, apoi pămîntul începu să se îndepărteze.

Navele cu trupele de desant brăzdau apele spre

Crimeea.

Peste zece minute, malul pieri în negură. Navele înaintau acum prin bezna rece. Luminile erau stinse, oamenii, cazați în cale ; toți ședeau în întuneric și zăpușeală, dar nimeni nu dormea.

Primiseră ordinul să nu fumeze, ca nu cumva să dea foc vasului. Nu aveau voie să vorbească, deoarece comandantul și comisarul se străduiau să dea impresia că „Șania“ era o navă comercială pașnică și pustie.

Vasul înainta pe furiș, în răbufniri înăbușite de abur. Undeva prin apropiere, pierduți în noaptea adîncă, navigau fără zgomot „Marte“ și distrugătorul. Din cînd în cînd, dădeau semne de viață cu un șuierat prelung, marinăresc. „Șania" răspundea cu un semnal scurt și gros al sirenei.

Navele își croiau drum cu greu prin bezna groasă, compactă, forțîndu-și micile mașini.

Noaptea se scurgea liniștită. Soldaților li se părea nesfîrșită ca viața de apoi. Încetul cu încetul excitația trecea, în schimb, întunericul care dăinuia mereu încorda treptat sufletul, umplîndu-l de o tainică îngrijorare în așteptarea unor evenimente neprevăzute și mortale.

Marea părea și ea cuprinsă de grijă ; amuțise de tot. Elicea parcă lepăda un lichid vîscos, care se încrețea fără zgomot dincolo de bord. Timpul se scurgea domol, chinuitor de încet. Munții porniră să se lumineze, palid,

vestind cu sfială sosirea dimineții, dar marea se schimbase. Fața ei netedă ca oglinda, făcută să răsfrîngă cerul, amesteca într-o tăcută frenezie toate imaginile reflectate în ea. Valuri mărunte, dar pline de încrîncenare, slușteau calmul mării, înghesuindu-se, frecîndu-se unele de altele și legănînd adîncurile.

În zare, în largul mării, se ridicau munți greoi și domoli, care săpau abisuri, prăbușindu-se în ele. De acolo, peste crestele mărunte, gonea o spumă albă ca varul, șuierînd ca niște șerpi veninoși.

Vîntul se întețea, sfărîmînd vastele întinderi, ca să se domolească undeva, la sute de verste. Picături de apă, smulse din mare, zburau prin văzduhul frămîntat, izbind fețele ca niște pietricele.

Probabil că în munți se și dezlănțuise cu vuiet furtuna, iar marea pornea tot mai turbată în întîmpinarea ei.

„Șania" era zvîrlită încoace și încolo pe marea frămîntată, ca o frunză veștedă, scîrțîind jalnic din tot trupul.

Crivățul bătea nebun, din plin, clătinînd întinsul apelor, și tîra „Sania" în abisuri înconjurate de valuri, ca s-o zvîrle apoi pe creste de deal, de unde se zăreau, pentru o clipă, ținuturi îndepărtate, stăpînite parcă de o liniște viorie.

În văzduh se simțea apăsarea iritantă a începutului de furtună.

Se făcuse de mult ziuă, dar vîntul de nord-est răcise aerul, și soldații erau rebegiți de frig.

Născuți în mijlocul stepei secetoase, căzuseră acum aproape toți în chinurile răului de mare ; unii se tîrîseră din cală pe punte și, aplecîndu-se peste bord, vomitau fiere. După aceea se linișteau cîte o clipă, dar apoi, clătinați de valuri, umoarea organismului lor se zbătea și clocotea, făcîndu-i să verse din nou. Comisarul, cuprins de neliniște, se plimba necontenit pe punte, apucîndu-se, cînd tangajul era mai mare, de cîte un coș ori de vreun montant. Lui nu-i venea să verse, fiindcă fusese marinar.

„Șania" se apropia acum de locul cel mai primejdios, de strîmtoarea Kerci, furtuna însă nu se domolea de loc, parcă voind să smulgă marea din adîncurile ei.

„Marte" și distrugătorul se pierduseră de mult în străfundurile uraganului și nu mai răspundeau la semnalele „Șaniei". Căpitanul nu-și mai putea conduce nava, care ajunsese prada elementelor dezlănțuite.

Puhov nu avea neajunsuri din cauza balansului. Îl lămurise pe mecanic că-l apărau arsurile de la stomac de care suferea de mult,

Nici mașina nu era ușor de stăpînit : sarcina ei se schimba mereu, fiindcă elicea ba se afunda în apă, ba ieșea la suprafață. Din pricina aceasta, mașina ori țiuia de atîta viteză, tremurînd din toate încheieturile, ori amuțea din cauza prea marii solicitări.

- Unge-o, unge-o mereu, Foma, dă-i ulei mai mult, că de nu, la turațiile astea o omori cît ai zice pește, îi spunea mecanicul.

Și Puhov o hrănea cu ulei din belșug, cu mare plăcere, mor- măind cînd și cînd :

- Lasă, scîmăvie, că te domolesc eu ! Îți arăt eu ție I

Cam după o oră și jumătate, „Șania“ străbătu cu bine strîmtoarea Kerci.

Comisarul coborî o clipă în sala de mașini, ca să-și aprindă o țigară, fiindcă i se udaseră chibriturile.

- Ei, cum stați ? întrebă Puhov.

- Stăm bine, dar o ducem cam prost ! glumi comisarul, cu un zîmbet pe chipul său obosit.

- Cum ? întrebă Puhov, care nu pricepuse nimic.

- Totul e bine. Trebuie să-i mulțumim vîntului de nord-est, altfel ne-ar fi venit albii de mult de hac !

- Cum așa ?

- Uite-așa, îl lămuri comisarul. Strîmtoarea Kerci este păzită de crucișătoarele albilor. Dar din cauza furtunii s-au adăpostit toți în portul Kerci și nu ne-au observat ! Ai priceput ?

- Dar de ce n-au încercat să ne descopere cu proiectoarele ? îl descusu Puhov.

- E-hei ! La frămîntarea asta a văzduhului, cum să folosești proiectoarele ?

Pe la amiază, „Șania“ naviga în apele Crimeii, și marea, istovită de atîta zbatere, se învolbura, obosită, la bordul navei.

În curînd, la orizont apăru o trîmbă misterioasă de fum. Căpitanul navei, comandantul detașamentului și comisarul

o urmăriră mult timp din ochi. Apoi „Șania“ pomi spre largul mării, și fumul dispăru.

Vîntul bătea necontenit, nenorocire de care căpitanul și comisarul erau foarte mulțumiți. Vasele de patrulare ale albilor, socotind vigilența de prisos pe o asemenea furtună, se țineau la adăpost în intrîndurile malurilor.

Tocmai de aceea, își spunea comisarul, scăpase „Șania” nevătămată, nădăjduind să debarce pe mal, îndată ce se va întuneca și se va potoli furtuna.

Puhov nu ieșea o clipă din sala de mașini ; stătea, scăldat în sudoare, lîngă motorul înnebunit, pe care căuta să-l sperie cu tot felul de înjurături.

Trecuse de ora trei după-amiază, cînd apărură la orizont, pe neașteptate, patru fumuri, ce se apropiau destul de repede, vrînd parcă să încercuiască „Șania”. Una dintre nave începu chiar să semnalizeze, cerîndu-le să oprească.

Fără a bănui cine este și ce vrea, soldații se năpustiră cu toții pe punte, alergînd încolo și încoace, cuprinși de curiozitate.

Judecind după trîmba de fum, căpitanul își dădu seama că una dintre nave era un crucișător, prin urmare, sosise momentul autoscufundării navei de desant.

Căpitanul și comisarul stăteau pe puntea de comandă, căutînd o cale de salvare. Soldații primiseră ordinul să se retragă în cală, pentru ca nava inamică să nu descopere destinația militară a „Șaniei".

Vîntul vuia cu putere nestăpînită, abătînd „Șania" din drumul ei. Dar și cele patru nave necunoscute abia izbuteau să-și păstreze direcția, neputînd să se apropie de „Șania".

Curînd, trei dintre fumuri dispărură din vedere, împinse cine știe încotro de vîntul sălbatic de nord-est. În schimb, a patra navă se apropia neabătut de „Șania". Silueta ei se vedea din cînd în cînd deslușit. Căpitanul stabili că era vorba de o navă comercială de mare viteză și bine înarmată, care se străduia să-i ajungă din urmă. Furtuna zădărnicea însă apropierea ei. În sfîrșit, cei de pe navă îi întrebară ce destinație au. De cînd pătrunsese în apele Crimeii, „Șania" naviga sub pavilionul lui Vranghel. La întrebarea vasului albgardiștilor, au răspuns că se îndreaptă spre Feodosia, venind de la Kerci cu o încărcătură de pește.

Pe punte nu mai rămăseseră decît patru turci îmbrăcați în costumele lor naționale ; trupa, împreună cu comisarul și comandantul, se retrăsese în cală. De aceea, cînd vasul de comerț se apropie mai mult, albii se uitară la „Șania" cu binoclul și părăsiră urmărirea. Nu voiseră s-o remorcheze, probabil din cauza furtunii care-i primejduia și pe ei.

Restul zilei se scurse în liniște. Uneori, apăreau nave care dispăreau însă repede, temîndu-se pesemne de „Șania" și mai mult decît se temea ea de ele.

Istoviți de vărsături și de frigul umed, soldații se străduiau să-și recapete cu tot dinadinsul buna dispoziție,

rușinîndu-se de răul de mare. Se săturaseră de călătoria aceasta plictisitoare și se bucurară aflînd că se apropie de ei o navă a albilor, înarmată cu patru tunuri.

Nu erau deprinși cu marea și nu se gîndeau că elementul acesta al naturii, care te făcea să-ți verși și sufletul din tine, ascunde în el și moartea vaselor.

- Lasă-l să s-apropie ! zise un soldat din Tambov. O să-i ardem una !
- Cum o să-i arzi una, mă ? îl întrebă comisarul. E înarmat cu tunuri.
- O să vezi, spuse flăcăul din Tambov, ce-o să mai tragem în el cu armele !

Învățați să captureze mașini blindate în mers, înarmați doar cu cîte o pușcă, acești ostași ai Armatei Roșii își închipuiau că și pe mare poți să învingi luptînd doar cu pușca.

Uneori, pe dinaintea „Șaniei" treceau în goană adevărate trombe de apă, învolburate de furia vîntului, lăsînd în urma lor hăuri care păreau să ajungă pînă aproape de fundul mării.

Deodată, după trecerea unei astfel de trombe, apăru și vedeta „Marte", care se pierduse în timpul nopții. Trecuse prin grele încercări. Masele de apă îi sfărîmau și-i rupeau greementul, încercînd s-o dea peste cap. Dar „Marte" pufăia îndărătnică, săltînd pe valuri cu încăpățînare, abia trăgîndu-și sufletul. Voia cu tot dinadinsul să abordeze „Șania", dar valurile o zvîrleau mereu înapoi, în abisuri de

apă.

Echipajul de pe „Marte" precum și cei douăzeci de oameni din detașamentul de recunoaștere, îmbarcați pe el, se țineau pe punte, de tachelaje.

Strigau ceva celor de pe „Șania", cît îi țineau plămînii, dar vuietul furtunii le sfîșia glasurile și nu se înțelegea nimic. Fețele lor erau lipsite cu totul de expresie, ochii li se spălăciseră de cumplita deznădejde, chipurile, palide ca moartea, păreau vopsite cu alb.

Faptul că se aflau atît de aproape de „Șania" le făceau și mai cumplite chinurile morții care-i păștea. Rupeau de pe ei și cele din urmă rămășițe de haine militare, urlau ca fiarele, amenințîndu-i chiar și pe cei de pe „Șania" cu pumnii. Zbierătele lor acopereau vuietul furtunii - un soldat voinic stătea călare pe o vergă, înfulecîndu-și rația de pîine ca să nu se piardă nimic din ea.

Oamenii aceștia sortiți pieirii băteau din picioare, cu ochii ieșiți din cap de atîta sălbatică încordare, ca să atragă atenția asupra lor.

Puhov privea vedeta de pe punte.

- De ce-or fi atît de înnebuniți ? îl întrebă el pe comisar. Se scufundă, ori s-au speriat de ceva ?

- Probabil că au pe undeva o breșă, răspunse acesta. Trebuie să găsim neapărat un mijloc de salvare !

Pe ceilalți soldați nu mai era chip să-i ții în cală. Se adunaseră pe punte și strigau la cei de pe „Marte", luîndule spaima în derîdere.

Cei de pe „Șania" se frămîntau cu gîndul la detașamentul și la echipajul de pe „Marte". Comandantul „Șaniei" strigă ceva, întorcîndu-se spre căpitan, comisarul strigă și el, dar căpitanul nu izbutea cu nici un chip să se apropie de nava în primejdie.

Cînd „Șania" a fost aruncată, în sfîrșit, de un val mai aproape de vedetă, cei de acolo le strigară că apa pătrunsese în sala mașinilor.

De pe bordul lui „Marte" se auzea sunetul unei armonici - cineva cînta înainte de moarte, înfruntînd legile firii omenești.

Foma Egorîci auzi deslușit cîntecul și se bucură, uimindu-se și el de ce se bucură într-o clipă atît de nepotrivită.

Într-un moment de acalmie, cînd „Marte" sălta mai aproape de „Șania", răsună o voce limpede, care acoperi strigătele ; acompania misterioasa armonică :

Hei, tu, măr al meu,
Dulce, nemurat,
În al mării val
Eu te-am fost scăpat...

- Mare secătură ! mormăi mulțumit Puhov, cu gîndul la omul vesel de pe „Marte", și scuipă, exprimîndu-și în felul acesta neputincioasa lui simpatie.
- Coborîți barca ! strigă căpitanul, fiindcă din apă nu

se mai vedea decît puntea lui ..Marte".

Dar barca abia coborîtă pe apă, se dădu de trei ori peste cap, și cei doi marinari din ea dispărură fără urmă.

O rafală a uraganului înșfăcă deodată vedeta și o repezi în sus cu atîta putere, încît o ridică deasupra „Șaniei".

- Săriți I zbieră Puhov mai tare decît toți.

Aceștia tresăriță, se întunecară la față și se zvîrliră, care cum putu, pe puntea „Șaniei . Cădeau pe ea ca lipsiți de viață, rupînd brațele celor ce încercau să-i prindă, și pe Puhov îl doborîră jos, ceea ce nu-i displăcu.

- Ușurel ! zbiera el. Ați pornit să vă luați de piept cu Vranghel, diavolilor, dar de apă curată vă temeți !

În cîteva clipe, cei de pe vedetă au ajuns pe bordul ,,Șaniei", în afară de doi oameni care se prăvăliseră în abisul mării.

Pe apă se auzi ca un scîncet puternic, și vedeta, spulberată de explozia din interiorul ei, zbură în mii de țăndări și bucăți de fier.

Puhov se plimba printre cei salvați, întrebînd :

- Tu ești ăla, mă, care cîntai ?
- Parcă de cîntat îmi ardea mie, îi răspundea cîte un soldat sau marinar.
- Nici n-aduci cu ăla ! răspundea nemulțumit Puhov, pornind mai departe.

Nu-i găsi, de parcă nu cîntase nimeni din gură sau cu armonica. El auzise totuși deslușit acordurile și-și amintea

pînă și de vorbele cîntecului.

Se însera, și furtuna bîntuia mereu, fără gînd de odihnă.

„De unde dracu o veni blestemata asta ? Că tare aș vrea să văd locul acela !“ își spunea Puhov, legănîndu-se în cală, o dată cu mașina.

Seara, conducerea de pe „Șania" s-a consfătuit îndelung. Nava era supraîncărcată și nu se putea apropia prea mult de malurile Crimeii. Pe lîngă aceasta, vîntul o abătea mereu spre larg, așa că o debarcare era cu neputință. Dar zăbovirea pe mare era plină de primejdie, căci puteau fi scufundați de primul crucișător de patrulare al albilor pe care l-ar fi întîlnit.

S-au sfătuit mult timp. Marinarii nu cedau nici în ruptul capului, ei propuneau să se aștepte liniștirea furtunii și numai după aceea să se vadă ce e de făcut.

- Să presupunem că ne întoarcem la Novorosiisk, spuse comandantul detașamentului de recunoaștere, marinarul Șarikov. Și pe urmă ? În primul rînd, va trebui să răspundem că ne-arn întors așa, de capul nostru, iar în al doilea rînd, o facem de oaie, căci Vranghel scapă nevătămat.

- Poate că ai uitat , Șarikov , răspunse comisarul militar, că din „Marte" al tău n-au mai rămas decît scînduri mînate de valuri și că distrugătorul a dispărut, făcînd probabil și el o baie, în timp ce „Șania“, din cauza încărcăturii prea mari, se mișcă întocmai ca un pietroi !... –

- Adică , tu crezi că „Șania" trebuie să fie și ea scufundată ?...

- Ei bine, fie cum zici tu ! se învoi Șarikov. Atîta doar că ar fi o mare rușine să ne întoarcem înapoi !

Cu toate acestea, pînă-n amurg au hotărît să se întoarcă la Novorosiisk.

Către miezul nopții, vîntul de nord-est se domoli puțin, dar marea tot se mai frămînta. „Șania" naviga cu chiu, cu vai spre casă.

În strîmtoarea Kerci au fost descoperiți de proiectoarele de pe țărm, dar albii nu au dezlănțuit tirul artileriei de coastă. Poate din cauză că pe catargul ,,Șaniei“ mai flutura încă un rest de zdreanță din pavilionul lui Vranghel.

A doua zi dimineața au debarcat în portul Novorosiisk.

- A dracului rușine ! se necăjeau soldații, adunîndu-și lucrurile.

- De ce rușine ? le spunea sfătos Puhov. Doar natura, frate dragă, e mai ceva decît omul ! Pînă și crucișătoarele s-au pitit prin întortocheturile țărmului.

— Nu-i nimic, zise nemulțumit marinarul Șarikov ; după ce ai noștri vor străpunge frontul alb de la Perekop, or să se descurce ei și fără mucoșii de noi.

Așa s-a și întîmplat ; Șarikov parcă ghicise viitorul.

În aceeași seară, Consiliul Militar Revoluționar a dat ordin să se încerce încă o dată debarcarea.

Detașamentul s-a îmbarcat, așadar, din nou în timpul nopții, și „Șania" s-a pregătit să ridice ancora.

- Șarikov alerga în sus și în jos pe punte, în culmea fericirii, vorbind ba cu unul, ba cu altul. Comisarul militar se simțea cam prost, cu toate că la Consiliul Militar Revoluționar nu fusese dojenit.

- Ești muncitor ? îl întrebă Șarikov pe Puhov.

- Am fost, dar de-acum încolo mă fac scafandru, răspunse acesta.

- Atunci de ce nu mergi în avangarda revoluției ? De ce tot bombăni mereu și rămîi om fără de partid, în loc să fii un erou al epocii ? îl dojeni Șarikov.

- Vezi, tovarășe Șarikov, îl lămuri Puhov, n-am prea avut încredere, și-apoi comitetul nostru de partid s-a aciuiat în casa guvernatorului, rămasă din timpurile de dinaintea revoluției.

- Ce vorbă e asta „casă de dinainte de revoluție" ? stărui Șarikov. Eu m-am născut tot înainte de revoluție și totuși suport !

Cînd totul era gata de ieșirea în larg, comisarul detașamentului de desant plecă să dea o telegramă că pornesc în bune condiții.

După o jumătate de oră, s-a întors, dar în loc să se urce pe navă, a rămas pe chei, rîzînd și strigînd :

- Debarcarea !

- Ce-i cu tine, omule, ai înnebunit ? Cum adică, să coborîm ? ! îl întrebă Șarikov de pe bord.

- Debarcă, dacă-ți spun, strigă comisarul, plin de neastîmpăr, Perekopul a căzut, Vranghel fuge mîncînd pămîntul !1 Poftim și ordinul : misiunea noastră se contramandează !

Șarikov și ceilalți s-au cam întristat.

- Asta-i bună ! zise unul dintre ostași. Tocmai acum era clipa cea mai prielnică să-l lovim pe Vranghel din spate, cînd o da să ajungă la vapoare, și cînd colo, contramandare !

- Păi, nu v-am spus eu c-or să se descurce în Crimeea și fără voi, mucoșilor I spuse Șarikov, ca să termine vorba în felul său.

- Las-o mai moale ! îi zise Puhov. Că dacă Vranghel o șterge pe mare, te răfuiești tu cu alții !

- Ehei !... strigă Șarikov, izbind cu pumnul un montant și trăgînd o înjurătură.

- Ia-o înot, piezișș, prin strîmtoare ! îl sfătui Puhov. Ești obiect mărunt și nu te dibuiesc proiectoarele ! Și dacă ajungi pe mal, se cheamă că ai făcut o debarcare !

- Bună idee ! exclamă vesel Șarikov, dar se răzgîndi, zicînd : Numai că valurile sînt cam mari, și apa cam rece - te îneci cît ai zice pește !

- Aștepți și tu pînă se mai îndreaptă vremea. Ai putea să-ți umfli nădragii cu aer, și cînd vezi că te îneci, îi găurești olecuță și răsufli pe-acolo !

- Prostii, asta nu-i treabă de marinar ! se împotrivi cu hotărîre Șarikov.

Peste două zile, aflară că distrugătorul pe care-l credeau pierdut ajunsese cu bine la țărmul Crimeii și debarcase o sută de marinari.

- Am știut eu că așa o să fie ! exclamă Șarikov. Distrugătorul e comandat de Knîș, un marinar priceput, în timp ce eu m-am încurcat, ca un nătărău de uscat ce sînt !

III

- Puhov, s-apropie sfîrșitul războiului ! îi spuse într-o zi comisarul.
- E și timpul. Ne înțolim cu idei, dar n-avem izmene pe noi !
- Mai e puțin și-l lichidăm pe Vranghel ! Armata Roșie a ocupat Simferopolul !
- Și de ce să nu-l ocupe ? răspunse Puhov, fără cea mai mică mirare. Acolo e aer curat, soarele arde pe cinste, iar puterea sovietică are mîncărimi în spate, c-o mănîncă păduchii, din care pricină și dă buzna peste albi !
- Ce legătură are asta cu păduchii ? se înfurie comisarul. Acolo se dă dovadă de un eroism conștient ! Măi, Puhov, ești un adevărat contrarevoluționar !
- Iar tu, tovarășe comisar, n-ai habar nici de teorie, nici de practică ! zise Foma Egorîci, supărat. Știi doar să tragi cu arma, n-ai idee că-n știință și tehnică e mare nevoie de contrapiuliță, dacă nu vrei să-ți sară șurubul din mers ! înțelegi tu prostia asta ?

- Da tu cunoşti ordinul cu privire la armatele de muncitori ?

- Alea în care toţi necioplţii să se facă dintr-o dată lăcătuşi şi să dea drumul la uzine ?I Cunosc ! De mult i-ai învăţat să stea bine înfipţi pe picioarele lor ?

- Doar la Consiliul Militar Revoluţionar nu sînt proşti ! zise grav comisarul. Acolo s-au cîntărit bine toate cele !

- Asta-i drept, consimţi Puhov. Acolo sînt oameni cu scaun la cap - dai vezi că necioplţii nu pot să-nveţe dintr-o dată mecanica !

- Dar toate minunile ştiinţei şi toate valorile imperialismului internaţional cine le-a produs ? îl înfruntă comisarul.

- Crezi ca locomotiva a ticluit-o un necioplit ?

- D-apăi cine ?

- Ehei, maşina e lucru serios. Ca să umbli cu ea, îţi trebuie minte şi învăţătură. Salahorul e numai forţă brută !

- Dar n-am învăţat noi să luptăm în război ? încercă să-l încurce comisarul.

- Eh, cînd e vorba de bătălie, sîntem grozavi, nu se lăsa Puhov, da meseria e lucru delicat !

Pe strada trecea spre baia de aburi o companie de ostaşi ai Armatei Roşii, cîntînd de zor, ca să se îmbărbăteze :

Cînd la drum mă petrecea
Măiculiţa dragă,
Coji uscate aduna,

De-mi băga-n desagă !...

- Ai dracului ! zise Puhov. Propovăduiesc mizeria într-un oraș de oameni cumsecade ! Mai bine ar cînta că i-a. petrecut la drum cu plăcinte !

Timpul trecea, neînfrînat de nimic. Tunurile băteau tot mai rar. Trupele de rezervă ale Armatei Roșii, neavînd nici o treabă, au început să studieze natura și societatea, pregătindu-se de o viață lungă și bine rînduită.

Puhov se mai luminase la față și trîndăvea cît era ziua de lungă, spunînd că odihna este o însușire de temei a oricărui muncitor.

- Să te fi înscris la vreun cerc oarecare, Puhov ! Nu te plictisești ? îi spunea cîte unul.

- Învățătura nu face decît să-ți întineze creierii, și eu vreau să mă păstrez neîntinat toată viața ! răspundea el în doi peri, căutînd să scape, sau poate în glumă.

- Ești un om de nimic, Puhov, deși muncitor ! îl mustra celălalt.

- la nu mă mai bate la cap : sînt muncitor calificat ! îl repezea acesta ; se lua la ceartă, aducînd injurii revoluției și tuturor eroilor și partizanilor ei. Desigur că cel care insulta era Puhov, și interlocutorul său, făcut praf, se retrăgea, abătut, lăsîndu-l în pace.

De cînd Puhov debarcase, noaptea, în „orașul neghiob, cu climă inegală și nesănătoasă", cum îi spunea el Novorosiisku- lui, trecuseră patru luni.

Fusese încadrat ca montor-șef la o bază de pe litoral,

depin zînd de Direcția de Navigație Maritimă Azov-Marea Neagră. Aceasta fusese creată de autoritățile din Novorosiisk, ca să-i dea cît mai repede Caucazului de nord un aspect de ținut pașnic. Dar navele nu circulau, fiindcă aveau toate mașinile deteriorate, așa că nici vorbă nu putea fi de o pașnică putere maritimă.

O gazetă de perete dintr-un aul mersese atît de departe, încît denumise Caucazul de nord „Anglia Sovietică răsăriteană", bizuindu-se pe existența unui litoral maritim și a patru ambarcațiuni, care, deocamdată, nici nu erau în stare de plutire.

Puhov examina în fiecare zi mașinile de pe bordul navelor și scria rapoarte despre bolile acestora : „Avînd în vedere ruperea de tijă și dezorganizarea armăturii, mașina principală a navei «Nejnost» (Gingășie) nu poate fi făcută să funcționeze nici în ruptul capului. Cît despre nava zisă «Vsemirnîi Sovet», (Sovietul mondial), suferind de explozia cazanului și lipsă generală de focar, care nu se știe pe unde-o fi, deocamdată nu-i nimic de făcut cu ea. Nava «Șania» și«Krasnîi vsadnik» (Călărețul roșu) s-ar pune iute-n funcțiune, dacă li s-ar schimba cilindrii făcuți praf și s-ar monta niște sirene, dar în clipa, de față nu ne putem gîndi nici pe departe la alezajul cilindrilor, întrucît pămîntul nu produce fonta în stare de gata, iar pe minereu nu pune nimeni mîna, de cînd cu revoluția. Cît despre alezarea cilindrilor, cei de la unitățile de muncă nu pot să alezeze nimic, fiind doar niște agricultori deghizați."

Din cînd în cînd, comisarul politic al bazei de pe litoral îl chema pe Puhov la el, ca acesta să-i facă un raport verbal, și Foma Egorîci îi povestea cu de-amănuntul tot ce se petrecea la bază.

- Mentorii tăi cu ce se ocupă ? îl întrebă într-o zi comi sarul politic.
- Ce vorba-i asta ? Urmăresc neobosiți starea mecanismelor de pe nave I
- Dar nu lucrează nimic ! ? spuse mirat comisarul politic.
- Și ce dacă nu lucrează ? Dar de stricăciunile aduse de atmosferă nu țineți seamă ? Rugina năpădește fiarele de orice fel, însă mai cu seamă alămurile, care se coclesc și se duc de rîpă dacă n-ai grijă de ele !
- Ai putea să te mai gîndești și tu puțin și să-ncerci să repari vapoarele !
- Deocamdată nu-i rost de gîndit, tovarășe comisar politic.
- De ce să nu fie ?
- Fiindcă pentru gîndire n-avem destulă mîncare : e tainul prea mic !
- Măi Puhov , tu ești un adevărat păcălici ! zise comisarul, curmînd convorbirea și cufundîndu-se în studiul hîrtiilor curente.
- Ba voi sînteți niște păcălici, tovarășe comisar !
- De ce ? îl întrebă comisarul, cu gîndul la treburile lui.
- Fiindcă nu produceți lucruri, ci numai relații !

răspunse acesta, amintindu-și nelămurit de niște placarde, în care se spunea : capitalul nu este un lucru, ci o relație. Iar pentru el noțiunea de relație reprezenta ceva care nu există.

Într-o zi cu soare, Foma Egorîci se plimba prin împrejurimile orașului, gîndindu-se cîtă prostie și ticăloșie se ascunde în sufletul semenilor săi, cît de nepăsători sînt ei față de viață și de toată firea înconjurătoare, atît de unice în felul lor.

Mergea, călcînd vîrtos. Dar, deși era încălțat cu bocanci, simțea pămîntul cu toată talpa piciorului, înfăptuind la fiecare pas un contact intim cu el. Era o plăcere care nu costă bani, cunoscută de toți drumeții, simțită adesea și de Puhov. Umblatul pe jos îi prilejuise totdeauna o adevărată desfătare trupească ; mergea aproape cu voluptate, închipuindu-și că fiecare călca tură de picior lasă în pămînt o urmă îngustă, ceea ce-l făcea să se întoarcă din cînd în cînd, să se uite dacă aceasta se vede.

Vîntul se juca cu el, ca mîinile vii ale unei ființe mari și necunoscute, care îi dezvăluie drumețului castitatea sa, fără să i-o dăruiască ; sîngele vuia de fericire prin vinele lui Puhov.

Iubirea conjugală a gliei feciorelnice, neatinse, îi trezea în suflet simțăminte de gospodar. Cerceta natura în complexa ei alcătuire cu o duioșie gospodărească, găsind

că totul este bine orînduit și trăiește așa cum i-a fost dat.

Așezmdu-se printre buruieni, se adîncea în sine însuși, trăgînd concluzii în legătură cu faptele și existența sa de pînă atunci, cuprins de gînduri rupte de viața reală, fără nici o legătură cu calificarea sau cu originea sa socială.

Își amintea de răposata lui soție și-i era dor de ea. Niciodată nu vorbise cu cineva despre aceste simțăminte ale sale, din care cauză toți credeau despre el că e un om sucit, care fusese în stare să taie cîrnați pe sicriul nevestei lui. Desigur, așa se petrecuseră lucrurile, dar Puhov nu o făcuse în disprețul decedatei, ci pentru că-i fusese foame. Deși întîmplarea aceasta dureroasă se pierduse în trecut, el mai suferea încă. Nici vorbă că ținea seamă de strășnicia legilor universale ale materiei, descoperind și în moartea nevestei sale rațiunea și exemplara lipsă de prefăcătorie a acestor legi. Ba chiar se bucura din adînc de această armonie și mîndră neprefăcătorie a firii, simțind o adevărată plăcere. Însă, uneori, se frămînta, și inima i se strîngea dureros la gîndul pierderii unei ființe atît de apropiate, și-i venea să-și verse focul față de toți cei din jurul său de starea aceasta care-l făcea să se simtă cu totul lipsit de apărare. În astfel de clipe, îl durea deosebirea dintre el și natură, suferea, cu obrazul lipit de pămîntul încălzit de suflarea lui, și-l uda cu lacrimi zgîrcite, stoarse din greu.

Toate simțămintele acestea erau adevărate, fiindcă nu-i poți găsi nicăieri capăt omului și nu e posibil să întocmești

la scară o hartă a sufletului său. În orice om există înclinarea de a se încînta cu propria sa viață, din care cauză fiecare zi este pentru el ca un fel de facere a lumii. Și tocmai în asta se află tăria lui.

În astfel de clipe de concentrare, chiar și Zvorîcinîi, care se găsea atît de departe, îi era scump, zicîndu-și că tare s-ar bucura să-l întîlnească și să stea cu el la sfat.

I se părea ciudat că nimeni nu-l lua în seamă, că nu era chemat decît cînd era vorba de chestiuni de serviciu.

Ostașii din Armata Roșie erau lăsați, pe rînd, la vatră și se pierdeau pe veci în satele lor îndepărtate, ducînd cu ei taina și suflarea proaspătă a Revoluției. Fără dînșii, orașul s-a pomenit orfan, ca înainte de Revoluție, și-și îmbrăca învechita haină a plictiselii, văzîndu-și de gospodăria lui.

— O să plec și eu ! hotărî Puhov, privind cu năduful unui locuitor din stepă munții sălbatici, răsăriți așa, de-ai dracului, de-a curmezișul pămîntului pe care umblau drumeții.

Nu-i spuse șefului sau că-l părăsește, pentru ca să nu supere pe nimeni și să nu-și complice singur existența.

Pleca, tot atît de singur precum venise. Îl rodea dorul de meleagurile natale și nu era în stare să priceapă cum de se putea împămînteni Internaționala printre oameni, cînd fiecare purta în suflet nu întregul pămînt, ci numai patria lui.

Din gara Tihoreţkaia, trenurile nu circulau spre Rostov,

ci în sens opus, spre Baku.

Puhov își puse în gînd să ajungă acasă prin Baku, luînd-o pieziș pe malul Mării Caspice și de-a lungul Volgăi, fiindcă nu prea avea cunoștințe geografice. Își închipuia că pe acest traseu va găsi mai mult grîu, și lui îi plăcea să mănînce pe săturate.

Călătorind pe o cisternă goală de petrol, obosise și se împuținase la trup. Nu se hrănea decît cu rația lui de pîine primită la Novorosiisk și nici măcar nu mînca pe săturate.

În calea lui vedea copaci prăpădiți, cu frunză rară, o iarbă tristă și pîrjolită, precum și alte articole din inventarul viu și mort al naturii, șubrezit de uzura climei și de securea campaniilor militare.

Vremurile acelea istorice și forțele dușmănoase ale unei crîncene substanțe universale îi purtau pe oameni ca într-un vîrtej, căutînd să-i piardă ; însă, după ce-și stăpîneau foamea și dormeau puțin, aceștia renășteau la viață, se îmbujorau și-și recăpătau convingerea în misiunea lor deosebită. Pînă și morții îi stimulau pe cei rămași în viață cu trista lor amintire, parcă voind să-și justifice dispariția și să nu putrezească fără rost.

Puhov privea la vîlcelele din drumul său, asculta glasul trenului, și în închipuire îi apăreau toți cei căzuți în lupte, roșii și albi, pe care glia îi prelucra acum, transformîndu-i în îngrășăminte aducătoare de rod.

Găsea că o înviere științifică a morților e necesară, pentru ca să nu se irosească nimic în zadar și să se

înfăptuiască astfel dreptatea cea mare.

Cînd îi murise nevasta cu zile, din cauza foamei, a bolii neîngrijite și a neștiinței, nedreptatea aducătoare de jale și nelegiuirea întîmplării le simțise ca pe o arsură. Intuise de pe atunci spre care capăt al existenței se îndreaptă toate revoluțiile și orice frămîntare omenească. Dar comuniștii pe care-i cunoștea, cînd auzeau înțeleptele lui gînduri, zîmbeau ironic, spunînd :

- Prea vezi lucrurile în mare, Puhov. Cauza noastră e mai măruntă, dar mai serioasă.

- Nu vă aduc nici o învinuire, le răspundea Puhov, pasul omului nu măsoară mai mult de-un cot mai mult ca atît nu poţi păși Dar dacă am face vreme îndelungată pas după pas, am ajunge departe - așa cred eu. Nici vorba că pășind nu te gîndești decît la acel singur pas și nu la o verstă, pe care nici n-ai putea-o face.

- Ei vezi ? Și tu înțelegi că trebuie s ă respecți caracterul concret al scopului, îl lămureau comuniștii, și Puhov își zicea că sînt băieți destul de buni, deși se ridică de pomană împotriva lui Dumnezeu, nu că ar fi avut el cine știe ce fire bisericoasă, dar pentru că oamenii se învățaseră să-și investească inimile în religie, iar în revoluție nu găsiseră deocamdată un teren potrivit.

- Trebuie să-ți iubești clasa, ziceau comuniștii.

- Mai întîi e nevoie să te deprinzi cu asta, își dădea cu părerea Puhov ; oamenilor le vine tare greu să trăiască în pustiu : trebuie să-și găsească un loc pentru inima lor, că

altfel fac prăpăd, împinși de neastîmpărul din ea.

La Baku a fost primit bine, fiindcă l-a găsit acolo pe marinarul Șarikov.

- Ce cauți aici ? l-a întrebat acesta, răvășind niște hîrtii importante de pe un birou scump și căutînd să se descurce în ele.
- Am venit să întăresc cuceririle revoluției, a răspuns Puhov, fără șovăire.
- Iar eu, frate dragă, caut să pun pe roate navigația de pe Marea Caspică, dar nu ajung la nimic ! mărturisi cinstit marinarul.
- Păi, de ce te-ai făcut conțopist ? Pune mîna pe ciocan și peticește navele ! zise Puhov, găsind un leac pentru chinurile celuilalt.
- Bine, mă, caraghiosule, eu sînt doar însărcinat cu conducerea generală a treburilor de pe Marea Caspică ! Dacă plec eu, cine să vadă aici de toată flota roșie ?
- De ce să mai vezi de ea, dacă oamenii or să lucreze singuri zise Puhov, fără să se gîndească la nimic.

Cum-necum, lui Șarikov îi era dor de viața de marinar și ofta din greu, făcîndu-și treburile de conțopist. Nu punea decît două feluri de rezoluții : „Fie" sau „Nu trebuie".

Puhov găsi la Șarikov hrană și adăpost. Acesta locuia în gazdă la o văduvă, pe strada Schwartz. În serile libere, cînd nu avea ședințe sau alte treburi, lucra taburete pentru gazda lui, dar de citit nu mai era în stare. Spunea că, de

atîta, citit, simte că înnebunește și se zvîrcolește toată noaptea frămîntat de visuri.

- Ești greoi la trup și ai prea mult sînge-n vine , îl lămuri Puhov. Ești și prea fălcos pentru munci intelectuale. Trebuie să mai dai negreșit drumul la sînge !
- Unde să-i dau drumul ? îl întrebă, așteptînd răspunsul salvator, Șarikov.
- În găleată. Hai să te crestez puțintel cu un cuțit ; doar și locomotiva dă drumul la aburii de prisos !
- Ia mai tacă-ți fleanca ! îl repezi Șarikov. De-aici încolo o să-ncep a slăbi - din pricină că trăiesc liniștit. Știi, ori de cîte ori lupt cu arma-n mînă și simt solidaritatea de clasă, mă învîrtoșez la trup, dar după ce toate astea trec, mă subțiez !

După o săptămînă de ședere la Șarikov, în care timp i-a mîncat văduvei toate rezervele de alimente, Puhov s-a mai înzdrăvenit.

- Mă, mama mă-ti, ce tot umbli teleleu de colo, colo ? Hai să-ți fac și ție un rost, să lucrezi undeva, îi spuse într-o zi Șarikov.

Dar Puhov nu s-a dat bătut, cu toate că marinarul îi propusese să-l facă comandant al unei flotile petroliere.

Nu-i plăcea de loc la Baku. Altădată n-ar fi fost chip să-l scoți de acolo, dar acum, toate mașinile amorțiseră, iar turlele de foraj se răscoceau la soare.

Vîntul izbea, vîjîind, cu nisip, lipindu-l de toți porii obrazului și umplîndu-l pe Puhov de o mînie surdă. Iar

căldura era insuportabilă, deși se aflau în octombrie.

Se hotărî să părăsească Baku și, într-o zi, cînd Șarikov se întoarse de la serviciu, îl anunță că pleacă.

- Du-te învîrtindu-te, îi spuse acesta. Îți dau o foaie de drum pentru orice localitate din republică, deși ești un meșteșugar pentru Puterea Sovietelor.

A treia zi, Foma Egorîci porni la drum. Șarikov îi dădu un ordin de deplasare la Țarițîn[6], cu sarcina de a strînge la Baku proletari calificați și de a face o comandă la uzinele constructoare de submarine, în vederea unui eventual război cu intervenționiștii englezi, cuibăriți în Persia.

- Îmi faci tu treaba asta ? îl întrebă Șarikov cu îndoială , înmînîndu-i ordinul de deplasare.

- Ba bine că nu ! zise Puhov, supărat. Ce, crezi că ăia de-acolo nu știu ce-i aia un submarin ? Acolo, frate dragă, este adevărata metalurgie !

- Atunci, dă-i drumul, zise Șarikov, liniștindu-se.

- Bine, mai spuse Puhov în clipa despărțirii. Păcat că nu mi-ai dat împuterniciri speciale și un tren de patruzeci de osii ! Aș fi băgat în sperieți Țarițînul și ți-aș fi rezolvat treburile urgent !

- Ia-o din loc ! Vei călători așa cum călătoresc toți. Oricum, vei fi primit de colectiv, îi spuse Șarikov, la despărțire, scriind pe o adresă : „Fie“. În adresă se raporta despre scufundarea unei vedete de patrulare.

[6] rebotezat Stalingrad , apoi Volgograd

IV

Vălmășagul impresiilor de călătorie stîrni în sufletul lui Foma Egorîci un adevărat tumult. Mergea ca prin fum, cu un puhoi de nenorociți care se îndreptau spre Țarițîn. Așa i se întîmpla de cînd se știa : își gonea aproape inconștient viața prin felurite trecători ale pămîntului, uneori cu o totală uitare de sine.

Oamenii erau zgomotoși, șinele gemeau sub apăsarea roților, vidul unei lumi sferice se legăna într-un vis urît și puturos, învăluind trenul cu valuri de aer strident, și Puhov se înfigea în curentul acesta împreună cu ceilalți călători, tras înainte și neputincios, ca un trup încremenit.

Impresiile îi întunecau într-atît conștiința, încît nu mai găsea în ea destule puteri pentru o gîndire clară proprie.

Călătorea, mereu uimit, atît de surprinzători erau feluriții oameni pe care-i întîlnea.

Niște țărănci din gubernia Tver se întorceau din Anatolia turcească, purtate peste mări și țări nu de curiozitate, ci de nevoi. Nu le stîrneau interesul nici munții, nici popoarele, nici constelațiile, nu-și mai aduceau aminte de nimic, de nici o localitate, iar despre diferitele state prin care trecuseră vorbeau ca despre o comună rurală într-o zi de tîrg. Atîta știau - prețurile tuturor produselor de pe întregul litoral al Anatoliei, manufacturii nedăruindu-i nici o atenție.

- Cum se vinde sfoara pe-acolo ? o întrebă Puhov pe una dintre ele, îndemnat de un gînd care-i răsărise în minte.

- Ehe, drăguțule, acolo nu găsești sfoară și doar am umblat tot tîrgul ! În schimb, rinichii de berbec sînt ieftini, ce-i drept e drept, de ce să mint ! îi povesti femeia, o țărancă din Tver.

- Dar constelația Crucii[7] ai văzut-o ? Marinarii spun că au văzut-o ! o descosea Puhov, de parcă trebuia să alle lucrul acesta cu tot dinadinsul.

- Nu, drăguțule, Crucea n-am văzut-o, nici nu-i pe-acolo ; numai stelele sînt tare căzătoare ! Cînd ridici capul, le vezi cum zboară, coborînd mereu, de te prinde frica, dar de minunat - e tare minunat ! descria țăranca lucruri de fapt nevăzute.

- Și ce negustorie ai făcut pe-acolo ? o întrebă Puhov.

- Iacă, am cu mine un pud de porumb, pe care l-am căpătat pe-o bucată de pînză de casă ! răspunse aceasta, jeluindu-se, și-și suflă nasul pe podea.

- Și cum de-ai trecut granița ? o iscodi mai departe Puhov. Văd că n-ai nici buzunare în care să ții actele !

- D-apăi, drăguțule, sîntem și noi învățate, știm să ne descurcăm, îl lămuri scurt femeia.

Un invalid, care-i oferise lui Puhov niște tutun englezesc, venea din Argentina și se ducea la Ivanovo-Voznesensk, cu vreo optzeci de kilograme de grîu

[7] Este vorba de Crucea Sudului , vizibilă numai în emisfera sudică.

sănătos, de soi bun.

Plecase de-acasă cu un an și jumătate în urmă, sănătos tun. Voise să schimbe acolo niște cuțite pe făină și peste două săptămîni să se întoarcă îndărăt. Dar socoteala de-acasă nu se nimerise cu cea din tîrg - că nu a găsit făină mai aproape de Argentina ; sau poate, cuprins de setea de cîștig, își închipuise că în Argentina era lipsă de cuțite. Călătorind prin Mesopotamia, într-o catastrofă feroviară dintr-un tunel, s-a ales cu un picior zdrobit, care i-a fost amputat în spital la Bagdad.

Nici el nu luase în seamă nicăieri frumusețile de care era plin pămîntul. I-a povestit lui Puhov doar despre un pîrîu cu numele de Kursavka în care prinsese pește, și despre o buruiană, anume sulfină, pe care dacă o pui în mahorcă îi face gustul mai plăcut. De Kursavka și de sulfină își mai aducea aminte, în schimb, uitase cu desăvîrșire tot ce știuse despre Oceanul Pacific și nici un palmier nu-i atrăsese privirile gînditoare.

Lumea întreagă se perindase pe dinainte-i, fără să-i fi atins vreo coardă sensibilă.

- Dar cum s-a putut așa ceva ? l-a întrebat Puhov, căruia îi plăceau pozele cu priveliști și peisaje misterioase.

- Mi-a fost capul plin de griji , a răspuns ologul. Navigam așa pe mări, mă uitam la tot felul de arături și țări îmbelșugate, dar de urît, tot urît mi-era !

Foamea ascuțise într-atît mințile celor simpli, încît se împrăștiaseră prin lumea întreagă în căutarea hranei,

scăpînd de rigorile legilor din toate statele. Oameni anonimi călătoreau pe vremea aceea pe globul pămîntesc, de parcă ar fi călătorit prin județul lor, dar nu descopereau nicăieri nimic care să-i uimească.

Față de cei ce nu cutreieraseră decît Rusia nu se arăta nici un fel de respect și nimeni nu se întrecea în a le pune întrebări. Era ceva tot atît de ușor de realizat, ca pentru un bețiv faptul de a se plimba prin propria lui casă. În fiecare clocoteau pe atunci energii nestăvilite, și omul nu ținea seamă de piedici, oricare ar fi fost ele. Nici unul nu se plîngea de autorități sau de necazurile sale, fiindcă toți se învățaseră cu toate, se obișnuiseră cu orice situație.

În gările mari, trenul staționa cîte o zi și o noapte, iar în cele mai mici, chiar și cîte trei zile. Țăranii desăgari se duceau în stepă, coseau acolo iarba altora, așa, ca să nu-și piardă deprinderea, apoi se întorceau în stație, unde trenul stătea mereu ca țintuit locului. Locomotiva nu izbutea mai mult timp să-și aducă apa în stare de fierbere, dar cînd aceasta dădea, în sfîrșit, în clocot, terminîndu-se lemnele, rămînea mai departe pe loc, să aștepte combustibil. Între timp, apa din cazan se răcea din nou.

Puhov era foarte mîhnit. în timpul unor asemenea opriri se plimba prin iarbă, se lungea pe burtă în șanț și stătea așa mozolind cîte un firicel, din care mustea mai mult amăreală decît suc călduț. Din pricina acestei amăreli ori din cine știe ce altă cauză, se jigărise de tot, obrazul i se acoperise cu un fel de blană și uitase de unde plecase și

încotro se duce, ba chiar şi cine e.

- Timpul din juru-i parcă se oprise în loc, ca și cum venise snrșitul lumii, în care foiau tot felul de figuri umane și se tîrau greoi întinse alcătuiri ale naturii. Iar peste toate acestea plutea, apăsătoare, ca un fum înăbușitor, o atmosferă de tulbure deznădejde și de tristețe răbdătoare.

Un singur lucru era bine : că oamenii nu simțeau pe vremea aceea nimic, nefăcînd decît să trăiască în pofida tuturor piedicilor.

Puhov nu voia să coboare la Țarițîn, fiindcă ploua și se învîrtejea o lapoviță, ce se așternea, alunecoasă, pe străzi. Iar peste Volga băteau vînturi sălbatice, și văzduhul de deasupra caselor părea copleșit de urît și neliniște.

Ieși în piața din fața gării, ca să schimbe niște izmene, ce le avea de primeneală, pe puțină voblă uscată, și-i veni rău. Pe undeva cîntau niște cocoși, era ora patru după-amiază, un meseriaș se certa cu o precupeață, învinuind-o că fură la cîntar, un altul cînta tărăgănat din armonică, stînd pe o traversă părăsită. De departe, din oraș, se auzeau focuri de armă, niște oameni treceau cu căruțele pe drum.

- Unde-s pe-aici uzinele alea de fabrică submarine ? îl întrebă Puhov pe meseriașul care cînta din armonică.

- Dar tu cine ești ? îl întrebă acesta, uitîndu-se la el, în timp ce-și dezumfla burduful armonicii.

- Vînător din pădurea de la Belovej, spuse pe neașteptate Puhov, aducîndu-și aminte de o lectură

ciudată.

- Știu ! răspunse meseriașul, începînd să cînte o melodie tristă, dar necuviincioasă. Ia-o înaite, apoi pornești pieziș, dai de niște gropi, cotești spre fierărie, și-acolo întrebi de Uzina franțuzească.

- Bine ! Mai departe mă descurc și singur, îi mulțumi Foma Egorîci și pomi, tîrîndu-și picioarele, fără nici cea mai mica plăcere.

Merse astfel vreo trei ceasuri, fără să privească orașul, înfiorat și obosit.

Oameni treceau pe lîngă el, pe jos și în vehicule, desigur cu vreo însărcinare revoluționară importantă. Nu-i lua în seamă, umbla tăcut, spunîndu-și din cînd în cînd că Șarikov era o secătură, fiindcă-l pusese pe drumuri fără rost.

Lîngă administrația Uzinei franțuzești îl opri pe un mecanic, care mușca din mers dintr-o franzelă.

— Ia uită-te la asta ! îi spuse el, întinzîndu-i împuternicirea de la Șarikov.

Mecanicul îi luă hîrtia din mînă și se cufundă în citirea ei. O parcurse îndelung, gînditor, fără să scoată o vorbă. Pe Puhov îl răzbea frigul, tot trupul său împuținat tremura în aerul rece. Iar mecanicul tot mai citea, ori din cauză că nu prea știa carte, ori fiindcă hîrtia îl interesa foarte mult.

În uzină, dincolo de un gard înalt și vechi, domnea o tăcere plină de tristețe: acolo nu mai trăiau decît fiarele reci, roase de o rugină lenește.

Ziua se contopea treptat cu o noapte cenușie și vîntoasă. Orașul clipea cu luminile lui rare ce se confundau cu stelele de deasupra malului înalt. Vîntul puternic vuia asemenea unei ape, și Puhov se simțea ca un biet orfan rătăcit.

Mecanicul, sau mai bine zis omul care părea să fie mecanic, citi, în sfîrșit, ordinul pînă la capăt, și se uită chiar și pe partea cealaltă a foii absolut goale.

— Ei, ce zici ? îl întrebă Foma Egorîci, uitîndu-se la cer. În cît timp or să execute secțiile comanda ?

Mecanicul umezi ordinul cu limba și-l lipi de gard, apoi o luă de-a lungul teritoriului uzinei, către casa lui.

Puhov se uită o vreme la hîrtiuță, apoi o înfipse într-un cui ce ieșea din scîndură, ca să nu o smulgă vîntul.

Porni spre gară și ajunse foarte repede. Vîntul de noapte și o ploicică măruntă îl istoviseră cu totul, așa că se bucură cînd văzu fumul locomotivei, de parcă izbucnea din vatra casei sale, iar sala de așteptare a gării i se păru patria lui scumpă.

La miezul nopții porni o garnitură, cu un itinerar și o destinație necunoscute.

O ploaie rece de toamnă biciuia pămîntul, trezind temeri pentru căile de comunicații.

- Încotro merge trenul acesta ? îi întrebă Puhov pe ceilalți călători, după ce se urcă în vagon.
- De unde să știm ? se auzi, nehotărîtă, vocea blîndă a unui om care nu se vedea. Undeva o merge el și ne-o

duce și pe noi.

V

Trenul a mers toată noaptea, zăngănind, chinuindu-se și buimăcind oamenii adormiți cu vise urîte.

Prin haltele singuratice, vîntul mișca tabla de pe acoperiș, iar Puhov se gîndea ce viață tristă duce vîntul, compătimindu-l. Se mai gîndea și la morile de vînt, la șurele țărănești, pustii, prin care bătea el acum, la mizeria care domnea peste tot pe pămîntul deșert și uriaș.

Trenul mergea undeva, mai departe. Legănat de mișcarea lui, Foma Egorîci se liniștea și dormea, simțind cum pulsează ritmic sîngele cald în inima sa.

Locomotiva șuiera prelung în plin mers, speriind întunericul și cerșind ocrotire. Sunetul slobozit de ea se frămînta multă vreme prin văi, pe cîmpii și cumpene de apă, prefăcîndu-se prin vîlcele într-un glas înspăimîntător.

- Puhov ! auzi el prin somn o voce liniștită, însă răsunătoare.

Se trezi și răspunse :

- Ai ? Cine mă cheamă ?

Cei din vagon sforăiau toți, cufundați într-un somn adînc, și dedesubtul lui se dezlănțuiseră turbat roțile, învîrtindu-se vertiginos.

- Ce vrei ? întrebă el din nou cu glas scăzut, deși știa că nu-l strigase nimeni.

O durere de mult uitată începu să murmure încet în inima și în conștiința lui ; el se strînse ghem și gemu, străduindu-se s-o astîmpere cît mai curînd și să adoarmă, fiindcă nu avea nici o speranță că ar putea lua cineva parte la necazurile sale. Se chinui așa ceas după ceas, nepăsător față de spațiile ce zburau pe dinaintea vagonului. Obosise tot întețind în el focul deznădejdii și-și găsea mîngîierea în somn.

Dormi mult, pînă-n toiul zilei. Soarele zbicise mușuroaiele toamnei, și acum totul strălucea ca aurul aprins, ca o bucurie domoală, și cînta pe un ton înalt și țiuitor.

Pe cîmp, se zăreau din cînd în cînd, răzleți, copaci firavi și smeriți. Nerușinați în despuierea lor premergătoare morții, își mișcau, pe gînduri, ramurile, pentru ca veșmîntul lor să nu piară în zadar.

În zilele acestea din preajma căderii zăpezii toată verdeața vie de pe fata pămîntului fusese atacată de ger, de brume și de nopțile lungi și întunecoase. Mai înainte însă natura, zgîrcită despuiase plantele și împrăștiase în vînt sămînța înghețată, mai mult moartă decît vie.

Ploile bătătoreau frunzele moarte, îndesîndu-le în pămînt, unde putrezeau ca să-l îngrașe ; tot acolo se așeza și sămînța, ca să stea la păstrare. Astfel își face viața proviziile temeinic și cu zgîrcenie. La vederea unor asemenea transformări, Puhov își umezea buzele și se simțea cuprins de o adîncă mulțumire. Călătorii din trenul

cu destinație necunoscută s-au sculat în zori de frig și fiindcă li se terminaseră visele, Puhov s-a trezit mai tîrziu decît ceilalți, și asta numai din cauză că simțea junghiuri în picioarele amorțite de nemișcare.

Neavînd nimic de mîncare, își aprinse o țigară, ațintindu-și privirile asupra peisajului pustiu al toamnei tîrzii. Era învăluit în lumina triumfătoare și răcoroasă a soarelui foarte puțin ridicat deasupra orizontului, iar tufele de pe lîngă drum fremătau, fără apărare, în bătaia vîntului puternic de răsărit, care sufla dimineața. Zările din geana orizontului precis conturat erau însă limpezi, străvezii și atrăgătoare. Îți venea să sari jos din tren, să pipăi pămîntul cu piciorul și să te întinzi pe credinciosul lui trup.

Mulțumindu-se cu contemplația sa, Puhov conchise expresiv :

- Uman peisaj !
- Au început pinii ! spuse un bătrînel bine informat, care de trei zile nu pusese nimic în gură. Se vede treaba că e pămîntul nisipos !
- Ce gubernie o fi asta ? îl întrebă Puhov.
- D-apăi cine știe ! Una, oarecare ! zise nepăsător bătrînelul.
- Dar unde mergi ? se supără deodată Puhov.
- Tot acolo unde mergi și tu ! Ieri ne-am suit amîndoi în tren și tot împreună o să și ajungem undeva.
- Nu mă confunzi cu altul ? Ia uită-te bine la mine, zise Foma Egorîci.

- Cum sa te confund ? Ești singurul om de aici ciupit de vărsat, ceilalți au pielea netedă, îl lămuri bătrînelul, scărpinîndu-se pe șale.

- Dar ce, tu ești lustruit, de lac, ai ? zise Puhov iritat.

- De lac nu-s, dar am obraz normal, se descrise bătrînelul,. trecîndu-și degetele peste țepii suri de pe față.

Puhov îl cercetă cu de-amănuntul din ochi, apoi scuipă afară, pe fereastră, și nu-i mai dădu nici o atenție.

În clipa aceasta, trenul hurducăi peste un pod, și în vagon se simți o adiere proaspătă de apă curgătoare.

- Ce rîu o fi ăsta, nu știi cumva cum îi zice ? îl întrebă Foma Egorîci pe un țăran negricios, cu înfățișare de vrăjitor.

- Nu cunoaștem. I-o fi zicînd și lui într-un fel !

Foma Egorîci oftă de amărăciune și foame și abia după aceea își dădu seama că se afla pe meleagurile natale. Rîul se numea Suhaia Șoșa, iar satul din valea aceea uscată, lasnaia Mecea ; în așezare trăiau niște oameni de credință veche, supranumiți „purtătorii de ouă“. Dinspre locurile acestea atît de binecunoscute de el veni deodată o mireasmă de fum și de pîine, precum și plăcutul miros al ierburilor veștejite.

Lui Puhov i se întări glasul și spuse din adîncul inimii :

- Ăsta e orașul Poharinsk ! Uite și Institutul de Agronomie și fabrica de cărămidă ! Am străbătut peste noapte vreo patru sute de verste !

- Nu știi, tovarășe, aici s-o putea face vreun schimb în

natură ? întrebă un bătrîn care abia-și mai trăgea sufletul, deși nu ducea cu el nimic pentru un schimb în natură.

- Aici nu-i rost de mare lucru, tăticule, că muncitorii au și uitat să mestece. Iar muncitori sînt puzderie ! îl lămuri Puhov, începînd să-și strîngă cureaua, de parcă, în lipsă de alt bagaj, se împacheta pe sine.

Gara veche și cenușie avea aceeași înfățișare ca pe timpul copilăriei lui, cînd îl îmbia să pornească într-o călătorie în jurul pămîntului. Mirosea a cărbuni, a păcură arsă și a încă ceva - a spațiu misterios și neliniștitor, așa cum se întîmplă totdeauna în gări.

Oamenii, ajunși cerșetori, stăteau culcați pe peronul asfaltat, uitîndu-se plini de speranță la trenul gol ce intra în stație.

La depou gîfîiau locomotivele ațipite, iar pe linii umbla, neastîmpărată, de colo, colo, o locomotivă de manevră, adunînd vagoanele în turmă, ca să fie mînate către meleaguri necunoscute.

Puhov mergea încet prin gară, citind, ca pe vremuri, cu o curiozitate de copil și cu un fel de plăcere melancolică, reclame și afișe vechi, tipărite înainte de război :

Batoze cu aburi „Mc-Cormick".
Locomotive Wolf, cu supraîncălzitoare de aburi.
Fabrica de mezeluri Dietz.
Compania de Navigație pe Volga „Avionul"
Motoare de bărci Iochim & Co.

Biciclete Peugeot.
Aparate de ras pentru voiaj Heilman & Fiii.

și multe ale anunțuri tot atît de interesante.

Cînd era copil, Puhov se ducea dinadins la gară, ca să citească anunțurile și să petreacă din ochi, plin de tristețe și jind, trenurile de lung parcurs, dar el nu pleca nicăieri. Pe vremea aceea trăise destul de bine, dar mai tîrziu nu se mai repetase nimic din toate acestea.

Coborî treptele gării, ieși într-o stradă a orașului, trase aerul luminos în trupul său gol și flămînd și dispăru după o casă din colț.

Din trenul sosit în gara Poharinsk coborîră mulți oameni. Și toți porniră spre acest loc străin, ca să piară ori să scape cu viață.

VI

- Zvorîcinîi ! Petea ! strigă lăcătușul Ikonnikov, cu glas surd.
- Ce vrei ? îl întreba Zzorîcinîi, oprindu-se.
- Pot să iau scîndurile alea ?
- Ce fel de seînduri ?
- Alea șase cioplituri de acolo ! răspunse încet Ikonnikov.

Scena se petrecea în hala secției de roți a atelierelor feroviare din Poharinsk. Hala, acoperită de praf și așchii

de fier,tăcea. Brigăzile, puține la număr, își vedeau de lucru lîngă strunguri și prese hidraulice, potrivindu-le să strunjească bandaje de roți și să pună osii. De pe bîrne atîrnau ciucuri de murdărie învechită și de funingine, mirosea a umezeală și a pacură, pe mașini cădeau lucirile stinse ale luminii de toamnă. În jurul atelierelor creșteau asmățui și brusturi – lemnoși de bătrînețe. În lungul și latul curții, cît era de mare, zăceau locomotive schilodite de o muncă nemaipomenită. Munți sălbatici de fiare, fără nici o asemănare cu cei din natură, mărturiseau despre o măiestrie tehnică distrusă. Cîte o armătură fină, piesele lucrate cu precizie ale unui mecanism aminteau de încordarea și energia care fremătase cîndva în aceste mașini credincioase. Trenuri din timpul războiului țarist, războiul civil de pe căile ferate, goana nebună prin stepă pe itinerare urgente în campaniile de colectare, toate le văzuseră și le înduraseră locomotivele care zăceau acum într-o sfîrșeală de moarte, în mijlocul buruienilor rustice, atît de nelalocul lor lîngă mașini.

- La ce-ți trebuie scîndurile ? îl întrebă Zvorîcinîi pe Ikonnikov.
- Să fac un coșciug, că mi-a murit băiatul, răspunse acesta.
- Un băiat mare ?
- De șaptesprezece ani !
- Și ce-a avut ?
- Tifos !

Ikonnikov își întoarse fața, acoperind-o cu mîna lui slabă de bătrîn. Zvorîcinîi nu mai văzuse pînă atunci un om în situația asta și se simți rușinat, înduioșat și stingherit. Poftim, omul s-a chinuit o viață-ntreagă, a muncit și a tăcut, și-acum își ascunde fața, neputincios și jalnic.

- L-am hrănit atîția ani, l-am făcut mare și-acum s-a sfîrșit ! îngăimă în șoaptă Ikonnikov, aproape plîngînd.

Zvorîcinîi ieși din atelier și porni spre birouri.

Administrația era departe, lîngă centrala electrică. Străbătu drumul cu capul gol de gînduri, mișcîndu-și doar inconștient picioarele.

- Mai ai mult pînă repari presa ? îl întrebă comisarul atelierelor.

- Mîine seară îi facem proba, îi raportă nepăsător Zvorîcinîi.

- Și lăcătușii nu murmură ? se informă cumisarul,

- Merge. Cei doi, de i-a podidit sîngele pe nas de oboseală, au plecat de la prînz acasă. Ar trebui să facem ceva pentru ei. să capete măcar cîte-o gustare, că au copii, le dau toată rația, și ei, de înfometați ce sînt, cad istoviți la lucru !

- D-apăi, Zvorîcinîi. n-avem de nici unele ! Ieri am fost la Comitetul Revoluționar : au micșorat chiar și rația soldaților... Știu și eu că ar trebui să facem ceva, oricît de puțin, pentru ei !

Obosit și întunecat, rămase cu ochii pironiți la fereastra murdară și tulbure, dar nu văzu nimic acolo.

- Știi că azi avem adunare de celulă, Afonin ? întrebă Zvorîcinîi.
- Știu. Pe la secția electrică ai trecut ?
- Nu ! Ce-i acolo ?
- Băieții au încercat ieri să pornească generatorul cel mare și i-au ars bobinajul. Și cînd te gîndești că l-au cîrpit timp de două luni.
- Nu-i nimic, o fi pe undeva un scurtcircuit. Asta o rezolvă ei repede, zise Zvorîcinîi. Prost e că n-avem nici cărbuni, nici păcură !
- Da, e o mare porcărie, zise cam vag comisarul, zîmbind ușor. Probabil că avea o speranță, sau poate zîmbea numai așa, fiind un om dîrz.

În birou intră Ikonnikov :

- Atunci iau blănile alea !
- Da, da, spuse Zvorîcinîi.
- De ce împărți seîndurile în dreapta și-n stînga, deșteptule ? îl întrebă nemulțumit Afonin.
- Las-sa le ia, îi trebuie pentru coșciug, că i-a murit băiatul !
- Ei, n-am știut, se fistici Afonin. Ar trebui să-l mai ajutăm cu ceva !
- Cu ce ? Zi, cu ce să-l ajutăm ? Vorbești și tu ca să nu taci ! Dacă am putea să-i dăm pîine, dar și noi primim rația la țanc, ba chiar mai puțină decît numărul de guri !

Doar știi.

Apoi porni spre casa lui. Se întuneca, și pe maidane foiau ciori, ciugulind cine știe ce. Ca de obicei, Zvorîcinîi era flămînd. Se gîndea că are acasă niște cartofi fierbinți, cît despre frămîntările revoluționare, putea să se ocupe de ele și mai tîrziu.

Pe cînd își ștergea cizmele de o cîrpă în tinda casei auzi în odaie un glas străin vorbind cu nevastă-sa și-și zise că acum n-o să le mai ajungă oala de cartofi. Înăuntru îl găsi pe Puhov, care rîdea singur de poveștile pe care le spunea femeii.

- Bună ziua ! îl salută numaidecît Puhov.
- Bine-ai sosit sănătos, Foma Egorîci ! De unde vii ?
- De la Marea Caspică, m-am oprit la tine să mănînc și eu oleacă de carne de găină ! Ție îți plăceau cocoșii pe vremuri, și uite că mi s-a făcut și mie poftă de așa ceva !
- Vezi că noi o cam ducem într-un post, Foma Egorîci, mîncăm ce se nimerește !
- Gubernia flămîndă ! trase concluzia Puhov. Dacă aveți pămînt, și pîine ba, înseamnă că aici trăiesc numai proști !
- Nevastă, ia pune-i dinainte cîțiva cartofi fierți, spuse Zvorîcinîi, că altfel nu-i mai tace gura !

Puhov se descălță, își atîrnă obielele pe cuptor, la uscat, își scutură firimiturile și firele de paie din păr și se instală ca la el acasă. După ce termină de mîncat cartofii, înfulecînd la urmă și coaja, simți că-și vine în fire.

- Zvorîcinîi, de ce ești forță armată ? zise el, arătînd cu mîna pușca rezemată de sobă.

- Fac parte dintr-un detașament special, îl lămuri Zvorîcinîi și oftă, cu gîndul la altceva.

- Ce fel de „special" ? îl întrebă Foma Egorîci. Te duci să iei cu forța pîinea de la țărani ?

- Misiune specială, adică în caz de manifestări contrarevoluționare neașteptate din partea inamicului ! îi lămuri grav Zvorîcinîi această treabă neînțeleasă.

- Dar tu ce ești acum ? continuă Puhov, vrînd să le afle pe toate cu de-amănuntul.

- Ce să fiu, simpatizez așa, cîte puțin, cu Revoluția !

- Și în ce fel simpatizezi ? Ți se dă pîine în plus ori capeți ceva manufactură ? îl descusu Puhov.

Lui Zvorîcinîi îi sări deodată țandăra ; se supără foarte rău. Puhov își zise că acum n-o să mai capete cina. Soția lui Zvorîcinîi rîcîia ceva cu cociorba în cuptor ; era o femeie rea, zgîrcită, care se băga în toate.

Stapînul casei începu să-i explice plastic lui Puhov situația lui.

- Cunoaștem noi bîrfelile astea mic-burgheze ! Ce, tu nu vezi că revoluția este rezultatul unei voințe ferme, exprimată pe față ?

Puhov se prefăcea că ascultă, uitîndu-se respectuos în gura vorbitorului, dar se gîndea că acesta e un prost.

Celălalt, înflăcărîndu-se și înfierbîntat acum de-a binelea, se apropia de țelurile revoluției mondiale.

- Sînt membru de partid și secretar al celulei din ateliere ! Ai înțeles ? încheie el, după care plecă să bea apă.

- Care va să zică, ai și tu un bob de putere ?

- Ei, asta-i, parcă de putere e vorba ! sări Zvorîcinîi, care nu ajunsese încă la hîrdău, întorcîndu-se spre el. Cum de nu pricepi nici atîta lucru ? Comunismul nu înseamnă putere, ci o datorie sacră.

Puhov se arătă mulțumit cu această explicație, ca să nu-și supere gazdele și să rămînă fără adăpost.

Seara, Zvorîcinîi plecă la ședință, iar Puhov se întinse puțin pe o ladă. Lampa de gaz ardea, țiuind încet. El îi asculta țiuitul, însă nu se putea dumiri ce-l produce. I se făcuse foame, dar se temea să ceară și fuma pe inima goală.

Își aminti că Zvorîcinîi avusese un băiețel.

- Ce-ați făcut cu copilul ? L-ați trimis undeva, ori a rămas să doarmă pe la neamuri ? o întrebă el pe gazdă.

Femeia clătină din cap și-și acoperi ochii cu șorțul în semn de durere.

Puhov tăcu, pe gînduri, deși știa că durerea muierii e nechibzuită.

„De-aia s-a înscris Petka în partid, își zise el, fiindcă i-a murit băiețașul ; deși n-ar fi cine știe ce necaz, așa sînt părinții, se amărăsc. N-are omul unde să se ducă, muierea lui e o adevărată otravă, și-atunci s-a-nscris !“

După ce a uitat și de asta, gazda l-a trimis să spargă

cîteva lemne. S-a chinuit mult în curte cu niște buturugi noduroase. Cînd și-a terminat treaba, s-a simțit slăbit și s-a gîndit că se făcuse așa din cauza nemîncării.

Vîntul batea cu aceeași îndărătnicie ca pe vremuri. Pentru ticălosul ăsta de vînt revoluția nu însemna nimic, dar Foma Egorîci era convins că-i vor veni, cu timpul, de hac și vîntului, cu ajutorul științei și al tehnicii.

Pe la ora 11 s-a întors acasă și Zvorîcinîi. Au băut toți trei ceai de dovleac fără zahăr, au mîncat cîte doi cartofi, și-acum se pregăteau de culcare.

Puhov a rămas să doarmă pe ladă, iar Zvorîcinîi cu nevasta s-au suit pe cuptor. Puhov s-a cam mirat de treaba asta : lui nu-i plăcea pe vremuri să doarmă pe cuptor cu nevastă-sa, fiindcă era zăpușeală, loc puțin și-l mîncau ploșnițele, pe cînd Zvorîcinîi dormea de cu toamnă pe cuptor.

Dar acesta era un lucru care nu-l privea, și-l întrebă doar pe Zvorîcinîi, după ce se lăsă liniștea :

- Fetea, tu dormi ?
- Nu. Ce vrei ?
- Mi-ar trebui și mie o slujbă ! Doar n-o să trăiesc pe spinarea ta.
- Bine, aranjăm noi asta, mai vorbim mîine, îi spuse de sus Zvorîcinîi și căscă deodată amarnic, mai-mai să-i plesnească pielea obrazului.

„Ia te uit-al dracului, cum i s-a urcat la cap ! S-a înscris în partid !“ își mai zise Puhov înainte de a adormi, apoi,

moleșit, căscă gura.

A doua zi a fost angajat ca lăcătuș la o presă hidraulică și s-a pomenit din nou în preajma unei mașini, într-un mediu familiar.

Doi dintre lăcătuși erau vechi cunoștințe de-ale lui. A istorisit fiecăruia, pe rînd, povestea vieții sale, adică întîmplări ce nu se petrecuseră niciodată, lăsîndu-le deoparte pe cele adevărate, pe care aproape că le uitase și el.

- Acum ar trebui să te faci șef. De ce mai lucrezi ? îl întrebau lăcătușii.

- Șefi sînt destui și fără mine, dar locomotive nu. Și-apoi, nu vreau să-mi mănînc pîinea de pomană ! răspundea principial Puhov.

- Chiar de-ar fi să aduni o locomotivă din bucățele, tot un drac e, că ți-o face praf cu tunul ! spuse unul din lăcătuși, îndoindu-se de utilitatea muncii.

- Și dacă ? Cel puțin o să aibă obuzul ce lovi ! răspunse Puhov.

- Mai bine să tragă-n pămînt : e mai moale și costă mai puțin, stăruia în teoria lui lăcătușul. De ce să strice de pomană un produs tehnic ?

- Pentru ca toate lucrările să-și urmeze drumul în circuit, îl lămuri Foma Egorîci pe lăcătușul nepriceput. Capeți o rație și fabrici o locomotivă, iar dacă locomotiva a ieșit din funcțiune, capeți altă rație și o iei de la-nceput. Altminteri n-ar avea cui să-i dea tainul.

Puhov rămase la Zvorîcinîi aproape o săptămînă, apoi se mută într-o locuință proprie.

La început, cînd se văzu acasă la el, se bucură, dar de singurătate îl prinse curînd urîtul și-și lua obiceiul să se ducă în fiecare zi în vizită la Zvorîcinîi.

- Ce-i cu tine ? îl întrebă acesta într-o zi.
- La mine mi-e urît, că nu-i casă, ci o zonă a înstrăinării ! îi răspunse el, apoi îi povesti cîte ceva despre Marea Neagră, așa, ca să nu se spună că bea ceaiul de pomană.
- Am avut noi pe unul, Șarikov, un flecar de om, dar marinar. Am rămas fără cărbuni, și-atunci am făcut calea-ntoarsă chiar din fața Crimeii. Pe atunci, Crimeea era ocupată de albi, iar ca ei să nu fugă, îi păzeau englezii de pe niște nave de război uriașe... Și-așa, am ajuns cu bine la Novorosiisk și am început să semnalizez ca să-mi trimită cu barca ceva de mîncare, fiindcă mi-era foame. Dar vezi că treaba mergea cam anapoda. În oraș se trăgea zi și noapte, nu c-ar fi fost primejdie, ci din bădărănie. Stăteam, așadar, pe loc, însă leșuit de foame cum eram nu-mi mai umbla nici mintea. Și uite că vine la mine Șarikov. Zice : „De ce ai sosit la timp nepotrivit ?“ Iar eu zic : „Mi s-a făcut foame și nu mai am cărbuni". Șarikov, om voinic, în putere, m-a luat de piept și m-a aruncat în mare, îmbrăcat cum eram. „Du-te înot, strigă el, să debarci, să te lupți cu Vranghel. Pe urmă ne povestești și nouă cum a fost. La început m-am cam speriat, apoi m-

am învățat cu apa și-am pornit înot, odihnindu-mă din cînd în cînd. Pe înserat, am ajuns în Crimeea. Am ieșit pe malul inamicului și m-am întins pe pămînt, în tufiș. M-am acoperit cu nisip și-am adormit. Către dimineață, m-a răzbit frigul, am înghețat de-a binelea, și după ce m-am mai încălzit, ziua la soare, am luat-o îndărăt către Novorosiisk. Acuși chiar mă grăbeam, că eram și mai nemîncat ca-n ajun...

- Și ai ajuns ?
- Am scăpat cu zile ! încheie Puhov. În mare se înoată ușor, atît numai să nu se stîmească vreo furtună, că te prinde groaza...
- Și Șarikov ce ți-a spus ? se interesă Zvorîcinîi.
- Șarikov zice : „Bravo ție, te propun pentru titlul de Erou Roșu ! Pe inamic, zice, l-ai văzut ?" Iar eu îi răspund : „Nu exista nici un inamic, la Simferopol este un Comitet revoluționar, am zăcut degeaba acolo, pe nisip". „Nu se poate", zice. Iar eu : „Dacă nu crezi, du-te înot și controlează !" Știrile soseau anevoie pe atunci, căci nu erau destule fire de telegraf și se cam ruginiseră materialele. Și chiar așa a fost : a mai trecut o zi, și Puterea Sovietică a ocupat Crimeea. Așa că dreptatea mea a ieșit deasupra. Iar Șarikov m-a numit șef peste exploatările miniere...
- Dar titlul de Erou Roșu ți l-a dat ? se interesă Zvorîcinîi.
- Nici vorbă. Dar ascultă ici. Pe medalie era ștanțat :

pentru devotament, omniprezență și darul prevederii. Dar am fost nevoit curînd să schimb medalia pe niște mei cojit, la Tihoreţkaia.

După ce-și lua ceaiul, nu-i mai venea să plece. Dar Zvorîcinîi începea să picotească, să ofteze, și Puhov, simțindu-se, își lua rămas bun, terminînd cea din urmă poveste în pragul casei.

Noaptea, îndreptîndu-se agale spre locuința lui, se uita la oraș cu o curiozitate nouă, gîndindu-se : „Cîtă mai avere !“ I se părea că privește așezarea aceasta pentru prima oară. Fiecare început de zi parcă era ceva nemaivăzut, și-l cerceta atent, ca pe o invenție deosebită și ingenioasă. Către seară însă, obosit de muncă, se simțea mai îndîrjit și viața căpăta un gust rînced.

Cînd se întorcea de la Zvorîcinîi, nu se îndura să facă foc în sobă, de lene, și se încotoșmăna cu toate hainele pe care le avea. Casa nu era ocupată de oameni mulți : în afară de el, mai locuia acolo o familie, dar între locuința lor și camera lui se aflau niște încăperi goale. Cînd nu putea să doarmă, punea lampa de gaz pe un taburet de lîngă patul său și citea materiale de propagandă și agitație de care-i făcuse rost Zvorîcinîi.

Cînd nu le pricepea, își zicea că le-o fi scris vreun tîmpit sau fost țîrcovnic, și fiindcă nu-l interesau adormea numaidecît.

Nu se lăsa păcălit de visuri ; de îndată ce începea să

viseze, descoperea înșelăciunea și spunea cu glas tare : „Este doar un vis, măi diavolilor !", trezindu-se din somn. După aceea nu putea să adoarmă mult timp, blestemînd rămășițele de idealism de care aflase din lecturile sale.

Într-o seară, plecase cu Zvorîcinîi de la slujbă, după ce sirena anunțase sfîrșitul zilei de lucru. Orașul se mistuia treptat în întuneric, clopotele bisericilor jeleau încetișor din depărtări lumea care pierea.

Puhov își simțea trupul murdar, se gîndea la urîtul din casa lui și mergea, tîrîndu-și cu greu picioarele.

Însoțitorul său își flutură mîna spre case,zicînd apăsat :

- Iată ce înseamnă avut obștesc ! Acum te plimbi prin oraș ca prin ograda ta.

- Știu, îl contrazise Puhov, i-al tău și-al meu tot avutul. A avut stăpîn și acum a rămas al nimănui !

- Ești un caraghios ! rîse Zvorîcinîi. Ce-i obștesc înseamnă că este și al tău, dar n-ai voie să-l jefuiești, ci să-l folosești cu cap. Dacă ai o casă, poftim, stai în ea și pastreaz-o cu toate ale ei, nu-i pune ușile pe foc, cum i se năzărea burgheziei. Revoluția, dragul meu , înseamnă grijă !

- Ce fel de grijă poți avea de lucruri, cînd totul e avut obștesc, sau, după părerea mea, al altora ? Pentru un burghez casa lui era lucru mai scump decît propriul său trup, pe cînd pentru noi...

- Ehe, burghezul simțea așa și-și păzea averea cu atîta strășnicie, fiindcă știa că e de furat : știa că singur n-

ar fi fost în stare să și-o adune ! Pe cînd noi ne construim și casele, și mașinile, cum s-ar zice, cu sîngele nostru, și tocmai de aceea le păstrăm cu atîta grijă, fiindcă știm ce scump ne costă ! Dar cînd e vorba de avere, nu ne zgîrcim, că putem să adunam alta în loc. Pe cînd burghezul tremura de frică să nu-și piardă boarfele !

- Văd că-ți lucrează bila ! zise Puhov, cu un ton care nu-i semăna. Parcă ți-ai pierdut și obiceiul de a hali. Îți mai amintești cum înfulecai cînd lucram pe plugul de zăpadă ?

- Ce vorbă-i asta „a hali" ? se supără Zvorîcinîi. Desigur, creierul are nevoie de o hrană sățioasă, care, dacă-ți lipsește, nu poți gîndi I

Apoi se despărțiră, pierind fiecare din ochii celuilalt. Apr- piindu-se de casă, Puhov își aminti că o locuință se mai cheamă și cămin.

- Halal cămin - nici tu muiere, nici tu vatră I

VII

În zorii unei zile umede, cînd somnul e mai dulce și Puhov mai stătea zgribulit de frig în patul său, unul din geamuri plesni în cerceveaua lui. Deasupra orașului se auzi bubuitul puternic al unei salve de tun.

Zgomotul acesta neliniștitor pătrunse în conștiința lui ca o amintire de vis despre războiul din sud, de lîngă Novorosiisk. Crezu ca nu este decît o închipuire, un vis diavolesc, și deschise ochii. Dar salva se repetă cu atîta

putere, încît se clătină casa din temelii.

„Ia mai lasă prostiile !“ mormăi Foma Egorîci, alungind realitatea și apucîndu-se să aprindă lampa, ca să verifice legile firii. Lampa se aprinse, dar se stinse la o a treia salvă : obuzul explodase probabil în mijlocul grădinii de zarzavat.

Puhov începu să se îmbrace.

„Cine-o mai fi și dobitocul care rătăcește cu tunurile pe asemenea noroaie ?“ Dar nu găsi răspuns la întrebarea lui.

În stradă i se păru că este fum și zăpușeală. O mitralieră sfîșia văzduhul, țăcănind aproape și deslușit. Lui Puhov îi plăceau mitralierele : semănau cu mașinile lui și aveau nevoie de răcire.

Sediul Comitetului gubemial de aprovizionare fu atins de o încărcătură de mitralii, și de-acolo veni un miros de ars.

„Dacă trag asupra orașului cu mitralii înseamnă că nu au obuze", își zise Puhov. Știa că în cazul acesta ar fi nevoie de grenade.

Orașul era pustiu, pretutindeni domnea neliniștea și nimeni nu știa nimic.

Deodată clopotele mănăstirii porniră să sune încet. Foma Egorîci tresări, oprindu-se și ascultînd atent dangătul lor întretăiat.

Mănăstirea se afla pe o mică înălțime care domina orașul și stepele ce se întindeau dincolo de valea rîului. La

capătul străzii, Foma Egorîci văzu mijind zorile deasupra unei pășuni întinse și pașnice, învăluite în negură ; între mănăstire și ateliere era cam o verstă ; străbătu această distanță cu pași grăbiți, fără să ia în seamă lupta care se întețea, fapt cu care te înveți ușor.

La ateliere nu găsi pe nimeni. Pe una din liniile gării staționa un tren blindat care trăgea spre răsărit, în direcția podului.

În sala gării stăteau în picioare comisarul Afonin și încă doi oameni. Afonin fuma, și ceilalți, după ce încercau închizătoarele armelor, le așezau la rînd.

- Puhov, să-ți dau o armă ? îl întrebă Afonin.
- Ba bine că nu !
- Alege-ți-o pe care vrei !

Acesta își alese una și-i verifică mecanismul

- N-aveți ulei ? E cam înțepenit închizătorul I
- Nu, nu avem, ce nevoie ai de ulei ? îl refuză Afonin.
- Halal ostași ! Adu-ncoa cartușele !

După ce primi cartușe, mai ceru și o grenadă, zicînd că fără așa ceva nu se poate, fiindcă o să lupte pe uscat și avusese grenade chiar și cînd luptase pe Marea Neagră.

I se dădu o grenadă.

- La ce-ți trebuie ? Avem și așa puține, argumentă Afonin.
- Fără grenade nu se poate . Marinarii aruncă totdeauna cu arici din ăștia cînd se încurcă treaba !
- Bine, hai.

- Unde ?
- La podul de dincolo de crîng. Acolo-s trăgătorii noștri.

Încărcat cu toate muniţiile, Puhov porni atent pe linie. Cînd trecu prin dreptul trenului blindat, văzu nişte marinari.

Se urcă pe trepte şi ciocăni în uşiţa blindată. Aceasta se deschise anevoie, acţionată de un dispozitiv brevetat ; prin deschizătură apăru un cap.

- Ce vrei, cucuvaie ?
- Şarekov n-o fi pe-aici ?
- Nu e.
- Ia deschide ca-ţi aduc o poruncă.
- Hai, dă-i drumul mai repede.

În vagonul metalic era loc puţin, şi zăpuşeala dinăuntru abia dacă o străbăteî o adiere de curent. Închizătoarele tunurilor de 76 mm duhneau a unsoare rîncedă, însă în rest totul era bine amenajat din punct de vedere tehnic. Marinarul din turelă, de lîngă mitralieră, trăgea cîte o rafală scurtă, undeva, spre eîmp dincolo de nişte magazii de cărămidă, apoi pipăia cu mina ţeava mitralierei, să controleze dacă nu se încinsese.

Şeful marinarilor, o matahală de om, se apropie de Puhov.

- Ce vrei, frăţioare ? Zi-i mai repede.
- Ţintiţi, mai fraţilor, în clopotniţa mănăstirii. Au acolo un observator.
- Bine. Fedka, arde-i una-n clopotniţă : înălţător o

sută zece, focos - nouăzeci, pe dărîmate, foc !

Luînd un binoclu, marinarul verifică efectul tragerii.

Foma Egorîci plecă cu conștiința împăcată. Mergea pe terasamentul de nisip al căii ferate, vorbind singur. Într-o vîlcea viorie, ascunsă privirilor de un tufiș scund, lupta era în toi. Din cealaltă parte a podului feroviar bătea de zor artileria, bumbăcind vîlceaua din care țîșneau mitraliile. Probabil că acolo staționa un tren blindat al inamicului.

Artileria grea, alcătuită din piese de 152 mm, bombarda de departe orașul, care fusese cuprins de mult de flăcări, și acum ardea resemnat.

Ori de cîte ori trenul blindat de dincolo de pod repezea cîte un proiectil, buruienile moarte, ciufulite, de pe taluzul terasamentului tresăreau și ele.

Din gară trăgea trenul blindat al roșilor, iar de dincolo de pod, al albilor, la o distanță de cinci verste unul de altul. Proiectilele șuierau prin văzduh peste capul lui Puhov, care se întorcea mereu după ele. Unele zburau spre pod, altele, în sens opus. Dar nu se ciocneau.

Muncitorii, vii și morți, stăteau culcați la pămînt, în tufișul din vîlcea. Cei vii erau mai puțini, dar trăgeau spre malul celălalt al rîului, muncind parcă în acord - și pentru ei, și pentru cei uciși.

Foma Egorîci se întinse și el la pămînt, cercetînd din ochi împrejurimile. De la ei se vedeau niște vagoane de marfă, clădirea mică a haltei și niște fiare vechi uitate pe linii. Nu-i despărțea de albi decît rîul și valea, în totul o

verstă și jumătate.

,,În cine tragem oare ? se întrebă Foma. Irosim doar gloanțele, așa, de frică !“

Omul de lîngă el, ajutorul de mecanic Kvakov, se opri din tras şi se uită la Puhov.

- Ce-i cu tine ? întrebă acesta, trăgînd în ceva care se mișcase lîngă clădirea haltei.
- M-a apucat burta. Trag de două ceasuri fără contenire, culcat pe pămîntul umed.
- Și în cine tragem ?
- Ce, nu știi ? În albgardiști !
- Care albgardiști ? Dar Armata Roșie unde-i ?
- Se luptă cu cavaleria la celălalt capăt al orașului. Generalul Liboslavski a năvălit încoace cu puzderie de călăreți.
- Și cum de nu s-a aflat asta mai din timp ?
- Cum nu s-a aflat ? Apăi, frate dragă, cavaleria asta azi e la noi, și mîine la Orel.
- Mare comedie ! zise Puliov cu năduf. Stăm aci culcați, tragem cu arma pînă ce ne-apucă burta, dar nu nimerim pe nimeni. Iar trenul lor blindat și-a potrivit de mult tirul și încet, încet ne macină.
- Ce să-i faci, trebuie să ne apărăm și noi.
- Mare prostie ! Moartea nu înseamnă apărare ! se lămuri definitiv Puhov și nu mai trase.

Obuzele țiuiau jos de tot și se spărgeau în văzduh cu mînie, împrăștiindu-se în bucăți. Schijele pătrundeau în

capul și în trupul muncitorilor, care amorțeau pe veci, răsuciți cu fața în sus. Moartea își făcea treaba cu atîta calm, încît credința într-o înviere științifică a morților părea să fie foarte plauzibilă. Oamenii aceștia parcă nu muriseră pe veci, ci erau doar cufundați în neființă pentru un timp mai îndelungat.

Foma Egorîci se săturase de toate. Nu credea că, după moarte, îi va mai fi redată viața, unde mai pui și cu dobîndă. Și chiar dacă ar fi crezut în asemenea lucruri, avea neclintita convingere că astăzi vor învinge neapărat muncitorii, fiindcă ei erau cei ce fabricau locomotivele și alte obiecte științifice, în vreme ce burghezii nu făceau decît să le uzeze.

Tirul muncitorilor era tot mai surd și mai rar. Peste rîu plutea fumul proiectilelor explodate. Fără să mai țină seama de primejdie, Kvakov se ridicase în capul oaselor și-și aduna rămășițele de mahorcă de prin toate buzunarele. Iar Puhov aștepta să le adune, ca să-i ceară și el de-o țigară.

- Nici tu sanitari, nici tu doctori, nici tu doctorii, halal organizare ! spuse Kvakov, uitîndu-se la un rănit care se zbătea în delir.

Rănitul voia să ajungă tîrîș pînă la Kvakov, deschizînd ochii din cînd în cînd ; dar îi închidea mereu, neputînd să înfrîngă greutatea pleoapelor,

Kvakov îi netezi cu mîna părul rar de bătrîn :

- Ce vrei, prietene ?

Omul bîigui ceva încet, cu un glas ciudat, de parcă uitase cuvintele, căznindu-se să spună ceva.

- Ei, ce vrei ? stărui Kvakov, împărtășindu-i chinul.

Rănitul se apropie și își ridică, greu, capul ud, de pe care cădeau picături mari de sudoare. Kvakov se aplecă spre el.

- Bate-mi iute un cui în ureche... îngăimă acesta și se prăbuși, istovit de sforțarea făcută.

Kvakov îi frecă urechea și se întinse lîngă el, vrînd parcă să-l păzească de chinuri și de alte răni.

Schijele de șrapnel se înfigeau în pămînt la o distanță de un stînjen de Puhov, împroșcîndu-i obrajii cu pietriș și bulgări de pămînt.

Din spate, se apropie de ei pe neașteptate Afonin și se lungi alături.

- Ești aici, Puhov ? Blindatul lor nu mai are obuze. Pornim curînd la atac asupra haltei.

- Ia nu mai făcea pe prostul : cine ți-a spus că nu au obuze ? Trenul nostru blindat de ce trage fără judecată ? Doar știe unde să țintească. Ar fi putut să-i zdrobească de mult...

Afonin nu mai apucă să răspundă ; porni undeva, în fugă, aplecîndu-se cînd trecea prin locuri descoperite.

Peste un minut, tot detașamentul feroviarilor își schimbă pozițiile, trecînd în goană peste vîlcea, spre o fermă, unde se adăposti în spatele şurelor.

Puhov îl văzu din nou pe Afonin. Stătea în picioare în dosul unui hambar cu pereții de piatră, punînd ceva la cale cu doi lăcătuși, care țineau în brațe cîte o pîine.

Se apropie de Afonin, ca să-i spună că acum au mare nevoie de hrană, dar, mergînd spre el, gîndurile îi zburară în altă parte. De după hambar, se zăreau calea ferată, podul și trenul blindat al albilor. Calea ferată cobora destul de abrupt de la Poharinsk spre halta unde staționa trenul acela blindat.

Puhov îl lăsă pe Afonin să termine vorba cu lăcătușii, apoi îi spuse că era clipa să se gîndească la vreun vicleșug, să-i alunge pe albi, dacă numai prin luptă nu reușeau.

- Vezi ce pantă mare coboară spre haltă ?
- Văd, răspunse Afonin.
- Aha, „văd“ ! Ar fi trebuit să vezi asta de mult ! se mînie Foma Egorîci. Dar Zvorîcinîi unde e ?
- Aici. Ce-ai cu el ?

În oraș, tunurile își dezlănțuită deodată focul și se auzi vuietul necontenit și prelung al unei mari mulțimi de oameni.

- Ce-o fi asta ? se întrebă Afonin, întorcîndu-se cu fața în direcția larmei. Or fi năvălit albii ? Te pomenești că-i alungă pe ai noștri.

Puhov asculta atent. Vocile amuțiseră, dar proiectilele sfredeleau mai departe văzduhul deasupra orașului, sfărîmînd în cădere materialul greoi și înțepător din care

erau construite casele.

Peste cinci minute, Puhov și Zvorîcinîi porniră spre gara orașului.

- Avem acolo ceva balast încărcat ? întrebă Zvorîcinîi.
- Există : lîngă turnătorie staționează zece platforme încărcate ! răspunse Puhov.
- Dar n-avem locomotive, așa că de ce ne mai ducem acolo ? spuse Zvorîcinîi din nou, cu îndoială.
- Le împingem cu brațele, deșteptule l Apoi le pornim pe linia principală, le dăm un brînci și le lăsăm. Pe distanța de cinci verste cît au pînă acolo își iau ele singure vînt, de fac praf trenul albilor !

- Dar muncitorii unde sînt ? în doi nu le putem împinge !

- Ne rugăm de marinarii de pe blindatul nostru. Scoatem vagon după vagon, și după aceea le cuplăm și le repezim pe pantă ca o garnitură întreagă.
- Nu prea cred eu să ne ajute marinarii de pe trenul blindat, nu se dădea bătut Zvorîcinîi. Blindatul acoperă două fronturi deodată, trage și în cavalerie, și asupra podului...
- Or să ne-ajute ei, că sînt băieți de treabă ! îl asigură Puhov.

Afonin regreta acum că primise propunerea lui Puhov. Era convins că acesta născocise povestea cu balastul ca

să fugă din detașament. El, Afonin, nu văzuse lîngă ateliere nici un fel de platforme cu nisip.

Pe la amiază, lupta s-a mai potolit. Trenul blindat al albilor mai trăgea din cînd în cînd de-a lungul văii, dibuindu-i pe roșii. Blindatul acestora din urmă, amuțise însă de tot.

„Acolo sînt marinari, se gîndea Afonin. Puhov ăsta o să-i bată la cap."

Cu toate acestea, nu-și lua ochii de la calea ferată. Le spuse muncitorilor despre născocirea lui Puhov.

- Ce credeți, zece platforme încărcate ar putea să răstoarne blindatul albilor ori ba ? îi întrebă el.
- Dacă ajunge să-și ia viteză, îl dărîmă, nici vorbă! răspunse mecanicul Varejkin, care condusese cîndva trenul țarului.

Același Varejkin auzi primul pe la ora unu și jumătate un zgomot de roți pe șine și-i strigă lui Afonin :

- Ia uite-te colo !

Acesta alergă într-un suflet în spatele hambarului, unde se chinci pe vine, supraveghind întreaga linie. De sus, se năpustea în ritmul vioi al roților, o dată cu vîntul, o garnitură de tren fără locomotivă și se avîntă într-o clipă cu atîta viteză pe pod, încît acesta începu să vibreze.

Lui Afonin i se tăie răsuflarea, și ochii i se umeziră fără să vrea, de extaz. Trenul dispăru pentru o clipă în desișul vagoanelor din dreptul haltei, de unde se înălță îndată un nor de nisip. Apoi se auzi un zgomot scurt și puternic de

oțel ce se sfărîmă și un trosnet crîncen.

- S-a făcut ! zise Afonin, recăpătîndu-și numaidecît liniștea. Și porni spre haltă în pas alergător, în fruntea întregului detașament.

Goana prin nisip și prin mușuroaiele de cartofi răscolite cu sapa era anevoioasă. Trebuie să te împingă înainte un mare entuziasm, ca să fii în stare de un asemenea efort.

Ajuns pe pod, detașamentul o luă la pas, fiindcă toți credeau că trenul blindat al albilor era zdrobit și neputincios.

Ocoliră magazia de mărfuri și ajunseră fără zgomot în mijlocul liniilor feroviare degajate. Pe linia a patra staționa un tren blindat nevătămat, iar pe linia principală se afla un morman de furaje, nisip și vagoane sfîrtecate, făcute zob.

Detașamentul se năpusti asupra trenului blindat, cuprins de ultima spaimă, care se transformase într-un eroism nemărginit. O mitralieră porni să țăcăne ca din senin, secerîndu-i pe feroviari. Cădeau unul după altul pe șine, pe pietrișul dintre linii, peste cîte un bulon ruginit, care sărise cîndva, în plin mers, de la locul lui. Și sîngele, purtat prin vine de o inimă încordată, nu apucase la nici unul dintre ei să se domolească, așa că trupurile și-au mai păstrat îndelung căldura, chiar și după moarte. Viața nu fusese ucisă, ci numai smulsă, întocmai ca o stîncă ruptă dintr-un munte.

Afonin avea trei gloanțe în inimă, dar zăcea acolo, încă în viață, cu conștiința nestinsă. Vedea văzduhul albastru și

șuvoiul subțire al gloanțelor trecînd prin el. Ar fi putut să urmărească fiecare glonț în parte, cu atîta ascuțime și atenție anticipa ceea ce se înfăptuia.

„Mă apropii de moarte, toți ai mei au și murit de mult !“ își zise el, dorind să-și izoleze capul de inima străpunsă de gloanțe, ca să-și păstreze mai departe conștiința trează.

Lumea se îndepărta de ochii săi, încet, ca o corabie albastră : întîi s-a retezat cerul, apoi a dispărut trenul blindat și s-a stins văzduhul luminos din jur, rămînînd lîngă capul lui doar o șină. Conștiința se concentra tot mai mult într-un singur punct, dar punctul acela strălucea cu o luminozitate condensată. Cu cît se reducea conștiința cu atît mai orbitor era chipul în care pătrundeau în ea ultimele fenomene efemere. Pînă la urmă, nu mai văzu decît propriile ei limite ce se topeau treptat, îngustîndu-se din ce în ce mai mult, pînă cînd se transformară în contrariul lor.

În ochii deschiși, alburii ai lui Afonin se răsfrîngeau umbrele unui văzduh fluid și murdar, și acești ochi, ca niște fragmente de rocă transparente, oglindeau o lume din care mai pierise o viață de om.

Lîngă el se liniștise pe veci și Kvakov, scăldat într-un sînge parcă ruginiu.

Tocmai în locul acesta coborî din trenul blindat un ofițer alb, cu numele de Leonin Maievski. Era tînăr și inteligent ; înainte de război făcuse versuri și studiase

istoria diferitelor religii.

Se opri lîngă cadavrul lui Afonin - un trup de uriaș murdar și puternic.

Maievski se săturase de război, nu credea în societatea omenească și se simțea atras de biblioteci.

,,Să aibă într-adevăr dreptate acești oameni ? se întrebă el. Şi întrebarea se adresa atît lui însuși, cît și celor uciși. Nu, nimeni nu are dreptate : omenirii nu i-a mai rămas docît un singur lucru : singurătatea. Ne torturăm unii pe alții de veacuri. E timpul sa ne despărțim și să punem capăt istoriei."

Pînă în cea din urmă clipă din ziua aceasta, ultima din existența sa nu a putut înțelege că e mult mai ușor să-ți curmi linia vieții decît să pui capăt istoriei.

Seara tîrziu , trenul blindat al marinarilor se năpusti asupra haltei și începu sa tragă din plin în agresorii albi. Forța aceasta inconștientă, dezlănțuită a marinarilor se consumă aproape toată în cadavre, căzute de-a curmezișul peste detașamentul de feroviari morți; dintre albi n-a mai scăpat nimeni. Maievski s-a împușcat în tren, și deznădejdea lui fusese atît de adîncă, încît murise chiar mai înainte de a fi tras. Ultima sa durere născută din neîncredere fusese tot atît de mare ca și nepăsarea marinarului, care, sosind la fața locului, își schimbase efectele cu ale lui.

Noaptea, cele două trenuri au stat alături, pline de oameni adormiți și de morți. La cei vii, oboseala triumfase

asupra conștiinței primejdiei, așa că în halta cufundată acum în liniște nu mai exista nici o santinelă.

Dimineața, cele două trenuri blindate porniră spre oraș și contribuiră la înfrîngerea și nimicirea cavaleriei albe, care încercase timp de două zile și două nopți să pătrundă în oraș, fiind oprită în loc cu greu numai de detașamentele nu tocmai puternice ale tinerilor ostași ai Armatei Roșii.

VIII

Puhov făcu o plimbare prin oraș. Se stinseseră incendiile, se pierduseră destule averi imobile, dar oamenii scăpaseră toți cu viață.

După ce inspecta orașul ca un bun gospodar, în seara aceea îi spuse lui Zvorîcinîi :

- Războiul ne aduce numai pierderi, ar fi timpul să-l încheiem !

Zvorîcinîi se simțea oarecum complice la asasinat și tăcu, înfruntîndu-l. Știindu-se om deștept, Puhov spunea că un tren blindat nu staționează niciodată pe linia a patra, ci totdeauna pe cea principală. De vină erau numai albii, care nu cunoșteau regulile de mișcare.

- Oricît, i-am băgat în sperieți și le-am încurcat ițele !
- Du-te dracului ! răspunse Zvorîcinîi, exprimîndu-și astfel părerea despre Puhov. Pe tine te mănîncă totdeauna capul, fără să ții seama de fapte. Ai fi meritat să te punem la zid.

- Iar începi cu pusul la zid ! Ți-am mai spus că la război se mai cere și cap, nu numai luptă. Eu am tras în Vranghel, nu mi-a fost frică de englezi, dar voi ați făcut panică în oraș din cauza unor călăreți !

- Care călăreți ? îl întrebă Zvorîcinîi , mînios și zbuciumat. Pentru tine, cavaleria nu înseamnă decît „niște călăreți ?“

- Parcă asta era cavalerie ! Au fost niște bandiți călări ! Ați inventat un general, pe Liubovski, și cînd colo era doar un ataman de cazaci din gubernia Tambov. Trenul blindat l-au luat cu japca de la Balașov, asta a fost toată socoteala. De altfel, să tot fi fost vreo cinci sute de inși...

- Dar ofițeri albi de unde au avut ?

- Ei, asta-i bună, știi c-ai nimerit-o ! Apăi ăștia umblă acum teleleu pe unde nu te gîndești, căutînd să pornească un război nou. Crezi că eu nu știu ce-i de capul lor ? Sînt niște oameni cu principii, un fel de comuniști.

- Atunci, tu crezi că ne-a atacat o bandă ?

- Chiar că bandă a și fost ! Tu ce-ai crezut, c-a fost o armată întreagă ? Ehei, armata lor a fost pusă bine la punct în sud.

- Dar artilerie de unde au avut ? mai zise, cu îndoială, Zvorîcinîi.

- Ce om, dom’le, ce om. Ia să-mi dai tu mie un ordin cu ștampilă pe el și-ți adun într-o săptămînă de prin sate o sută de tunuri.

Acasă, Puhov nu mînca , nici nu bea, fiindcă nu avea ce ; se frămînta doar mereu cu tot felul de gînduri. Gerul pusese stăpînire pe întreaga fire, care capitulase pentru lunile de iarnă.

Cînd s-au redeschis atelierele, pe Puhov nu a mai vrut nimeni să-l angajeze. îi spuneau : „Ești un ticălos, du-te de lucrează într-altă parte !1“ Iar el începea să demonstreze că neizbutitul lui atac împotriva albilor fusese o problemă de inteligență, nu una de ticăloșie, și deocamdată profita de prînzurile calde de la ateliere. După un timp, celula hotărî că Puhov nu era un trădător, ci doar un țăran cam prost și-l primiră la fostul loc de muncă. L-au silit totuși să-și ia obligația în scris că va urma cursurile serale de învățămînt politic. Puhov semnă, deși nu credea în posibilitatea de organizare a gîndului. Părerea aceasta și-a și exprimat-o la ședința celulei, zicînd : „Omul este netrebnic, oricît ai vrea să-l faci să se lepede de Dumnezeul cel vechi, e în stare, să-și construiască o Catedrală a Revoluției".

- Ți-o faci cu mîna ta. Pînă la urmă, Puhov, o să te atingă careva la mir ! îi spuse grav secretarul celulei.

- Nu mă atinge, că simt și pricep toată tactica vieții.

Iarna și-a petrecut-o de unul singur, îndurînd destule necazuri, nu atît din pricina muncii cît din motive gospodărești.

Pe la Zvorîcinîi nu se mai ducea : „E un prost, își zicea

el, crede în revoluție ca în Dumnezeu, de-i curg și balele de atîta osîrdie și credință ! Și doar revoluția e lesne de înțeles - i-ai nimicit pe albi, apucă-te de fă tot felul de lucruri. Iar Zvorîcinîi despică firul de par în patru : caută să pună o roată de locomotivă în acord cu Karl Marx, dar se usucă de prea mult învățămînt seral și din pricina funcției lui de comisar, uitînd între timp cum se fabrică o asemenea roată."

În sinea lui, Foma Egorîci își zicea că nu se mai poate trăi fără rost și de pomană, ca pe vremuri. Venise timpul unei vieți cerebrale pe care să n-o întineze nimic. Nu era prea ușor să scapi nevătămat, în schimb se simțea nevoie de oameni ; dacă însă nu știi să mergi în pas cu ceilalți, vei fi trecut la capitolul „cheltuieli pentru cauza revoluției", ca balastul de cale.

Dar, întorcîndu-și capul pe pernă, Puhov își simțea inima dezlănțuită și nu se pricepea să-i găsească și ei un locșor în mintea lui.

Iarna trecea pentru el încet, de parcă se tîra printr-o crăpătură îngustă. Cu munca de la ateliere nu se prea împăca, nu că ar fi fost prea grea, dar i se părea prea monotonă.

Duceau lipsă de materiale, centrala electrică lucra neregulat, așa că aveau timpi morți de lungă durată.

Se împrietenise cu un brigadier de la secția de montaj, Afanasi Perevoșcikov, dar acesta se însurase și era

preocupat de treburile căsniciei, din care cauză Puhov rămăsese din nou singur. Și atunci a înțeles că un om însurat, adică unul angrenat în căsnicie, devine un fel de rebut pentru prieteni și pentru societate.

- Afanas, nu mai ești om întreg, ci unul cu defect ! spunea el cu regret în glas.

- Hei, Foma, ce știi tu ! Pînă și un ciot, cît stă-n picioare, nu stă singur, ci alături de un altul.

Puhov se învățase totuși cu odaia sa și i se părea că pereții și lucrurile îi duc dorul cînd zăbovește la lucru.

Iarna începu să se mai moaie puțin, și el își aduse aminte de Șarikov : bun băiat ! Dar o fi făcut el ceva submarine au ba ?

Două seri de-a rîndul a stat să-i scrie o scrisoare. Despre toate i-a vorbit : de asaltul lui cu nisip, de trenul blindat al albilor, sfărîmat chiar de la prima lovitură, despre Catedrala comunistă care fusese înălțată, în ciuda oamenilor, vara, în mijlocul pieței, despre dorul lui de viața de marinar și despre multe altele. I-a mai scris că cei de la Țarițîn nu se învoiseră să fabrice submarine, fiindcă meșterii uitaseră cu ce să înceapă și nu aveau nici tablă de acoperiș. Acum însă Puhov se hotărîse să plece la Baku, de îndată ce va primi de la Șarikov prin poștă un ordin de serviciu. La Baku sînt doar destule mașini din alea petroliere care stau de pomană și ar trebui puse-n mișcare, fiindcă în Rusia sînt diesele, iar pe mare, motoare... ce se irosesc de pomană, stînd fără lucru. Pe

lîngă aceasta, îndeletnicirea de marinar este mai serioasă decît orice meserie de pe uscat, iar debarcările navale, mai reușite decît atacurile cu nisip.

Pînă a izbutit să scrie tot ce-a vrut, de trei ori a început să-l furnice mîna ; că nu văzuse o buchie scrisă de pe vremea debarcării de la Novorosiisk și se dezvățase de tot de caligrafie.

„A dracului de gingașă treabă e și scrisul !“ își zicea el în pauză, aștemînd apoi pe hîrtie tot ce-i trecea prin cap.

Scrise pe plic :

„Adresantului matroz de marină
Șarikov.
La Baku, flotila Caspică.“

După o asemenea ispravă, dormi dus o noapte întreagă iar a doua zi dimineață se duse la poștă, ca să predea scrisoarea

- Pune-o la cutie , spuse funcționarul. Ai doar o scrisoare simplă !
- Din cutii nu se scot scrisorile, n-am văzut niciodată ! Ia-o din mina mea ! se rugă Foma Egorîci.
- Ce vorbă-i asta „nu se scot ?“ răspunse jignit funcționarul. Umbli pe străzi la ore nepotrivite, de-aia nu vezi cum se scot !

Puhov își strecură atunci scrisoarea prin deschizătura cutiei poștale și examină dispozitivul :

- Lua-i-ar naiba , uite că nu le scot , jur împrejur e

ruginită !

Cu toate că semnase hîrtia primită de la celula de partid, nu se ducea la învățămîntul politic.

- De ce nu frecventezi cursurile, tovarășe ? Vrei să-ți trimitem invitații speciale ? îl întrebă într-o zi, cu severitate, Mokrov, noul secretar al celulei (Zvorîcinîi fusese înlocuit din cauză că-i dăduse ajutor lui Puhov, cînd cu platformele cu nisip).

- Și de ce le-aș frecventa, doar pot afla orice și din cărți ! îl lămuri Puhov cu gîndul la îndepărtatul Baku.

Peste o lună, primi răspuns de la Șarikov.

„Vino mai repede, îi scria acesta. La exploatările petrolifere e treabă cîtă vrei, însă oameni cu scaun la cap prea puțini. Secături sînt peste tot cît poftești, dar nu ne străduim destui să le adunăm unde trebuie. Îi așteaptă mereu pe englezi, ca să ne scoată cuiul din inima căruței. Lasă-i să-l scoată, că noi om merge înainte și pe roțile din față. Cît despre ordinul de deplasare, nu ți-l pot trimite, că-l întocmește secretarul și tot el are ștampila, dar eu l-am arestat. Însă tu tot să vii, că la noi găsești de mîncare."

După ce citi scrisoarea, Foma Egorîci studie cu atenție ștampilele : venise, într-adevăr, de la Baku. Și se duse să se culce, fericit de răspunsul prietenului său.

De la serviciu îi dădură lichidarea ușor și repede, cu atît mai mult cu cît el era pentru muncitori un om cam neliniștit. Nu chiar un dușman, dar un fel de vînt care

batea pe alături, pe lînga pînzele revoluției.

IX

Nu oricine izbutește să ajungă cu bine pînă la Baku. Puhov însă a ajuns : găsise întîmplător o cisternă goală, expediată de la Moscova la Baku direct și cu mare viteză.

Priveliștile din drum nu-l uimiră : în natură se petreceau an de an aceleași fenomene, iar simțămintele se toceau din cauza oboselii și a anilor, așa că nu mai percepea prea acut diversitatea. Întocmai ca un slujbaș de la poștă, nu primea de la natură scrisori directe în mînă, ci aceasta le depozita într-un sertar întunecos, sertarul inimii năpădite de uitare, pe care-l deschidea prea rar. Deși, înainte vreme, toată natura fusese pentru el ca un fel de mesaj urgent.

Dincolo de Rostov văzu zburînd rîndunele, păsărelele lui preferate încă din anii tinereții. Dar acum își zicea : „V-am mai văzut eu pe voi, afurisitelor, măcar de-aș vedea zburînd și altceva, nu numai păsări atît de cunoscute !“

În cele din urmă ajunse la destinație.

- Ai venit ? zise Șarikov, ridicîndu-și ochii de pe niște hîrtii oficiale.

- Prezent ! zise Puhov, începînd vorba direct de la problema care-l interesa.

În anul acela, exploatarea petroliferă sovietică din Baku aduna toți muncitorii vechi care se rătăciseră în bezna

locurilor lor natale și pe drumurile revoluției.

În fiecare zi soseau aici maiștri sondori, lăcari, mecanici și alți oameni, asemănători unii cu alții.

Deși flămînziseră toți multă vreme, erau viguroși și proaspeți, de parcă fuseseră hrăniți cu cine știe ce mîncări sățioase.

Șarikov lucra acum în probleme legate de petrol, în calitate de comisar însărcinat cu recrutarea forțelor de muncă. Le recruta în mod rațional și cu încredere în oameni. Se pomenea, de pildă, la administrație cu cîte un bărbat în puterea vîrstei, un muncitor de rînd, care-i spunea :

- Am muncit zece ani la Surahanî, la lăcărit, vreau să mă-ntorc din nou la munca mea !

- Dar în timpul revoluţiei unde-ai fost ? îl descosea Șarikov.

- Ce vorbă-i asta ? Aici nu aveam ce face !

- Dar unde ți-ai făcut fălcile astea ? Ăi fi trăit ca dezertor, pitit în vreo peșteră, hrănit de nevastă cu brînză de vaci ?

- Nici pe departe, tovarășe ! Sînt partizan roșu și sînt așa zdravăn c-am stat mult la aer !

Șarikov se uita atent la el. Omul din fața lui se simțea stînjenit.

- Fie, uite ici un talon, te duci la sonda nr. 2 și-ntrebi acolo de Podșîvalov, ăla știe tot.

Puhov ședea în cancelarie, uitîndu-se cu luare-aminte

în jur. Se mira că lumea își face atîtea griji cu petrolul ăsta, pe care nu ei îl fabrică, ci-l scot de-a gata din pămînt.

- O pompă, o lingură, și-atîta tot, îi spuse el lui Șarikov. Și tu ai născocit aici o poveste întreagă !

- Păi, se putea altfel, caraghiosule ? Schela , frate dragă, este o măsură corespunzătoare, răspunse acesta cu vorbe ce nu erau ale lui.

„Mai știi ! S-o fi lustruit și el la cursuri, își zise Puhov. Nu se călăuzește în viață după propriul lui cap : te pomenești c-o să s-apuce curînd să organizeze tot ce-i pe lumea asta. Mare nenorocire. ”

Șarikov îl numi mașinist la un motor, care pompa țițeiul din sondă într-un rezervor. Era tocmai treaba care-i plăcea mai mult : mașina se rotea zi și noapte, inteligentă, vie parcă, neobosită și credincioasă ca o inimă. În toiul muncii, Puhov ieșea uneori afară din încăpere și contempla soarele aprig de miazăzi, care fiersese cîndva țițeiul în adîncurile pămîntului.

- Să-l fierbi și de acum înainte ! zicea, cu ochii la cer, ascultînd muzica dănțuitoare a mașinii sale ce lucra încordat.

Casă nu avea, dormea în baraca mașinii pe o ladă de scule. Zgomotul motorului nu-l supăra de loc noaptea, cînd lucra mașinistul de schimb. Oricum, sufletul îi era plin de căldură, iar liniștea nu ți-o poți afla cînd stai prea

confortabil, căci gîndurile cele bune îți vin nu în mijlocul confortului, ci cînd te întîlnești și cu evenimentele și așa mai departe. Tocmai de aceea Puhov nu se îngrijea prea mult de sine.

- Sînt un om de tip simplificat, îi lămurea el pe cei ce voiau să-l însoare și să-l instaleze în căminul pentru familiști.

Erau și din aceștia : în timp ce ideologia socială nu era încă destul de dezvoltată și omul muncii se răsfăța cu cîte o fantezie.

Șarikov venea cîteodată cu mașina și se uita la sonde, cum se uitase cîndva la nave. Dacă vreun muncitor îi cerea ceva, îi dădea numaidecît.

- Tovarășe Șarikov, scrie-mi acolo ceva pînzeturi ; mi-a venit nevasta și nu mai are ce purta în sat la ea !

- Uite colea, afurisitule ! Dar dacă aflu că te ocupi cu specula, să știi că-ți fac vînt de-aici ! Proletariatul este ceva cinstit. Și scria o fițuică, străduindu-se să tragă o semnătură atît de grozavă și de înzorzonată, ca cel ce i-o citi numele să zică : „Tovarășul Șarikov este un om cu carte !“

Săptămînile treceau una după alta, mîncare li se dădea destulă, și încet-încet Puhov se întrema. Nu regreta decît un singur lucru : că mai îmbătrînise puțin, că nu mai simțea în suflet acel ceva plin de așteptare de odinioară.

De fapt, viața din jurul lor era acum bună și ușoară,

tocmai de aceea el nu o băga în scamă și nu se frămînta. Cine era Șarikov ? Un prieten. Ale cui erau petrolul din pămînt și sondele ? Ale noastre, că noi le-am făcut. Ce era natura ? Un bun al sărmanilor. Și așa mai departe. Necazurile și supărările din cauza averii și a șefilor dispăruseră.

Cînd Șarikov veni într-o zi la el, îi spuse din prima clipă lui Foma Egorîci, de parcă tot drumul nu se gîndise decît la asta :

- Puhov, nu vrei să te faci comunist ?
- Și ce-i aia comunist ?
- Mă, ticălosule, mă ! Un comunist este un om inteligent, științific, iar burghezul este un prost din punct de vedere istoric.
- Atunci nu vreau.
- Și de ce ?
- Fiindcă eu sînt prost din născare ! declară Puhov, pentru că dispunea de anumite mijloace cu care poți la nevoie să farmeci și să atragi oamenii și știa să dea oricînd un răspuns prompt.
- Mare ticălos ! zise Șarikov , rîzînd , și porni mai departe la treburile lui de șef.

Din ziua sosirii sale la Baku, Puhov începu să se simtă foarte bine. Se scula devreme, se uita la răsăritul soarelui, la sonde și asculta sirena vreunui vapor, cu gîndul într-altă parte. Uneori, își amintea de soția care-i murise cu zile, vlăguită prea de timpuriu, și se întrista o vreme, dar fără

nici un folos.

Într-o zi se înapoia la schelă, venind de la Baku. Înnoptase la Șarikov. Se întorsese un frate de-al acestuia care scăpase din prizonierat, așa că fusese rost de cinste. Noaptea abia se terminase. La un ceas atît de timpuriu, în ciuda spațiului fără de hotar, te simțeai pe lumea asta ca la tine acasă, și Puhov mergea, cuprins de un simțămînt de încîntare. De la o rafinărie îndepărtată se auzea sunetul prelung și puternic al sirenei, anunțînd sfîrșitul schimbului de noapte.

Lumea trăia o dimineață nouă, toți cunoșteau evenimentul - unii își arătau satisfacția deschis, iar alții mormăiau ceva din cauza unui vis cam tulbure.

În sufletul lui Puhov, îmbîcsit de viață, se năștea, tot mai luminoasă, o neașteptată simpatie pentru oamenii care munceau de unii singuri, luptînd cu materia din lumea întreagă. Revoluția însemna o soartă mai bună pentru oameni, ceva mai potrivit nefiind cu putință. Era în același timp și ceva greu, brutal, după care urma însă o ușurare, ca după o naștere.

Pentru a doua oară în viața sa, el văzu din nou, după anii tinereții, întreaga splendoare a vieții și frenezia naturii îndrăznețe, grandioase, atît în liniște cît și în acțiune.

Umbla cu plăcere, simțind, ca pe timpuri, că între trupul lui și toate celelalte există o înrudire. Încetul cu încetul, începea să priceapă tocmai ceea ce era mai important și mai tulburător. Se opri în loc, coborîndu-și privirile, și

simțământul, încolțit întîmplător în sufletul lui, îl încercă din nou. Natura frenetică își continua existența în oameni și în îndrăzneala revoluției. Tocmai aici se ascundeau îndoielile lui.

Înstrăinarea din suflet îl părăsi acolo unde se oprise și avu deodată revelația căldurii locurilor băștinașe, de parcă s-ar fi întors, copil, la măicuța sa, plecînd de la o nevastă de care nu avea nevoie. Porni mai departe, pe drumul său, spre schelă, înfrîngînd ușor rezistența trupului său fericit, golit parcă de conținutul lui.

Nu știa nici el dacă se destramă sau se naște.

Lumina și căldura dimineții se intensificau deasupra lumii, transformîndu-se treptat în puteri ale omului.

În baraca lor se întîlni cu mașinistul care-și aștepta schimbul. Moțăia ușor, pierzîndu-se pe cîte o clipă în desișurile somnului, ca să se întoarcă mereu îndărăt.

Puhov trase cu nesaț în piept mirosul de motorină al motorului. ca pe o mireasma, simțindu-și viața pîna în străfunduri, pînă în pulsarea ei cea mai intimă.

- Frumoasă dimineață ! îi spuse el mașinistului.

Acesta se întinse, ieși afară și constată nepăsător :

- Curat revoluționară !

1928

POVESTIRI

LAMPA LUI ILICI

I

Mă cheamă Dermenko[1] .Numele meu de familie se datorește samavolniciei boierești. Se spune că pe vremuri, demult, niște strămoși de-ai mei lihniți de foame ar fi mîncat bucatele stricate rămase de la masa boierilor, și de atunci li s-a zis așa.

Satul nostru, Rogacevka, se află la vreo 60 de verste de oraș ; se-ntinde cam în piez, pe malurile Tamlîkului, ce se varsă într-alt rîu, Usman.

După legendă, numele rîului, Tamlîk sau Timurlîk, care înseamnă pe limba tătărească „feciorul cel mic al lui Timur", de la acesta s-ar trage. Iar acel Timur, după cum se știe din istorie, a fost o căpetenie a tătarilor, care a cutreierat odinioară călare locurile de pe aici, hrănindu-și caii cu iarba dulce a stepei. Usman înseamnă pe limba tătărească „frumoasă" și se povestește că Timur s-a îndrăgostit de o fată frumoasă din stepă, de felul ei grecoaică, și-a avut cu ea un fiu, anume Timurlîk, apoi a pornit să lupte împotriva semințiilor din Balcani. Dar grecoaica s-a uscat pe picioare de dorul lui și a pierit

[1] *Derma* — balegă, murdărie, porcărie, scîrnă (rusă),

dimpreună cu pruncul. Timur, întorcîndu-se de la război, s-a întristat într-atît de moartea alor săi, că le-a poruncit ostașilor lui, precum și prinșilor, să care pămînt cu căușul palmelor și să înalțe doi gorgani, să le fie de amintire, el însuși aducînd pămîntul cu paloșul.

Aceste două movile sumbre - una mai mare, și alta mai mică - dăinuie la noi pînă astăzi. Dorul inimii lui Timur s-a ogoit de mult, dar gorganele tot mai stau acolo și nici vîntul, nici apele nu le-au măturat de pe fața lumii.

Ca să vezi ce-nseamnă o inimă de om !

Cînd mă uit la acele movile, mă apucă tristețea, dar mă simt și îndemnat să fiu cu tragere de inimă în tot ce fac.

*

* *

Rogacevka noastră se află tocmai pe locul acesta vestit și nu e un sat prea bogat.

De la moșierul Sneghirev ne rămăsese o livadă de vreo 15 deseatine - o grădină bună cu pomi încă tineri. Cînd a trecut în folosința obștii, am văzut că se duce de rîpă : nici tu săpat, nici tu dat cu var, nici tu îngrijire cumsecade. Copiii din sat rupeau poamele de verzi, făcînd și copacii praf, după care se văitau de burtă.

Pe timp de iarnă, îi mai jupuiau de coajă și iepurii, așa că într-un an-doi livada urma să se usuce, pierzîndu-se toate minunile rodniciei sale.

Atunci am stat așa și-am tot gîndit pentru toți ceilalți, și iată că mi s-a luminat deodată mintea ;

„Ar fi bine să facem un artel de nădejde şi înţelept, mi-am zis eu, ca să luăm de la obște grădina în arendă” Şi de oameni potriviți pentru el nu duc lipsă, îi știu de pe acum.“

Mă mai purtam eu cu un vis : să ridicăm la noi, în Rogacevka, o mică centrală electrică, iar pe lîngă ea să ne-ngrijim de-o moară, de-o mașină pentru decorticat mei și de un selector de boabe. Le-ar fi de mare folos țăranilor. Aveam șapte mori de vînt, dar toate ale chiaburilor ; și ne luau uium cîte patru funturi de pud, lucrînd numai pe vînt ; iar cum vara vînt nu prea e, crăpi de foame cu bucatele-n bătătură. Și-apoi, curentul electric ar aduce-n sat și ceva distracții demne de luare-aminte.

Pe cînd eram în Armata Roșie, urmasem niște cursuri de electrotehnică a curenților tari, iar fratele meu înclina și el către asemenea treburi și era om priceput pe cît îl ajuta capul. Înainte de-a intra în armată, lucrasem timp de cinci ani ca linior la centrala electrică din oraș ; de acolo mi se și trage interesul pe care-l am pentru orice mecanism și tainele tehnicii, și tot de pe atunci a început a mi se urî la țară, găsind că sărăcia satului n-are nici un rost.

Am alcătuit, așadar, un artel, m-am dus la adunare și le-am spus țăranilor așa :

- De pe urma livezii boierești n-avem nici un cîștig, tovarăși cetățeni, doar copiii dacă se mai aleg cu cîte-o șapcă plină cu verzituri. Livada asta, după cum știți, se

prăpădește. Dați-ne-o mai bine nouă în folosință. Vreme de cinci ani n-o să vă plătim, ce-i drept, nimic pentru ea, în schimb, o să facem din grădină o livadă-model și vă durăm o centrală electrică împreună cu toate liniile și racordurile pentru o sută de curți, mai departe rămînînd să vă măriți singuri rețeaua (îmi şi făcusem socoteala cam ce venit o să aducă livada și cît o să coste centrala electrică). Pe lîngă centrală, vă mai facem o moară cu pietre pentru nouă duble, o mașină de decorticat, un selector și site pentru făina fină de secară. Și toată averea asta o dăm în primire cui o hotărî obștea, cel mai bine Tovărășiei de credite, ca s-o folosească după cum se cuvine. Iar la sfîrșitul celor cinci ani, ori vă predăm și grădina în stare desăvîrșită, ori mai prelungim arenda cum ăți vrea voi faceți atunci. Așa am zis.

Pe mine mă-ndemnau la treaba asta nu numai foloasele aduse tuturor și asigurarea hranei mele de toate zilele, ci și rîvna ce-o simțeam să sprijin realitatea, și anume construcția sovietică.

S-a iscat o mare zarvă şi s-a pornit la discutarea propunerii.

- Las-o baltă, ce te pricepi tu, mă, Efimîci, ziceau ei, la treaba asta ! Luăm foc cu toții de la buleftrica ta...
- Și credite de unde-o să capeți, Frolka, și cine se pune chezaș pentru ele, că doar obștea n-o să-ți dea livada pe mînă fără parale ?
- Faci pe deșteptul, că ai strîns coraj la tîrg !

- Bă, nu vă dați la el, că Frol e acu orășean ; da, drept e, că și mai înainte era căpățînos nevoie mare...

- Vreme de-o sută de ani te-ai îndestulat cu gunoaie, și-acu vrei tain de la mere...

- Îi cunoaștem noi pe născocitorii ăștia : ba vor să spurce pămîntu cu buleftrică, ba să aducă ploaie...

- Ehei ! Parcă n-aș vrea să văd și eu una ca asta ? Da cu de-ald-ăștia nu-i nici o scofală. Aici, cred eu, ne-ar fi de trebuință un străin...

Atunci sări președintele sovietului sătesc, un om mai vîrstnic, copt la minte :

- Gura ! Mama voastră de zăpăciți ! Și voi, fetelor, mai dați-le dracului de semințe ! Kuzma, ia să lași flecăreala și agitația... Cetățeni, de stăpînit grădina pe mai departe ca acu n-are nici un rost, că ne vine peste mînă să vedem de ea, și Frolka o să lucreze doar în văzul tuturor. La o adicătelea, îl trimitem cît ai zice pește la locul lui de muncă din gospodărie... Eu nu văd nici un rizic, iar de făgăduielile lui Frolka n-avem de ce ne supăra...

Către seară, țăranii s-au înduplecat și au lăsat livada artelului nostru, pe vreme de cinci ani. Înțelegerea s-a trecut într-un proces-verbal și a semnat tot artelul pînă la unul, cu o scriitură ca din carte, și cu ceva bibiluri. Ba unul dintre noi, anume Proșka Kuznețov, s-a priceput să-și aștearnă semnătura pe hîrtie în chip de lebădă. Președintele sovietului sătesc, care vedea,uitîndu-i-se peste masă, cum se muncește cu semnătura aceea , a

zis :

- Ia mai dă-o dracului și tu, mă Prokofi, ce tot faci pe deșteptu pe hîrtia asta oficială, că doar nu ne jucăm, și așteaptă adunarea...

II

Asta s-a petrecut în toamnă. Iarna, am dus-o cam greu : mîncare - puțină, membrii artelului - săraci, haine - te miri ce. Proșka măcar umbla, iarna-vara, cu niște galoși de tablă făcuți de el ; se zicea că pe ger îi îngheață nădușeala pe picioare. Dar din primăvară pînă-a dat rodu-n pîrgă, n-am stat o clipă locului, că o grădină cere treabă , nu glumă.

După ce-a legat rodul și-au început a răsări poamele, mi-a venit și mai greu, fiindcă tot satul năvălea la noi. Cît tărăboi și cîtă rușine am avut zi și noapte, nici că se poate spune. Și nu copiii ne dădeau cel mai mult de furcă, ci gospodarii în toată firea, care umblau mereu să fure mere.

De-l prindeam pe vreunul și-i spuneam :

- Să ne fi cerut, Foma, că-ți dădeam de la mine.
- Apăi n-am umblat după furat, răspundea el. Am intrat așa aci, să-mi fac rost de-o bîtă. N-am nevoie de grădina ta, chiar dacă te-ai făcut tu stăpîn pe ea ! Las-că te-alungăm noi curînd, curînd de-aici. Obștea zice c-o să fie recoltă bună, și Frolka trebuie dat afară din averea noastră !

Într-o zi l-am prins chiar pe milițianul satului și pe secretarul sovietului cu doi saci doldora. Ce era de făcut ? Am dat să-i mustru olecuță, ca să le fie rușine. Da ți-ai găsit !

- N-am luat pentru noi, zic ei, ci pentru Casa copilului.
- Dacă-i așa, de ce n-ați venit întîi la noi cu o cerere ? Doar sîntem o organizație.
- Să taci, m-au repezit dînșii, știm și singuri ce-avem de făcut, și tu să nu te bagi în treburile administrative !

Văzînd asta, Proșka (ăl de-i prinsese) i-a tras milițianului o scatoalcă fără multă vorbă, iar secretarului i-a dat un picior în spate cu galoșul său de fier. Și-așa mai departe. Dar tărășenia asta s-a cocoloșit, și de atunci n-am mai avut de la reprezentanții ăștia ai autorităților nici un neajuns.

Ne înțelesesem cu un armean de la oraș să-i vindem poamele și așa am început a strînge ceva bani.

La sfîrșitul toamnei, am făcut socoteala, am încheiat bilanțul și s-a dovedit că ne alesesem cu mai mult de trei mii de ruble beneficiu curat.

Ne aprovizionasem cu bucate pe-un an, mai cumpărasem cîte ceva pentru noi și pentru grădină și tot ne-au mai rămas trei mii.

A fost o recoltă bună, cu toate ca o mai stricaseră și viermii.

*

* *

Și-acu, iaca, vine vremea să-nfăptuim ce făgăduisem.

Am plecat deci cu fratele meu și cu Proșka la oraș să cumpărăm un motor. Am umblat și-am întrebat pe unde nu te gîndești, dar dădeam numai de lucru cam scump.

- Scump, scump, ziceau vînzătorii, dar ce mașini, casație, grozave sînt, ale mai acătării.
- Nu, ziceam noi, că ne cată prea hain în pungă.

Pînă la urmă, ne-a sărit în ajutor un cetățean de la Casa Țăranilor. Ne-a dus la un particular, și-n curtea ăstuia am dat de-o moară lucrînd. Am intrat. Treaba o făcea o mașină suedeză. O admisie regulată, lină, scotea gaze fără fum, antrena domol, fără zgomot, de parcă se juca, și totul strălucea și trăgea ca un cal de rasă. Era curată joacă, nu muncă, pe cinstea mea ! Și mă pricep, că doar sînt și eu electromecanic.

Am dat îndelung tîrcoale motorului.

- Cît costă mașina asta cu garnitură cu tot ? am întrebat eu. Avea și pietre de moară, selector și site, o mașină de decorticat, butoaie pentru păcură și toate sculele de trebuință.
- Cinci mii, a zis proprietarul.

Ne-am ținut de el vreo cinci zile, tot încercînd pietrele, demontînd mașina și tocmindu-ne.

În sfîrșit, ne-am învoit cu trei mii cinci sute. Că doar pe lîngă cei patruzeci de cai putere mai erau și tot felul de

unelte.

Dar noi nu aveam decît trei mii două sute de ruble. Am vorbit deci cu proprietarul, și pînă la urmă l-am înduplecat să ne mai îngăduie cu cele trei sute de ruble care ne lipseau.

De cum ne-am văzut stăpîni pe mașină și pe moară, ne-am dus la Banca agricolă și am amanetat pentru două mii cinci sute de ruble tot ce cumpărasem. Cu banii ăștia ne-am plătit datoria și cu ce ne-a mai rămas am mai făcut rost de la trust de un dinam, de două motoare electrice mai mici pentru treierat, de alte felurite aparate, sîrmă, becuri, tablouri de comandă și ce ne mai trebuia.

Apoi am început a căra tot în Rogacevka noastră. Cumpărătura era însoțită de Pioșka. Acesta, cocoțat în căruță, băga spaima în țăranii care-i ieșeau în drum.

- Prokop Palici, oare să fie adevărat că dă lumină, și pe deasupra mai și treieră ? Eu unul zic că n-o să se miște neam. Oricum, e fier fără viață...

- Ia vino-ncoa și pune mîna pe el, îi răspundea Proșka, arătîndu-i cite un izolator din căruță. Hai, Matvei, atinge-l cu deștiul ! Să nu te temi, că n-o să-ți facă decît plăcere...

- Ba să te ia dracu ! Te pomenești că mă mai lasă și schilod...

- Ei, vezi ? Și mai zici că-i fier fără viață ; asta-i energetică, materie cu dichis...

Tovărășia pe credite ne-a dat o magazie, unde am

depozitat toate materialele. Iar eu cu fratele meu și cu Proșka ne-am pus pe treabă. Am adus ceva ciment și am început a dura temeliile pentru motor și dinam.

Dimineața mîncam în grădină lapte cu mere coapte, și pînă seara nu plecam de pe șantierul centralei electrice. Cei ce se înghesuiau în magazie ne cam țineau din lucru ; ne dădeau pe-ntrecute povețe și-ndrumări, și cîteodată ne și ajutau.

O dată, la o ședință a Tovărășiei de credite în legătură cu impozitele, după ce s-a isprăvit cu toate punctele de pe ordinea de zi, am ieșit în față și-am zis :

- Apăi aflați, cetățeni, că nu este ușor ca doar trei oameni să dureze o centrală electrică - porunca lui Ilici și baza socialismului. Trebuie să ne ajutați și voi. Ia să aduceți de la Ocolul silvic niște stîlpi, să-i cojiți și să-i înfigeți în pămînt de-a lungul uliței potrivit cu îndrumarea noastră. Și mai socot că n-ar trebui să tragem fără plată firul de lumină electrică decît în casele celor ce n-au cai și nici altă avere, după cum se găsesc ei trecuți în lista Comitetului de ajutor reciproc, iar ceilalți să plătească fiecare cîte zece ruble de gospodărie.

- Drept e, Frol Efimîci, să ajutăm și noi ! Se vede doar cît te frămînți și cum, de atîta osîrdie, ți-a năpîrlit și barba !

De-atunci, treaba s-a făcut mai cu spor : frate-meu cu mine făceam instalația, și țăranii, îndrumați de Proșka, plantau stîlpii pe marginea drumului, trăgeau firele și făceau racordurile la case după o listă anume întocmită,

pe cei mai bogați ocolindu-i : „Dacă vreți lumină și cai putere, plătiți zece ruble".

Cocoțat pe cîte-un stîlp, Proșka poruncea :

- Kuzka, nu vezi cum șade stîlpul tău ? Fă-l să stea drept, că doar nu-i o joardă.
- Egorka , arde-i o magistrală pe dezbrăcatelea : scoate pîslarii, că te-ncingi la picioare.
- Petruha, dă fuga și-adu bucatele de-acasă. Zi că te-a trimis Proșka.
- Măi drăcie , cîrpacilor , da cum credeți voi că se-ntinde o sîrmă, să se vadă așa ca niște hățuri de cai ? Cum să treacă tensiunea prin ea ? Că de-ndată ce pornește vîntul, dă jos firele. Trage vîrtos, bă mucosule, cît te ține pipota, lucrează tehnic !

Seara țăranii stăteau primprejur, uitîndu-se la noi.

- Tare sprinten mai e și Proșka ăsta, ziceau unii, foc de iute ! Ian te uită c-au și pus firele pe-o verstă ! Și nu se supără, orice-ai spune ! De rîde el, se tăvălesc toți de rîs...

Cînd îi amorțeau mîinile și picioarele, Proșka se dădea jos de pe stîlp și pornea o bătută, parcă voind să-și scuture osteneala din oase. De-ndată ce-l vedeau, lăsau toți lucrul și dădeau fuga să se zgîiască. Proșka dănțuia ce dănțuia, zbiera ce zbiera și-amuțea deodată, pironindu-și ochii spălăciți pe cei din jur :

- Ia treceți la locurile voastre, electromecanici ! Ce, n-ați mai văzut inginer pîn-acuși ?

Și electricienii se apucau iar, mulțumiți, de lucru.

Seara ne odihneam, tăcuți și îngînduraţi. Mașinile erau montate și străluceau de curățenie, un vînt umed de toamnă rătăcea prin satul cu acoperișurile lui de paie, și Prokofi încălzea mîncarea.

*

* *

În sfîrșit, iată și ziua de 5 noiembrie. Meșterisem o stea de lemn cu niște becuri, trăsesem de-a curmezișul străzii o ghirlandă de 30 de becuri, iar ulița era și ea luminată de zece felinare pe-o distanță de o verstă.

Pe deasupra, mai instalasem în piața din fața centralei și două batoze cu motoare electrice și adusesem grîne la treierat.

Noaptea, fără a da de veste, am pornit centrala, să vedem cum merge ; am conectat la motor dinamul, pietrele de moară, selectorul și mașina de decorticat. Motorul a început a lucra ritmic și fără opintiri. Ulița s-a luminat toată, steaua cu becuri multicolore strălucea pe acoperișul casei în care se afia sediul Tovărășiei de credite, pe-o distanță de zece verste ; peste sat și pînă-n stepă, într-o sută de gospodării s-au aprins becurile, și gospodarii s-au trezit speriați din somn, copiii s-au pus pe plîns, muierile i-au înfofolit și-au ieșit cu ei în uliță, însă în noaptea aceea de toamnă lumina electrică ardea și-afară.

S-a stîrnit o fierbere grozavă. Oamenii alergau către

centrală, bucurîndu-se, dar și neliniștiți, amenințînd și minunîndu-se. Îi prinsese curiozitatea și-un simțămînt nelămurit, și le pierise la toți somnul.

Instalația noastră lucra din plin, vuind amarnic cu puterea ei tainică.

Proșka stătea dinaintea tabloului de distribuție, urmărind aparatele din ochi, fratele meu și cu mine alergam de la motor la moară, și de la moară la batoze, înlăturînd neregulile și ascultînd mersul și răsuflarea mecanismelor.

Pe deasupra satului se vedea o lumină mare, iar dincolo de hotarele lui hurducăiau tare niște căruțe, în fugă peste pămîntul înghețat și bolovănos.

Trecuse ceasul două după miezul nopții.

Și i-am dat o gură omului de lîngă tablou :

- Prokofi, taie păcura, conectează reostatul, deconectează satul, Tovărășia de credite și ulița !

Și Proșka a răspuns :

- Am înțeles, tovarășe mecanic, deconectez curentul !

Lumina s-a stins pretutindeni, și oamenii au orbit deodată în bezna nopții, care năvălise iar peste ei.

Îmbrăcați pe jumătate, încremeniseră-n picioare amețiți cu totul, buimăciți și speriați.

- Prokofi, mută cureaua de transmisie pe șaiba de mers în gol, pornește motorul, apoi oprește păcura, deschide toate robinetele și spală mașina cu aer, ca să se curețe !

- Am înțeles, a răspuns Proșka. Fusese pesemne marinar, că prea avea mișcări îndemînatice și sigure. Mașina a pornit în ritm vioi, apoi a fluierat ascuțit pe mai multe glasuri prin toate orificiile deschise.
- Prokofi, oprește instalația, am terminat.
- Am înțeles, am oprit mecanismele, încetăm lucrul !

În jur se lăsase o liniște sărbătorească, iar noi ne-am dus în livada noastră să ne odihnim.

Dar de tulburați ce eram, n-am putut dormi și-am stat așa vorbind de mecanică, pînă-n zori.

III

Și-a venit ziua inaugurării centralei electrice. Sarcina organizării acestei solemnități o luaseră asupra lor bolșevicii din celula de partid a satului. De altfel, inaugurarea s-a petrecut în chiar ziua aniversării Marii Revoluții din Octombrie.

Noi nu aveam cine știe ce sarcini : ne-am verificat doar încă o dată mașinile.

Celula de partid s-a apucat de lucru cu toată tragerea de inimă, trimițînd prin satele vecine, precum și la cei în drept de la oraș, invitații pline de însuflețire.

Era senin și se adunase lume multă, ca pe vremuri, cînd se făceau procesiuni cu sfintele moaște. Se aflau de față oficialitățile, precum și o mulțime de țărani.

Ședința sărbătorească urma să se țină în sala

Tovărășiei de credite. Proșka pusese acolo cinci becuri a cîte șase sute de wați, ca să le ia ochii, și alta nu.

Se înserase. Noi trei stăteam la centrala noastră, gata de acțiune, încălzind motorul cu o lampă cu benzină. Și uite că s-apropie de mine președintele Comitetului executiv județean, tovarășul Kirsanov.

- Poftim în sală, Frol Efimîci, zice el.
- Viu îndată, zic eu, mai am o țîr' de treabă. Prokofi, Semion (ăsta era frate-meu), zic, vedeți că dacă s-o întîmpla ceva, și ne facem de rușine, vă pocnesc cu barosul ăsta-n cap ! Înțelesu-m-ați ? Mă-ntorc degrabă. Dați drumul]a motor, conectați numai Tovărășia, că eu am tras heblul. Și vedeți ce sarcină arată ampermetrul, nu vă mai luați ochii de la el ! Apoi conectați totul și dați-i drumul din plin la toată instalația. Tu, Semion, urmărește cum merg batozele, moara și toate celelalte ; să pui acolo oameni de nădejde.

Apoi m-am dus în sala Tovărășiei. Aici era o atmosferă de sărbătoare, liniște și-atîta lume, do ședea ca boabele de secară într-un sac. La o masă îmbrăcată în roșu se aflau personalitățile oficiale și doi dintre țăranii noștri, iar lîngă ei, orchestra.

Am străbătut intervalul dintre scaune și m-am dus drept la prezidiu - președintele Comitetului executiv județean îmi făcea de-acolo semne cu mîna. M-am așezat. Cuvîntarea de deschidere a solemnității a ținut-o el. Deocamdată, pe masă era aprinsă numai o lampă cu gaz, ca să arătăm și

mai grăitor deosebirea dintre una și alta.

Președintele a vorbit foarte frumos.

- Îndată, a zis el, o să s-aprindă lampa lui Ilici și va lumina de-acum înainte acest sat sovietic în vecii vecilor, în amintirea neștearsă a marelui nostru conducător. Motorul, a urmat dînsul, alcătuiește legătura dintre oraș și sat ; cu cît e mai mult metal la țară cu atît mai înaintat e și socialismul. În sfîrșit, s-a întors el spre mine, arătîndu-mă cu degetul, constructorul electrificării, Frol Efimîci, reprezintă și el o legătură : s-a născut țăran, *a* muncit la oraș, iar de-acolo v-a adus în sat libertatea și știința cea nouă... Declar inaugurată Centrala electrică din satul Rogacevka, purtînd numele lui Ilici !

M-am repezit într-un suflet la întrerupător și am dat drumul la curent. Lumina s-a revărsat peste sala întunecoasă ca un puhoi : Proșka pusese la treaba asta trei mii de wați. Toți au închis ochii, aplecîndu-se, de parcă se revărsa peste ei un șuvoi de apă fiartă.

Orchestra a intonat *Internaționala,* cei de față s-au sculat în picioare, și fiecare a-nceput a striga ce-l tăia capul.

M-am apropiat de fereastră.

Steaua cu cinci colțuri, felinarele de pe uliță, panglica de-a curmezișul drumului, casele, toate erau scăldate-n lumină.

Lumea a năvălit afară, să vadă ce mai era de văzut.

Apoi au mai rostit cuvîntări președintele sovietului

sătesc, secretarul Comitetului județean de partid, și la urmă a ieșit în față președintele Tovărășiei noastre de credite.

- Tovarăși, a zis el. Ce-am descoperit noi aici ? Am descoperit lampa lui Ilici, adică a iubitului tovarăș Lenin. După cum știu toți cei de față, el ne-a învățat că de la o lampă cu gaz se iscă focuri mari, că ea umple casa de duhoare, strică creierul și vatămă sănătatea, iar noi avem nevoie de cultură fizică... Ce vedem noi aici ? Vedem lampa lui Ilici, da pe iubitul nostru Ilici nu-l vedem printre noi, nu, nu-l vedem pe marele înțelept care a condus la unire veșnică cele două apogee ale revoluției, pe muncitor și pe țăran... Iar eu zic : moarte imperialismului și intervenționiștilor ! Moarte cîinilor ce-ar cuteza să atace mărețele noastre granițe... Ia să-l văd aici, în sala asta, pe Șamberlin, ori pe vreun Loi-Jorgi, ca să afle și ei ce-nseamnă porunca lui Ilici. S-ar pune pe bocit cînd ar vedea cît sînt ei, veneticii, de necioplți... Și mai zic : aduceți-vă mereu aminte de porunca nemuritorului Lenin, purtați în veci în inima voastră adînc întristată amintirea acestui om înțelept...

Ajuns aici, președintele Tovărășiei de credite a început a lăcrăma, s-a așezat la locul lui și a scos punga de tutun.

A mai vorbit după aceea, spre uimirea tuturor, un țăran de-al nostru, Feodor Fadeev.

- Cetățeni, a zis el, în Sfînta Scriptură stă scris : „La-nceput era cuvîntul". Dar cine a auzit acel cuvînt, ori și

mai de mirare, cine l-a rostit ? Cetățeni, eu zic că la-nceput a fost lumina, căci bucăți de pămînt pustiu, frecîndu-se între ele, scoteau flăcări... Cetățeni, mai adineauri am auzit vorbele pline de căldură ale conducătorilor noștri și se dovedește cu adevărat că electricitatea înseamnă curățenie și o faptă bună...

După ce a mai vorbit așa vreme de-un ceas, pînă la urmă, a cam încurcat-o, s-a așezat jos și toată seara nu și-a mai putut veni în fire după o asemenea cuvîntare.

Cît despre mine, ce mai rămăsese din noapte am petrecut-o la centrală. Afară, oamenii se încăierau care să treiere bucatele mai întîi, minunîndu-se de puterea mare a mașinii ășteia mici, de electromotorul nostru.

Strălucirea de jos s-a oglindit toată noaptea în norii care treceau pe deasupra satului, iar valea întunecată a Tamlîkului a fost luminată pentru prima oară noaptea, de la facerea lumii.

IV

Și-a trecut un an plin de adîncă mulțumire. Acum centrala lucra nu numai pentru o sută, ci pentru trei sute de gospodării. Moara nu mai prididea cu măcinatul, iar cooperativa, proprietară a întregii întreprinderi, scotea cîștiguri frumoase. Morile de vînt își trăiseră traiul, pentru că toți măcinau la moara electrică : aici se lua uium mai puțin, moara era scutită de impozite și lucra fără oprire, iar

administratorul cooperativei era un om cumsecade, cu care țăranii se învățaseră repede.

Președintele Tovărășiei de credite îmi spusese de cîteva ori că se cam teme ca stăpinii morilor de vînt să nu dea cumva foc centralei electrice, dar eu nu credeam c-or să cuteze.

La sovietul sătesc se socotise că în afară de foloasele trase de pe urma luminatului, a treieratului, a decorticatului și a măcinatului, țăranii economisiseră intr-un an șase mii de puduri de grîne, pe care, de n-ar fi fost moara noastră, le-ar fi dat ca uium morarilor chiaburi. Pe deasupra, banii scoși pe morărit n-au mai intrat în punga chiaburilor, ci în casa cooperativei, fiind și ăsta un ciștig.

La sediul Tovărășiei de credite pare-se ca veniseră intr-adevăr doi săteni și spuseseră că un morar, proprietar al celei mai mari dintre morile de vînt, zisese la beție că o să dea foc mașinilor noastre în august, înainte de a se porni la treieratul recoltei celei noi. Eu i-am sfătuit pe cei de la Tovărășie să asigure, să înzestreze întreprinderea cu niște stingătoare de incendiu și să tocmească un paznic de noapte, iar pe chiabur să-l denunțe autorităților, iar dac-au făcut treaba asta nu știu.

Atîta știu că o dată, pe cînd dormeam (era in august şi. avînd destulă treabă în grădina noastră, eram tare obosit după ziua de muncă), a venit Proșka să mă scoale :

- Săi, Efimîci, că la Bogaieska arde casa în flăcări ca o lumînare ; o fi centrala, că o casă nu se mistuie așa,

asta i foc de gaz...

De la noi pînă-n sat era cale de-o verstă Cînd am ajuns în fugă acolo, din clădire nu mai rămăsese nimic, toate mașinile erau cuprinse de flăcări, și p este motor curgeau topite în șiroaie verzui piesele de alamă.

Astăzi, Rogacevka are lumină electrică, ulițele sînt străjuite de felinare, iar murdăriile de muște acoperă becurile de prin gospodării într-atît, că le-ntunecă lumina.

Proșka umblă cu tractorul, iar pe mine mă bate gîndul să plec iar la oraș și să mă angajez la vreo centrală electrică de-acolo ca linior.

Fratele meu s-a așezat pentru totdeauna la țară și crește găini de rasă Plymouth Rock.

Dar un electromecanic din născare ce nevoie mai are el de găini ?

1927

FRO

Plecase la drum lung pentru multă vreme, aproape fără speranță de întoarcere. Locomotiva rapidului se îndepărta de gară în cînt de rămas bun, aruncîndu-și chemarea în întinderea nemărginită a văzduhului ; cei care-i petrecuseră pe călători părăseau peronul, întorcîndu-se la viața lor sedentară. Un hamal cu o cîrpă de spălat pusă pe o coadă de mătură porni să curețe peronul, așa cum ai spăla puntea unei corăbii eșuate pe un banc.

- Loc, loc, tovarășă ! zise el, cu ochii spre o pereche de picioare plinuțe și singuratice.

Femeia se dădu îndărăt, la perete, lîngă cutia poștală, și-și pironi privirea pe orarul de ridicare a corespondenței. Scrisorile se ridicau des, așa că puteai să scrii în fiecare zi. Atinse cu degetul metalul cutiei : era trainică ; sufletul închis într-o epistolă nu se afla în primejdie să se mai piardă, o dată ajuns aici.

În spatele gării se întindea noul oraș feroviar : pe zidurile albe ale caselor alunecau umbrele fremătătoare ale frunzișului copacilor, soarele amurgului de vară se așternuse, clar și plin de tristețe, peste natură și locuințe, cernîndu-se parcă printr-un gol străveziu, lipsit de aer respirabil.

În pragul nopții ce se lăsa peste lume, totul era atît de

limpede conturat, atît de orbitor, dar în același timp și fantomatic, încît lumea părea că nu există.

Tînăra femeie se opri, uimită de lumina aceasta stranie din jurul ei ; in cei douăzeci de ani ai vieții sale nu-și mai amintea să fi văzut un spațiu atît de deșert, de strălucitor și de tăcut. Văzduhul cristalin din jur și nădejdea că iubitul ei se va întoarce îi toropeau inima. Chipul i se oglindea în geamul coaforului : avea o figură destul de comună, păr umflat, coafat în cute (cum se purta cîndva în secolul al XIX-lea), ochi cenușii, adînci, cu o privire plină de o duioșie nefirească parcă, silită. Pe cel plecat îl iubea din obișnuință, dorindu-se iubită de el mereu, într-atît încît în trupul ei, în sufletul ei banal, plictisit, să încolțească și să crească o a doua viață care să-i fie dragă. Ea știa însă că nu era în stare să iubească așa cum ar fi vrut, cu patimă și credință ; cîteodată obosea și o podidea plînsul, mîhnită că inima ei obosește.

Locuia într-un apartament nou, de trei camere. Într-una stătea tatăl său, văduv, mecanic de locomotivă, în celelalte două se instalase ea cu soțul ei, care acum plecase în Orientul îndepărtat, ca să pună la punct și să dea în exploatare niște aparate electrice misterioase. Acesta se străduise din totdeauna să descopere tainele mașinilor, nădăjduind să transforme lumea cu ajutorul mecanismelor, pentru binele și fericirea omenirii sau pentru altceva de care ea nu-și dădea bine seama.

Bătrînul ei tată călătorea acum rar. Ca mecanic de

rezervă, înlocuia pe cei ce se îmbolnăveau, lucra la rodajul locomotivelor ieșite din reparație ori conducea garnituri de tonaj redus pe distanțe mai mici. Cu un an în urmă i se propusese să fie scos la pensie. Fiindcă nu prea știa ce înseamnă să fii pensionar, bătrînul se învoise, dar după patru zile de libertate s-a dus la semofar, s-a așezat pe o moviliță din zona de expropriere de-a lungul căii și a stat acolo pînă la miezul nopții, urmărind cu ochi plini de lacrimi locomotivele care trăgeau, greoaie, trenurile după ele. De atunci, își petrecea vremea la movila aceea în fiecare zi, ca să privească locomotivele, să-și închipuie că le împărtășește viața, și seara se întorcea acasă obosit, de parcă venea dintr-o cursă. Cum ajungea acasă, își spăla mîinile, ofta, povestea că la panta 9000 unul din vagoane pierduse sabotul de frînă, sau cine știe ce altă întîmplare, apoi îi cerea sfios fiicei sale puțină vaselină să-și ungă palma stîngă bătătorită chipurile de regulatorul pe care-l strînsese prea tare, cina, mormăia ceva și curînd adormea fericit. În dimineața următoare, mecanicul pensionar se ducea din nou la moviliță, petrecîndu-și încă o zi cu observațiile, lacrimile, închipuirile, cu izbucnirile de simpatie și frenezie ale omului singuratic, plin de entuziasm. Dacă i se părea că la locomotiva ce trecea pe dinaintea lui ceva nu prea era în ordine, ori mecanicul nu o conducea tocmai cum trebuie, îl mustra în gura mare de la postul său de observație, îndrumîndu-l : „Ai pus prea multă apă ! Deschide robinetul, secătură ! Purjează-l !“,

„Fă economie de nisip, o să te-mpotmolești la urcuș, ce-l risipești în prostie ?“, „Strînge flanșele, nu irosi aburul : unde crezi că te afli, pe-o locomotivă ori într-o baie de aburi ?“ Cînd garnitura era formată neregulamentar, iar platformele goale și deci ușoare se aflau în cap și la mijlocul trenului, în primejdie de a fi strivite la o frînare bruscă, fostul mecanic de locomotivă îl amenința cu pumnul, de pe movila lui, pe frînarul din coada trenului. De trecea însă chiar locomotiva sa, condusă de ajutorul său de pe vremuri, Veniamin, bătrînul descoperea totdeauna cîte o neregulă vădită în întreținerea mașinii - ceea *ce* nu se întîmpla cînd era el în slujbă - și-l sfătuia pe mecanic să-l pedepsească pe neglijentul său ajutor : „Veniamincik, măi Veniamincik, trage-i una peste bot !“ striga el din singurătatea movilei sale.

Pe timp noros, lua umbrela cu dînsul, iar masa de prînz i-o aducea la moviliță singura sa fată, cuprinsă de mila lui cînd îl vedea întorcîndu-se acasă în amurg, slab, flămînd și furios din pricina dorului său nepotolit de muncă. Dar într-o zi, cu puțin înainte de începerea povestirii noastre, pe cînd bătrînul mecanic zbiera și înjura, ca de obicei, pe movila lui, s-a apropiat de el organizatorul de partid de la depoul lor, tovarășul Piskunov, l-a luat de mînă și l-a dus la depou. Funcționarul de acolo l-a trecut iar pe lista mecanicilor. Și el s-a urcat în cabina unei locomotive cu focul stins, s-a așezat lîngă cazan și a ațipit, vlăguit de alita fericire, cu

brațul întins pe cazanul locomotivei, ca și cum îmbrățișa pîntecul întregii omeniri muncitoare, din care făcea din nou parte.

- Frosia, i-a spus el fiicei sale, cînd aceasta s-a întors de la gară, unde-l petrecuse la drum lung pe bărbatul ei, scoate ceva din cuptor și dă-mi să mănînc, poate că m-or chema la noapte să mă trimită în cursă.

Aștepta mereu să i se ceară să plece-n cursă, dar asta se întîmpla rar, o dată la trei-patru zile, cînd aveau de expediat vreo garnitură de navetă, de mic tonaj, ori pentru alte treburi nu prea grele. Cu toate acestea, bătrînul se temea să nu iasă cumva la lucru nemîncat, nepregătit, mahmur și se îngrijea necontenit de sănătatea lui, de buna sa dispoziție și de digestie, socotindu-se singur un element de toată nădejdea în serviciul căilor ferate.

- Cetățene mecanic ! spunea uneori bătrînul, răspicat și cu demnitate, vorbind cu sine însuși, apoi, lăsînd să se aștearnă în locul răspunsului o tăcere plină de semnificație, părea că ascultă niște ovații îndepărtate.

Frosia scoase din cuptor o oală și-i dădu să mănînce. Soarele după-amiezii, care scălda toată locuința în lumină, ajungea și la ea, îi încălzea inima, și îi mîna sîngele în circulație neîntreruptă prin vine, făcînd-o să simtă că trăiește. Se retrase în odaia sa. Pe masa de acolo avea o fotografie a soțului de pe vremea cînd era copil. Mai tîrziu nu se mai fotografiase niciodată, fiindcă pe el nu-l interesa propria-i persoană și nu punea nici un preț pe chipul lui.

Pe fotografia îngălbenită, stătea în picioare un băiețandru desculț, cu un cap mare de copil, îmbrăcat cu o cămășuță sărăcăcioasă și cu nădragi ieftini ; în spatele lui se ridicau niște copaci ca din basme, iar în depărtare se zăreau o fîntînă arteziană și un palat. Băiatul se uită atent înaintea sa, într-o lume încă prea puțin cunoscută, fără să ia în seamă viața cea frumoasă din spate, de pe pînza fotografului. Dar viața cea frumoasă era chiar el, băiețașul cu obrazul rotund, plin de sensibilitate și sfios, un băiețaș care ținea în mîna, în loc de jucărie, un fir de iarbă și atingea pămîntul cu picioarele lui desculțe și încrezătoare.

Se înnoptase. Văcarul satului adusese din stepă vacile care mugeau, doritoare de odihna din grajdurile stăpînilor lor ; gospodinele trebăluiau prin curţi. Încet. încet, ziua cea lungă se răcea, făcîndu-se noapte ; Frosia stătea pe întuneric, pradă simțămîntului de adînca fericire a dragostei ei și a amintirii celui plecat . Afară, în fața geamului, pornind pe drumul cel drept plin de bucurii al spațiilor cerești, creșteau niște pini ; glasurile pierdute ale unor păsărele micuțe, pe jumătate adormite, cîntau ultimele frînturi de cîntece, paznicii întunericului, greierușii, țîrîiau întretăiat și pașnic, spunînd că totul e bine, iar ei veghează și văd.

Tatăl o întrebă dacă nu se duce la club : în seara aceea se juca o piesă nouă, urmată de o bătaie cu flori și o reprezentație organizată dc responsabilii cu activitatea

cultural-artistică din rezerva conductorilor.

- Nu, nu mă duc. Mi-e dor de bărbatul meu.
- De Fedka ? Las-că vine el. Trece anul, și-l vezi iar aici... Dar dacă vrei să-i duci dorul, du-i ! Pe vremuri, nu plecam decît pe-o zi, două, și pe răposata maică-ta o și apuca urîtul fără mine. Era o mic-burgheză !
- Eu nu-s mic-burgheză, dar tot mi-e urît fără el ! zise mirată Frosia. Ori poate oi fi și eu o mic-burgheză ?!

Taică-său o liniști :

- Da de unde !... Acu nu mai sînt d-astea. Au murit toate de mult. Pînă să ajungi tu o mic-burgheză, mai ai destul de trăit și de învățat : alea erau femei de treabă...
- Tată, du-te în odaia ta. Îți dau numaidecît cina, dar acum aș vrea să rămîn singură...
- Da, e vremea cinei ! încuviință acesta. Ar putea veni careva de la depou să mă cheme ! Poate s-a îmbolnăvit vreunul ori s-a pus pe băut, sau i s-o li întîmplat cine știe ce bucluc în familie, cîte nu se-ntîinplă ! Și trebuie să mă duc îndată : mișcarea trenurilor n-o poți opri niciodată. Ehei ! Fedka al tău zboară acum cu rapidul, în drum i se aprind numai semnale verzi, i se dă cale liberă cu 40 de kilometri înainte, mecanicul taie cu privirea depărtările, electrica îi luminează mașina - totul cum se cuvine !

Bătrînul nu se mai hotăra să plece, lăsîndu-se de pe un picior pe altul. Cînd inima și mintea nu-i erau pline de locomotivă îi plăcea să stea de vorbă cu fata lui ori cu altcineva.

- Tată, du-te la masă ! îi porunci ea. Voia să asculte țîrîitul greierilor, să se uite la pinii din noapte, din fața geamului, și să se gîndească la bărbatul ei.

- Nu mai ești bună de nimic ! zise el încet, îndepărtîndu-se.

După ce-i dădu să mănînce, Frosia plecă. La club, petrecerea era în toi. Cînta muzica, apoi se auzi corul responsabililor cu activitatea culturală din rezerva conductorilor : *„Hai, brad, ce mai brad, brad în cucuruz bogat !” „Trece trenul fluierînd, și mai iute decît el, avionul zbîrmîind, pîr, pîr, se sparge gheața... Toată lumea se apleacă, apoi spatele-și îndreaptă ! Haide, ce mai tura-vura, vrem și arta și cultura, vrem producție mai mare !...“*

Oamenii se mișcau încoace și încolo, vorbind înăbușit, se străduiau să petreacă împreună cu organizatorii manifestării culturale.

Frosia merse mai departe ; acum locurile erau pustii, începeau perdelele de protecție, plantate de-a lungul liniei principale de cale ferată. De departe, dinspre răsărit, venea un accelerat ; locomotiva funcționa cu admisia în plin, mașina cucerea, în luptă, spațiul, proiectînd înainte, de pe frontonul ei, lumina unui far strălucitor. Trenul acesta se încrucișase pe undeva cu rapidul care gonea spre Orientul îndepărtat, vagoanele lui îl văzuseră pe cel drag după ce ea se despărțise de el ; tocmai de aceea privea cu atîta atenție trenul care trecuse pe lîngă bărbatul ei după despărțirea lor. Se întoarse la stație, însă trenul,

după o oprire scurtă, pornise iar ; ultimul vagon se mistuia în negură, uitînd de toți oamenii pe care-i întîlnise-n drum și pieriseră în neant. Pe peron și în clădirea gării nu găsi nici un necunoscut, nici o figură nouă : nu coborîse nimeni din accelerat și nu avea pe cine să întrebe despre rapidul întîlnit în cale, ori despre soțul ei. Poate că cineva îl văzuse totuși și știa măcar ceva de dînsul.

În gară nu se aflau decît două bătrîne, așteptînd cursa locală de la miezul nopții, și omul de serviciu care, ca și azi-dimineață, mătura mereu gunoaiele de la picioarele ei. „Pe ăștia îi apucă totdeauna măturatul tocmai cînd vrei să stai liniștit, cu gîndurile tale ; nu le place nimeni. “

Se depărtă puțin de omul cu mătura, dar acesta se apropia încet, încet iar de ea.

- Nu știți cumva, îl întrebă dînsa, ce e cu rapidul nr. 2, oare n-a pățit ceva ? A plecat azi de aici. Nu s-a comunicat la stație nimic despre el ?

- Nu se iese pe peron decît înainte de intrarea trenului în stație, zise măturătorul. Deocamdată nu se așteaptă nici un tren, așa că poftiți înăuntru, tovarășă ! Mereu se învîrtesc pe-aici tot felul de oameni ! Ar face mai bine să stea acasă întinși în pat, citindu-și ziarul ! Dar vezi că nu-s în stare ; trebuie negreșit să vină-ncoace să facă gunoi...

Frosia porni de-a lungul liniilor, pe lîngă macazuri, întorcînd spatele gării. Acolo se aflau : clădirea rotundă a unui depou pentru trenuri de marfă, un dispozitiv de alimentare cu cărbuni, niște gropi de zgură și o placă

turnantă pentru locomotive. Lumina de pe stîlpii înalți se revărsa în valuri peste locul acesta pe deasupra căruia rătăceau nori de aburi și de fum ; unele dintre locomotive răsuflau cu putere prin grătare, ridicîndu-și presiunea, spre a pomi la drum, altele slobozeau aburul, răsucindu-se în vederea spălării.

Prin fața Frosiei trecură patru femei, în mînă cu lopeți de fier, urmate de un bărbat, șeful de echipă ori de schimb.

- Pe cine-ai pierdut, frumoaso ? o întrebă acesta pe Frosia. Ce-ai pierdut nu mai găsești, cel dus nu se mai întoarce... Hai cu noi să ne dai o mînă de ajutor !

Frosia căzu pe gînduri.

- Dă-mi o lopată ! zise ea.
- Ia-o pe-a mea, răspunse brigadierul, întinzîndu-i-o. Voi, muierilor, le porunci el celorlalte, duceți-vă la groapa a treia, că eu rămîn la prima...

O conduse pe Frosia la groapa de zgură în care-și descărcau locomotivele focarele, îi porunci să s-apuce de treabă și plecă. Acolo mai lucrau două femei, aruncînd afară zgura fierbinte. Frosia coborî lîngă ele și începu să muncească, mulțumită că are alături două tovarășe necunoscute. Mirosul de ars și gazele îi îngreunau respirația, iar aruncatul zgurei afară din groapă era o muncă plictisitoare și anevoioasă, fiindcă acolo, înăuntru, era strîmt, și pămîntul încins. În schimb, se simți ușurată. Îi plăcea aici, trăia lîngă alți oameni, lîngă tovarășe de

muncă, deasupră-i se întindea, slobodă, uriașa noapte luminată de stele și de lumina electrică. Dragostea îi ațipise, potolită, în inimă ; rapidul era acum departe, iar pe polița de sus a vagonului necapitonat dormea iubitul ei, împresurat de vasta Siberie. Lasă-l să doarmă și să nu se mai gîndească la nimic, iar mecanicul să scruteze depărtarea de dinaintea lui, ca să nu se-ntîmple vreun accident !

Curînd, Frosia ieși din groapă împreună cu o altă femeie. Acum, trebuiau să încarce zgura scoasă pe o platformă. Lu crînd, se uitau una la alta, și din cînd în cînd mai schimbau cîte-o vorbă, ca să se odihnească puțin și să respire aer curat

Tovarășa Frosiei avea vreo treizeci de ani. Îi era cam frig și-și tot potrivea hainele sărăcăcioase, parcă vrînd să le cruțe. Abia în ziua aceea scăpase de la arest, unde stătuse patru zile, după ce fusese denunțată de un om rău. Bărbatul ei, paznic, se plimba toată noaptea, înarmat, în jurul cooperativei, pentru o leafă de șaizeci de ruble. Cînd o arestase, soțul tare se mai perpelise de mila ei și se dusese la conducere să-i roage să-i dea drumul ; dar că trăise, pîn-a fi pusă la poprire, cu unul care-i povestise o dată, luîndu-l gura pe dinainte (poate de frică, sau într-o clipă de oboseală), despre escrocheriile lui, și-apoi, pesemne speriat de mărturisirea făcută, voise să se descotorosească de ea, ca să nu aibă martori împotrivă-i. Dar acum căzuse în propria-i cursă. Las-să se mai

odihnească și el oleacă, iar ea, liberă de-aci-ncolo, să trăiască liniștită cu bărbatul ei. Că de lucru au acum, găsești să cumperi o pîine, cît despre haine, o să-și facă ei ce le-o fi de trebuință, muncind împreună.

Frosia și-a vărsat și ea focul despre plecarea atît de departe a bărbatului său.

- Nu te necăji, se întoarce el, doar n-a murit, e numai plecat ! o consolă tovarășa ei. Eu, cît am fost închisă, m-a doborît o tristețe adîncă. Mi-era tare urît. Nu mai stătusem la răcoare și nu eram deprinsă... De-aș mai fi stat înainte, nici capul nu m-ar fi durut ! Dar am fost totdeauna atît de nevinovată, că n-am avut de-a face cu autoritățile... Cînd am scăpat și m-am întors acasă, bărbatul meu a izbucnit în lacrimi de bucurie, dar s-a sfiit să mă ia în brațe : își zicea că sînt o cremenală, om de seamă, dar eu eram ca și-nainte, gata să-i fac voia. Seara, a trebuit să se ducă la servici și eram amîndoi atît de triști ! Și-a luat arma, zicînd : „Hai să-ți dau un suc de fructe.” Dar eu nu mai scăpăm de amărăciunea din mine. Și-am zis să treacă singur pe la bufet, să bea suc fără mine, iar după ce-om face rost de bani și mi-o mai trece amarul, ne-om duce împreuna acolo. După aia, am pornit încoace, pe linie, în căutare de lucru. Mi-am zis că poate se mai muncește pe undeva la burare, la înlocuirea șinelor sau la altceva. Nu-i nimic că-i noapte, de lucru găsești pe orice vreme. Și-apoi m-am gîndit să mă mai aflu și eu printre oameni, să-mi mai treaca aleanul și să-mi găsesc iar liniștea. Și chiar așa.

Uite c-am vorbit acum cu tine și parcă m-aș fi întîlnit cu vreo verișoara... Hai să gatam și cu platforma asta, că ne plătește la birou, și mîine dimineață mă duc să cumpăr pîine. Frosia ! strigă ea către fundul gropii - o tiză de-a Frosiei de sus. Mai ai mult ?

- Nu, răspunse aceasta, nu mai am decît un pic de zgură, niște rămășițe...
- Hai afară, îi porunci nevasta paznicului. Gătăm mai repede în trei și ne ducem împreună să ne primim plata.

În jurul lor, locomotivele se pregăteau, zgomotoase, adunîndu-și forțele pentru drumuri lungi, sau, dimpotrivă, se răceau în vederea odihnei, zvîrlindu-și răsuflarea afară, în văzduh.

Veni șeful de echipă.

- Ei, cum stati, fă muieri ? Ați terminat cu groapa ?... Aha ! bine, hai, luați-o spre birou, că v-ajung și eu din urmă, încasați-vă banii, și-apoi treaba voastră ; duceți-vă la club, ori pe la casele voastre să v-apucați de sporit familia. Aveți voi destule de făcut !

La birou, femeile au semnat de primire : Efrosinia Evstafieva, Natalia Bukova și cealaltă Efrosinie, recidivisită în materie de analfabetism, care a iscălit cu trei litere de parcă scrisese ,,Eva“, adăugind la urmă o seceră și-un ciocan. A primit fiecare cîte trei ruble și douăzeci de copeici, apoi au plecat la căminele lor. Efrosinia Evstafieva și soția paznicului, Natalia, au părăsit biroul împreună. Frosia o chemase pe noua ei prietenă acasă le

ea, ca să se spele puțin și să se curețe.

Tatăl Frosiei dormea în bucătărie, pe cufăr, îmbrăcat chiar și cu vestonul cel gros de iarnă, pe cap cu șapca pe care se vedea insigna locomotivei : aștepta să fie chemat din clipă-n clipă din cauza vreunei defecțiuni tehnice generale care cerea prezența lui de urgență la locul catastrofei.

Femeile își văzură încetișor de treburile lor, își pudrară puțin obrajii, apoi plecară zîmbindu-și. Era tîrziu și probabil că la club începuseră dansul și bătaia cu flori. În timp ce soțul Frosiei dormea departe, într-un vagon necapitonat, fără să mai simtă nimic, fără să-și mai aducă aminte de ea, de iubirea lui. Frosia se simțea singură pe lume, lipsită și de fericire, șl de dor, și ar fi vrut să danseze puțin, să asculte muzică, să se țină de mînă cu alți oameni. Iar cînd el se va trezi dimineața acolo, singur, cînd își va aminti de ea, poate că va izbucni și dînsa în lacrimi.

Cele două femei au ajuns în fugă la club. Tocmai trecea cursa locală, așa că nu era prea tîrziu, doar miezul nopții. La club cînta o orhestră de jaz, compusă din amatori. Un ajutor de mecanic a invitat-o numaidecît pe Frosia la un vals, *Rio- Rita.*

Ea începu să danseze, pe față cu o expresie de fericire deplină : îi plăcea muzica, i se părea că în muzică tristețea și fericirea sînt strîns unite, ca și în viața adevărată, ca și în propriul ei suflet. Dansa, aproape uitînd de sine ; plutea ca într-o legănare de vis, cuprinsă de mirare, și trupul i se

mișca fără sforțare în ritmul melodiei, fiindcă sîngele îi era înfierbîntat de ea.

- Dar bătaia cu flori s-a terminat ? îl întrebă Frosia încet, cu răsuflarea întretăiată, pe cavalerul ei.
- S-a sfîrșit mai adineaori. De ce-ați întîrziat ? zise el cu tîlc, de parcă o iubea de cine știe cînd și nu mai putuse de dorul ei.
- Vai, ce păcat !
- Vă place aici ?
- Da, desigur ! E atît de frumos I

Natașa Bukova nu știa să danseze. Stătea în picioare lîngă un perete al sălii, în mîna cu pălăria prietenei din noaptea aceea.

În pauză, în timp ce orhestra se odihnea, băură împreună două sticle de citro. Natașa nu mai fusese la club decît o singură dată, mai demult. Se uita cu o bucurie sfioasă la încăperea aceasta curată și împodobită.

- Ce zici, Frosia ? șopti ea. Oare în socialism or să fie toate odăile ca asta ?
- Păi, cum să fie ? Nici vorbă că așa ! Sau chiar și mai frumoase un pic.
- Ar fi ceva !încuviință Natalia Bukova.

După ce trecu pauza, Frosia dansă din nou. De data aceasta o invitase dispecerul dei manevră. Orchestra cînta foxtrotul *My baby,* dispecerul își ținea strîns dansatoarea, căutînd să-și lipească obrazul de pieptănătura femeii, fără ca mîngîierea furișă s-o tulbure

cîtuși de puțin, fiindcă-l iubea pe cel plecat departe, și bietul ei trup era acum crispat și surd la orișice chemare.

- Cum vă numiți ? o întrebă cavalerul la ureche, în mijlocul dansului. Mi se pare că v-aș cunoaște, dar nu-mi amintesc de numele tatălui dumneavoastră.
- Mă cheamă Fro !
- Fro ? Nu sînteți rusoaică ?
- Desigur ca nu !

Dispecerul se gîndi o clipă.

- Dar cum vine asta ? Că doar tatăl dumneavoastră e rus : Evstafiev !
- N-are a face, șopti Frosia. Mă cheamă Fro.

Au tăcut. Cei mai mulți stăteau în picioare pe lîngă pereți, uitîndu-se la dansatori. Numai trei perechi se legănau în ritmul melodiei, fiindcă ceilalți ori nu știau să danseze, ori se jenau. Frosia își plecase capul mai mult spre pieptul dispecerului ; el se uita la părul ei vaporos, pieptănat după moda veche, și gingășia feminină, încrederea ei îi făceau plăcere. Se simțea mîndru față de ceilalți. Ar fi vrut s-o mîngîie cumva într-ascuns pe cap, dar se temea să nu se dea în spectacol. Și-apoi, în sală se afla și logodnica lui, care cine știe ce era în stare să-i facă din cauza prea marei lui intimități cu această Fro. De teama logodnicei și a convenienței se îndepărtă puțin de dansatoarea lui, dar ea i se lipi iar de piept, de cravata care se mișcă într-o parte sub apăsarea capului ei, lăsînd să i se vadă pieptul gol prin deschizătura cămășii. Speriat

și stînjenit, dispecerul dansa, abia așteptînd să înceteze muzica. Dar orchestra cînta tot mai înverșunat, mai cu foc, și femeia nu-l slăbea de loc pe cel ce o ținea în brațele lui. Și el simți cum pe pieptul său gol, de pe care se îndepărtase cravata, acolo unde-i creșteau smocuri de păr viril, lunecau picături gîdilitoare.

- Plîngeți ? o întrebă el, speriat.
- Un pic, răspunse ea în șoaptă. Duceți-mă spre ușă. Nu vreau să mai dansez.

Fără să se oprească din dans, cavalerul o conduse pînă la ușă, și Frosia ieși numaidecît pe coridor, unde era lume puțină.

Natașa îi aduse pălăria, Frosia porni spre casă, iar prietena ei spre depozitul cooperativei, unde era bărbatul său. Lîngă depozit se afla o curte cu materiale de construcție, păzită de o femeie frumușică, și Natașa voia să descopere dacă între soțul ei și paznica aceea nu exista cumva vreo legătură tainică de dragoste ori simpatie.

În dimineața următoare, Frosia primi o telegramă dintr-o stație siberiană de dincolo de Urali. Soțul îi scria : ,,Dragă Fro, te iubesc și te visez".

Bătrînul nu era acasă. Plecase la depou sa mai stea la colțul roșu de vorbă cu oamenii, să citească gazeta *Gudok,* să afle ce se mai petrecuse în timpul nopții în sectorul de tracțiune, apoi să treacă pe la bufet și sa bea cu vreun prieten ieșit în cale un pahar de bere,

pălăvrăgind puțin despre treburile lor.

Frosia nu s-a mai spălat pe dinți, abia de și-a dat puțină apă pe obraz, fără să se mai preocupe de înfățișarea sa. În afară de gîndul la dragostea ei, orice ar fi făcut i se părea că e vreme pirdută ; îi pierise interesul feminin pentru propriu-i trup. Prin tavanul odăii sale, de la etajul al doilea, se auzeau mai tot timpul sunetele scurte ale unei muzicuțe ; melodia se oprea mereu, ca să fie luată de la început. În ziua aceea se trezise cu noaptea-n cap, apoi adormise iar. În urechi cu melodia simpluță ce-i răsuna deasupra capului, aidoma trilurilor întretăiate ale unei păsărele cenușii, de cîmp, copleșită de griji, căreia nu-i mai ajunge răsuflarea pentru cîntec, fiindcă-și cheltuiește toată energia în căutarea hranei. La etajul al doilea locuia un băiețaș, fiul unui strungar de la depou. Tatăl său plecase probabil la lucru, mama lui spăla rufe, și copilul se plictisea. Frosia plecă la cursurile de telecomunicații şi semnalizare feroviară, fără să mănînce

Lipsise patru zile de la școală, și prietenele îi duceau pesemne dorul; dar Frosia plecă într-acolo fără nici un chef. La cursuri i se treceau multe cu vederea, din cauza capacității sale de a învăța și a adinci problemele tehnice ; nu știa prea bine nici ea cum de e în stare de asta, fiindcă, în general acționa mai mult imitîndu-l pe bărbatul ei, care absolvise două institute tehnice, și in ceea ce privește mecanismele și piesele mașinilor avea o intuiție atît de precisă, de parcă era vorba de propriul sau trup.

La început, Frosia învăța cam prost. Nu avea nici o tragere de inimă pentru bobinele lui Pupin, pentru relee sau calculul rezistenței unei sîrme. Dar buzele soțului ei rostiseră o dată aceste cuvinte, ba îi și zugrăviseră, cu claritatea unei închipuiri care se realiza chiar și în niște mașini obscure, lipsite de interes, activitatea vie a unor obiecte pentru ea misterioase și neînsuflețite, precum și însușirile ascunse ale calculului lor atît de delicat, în virtutea cărora mașinile prind viață. Soțul Frosiei se bucura de o excepțională capacitate de a simți cît e de mare tensiunea, așa cum simți o pasiune. Însufleția orice cu atingerea mîinii sau cu gîndul, căpătînd tocmai de aceea o reprezentare exactă a curgerii energiei prin orice dispozitiv mecanic și simțea nemijlocit rezistența răbdătoare și trudnică a metalului din trupul mașinii.

Din clipa aceea, bobinele, punțile Wheatstone, contactoarele, unitățile intensității luminoase deveniseră pentru Frosia noțiuni sacre, de parca erau părticele însuflețite din trupul iubitului ei ; începea să le priceapă și să le poarte cu grijă în minte ca pe niște lucruri scumpe. Cînd se izbea de chestiuni mai grele, spunea cu tristețe, la întoarcerea acasă : ,,Feodor, astăzi s-a vorbit de microfarazi și de curenți vagabonzi și m-am plictisit". Acesta, fără să-și îmbrățișeze nevestica după o despărțire de o zi, se transforma pentru cîtva timp el însuși într-un microfarad ori într-un curent vagabond. Și Frosia aproape că vedea cu ochii lucrurile pe care mai înainte dorise mult

să le înțeleagă, dar nu izbutise. Acum i se păreau noțiuni firești, tot atît de simple și atrăgătoare ca ierburile multicolore de pe cîmp. Noaptea se amăra adeseori cu gîndul că nu este decît o biată femeie și nu se poate simți nici microfarad, nici locomotivă sau electircitate, în timp ce soțul ei putea. Și-și plimba încetișor degetul pe spinarea lui calda. Însă el dormea tun. Trupul lui Feodor era totdeauna straniu de fierbinte, lui îi plăcea să-și cheltuiască banii pe fleacuri, era în stare să doarmă, în ciuda oricărui zgomot, mînca orice fel de mîncare, bună ori proastă, nu se îmbolnăvea niciodată și se pregătea să se ducă în China revoluționară de Sud să se facă soldat...

Acum, Evstafieva era distrată la cursuri și nu învăța mai nimic. Cuprinsă de dor, copia de pe tablă în caietul ei diagrama vectorială a rezonanței de curenți și asculta cu tristețe prelegerea despre influența gradului de saturație a fierului asupra apariției armonicilor superioare. Feodor nu era ocolo ; așadar, nu avea de ce s-o mai atragă telecomunicațiile și semnalizarea, iar electricitatea îi devenise străină. Bobinele lui Pupin, microfarazii, punțile lui Wheatstone, miezurile de fier se ofiliseră în inima ei, iar armonicile superioare ale curentului nu le pricepea cu nici un chip : în minte îi răsuna mereu cîntecelul monoton cîntat de copil la muzicuță : „Mama spală rufele, tata e la lucru dus, nu vine curînd acasă, iară eu mă plictisesc".

Pierduse firul lecțiilor, și în caietul de cursuri își nota impresiile și gîndurile personale : „Sînt o proastă, o biată

fetișcană, Fedea, întoarce-te repede înapoi și-o să învăț și despre telecomunicații, și despre semnalizare, și dacă nu-nvăț, mor, mă-ngropi și pleci în China".

Acasă, taică-său stătea îmbrăcat, încălțat și cu căciula în cap. Era convins că va fi chemat negreșit pentru o cursă.

- Ai venit ? o întrebă el. Se bucura totdeauna cînd apărea vreun musafir ; asculta pașii de pe scară, de parcă aștepta mereu sosirea unui oaspete neobișnuit , care să-i aducă norocul pe palmă. Să-ți încălzesc niște kașa cu unt ? o întrebă el. E gata-ntr-o clipă.

Frosia refuză.

- Să-ți prăjesc niște cîmați ?
- Nu !

El tăcu o vreme, dar apoi întrebă iar, mai timid :

- Poate bei o ceașcă de ceai cu covrigei ? îți încălzesc ceaiul într-o clipită...

Fata lui tăcea.

- Ce zici de macaroanele de ieri ? Mai avem, am păstrat pentru tine...

— Lasă-mă odată-n pace ! îl repezi Frosia. Dacă te-ar trimite pe tine în Orientul îndepărtat...

- Eh, m-am rugat eu, dar nu vor să mă ia, zic c-am îmbătrînit, că mi-a slăbit vederea, o lămuri el.

Se temea ca Frosia să nu plece prea repede în odaia ei ; ar fi vrut să mai stea de vorbă cu el și căuta tot felul de pretexte s-o facă să mai ramina lingă dînsul.

- Dar buzișoarele de ce nu ți le-ai făcut ? o întrebă el. Nu cumva ți s-a terminat rujul ? Dacă vrei, mă reped pînă la farmacie și-ți cumpăr...

Ochii cenușii ai Frosiei se umplură de lacrimi. Se retrase în camera sa. Tatăl, singur acum, strînse în bucătărie, se mai apucă și de alte treburi gospodărești, apoi se chirci pe vine, deschise ușița cuptorului, își băgă capul înăuntru și se porni pe plîns deasupra tigăii cu macaroane.

Cineva ciocăni la ușa lor. Frosia nu deschise. Atunci, el scoase capul din cuptor. Toate cîrpele de bucătărie fiind murdare, își șterse fața cu mîneca hainei și se duse să deschidă.

Venise un curier de la depou.

- Iscălește ici, Nefed Stepanovici. Trebuie să te prezinți astăzi la orele opt să însoțești o locomotivă rece pentru reparații capitale. O atașează la mărfarul 310. la-ți de mîncare și ceva haine, că nu te-ntorci înainte de-o săptămînă...

Nedef Stepanovici iscăli condica, și curierul plecă. Bătrînul își deschise lădița de fier ; își pregătise din ajun niște pîine, ceapă și o bucată de zahăr. Mai adăugă o jumătate de litră de mei cojit, două mere, se mai gîndi un pic, apoi încuie lădița cu un lacăt mare de tot.

Bătu apoi binișor la ușa Frosiei.

- Fetițo, închide ușa după mine, că pornesc în cursă pe vreo două săptămîni. Mi-au dat o locomotivă din seria

S, e rece, dar n-are a face.

Frosia nu ieși numaidecît din odaie ; se duse și încuie ușa de la intrare abia după plecarea tatălui.

„Cîntă ! De ce nu mai cînți ?“ șopti ea, cu gîndul la băiatul de la etajul de sus, care cînta la muzicuță. Dar copilul plecase probabil la plimbare. Era vară, ziua, lungă, și printre pinii fericiți în toropeala lor vîntul abia începuse a se domoli în vederea serii. Muzicantul era prea micuț ca să-și aleagă din lumea asta întreagă un lucru unic, căruia să-i închine o iubire veșnică, inima lui bătea slobodă și pustie, el nu răpise încă din bunurile vieții nimic care să fie numai și numai al lui.

Frosia deschise fereastra, se întinse pe patul cel mare și ațipi. Nu se mai auzea decît scîrțîitul slab al pinilor, clătinați de curenții din înaltul văzduhului, și un greieruș care începuse să țîrîie fără să aștepte căderea nopții.

Cînd se trezi, era încă lumină. Trebuia să se scoale și să trăiască. Rămase cu ochii ațintiți la cerul plin de o căldură dătătoare de viață, de urmele vii ale soarelui gata să apună, de parcă în el se afla fericirea născută din toate izvoarele curate ale naturii, pentru ca, venind dinafară, să pătrundă în sufletul omului.

Între două perne găsi un fir scurt de păr. Nu putea fi decît ai lui Feodor. Îl privi cu luare-aminte la lumină. Era cărunt. La 28 de ani, soțul ei și începuse să aibă cîte un firicel cărunt ; ea-i numărase vreo douăzeci. Și taică-său era cărunt, dar nu se apropia niciodată de patul lor. Mirosi

perna pe care dormise Feodor : mai păstra încă mirosul capului, al trupului bărbatului, fiindcă nu spălase fața de pernă din ziua cînd el își ridicase pentru ultima oară capul de pe ea. Își îngropă obrazul în perna lui și încremeni așa.

Sus, la etajul al doilea, băiatul se întorsese acasă și cînta din nou la muzicuță aceeași melodie pe care o cîntase și dimineața, devreme. Ea se sculă și strînse cu grijă firul de păr într-o cutiuță goală de pe masa ei. Băiatul amuți ; se făcuse ora culcării, că doar a doua zi se scula devreme. Sau poate că ședea pe genunchii tatălui său care se întorsese de la lucru. Mama lui spărgea, desigur, zahăr cu cleștele, spunînd că ar trebui să mai cumpere puțină rufărie, că cea veche se stricase de tot și se rupe la spălat. Tatăl tăcea, zicîndu-și probabil că merge și așa.

Toată seara, Frosia rătăci printre liniile căii ferate, prin crîngurile învecinate și pe cîmpul pe care dăduse secara. Trecu și pe la groapa de zgură unde lucrase în ajun ; era din nou aproape plină, însă nu muncea nimeni acolo. Nu cunoștea adresa Natașei Bukova, fiindcă nu o întrebase în ajun. La prietenele și cunoștințele ei nu voia să se ducă, fiindu-i rușine de toți ceilalți, fără să știe nici ea de ce ; nu putea să le vorbească altora de dragostea ei, iar altceva nu o mai interesa de loc - tot restul vieții pierise pentru ea. Ajunse în dreptul depozitului cooperativei, păzită de singuraticul soț al Natașei, cu arma lui. Voi să-i dea cîteva ruble, să bea a doua zi suc cu nevastă-sa, dar nu îndrăzni.

- Treceți, vă rog, tovarășă, mai departe ! Nu e voie sa staționați aici. E un depozit, loc oficial, îi spuse paznicul, cînd ea se opri, pipăindu-și banii pe undeva, prin străfundurile scurtei sale.

Dincolo de depozit, se întindeau niște pămînturi lăsate-n părăsire, pe care creștea o iarbă pricăjită, scurtă și aspră. Acolo se opri, chinuită de dor, printre ierburile mărunte și prăpădlite, de unde pînă la stele nu părea să fie mai mult de vreo doi kilometri.

„Ah, Fro, Fro, de te-ar îmbrățișa măcar cineva !" își spunea Frosia.

S-a întors acasă și s-a culcat numaidecît, fiindcă băiatul care cînta din muzicuță dormea și el de mult, iar greierii nu mai țîrîiau nici ei. Dar ceva n-o lăsa să doarmă. Căuta să pătrundă cu privirea întunericul din jur, adulmecînd mirosurile ; perna pe care-și odihnise cîndva capul Feodor lînga ea nu-i dădea pace. Mai degaja și acum mirosul pămîntiu, stins, al trupului cald și cunoscut, care-i răscolea dorul inimii. O înveli într-un cearșaf și o ascunse într-un dulap, după care adormi singură, ca un biet copil orfan.

Părăsi cursurile de telecomunicații și semnalizare : oricum, știința aceasta n-o mai înțelegea. Stătea acasă, așteptînd o scrisoare sau o telegramă de la Feodor, cu teama ca nu cumva poștașul să plece cu scrisoarea, dacă nu găsea pe nimeni acasă. Au trecut însă patru zile, apoi șase, și în afară de prima telegramă nu a mai primit nici o

veste.

Tatăl ei, după ce-și condusese locomotiva la destinație, se întorsese și el din cursă. Era fericit că umblase cu trenul și muncise, că văzuse oameni mulți, gări îndepărtate și asistase la tot felul de întîmplări. De acum înainte avea pentru multă vreme ce să-și amintească, la ce să se gîndească și despre ce să vorbească. Dar Frosia nu-l întrebă nimic, și bătrînul începu să-i povestească singur : cum însoțise locomotiva atașată la un tren și cum nu dormise nopțile, ca lăcătușii de prin stații să nu demonteze niscaiva piese de la mașnia lui ; despre locurile unde se vînd ieftin poamele și despre meleagurile unde le bătuse bruma. Frosia tăcea. Nici cînd Nefed Stepanovici îi povesti despre marchizetul și mătăsurile aritificiale de la Sverdlovsk nu-i dădu mai multă atenție. „N-o fi cumva fascistă ? se întreba el. Cum de-am făcut-o eu așa, cu nevastă-mea ? Nu-mi aduc aminte !“

După ce mai așteptă cîtva timp zadarnic o scrisoare sau vreo telegramă de la Feodor, Frosia se angajă poștăriță la Oficiul poștal. Socotind că probabil epistolele se pierdeau, voia să le ducă dînsa, ca să ajungă sigur toate la adresanți. Dorea să primească scrisorile lui Feodor mai iute decît dacă ar fi fost încredințate unui poștaș străin, mai știind și că scrisoarea, o dată ajunsă la ea, nu se mai putea pierde. Sosea la expediție mai devreme decît ceilalți factori, plecînd de acasă înainte ca băiețașul de la etaj să înceapă a cînta la muzicuță, și lua

parte voluntar la cartarea și distribuirea corespondeței. Citea adresele de pe toate plicurile sosite în localitate, dar nu găsea nici unul de la Feodor. Scrisorile erau pentru alții și nu o interesau absolut de loc. Totuși, le ducea regulat, de două ori pe zi, pe la casele oamenilor, nădăjduind ca localnicii să găsească în ele o mîngîiere. Trecea, în zori, grăbită, pe ulițele orășelului, cu geanta grea pe burtă, de parcă era însărcinată, ciocănea pe la uși și întindea scrisori și imprimate, pe care le luau bărbați în izmene, femei pe jumătate dezbrăcate și copilași treziți din somn înaintea celor mari. Cerul se mai boltea încă albatsru-închis peste lume, cînd Frosia pornea la lucru, grăbită să-şi obosească picioarele, ca să ostenească și frămîntata ei inimă. Mulţi dintre destinatarii scrisorilor, cînd primeau corespondența, se interesau de viața ei, punîndu-i fel de fel de întrebări : ,,Ce salariu ai ? Nouăzeci și două de ruble ?“ - „Da, răspundea Frosia, și cu reținerile." Un abonat la revista *Krasnaia novi* i-a propus să facă o încercare și să se mărite cu el, să vadă ce-o să iasă din combinația asta : poate vor fi fericiți și asta nu strică. „Ce zici de propunerea mea ?“ a întrebat-o el. „O să mă mai gîndesc", i-a răspuns Frosia. „Mai bine nu te mai gîndi ! a sfătuit-o adresantul. Fă-mi într-o zi o vizită, ca să ne cunoaștem mai bine. Sînt om delicat, cult, citesc. Doar vezi și dumneata la ce sînt abonat ! E o revistă care apare sub îngrijirea unui colegiu redacțional, oameni deștepți, după cum s-arată, și nu unul singur. O să fim și noi în doi !

E chestie serioasă, și, ca femeie măritată, o să ai mai multă autoritate ! Căci o fată nemăritată nu-i nimic, e un individ izolat, un fel de ființă antisocială !“

Stînd cu cîte o scrisoare ori cu un pachet pe la ușile adresanților, cunoscuse multă lume. Unii încercau s-o invite la cîte-o gustare, sau la un pahar de vin. Oamenii i se plîngeau de soarta lor, de traiul de toate zilele. Viața nu era nicăieri pustie și nici liniștită.

Feodor îi făgăduise la plecare să-i comunice fără întîrziere adresa noului său loc de muncă, fiindcă n-o cunoștea nici el exact. Dar trecuseră 14 zile și nu primise de la dînsul nici o veste, așa că nu avea unde sa scrie. Despărțirea o apăsa greu, ducea corespondența în fugă tot mai mare, cu respirația tot mai precipitată, ca să-și istovească inima și deznădejdea. Însă, într-o zi, pe cînd pornise la drum în tura a doua, s-a pomenit țipînd tamnisam în mijlocul străzii. Nu-și dăduse seama că i se tăiase deodată respirația, că inima i se strinsese într-un spasm și scoase un țipăt prelung, cu un glas subțire și gîtuit. O văzuseră niște trecători. Cînd s-a dezmeticit, a ieșit aproape fugind afară, la cîmp, cu geanta pe după gît, pentru că-și simțea respirația atît de slabă, atît de pierită, că nu mai știa ce să facă. Acolo, s-a trîntit jos, pe pămînt, și a țipat, pînă ce i-a trecut criza.

După aceea s-a ridicat în capul oaselor și și-a potrivit rochia, zîmbind. Se simțea iar bine și nu-i mai venea să țipe.

După împărțirea corespondenței, a trecut pe la oficiul telegrafic, unde i s-a înmînat o telegramă din partea lui Feodor, cu noua lui adresă și sărutări. Abia a ajuns acasă, că s-a și apucat să-i scrie o scrisoare, fără măcar să mănînce. Nici n-a știut cum a trecut ziua, nu l-a auzit nici pe băiețașul care cînta de obicei din muzicuță înainte de culcare. Tatăl ei bătu la ușă, îi aduse un pahar de ceai, pîine albă și unt și-i aprinse lumina electrică, să nu-și strice ochii pe întuneric.

Seara, Nefed Stepanovici ațipise la bucătărie pe cufărul său. Nu mai fusese chemat la depou de șase zile și, fiindcă bănuia că-n noaptea aceea îl așteaptă o călătorie, trăgea mereu cu urechea să audă pașii curierului pe scară.

La unul după miezul nopții, în bucătărie intră Frosia, în mînă cu o foaie de hîrtie împăturită.

- Tată !
- Ce vrei, fetițo ? Mecanicul avea un somn ușor.
- Du-te cu telegrama asta la poștă, că eu sînt obosită.
- Nu mă duc, că s-ar putea să lipsesc tocmai cînd vine curierul, zise el, speriat.
- Te așteaptă el, îl liniști Frosia. Doar n-o să lipsești mult. Dar vezi să n-o citești, o dai acolo, la ghișeu.
- N-o s-o citesc, îi făgădui bătrînul. Dar ai mai scris și o scrisoare, dă-mi-o, s-o duc și pe ea.
- Scrisoarea las-o, nu te privește... Ai bani ?

Tatăl avea. Așa că luă telegrama și pomi la poștă. Cînd

ajunse acolo, despături hîrtia, spunîndu-și : „Ia s-o citesc eu, să nu fi scris fie-mea cine știe ce aiureli .

Telegrama era adresată lui Feodor, în Orientul îndepărtat : „Vino cu primul tren. Soția ta fiica Frosia pe moarte complicații căi respiratorii semnat : tatăl Nedef Evstafiev.

„Oho, ce ți-e și cu tinerețea asta !“ se gîndi Nefed Stepanovici întinzînd telegrama prin ghișeu.

- Dar eu am văzut-o astăzi pe Frosia ! zise funcționara. S-a îmbolnăvit ?

- Pesemne. .

Dimineața, Frosia îi porunci bătrînului să se ducă iar la poștă, acum cu o cerere prin care-și dădea demisia din serviciu din cauza de boală. Acesta s-a învoit. Tot avea el chef să treacă pe la depou.

Frosia n-a ieșit nicăieri, ci s-a apucat să cîrpească rufele și ciorapii, să spele pe jos și să deretice prin casă.

Peste două zile a sosit o telegramă-fulger : „Vin îngrijorat adînc tulburat nu înmormîntați fără mine Feodor.”

Frosia făcu socoteala exactă cînd trebuia să sosească, și în a șaptea zi după primirea telegramei măsura peronul gării de la un capăt la altul, emoționată și încîntată. Expresul transsiberian intră în stație fără întîrziere. Tătăl Frosiei era și el pe peron, dar se ținea mai departe de fata lui, ca să nu-i strice cheful.

Mecanicul locomotivei trase expresul în stație cu o

viteză superbă și frînă domol și delicat. Nefed Stepanovici, urmărind oprirea, lăcrămă un pic. Uitase pentru ce era acolo.

Din tren nu coborî decît un singur călător. Cu pălărie, cu pardesiu albastru, lung, cu ochii adînciți în orbite strălucind de încordare. O femeie se repezi spre ei.

- Fro ! strigă călătorul, aruncîndu-și geamantanul jos.

Tatăl îl ridică și pomi cu el în urma fiicei și a ginerelui său.

Pe la jumătatea drumului, fata se-ntoarse spre dînsul :

- Tată, treci pe la depou și roagă-te de ei să te trimită în cursă. Tot te plictisești tu acasă...

— Chiar că mă plictisesc, încuviință bătrînul. Mă duc chiar acum. Ia geamantanul.

Ginerele își ridică privirea la bătrînul mecanic.

- Bună ziua, Nefed Stepanovici !
- Bună ziua, Fedea ! Bine-ai venit !
- Bine te-am găsit, Nefed Stepanovici...

Tînărul parcă mai voia să adauge ceva, dar bătrînul îi dădu geamantanul Frosiei și pomi spre depou.

- Dragul meu, am dereticat toată casa, zise Frosia. N-am fost pe moarte.
- Am cam bănuit eu din tren că nu eşti pe moarte . N-am crezut prea multă vreme ăn telegrama ta...
- Atunci de ce-ai mai venit ? zise ea, uimită.
- Fiindcă te iubesc și mi-era dor de tine, răspunse trist Feodor.

Frosia murmură mîhnită :

- Mă tem c-o să vină o vreme cînd n-o să mă mai iubești, și şi-atunci chiar c-o să mor

Feodor o sărută. dintr-o parte, pe obraz.

- Dacă mori, îi uiți pe toți, chiar și pe mine, zise el.

Necazurile Frosiei se destrămară și pieriseră toate.

- Nu. N-are rost să mor. Ar însemna că sînt pasivă.

- Freşte, spuse Ecodor, zîmbind. Îi plăcea cînd o auzea exprimîndu-se în stil înalt, savant.

Fro îl rugase cîndva s-o învețe cîteva expresii inteligente, și el îi umpluse un caiet întreg cu vorbie inteligente și goale : „Cine a spus A, trebuie să spună și B“, „Piatra din capul unghiului", „Dacă este așa, și chiar că este așa", și așa mai departe. Dar ea s-a ternut să n-o păcălească și l-a întrebat ; „Dar de ce după litera A trebuie să spun neapărat B ? Și dacă nu-i nevoie și nici nu vreau ?"

Abia au ajuns acasă, că s-au și culcai și au adormit. Peste vreo trei ore, bătu bătrînul la ușă, Fiica lui îi deschise, apoi îl așteptă să-și pună de-ale gurii în lădița de fier și să plece din nou. Desigur că fusese trimis într-o deplasare. Frosia închise ușa și se culcă iar. S-au trezit tocmai noaptea. Au stat un pic de vorbă, apoi Feodor a cuprins-o în brațe, și pînă dimineață n-au mai scos un cuvînt.

În ziua următoare Frosia a pregătit repede masa, i-a dat de mîncare bărbatului și-a mîncat și dînsa. Acurn

făcea treabă de mîntuială, gătea fără gust, era dezordonată, dar lor le era totuna ce mănîncă și ce beau, numai să nu irosească timpul hărăzit drogostei în preocupări materiale, străine de ea.

Frosia i-a spus lui Eeodor că de acum înainte o să studieze iar cu nădejde și sîrgnință, că o să învețe multe lucruri și-o să muncească, pentru ca toți oamenii din țara lor să trăiască tot mai bine.

După ce a auzit-o vorbind așa, el a început să-i povestească de gîndurile și proiectele lui în legătură cu transmiterea energiei la distanță, fără fir, prin intermediul aerului ionizat, despre creșterea rezistenței metalelor prin prelucrarea lor cu ultrasunete, despre stratosfera de la altitudinea de o sută de kilometri, unde condițiile de lumină, căldură și electricitate îi pot asigura omului o existență veșnică, înfaptuindu-se astfel visul lumii antice despre viața cerească, făgăduind să născocească și să înfăptuiască, de dragul Frosiei și al celorlolți oameni, și alte multe lucruri.

Ea îl asculta într-o stare de fericire deplină, uitîndu-și întredeschisă gura ostenită. Sătui de vorbă, se îmbrățișau, împinși de dorința de a fi fericiți numaidecît, chiar în clipa aceea, înainte ca munca lor viitoare atît de plină de sîrguință să aducă roadele necesare fericirii lor personale și generale. Inima nu suferă amînări, o inimă doare, nu crede întocmai în nimic. Obosiți de gînduri, de vorbă și desfătare, adormeau, ca să se trezească iar, înviorați,

gata să ia viața de la început. Ea voia să aibă copii, pe care să-i crească, pentru ca aceștia, ajunși oameni mari, să desăvîrșească ceea ce începuse tatăl lor - opera comunismului și a științei. El, pradă închipuirii lui înflăcărate, îi povestea Frosiei în șoaptă despre puterile misterioase ale naturii, care vor asigura bogăția omenirii, despre transformarea radicală a bietului suflet omenesc... După care se sărutau și se mîngîiau, și nobilul lor vis se transforma în desfătare, înfăptuindu-se parcă în chiar clipa aceea.

Seara, Frosia ieșea pentru scrut timp din casă și cumpăra alimente pentru ea și bărbatul ei, pentru că amîndoi aveau din ce în ce mai multă poftă de mîncare. Au trăit astfel, fără să se despartă, patru zile și patru nopți. Bătrînul nu se întorsese încă din cursă. Probabil că avusese din nou de condus undeva, departe, vreo locomotivă rece.

Au mai trecut două zile, și Frosia i-a spus lui Feodor că vor mai rămîne cîtva timp împreună, iar apoi ar fi vremea să se apuce de lucru, să reia activitatea de fiecare zi.

- Mîine ori poimîine o să începem o viață adevărată ! a zis Feodor, îmbrățișînd-o.
- Poimîine ! a șoptit Fro.

În ziua a opta, cînd s-a deșteptat din somn, el era trist.

- Fro ! Hai să muncim, să trăim cum trebuie... Tu să te duci iar la cursurile de telecomunicații.
- Mîine ! a șoptit Fro, stringîndu-i capul între palme.

Feodor s-a supus, zîmbind.

- Ei, Fro, cînd începem ? a întrebat-o el a doua zi.
- Curînd, curînd, a răspuns ea, cu duioșie, pe jumătate adormită. Îi ținea mina în mîinile ei, și el a sărutat-o pe frunte.

Într-o dimineață, Frosia s-a trezit tîrziu. Se făcuse de mult ziuă. Era singură în odaie și se afla cam în a zecea sau a douăsprezecea zi de trai nedespărțit cu bărbatul ei. A sărit iute din pat și a deschis larg fereastra. A auzit semnalul muzicuței pe care o uitase de tot. Dar melodia nu venea de sus. Frosia se uită pe fereastră. Lîngă magazie, pe o bîmă, ședea un băiețaș desculț, cu un cap mare, de copil ; cînta din muzicuță.

În casa întreagă domnea o liniște ciudată. Feodor plecase undeva. Frosia trecu la bucătărie. Acolo, pe un taburet, picotea de somn tatăl ei, cu șapca pe cap și cu capul pe masa de bucătărie. Îl trezi.

- Cînd ai venit ?
- Ai ? răspunse bătrînul, tresărind. Azi, dis-de-dimineață.
- Cine ți-a deschis ușa ?
- Nimeni, era deschisă. Feodor m-a găsit în gară. Dormeam acolo pe o bancă.
- Și de ce dormeai în gară ? N-ai unde dormi ? se supără ea.
- Ce-are a face ? M-am învățat acolo. M-am temut să nu vă stînjenesc...

- Lasă, lasă asta, prefăcutule ! Dar Feodor unde-i ? Cînd vine acasă ?

Tatăl se fistici.

- Nu mai vine. A plecat...

Fro stătea în fața lui fără o vorbă. El se uita atent la o cîrpă de bucătărie, apoi murmură :

- A plecat de dimineață cu un rapid spre Orientul îndepărtat. Zicea că poate-o s-ajungă apoi și-n China. Nu se știe.

- Și ce-a mai spus ?

- Nimic. Mi-a poruncit doar să vin acasă și să am grijă de tine. Zicea că, după ce și-o isprăvi treburile, ori se întoarce aici, ori te cheamă pe tine la el.

- Ce fel de treburi ? îl descusu Frosia.

- Nu știu. Zicea că știi tu tot. Despre comunism ori așa ceva !

Fro plecă. Se retrase în odaia ei și se aplecă peste pervaz, uitîndu-se la băiețașul care cînta din muzicuță.

- Măi, băiețaș ! Vino pe la mine !

- Vin îndată, răspunse micul muzicant.

Se sculă de pe bîrnă, își șterse muzicuța cu poala cămășuței și porni spre casă.

Fro stătea în picioare în mijlocul odăii celei mari, în cămașa ei de noapte. Zîmbea în așteptarea musafirului.

- La revedere, Feodor !

Poate că era o proastă, poate că viața ei nu făcea nici doi bani, și nu merita să fie iubită, nici apărată ; în schimb,

știa ea, și numai ea singură, cum să prefacă cei doi bani în două ruble.

- La revedere, Feodor ! O să te-ntorci la mine, am să te aștept.

Micuțul musafir bătu sfios la ușa de intrare, Frosia îi dădu drumul înăuntru, se așeză în fața lui pe jos, îi luă minile într-ale sale și începu să-l admire : omulețul acesta era, pesemne, chiar omenirea aceea despre care îi spusese Feodor cuvinte atît de dragi.

1936

RÎUL POTUDAN

Iarba crescu din nou pe drumurile de țară bătătorite în anii războiului civil, încleștarea se sfîrșise. Acum, că era pace, prin gubernii se așternuse iar liniștea și se afla lume puțină : unii căzuseră în lupte, alții își vindecau rănile, odihnindu-se pe la neamuri, uitînd, în ceasuri lungi de somn, de greutățile războiului. Parte dintre demobilizați nici nu apucaseră să se întoarcă acasă ; umblau îmbrăcați în mantale vechi, cu ranița-n spinare, pe cap cu căști de stofă ori căciuli de oaie, călcînd iarba deasă, necunoscută, la care mai înainte nu avuseseră vreme nici să se uite măcar, ori poate că nici nu creștea pe atunci, strivită pur și simplu în picioare de cei ce mărșăluiau. Umblau, în piept cu inima amorțită și mirată, recunoscînd din amintire ogoarele și satele din împrejurimi, înșirate de-a lungul drumului. După chinurile războiului, după boli și bucuria victoriei, se întorceau acum cu sufletul schimbat, ca să ia viața de la început, abia mai amintindu-și cum fuseseră cu trei ori patru ani în urmă ; pentru că acum erau alți oameni, mai bătrîni și mai înțelepți, mai răbdători, purtînd în suflet măreața nădejde a tuturor, ajunsă acum idealul vieții lor încă limitate, fără scop limpede, nici țel pînă la

începutul războiului civil.

Către sfîrșitul verii au pornit spre căminele lor și ultimii ostași demobilizați ai Armatei Roșii. Zăboviseră pe la detașamentele de muncă, unde se îndeletniciseră cu tot felul de meserii necunoscute mai înainte, ducînd dorul casei ; abia acum fuseseră lăsați la vatră, ca să-și trăiască viața lor și a tuturora.

Pe măgura ce se întinde departe, deasupra rîului Potudan, umbla de două zile și două nopți, îndreptîndu-se spre casa lui dintr-o capitală de județ puțin cunoscută, un fost ostaș al Armatei Roșii, Nikita Firsov. Era un om de vreo douăzeci și cinci de ani, modest, parcă mereu mîhnit, expresia feței sale datorîndu-se probabil nu atît unei firi melancolice, cît mai degrabă unei bunătăți discrete sau gravității obișnuite a tinerilor. Părul bălai, netuns de mult, îi ieșea de sub căciulă acoperindu-i urechile, ochii mari și cenușii aruncau priviri mohorîte și atît de curioase asupra meleagurilor plictisitoare, calme și tare monotone din jur, de parcă drumețul nu ar fi fost de prin partea locului.

Pe la amiază, Nikita Firsov poposi lîngă un pîrîiaș care izvora din fundul unei vîlcele, făcîndu-și drum spre Potudan. Drumețul ațipi, întins pe pămînt, în bătaia soarelui, pe iarba de septembrie, sătulă să tot crească aici încă din primăvară. Scînteia vieții ardea mocnit în el ; adormise pe locurile acelea pustii cuprinse de tăcere. Pe deasupra lui zburau gîze, pluteau funigei, un vagabond adus de întîmplare trecu peste dînsul, fără să-l atingă sau

să manifeste vreun interes pentru el, ducîndu-se la treburile lui. Sus, în văzduh, plutea praful, adunat în timpul verii secetoase, tulburînd și întunecînd lumina cerului, însă timpul mergea că totdeauna după soare, fără să-i piardă urma... Firsov tresări în somn, se trezi și se ridică speriat în capul oaselor, respirînd greu, cu sufletul la gură, ca după o fugă și o luptă nevăzută. Avusese un vis îngrozitor : se făcea că o vietate mică și grasă, un fel de rozător de cîmp hrănit cu grîu curat, îl înăbușă cu blănița lui fierbinte. Dihania asta măruntă, năduşind de lăcomie și încordare, se vîrînse adînc în gura omului adormit, ostenindu-se să-și facă drum cu lăbuțe stăruitoare pînă în miezul sufletului său, ca sa-i mistuie suflarea. Simțind prin somn că se înăbușă, Firsov încercă să strige, să fugă, dar animalul ieșise singur din gura lui, orb, mizerabil, speriat și el și, tremurînd de frică, dispăruse în întunericul nopții sale.

Călătorul se spălă pe față în pîrîu, își clăti gura și porni grăbit la drum. Casa părintească nu mai era departe și putea să ajungă pînă la căderea nopții.

Spre seară, își văzu locul de baștină în lumina tulbure a amurgului. Era o coastă domoală, prelungă, ce se ridica treptat pe malurile rîului Potudan spre ogoarele de secară de sus. Pe spinarea acestei înălțimi se întindea un orășel abia întrezărit acum din cauza întunericului. Și în el nu clipea nici o lumină.

Tatăl lui Nikita Firsov dormea ; se culcase înainte de

apusul soarelui, de îndată ce se întoarse de la lucru. Era singur ; nevasta-i murise mai demult, doi dintre copiii lui dispăruseră pe front în timpul războiului imperialist, și cel din urmă băiat, Nikita, se bătea în războiul civil. „Poate că acesta s-o mai întoarce, își zicea tatăl, gîndindu-se la ultimul său fiu, fiindcă războiul civil se duce mai pe lîngă case și prin curți, și acolo se trage mai puțin decît în cel imperialist." Dormea mult, din amurg pînă-n zori, căci, cînd era treaz, îl frămîntau tot felul de gînduri, amintindu-și de lucruri uitate și zbuciumîndu-se de dorul feciorilor pierduți și de amarul unei vieți irosite fără rost. Cu noaptea-n cap pleca la atelierul de mobilă țărănească, unde lucra de mulți ani ca tîmplar și, luîndu-se cu lucrul, își îndura mai ușor amarul, mai uitîndu-și necazurile. Către seară însă îl apuca iar urîtul ; întors acasă, în cămăruța lui, adormea repede, aproape speriat, și nu se scula pînă a doua zi dimineața ; nici de gaz nu mai avea nevoie. În zori, muștele se plimbau pe chelia lui, ciupindu-l, și el se trezea, se îmbrăca binișor, fără grabă, îndelung, *se* încălța, se spăla, ofta se învîrtea pe loc, deretica prin odaie, mormăind cine știe ce, ieșea afară, se uita la vreme și se întorcea, doar-doar și-o părădui cumva timpul pînă ce începea lucrul la atelier.

În ziua aceea adormise ca de obicei - de nevoie și oboseală. Un greier pripășit de mai multe veri pe prispa casei țîrîia în ceasurile serii ; poate era același de-acum doi ani, ori poate era nepotul lui. Nikita se apropie de

prispă și bătu in fereastra tatălui său : greierul amuți o vreme, parcă voind să afle cine venise, ce necunoscut, care om întîrziat. Tatăl se dădu jos de pe vechiul pat de lemn, pe care se odihnise împreună cu răposata mamă a fiilor săi și unde se născuse într-o zi și Nikita. Bătrînul, slăbănog, era acum în izmene ; acestea, strîmte și intrate la apă de atîta purtat și spălat, abia îi ajungeau pînă la genunchi. Își lipi fruntea de geam, uitîndu-se afară la băiatul lui. Îl recunoscuse, dar se tot uita la el și nu se mai sătura privindu-l. Apoi porni în fugă, micuț și firav ca un băiețaș, prin tindă, afară, în curte, ca să descuie portița încuiată pentru noapte.

Nikita intră în odaia lor veche, cu prichici la sobă și cu tavanul scund, cu o singură ferestruică înspre stradă. Aici îl învălui același miros ca și în anii copilăriei, ca și cu trei ani în urmă cînd plecase la război ; aici, în singurul loc din lume unde era cu putință, se mai simțea mirosul poalelor mamei. Își scoase ranița și căciula, se dezbrăcă fără grabă de haină și se așeză pe pat. Tatăl rămăsese tot timpul în picioare în fața lui, desculț și în izmene, fără a se încumeta încă să-i ureze bun venit, așa cum se cuvenea, și nici să deschidă vorba.

- Ei, ce mai e pe-acolo cu burjuii și cadeții ? întrebă el, în sfîrșit. I-ați dat gata pe toți, ori au mai rămas ?

- Aproape pe toți.

Tatăl tăcu foarte grav, cît să-și tragă sufletul : oricît, nimiciseră o clasa întreagă, fusese muncă mare, nu

glumă.

- Apăi, ăștia sînt sleiți de vlagă ! zise el după aceea, cu gîndul la burjui. De unde să aibă ei putere, că-s învățați să trăiască pe spinarea altora...

Nikita se ridicase în picioare dinaintea tatălui. Acum era mai înalt decît el cu un cap și jumătate. Bătrînul tăcea, sfios și nedumerit de simțămîntul acela fierbinte de iubire pentru fiul său. Tînărul își puse mîna pe după capul tatălui și-l trase la piept ; bătrînul se rezemă de el, răsuflînd pripit și adînc, de parcă-și regăsea, în sfîrșit, odihna.

Pe una din străzile acestui oraș, care dădea în cîmp, se afla o casă de lemn cu obloane verzi. Acolo trăise cîndva o bătrînică, văduvă, învățătoare la o școală din oraș, împreună ou copiii ei : un băiat de vreo zece ani și o fetiță blondă, anume Liuba, de cincisprezece ani.

Cu cîțiva ani în urmă, tatăl lui Nikita Firsov își pusese-n gînd s-o ia pe văduvă de nevastă, însă renunțase curînd la hotărîrea lui. De două ori îl dusese cu el în vizită și pe Nikita, pe atunci încă un băiețaș, și acesta o văzuse acolo pe Liuba, cu fața ei gînditoare, care stătea și citea cărți, fără să-i ia în scamă pe musafiri.

Bătrîna învățătoare îl ospătase pe tîmplar cu ceai și pesmeţi și spusese cîte ceva despre opera de culturalizare a poporului și despre reparația sobelor de la școală. Tîmplarul stătuse tot timpul tăcut ; se simțea stingherit, ofta, fuma și tușea, apoi își băuse timid ceaiul

din farfurioară, fără să se atingă de pesmeți, pasămite fiind sătul.

În casa învățătoarei, în cele două odăi și la bucătărie, se aflau scaune, și la ferestre, perdele ; în prima cameră se vedeau un pian și un șifonier, în cea de-a doua, din fund, paturi, două fotolii moi, îmbrăcate cu catifea roșie, iar pe rafturile din pereți, multe cărți, probabil niște opere complete. Atît batrînului cît și fiului, interiorul acesta li se păruse tare bogat, și după două vizite, tatăl nu se mai dusese pe-acolo. Nici nu apucase măcar să-i spună că umblă s-o ia de nevastă. Dar Nikita ar fi vrut să se mai uite o daă la pian și la fata cea îngîndurată, care citea mereu cărți ; tocmai de aceea îl și rugase pe tatăl lui să se însoare cu bătrîna, ca să mai aibă prilej să se ducă pe la dînsa.

- Nu-i nimic de făcut, fiule ! i-a spus tatăl. Am carte prea puțină, ce să vorbesc eu cu ea ! Să-i chemăm la noi, mi-e rușine, ca n-avem nici vase, și mîncarea-i ca vai de lume... Ai văzut fotoliile lor ? De-alea batrînești, de la Moscova ! Dar dulapul ? Sculptat pe toată fața și cu garnitură ; asta da, înțeleg și eu ! Și-apoi, și fie-sa - cred că ajunge studentă.

De cîțiva ani nu o mai văzuse pe bătrîna lui logodnică ; atîta doar, poate că din cînd în cînd îi mai ducea dorul ori se mai gîndea la ea.

A doua zi după înapoierea sa de pe fronturile războiului civil, Nikita s-a dus la Comisariatul Militar, ca să-l treacă în

registrul de rezerviști. Apoi a cutreierat orașul atît de cunoscut, în care se născuse. Inima i se strîngea de durere, uitîndu-se la căsuțele îmbătrînite, la gardurile de nuiele și la ostrețele putrezite, la merii răniți de prin curți, unii fără viață, uscați pentru totdeauna. Pe vremea copilăriei lui, aceștia erau încă verzi, casele, fără caturi, păreau mari și înfloritoare, locuite de oameni misterioși și înțelepți, străzile erau lungi, brusturii înalți, și buruienile de pe maidane și din grădinile părăginite de zarzavat i se păreau, în anii aceia îndepărtați, sihle pline de spaimă. Acum vedea că locuințele micuțe ale localnicilor erau scunde și mizerabile, că trebuiau spoite și reparate, că buruienile de pe maidane se răriseră, nu mai creșteau năvalnic, ci tînjeau, populate doar de niște furnici bătrîne și răbdătoare, iar străzile, parcă grăbite, se sfîrșeau toate în cîmpia cu luminoasele întinsuri ale văzduhului ; orașul parcă intrase la apă. Își zise că, poate, își dădea sfîrșitul de atîta îndelungată viață, dacă toate lucrurile atît de mari și de tainice altădată se făcuseră atît de mici și de plictisitoare.

Trecu încet prin dreptul casei cu obloanele verzi, unde se dusese pe vremuri în vizită cu tatăl său. Vopseaua verde a obloanelor rămăsese doar în amintire ; acum nu se mai vedeau decît niște urme slabe, cojite de soare și de ploi, de sub care se zărea lemnăria. Și tabla acoperișului casei ruginise rău : probabil că ploaia pătrundea prin ea, udînd tavanul de deasupra pianului. Se

uită atent pe fereastra locuinței ; era fără perdele, și prin geamuri se ghicea un întuneric rece și străin. Se așeză pe banca de lîngă portița casei îmbătrînite, pe care cu toate acestea o recunoștea. Se aștepta ca dinăuntru să audă totuși puțină muzică. Dar acolo domneau tăcerea și necunoscutul. Aștepă o vreme, apoi se uită în curte prin-tr-o crăpătură a gardului. Era năpădită de urzici bătrîne, prin desișul cărora o potecuță ducea la magazie ; trei trepte de lemn urcau spre tindă. Pesemne că bătrîna profesoară și fiica ei Liuba muriseră de mult, iar băiatul plecase voluntar pe front...

Porni îndărăt spre casă. Ziua era pe sfîrșite, curînd se întorcea și taică-său și atunci vor trebui să chibzuiască împreună cum să-și rînduiască viața și unde să se angajeze la lucru.

Pe strada principală oamenii se plimbau : începuseră să-și mai vină puțin în fire după război. Strada forfotea de funcționari, studente, ostași demobilizați în convalescență, adolescenți, oameni cu îndeletniciri casnice ori meșteșugărești... Muncitorii ieșeau la plimbare mai tîrziu, după ce se lăsa bine în întunericul. Lumea era îmbracată cu haine ponosite, săracăcioase ori cu echipament militar vechi de pe vremea burgheziei.

Aproape toți trecătorii, pînă și cei ce mergeau la braț, logodiți fiind, duceau cîte ceva pentru gospodărie. Femeile cărau cu sacoșele cartofi, uneori pește, bărbații strîngeau la subsuoară cîte-o pîine pe cartelă, o jumătate de cap de

vacă ori duceau grijulii în mînă cîteva măruntaie pentru ciorbă. O figură tristă vedeai rar, afară numai dacă era vreun om foarte bătrîn și istovit. Cei mai mulți tineri rîdeau, uitîndu-se de aproape unii în ochii altora, plini de însuflețire și încredere, de parcă erau în așteptarea unei grabnice fericiri fără de sfîrșit.

- Bună ziua ! auzi el salutul sfios al unei trecătoare.

Glasul acela îl mișcă și-l bucură, de parcă ar fi fost al unui om drag, pierdut și regăsit. Cu toate acestea, i se păru că este vorba de o greșeală, că nu-l salutase pe el. Temîndu-se că totuși se înșela, se uită atent la trecătorii cei mai apropiați. Dar nu zări decît doi oameni, care se și îndepărtaseră. Atunci își aruncă privirea în spate. Și o văzu - era acum o fată mare și înaltă, care se oprise, privindu-l, pe buze cu un zîmbet timid și trist.

Nikita se apropie de ea, cercetînd-o atent din ochi, de parcă voia să se încredințeze că se păstrase așa cum o știa, fiindcă ea rămăsese totdeauna în amintirea lui ca ceva infinit de prețios. Botinele ei austriece, legate cu o sforicică în loc de şireturi, erau tare scîlciate, iar rochița spălăcită de marchizet nu-i ajungea decît pînă la genunchi ; probabil că avusese prea puțin material. Privind rochița, lui Nikita i se strînse inima de milă ; cu astfel de rochii se îmbrăcau femeile cînd erau întinse în sicriu, și acum, marchizetul acoperea un trup viu și înalt, dar tare firav. Peste rochie purta o jachetă veche, rămasă probabil de la maică-sa, de pe vremea cînd era fată ; nu avea nimic pe

cap, și părul împletit într-o coadă bălaie și groasă îi cădea pe spate.

- Îți mai amintești de mine ? întrebă Liuba.
- Nu te-am uitat, răspunse Nikita.
- Nu trebuie să uiți niciodată pe nimeni , zise ea , zîmbind.

Se uita la el cu duioșie și parcă plină de admirație, cu ochii ei limpezi și misterioși. Nikita o privea și el nespus de bucuros, dar și îndurerat ; avea ochii adînciți în orbile din cauza lipsurilor de fiecare zi. dar în ei întrezăreai speranța și încrederea.

Au pornit împreună spre casa ei. Locuia tot acolo. Mama-i murise de curînd, iar fratele, după ce-și găsise hrana în timpul foametei la o bucătărie de campanie a unei unități a Armatei Roșii, se obișnuise cu soldații și plecase cu ei spre sud, să lupte cu inamicul.

- Se învățase cu kașa de la cazan, și acasă nu găsea așa cesa, zise Liuba, vorbind despre fratele său.

Locuia într-o singură odaie, fiindcă nu avea nevoie de mai multe. El cercetă din ochi, cu inima strînsă, camera aceasta, unde o văzuse pentru prima oară pe Liuba, privise pianul și mobilierul lor bogat. Acum, pianul, șifonierul cu sculpturi în lemn pe toată fața lui dispăruseră ; nu mai rămăseseră decît cele două fotolii, masa și patul, iar camera nu mai părea nici ea interesantă sau misterioasă ca în anii adolescenței; perdelele se decoloraseră și pe alocuri se rupseseiă, dușumelele erau

tocite, lîngă soba de teracotă se afla o sobiță mică de fier, pe care o puteai încălzi cu o mînă de surcele, ca sa te mai dezmorțești puțin lîngă ea.

Liuba scoase din sîn un caiet maculator, apoi se descălță și rămase în picioarele goale. Urma cursurile unei academii de științe medicale din județ : pe vremea aceea, în toate județele se deschiseseră universități și academii, fiindcă poporul voia să ajungă cît mai curînd la studii superioare; viaţa absurdă, foamea și nevoile prea îi istoviseră pe oameni, care năzuiau să înțeleagă rostul existenței - e de-a serioaselea sau în glumă ?

— M-au ros, spuse Liuba, cu gîndul la botinele ei. Mai stai puțin. Eu o să mă culc, fiindcă mă chinuie foamea și nu vreau să mă gîndesc la mîncare...

Se vîră îmbrăcată sub plapumă și-și acoperi ochii cu coada ei de păr. - ,

Nikita stătu cîteva ore tăcut, pînă ce fata se trezi din somn. Afară se înnoptase de-a binelea, și Liuba se dădu jos din pat pe întuneric.

- Cred că prietena mea nu mai vine astăzi, zise ea, mîhnită.
- Ai mare nevoie de dînsa ?
- Chiar foarte mare. Familia ei e numeroasă, iar tatăl e militar ; din rămășițele de la cină, dacă sînt, îmi aduce și mie cîte ceva... Și după ce manînc, ne apucăm de învățat.
- Gaz ai ? întrebă Nikita.
- Nu, dar am căpătat niște lemne... Facem foc în

sobă, ne așezăm pe dușumea și citim la lumina flăcărilor.

Zîmbea, descumpănită, jenată, de parcă se gîndea la ceva trist și crud.

- Probabil că n-o fi adormit încă fratele ei mai mare, un băiat răutăcios, spuse ea. Nu-i dă voie să-mi aducă de mîncare, îi pare rău... Dar ce-s eu de vină ? Prea mîncăcioasă nu sînt, capul e vinovat că începe să mă doară și se duce cu gîndul la pîine, împiedieîndu-mă să trăiesc și să-mi văd de treburi...
- Liuba ! strigă o voce tinerească de afară.
- Jenia, răspunse aceasta, întorcîndu-și fața spre fereasastră.

Venise prietena ei; de cum intră scoase din buzunarul scurtei patru cartofi mari, copţi , şi-i puse pe sobiţa de fier.

- Dar de histologie ai făcut rost ? o întrebă Liuba.
- De la cine ? M-au înscris pe-o listă la bibliotecă...
- Nu-i nimic, ne descurcăm noi și fără ea. Primele două capitole le-am învățat la facultate pe de rost. Ți le spun eu și tu iei note... E bine așa ?
- Dar pînă acum ce-am făcut ? zise Jenia, rîzînd.
- Nikita aprinse focul în sobă, ca fetele să poată citi şi se pregăti să se ducă acasă.
- Acum n-o să mă mai uiți, nu-i așa ? îl întrebă Liuba la despărțire.
- Nu, răspunse el, nu am pe nimeni altcineva la care să mă gîndesc.

Firsov s-a mai odihnit acasă două zile, apoi s-a angajat la atelierul, de mobila țărănească unde lucra și tatăl lui. A intrat ca dulgher la pregătirea materialelor cu un salariu aproape de două cri mai mic decît al tatalui său. Știa că a este o situație trecătoare, pînă mai învață meșteșugul, după care va lucra pe loc de tîmplar și va cîștiga mai bine.

Nu-și pierduse deprinderea muncii , chiar și în Armata Roșie, ostașii nu se țineau numai de război ; dacă stăteau mai îndelung în vreun cvartir sau se aflau în rezervă, săpau puțuri, reparau căsuțele sărăcimii de prin sate, plantau arbuști pe culmile rîpelor supuse eroziunilor. Că doar războiul trebuia să se isprăvească odata și viața să-și urmeze cursul, așa că era bine să te îngrijești de ea mai din timp.

Peste o săptămînă, Firsov trecu din nou pe la Liuba, ducîndu-i în dar o porție de pește rasol și o bucată de pîine - felul doi din masa lui de la cantină.

Fata se grăbea să mai învețe ceva, stînd la fereastră și citind la ultimele raze ale apusului. Nikita s-a așezat, așteptînd tăcut să se lase noaptea. Curînd, în odaie s-a așternut întunericul, și o dată cu el și liniștea pe străzile orașului. Fata s-a frecat la ochi și a închis cartea.

- Ce mai faci ? îl întrebă ea încet.
- Mulțumesc, o ducem binișor, eu și tata. Uite oleacă de mîncare. Te rog s-o mănînci.
- O manînc. Mulțumesc.
- Nu te culci ?

- Nu. Dacă mănînc, mă satur și nu mă mai culc.

El aduse din tindă cîteva bucățele de lemne și aprinse focul în sobița de fier, să-i facă lumină să poată citi. Se așeză pe jos, și pe ușița deschisă a sobei băgă surcele și bucăți lemn mai subțiri și mai scurte, avînd grijă mai mult de lumină decît de căldură. Liuba mîncă peștele și pîinea, apoi se lăsă pe podea, la gura sobei, în fața lui Nikita și începu să învețe cu o carte de medicină dinainte.

Citea în gînd, rostind doar uneori cite ceca în şoaptă, și-și lua notițe intr-un carnețel, cu un scris mărunt și grăbit reținînd probabil numai lucrurile cele mai importante. El avea grijă ca focul din sobă sa ardă cu flacără mare, și din cînd în cînd, nu prea des, se uita la ca, ca apoi să-și întoarcă privrile și să le ațintească îndelung în foc, temîndu-se să nu o plictiscască. Vremea trecea, și Nikita se gîndea, întristat, că va trebui să plece curînd acasă.

Cînd ceasul din clopotnița sună miezul nopții, o întrebă de ce nu mai venea prietena ei, Jenia.

- S-a îmbolnăvit iar de tifos, pesemne că nu mai scapă, răspunse dînsa și începu iar să învețe.

- Păcat, spuse Nikita, dar Liuba nu-i răspunse.

El și-o închipui în gînd pe Jenia, bolnavă, arzînd de febră ; ar fi putut s-o iubească și pe ea din toată inima, dacă ar fi cunoscut-o mai înainte, iar fata i-ar fi arătat puțină bunăvoință. Probabil că și ea era frumoasă : păcat că n-o privise atunci mai bine ; fusese întuneric, și chipul ei nu prea-i era deslușit în minte.

- Mi s-a făcut somn, spuse oftînd Liuba.
- Ai înțeles ce-ai citit ?
- Tot ! Vrei să-ți spun ?
- Nu, nu. Mai bine păstrează ce ai învățat pentru dumneata, că eu tot uit.

Mătură gunoiul din jurul sobei și plecă acasă, la tatăl său.

De atunci, venea la ea aproape în fiecare zi ; nu a lipsit decît o dată sau de două ori, ca s-o facă să-i ducă dorul. Nu se știe dacă ea îi simțise sau nu-i simțise lipsa, dar în serile acelea pustii, el străbătuse zece, cincisprezece verste, ocolind de cîteva ori orașul, ca să rămînă singur, să-și biruie dorul neostoit și să nu se ducă la Liuba.

Cînd ajungea la ea, avea obiceiul să facă înainte de toate focul, apoi aștepta să-i spună vreo vorbă în pauza dintre lecturile ei. De fiecare dată îi aducea cîte ceva de mîncare de la cantină. La prînz, fata mînca la academie, dar le dădeau porții prea mici, și Liuba muncea mult cu capul, învăța și mai și creștea pe deasupra, așa că nu se prea sătura. Cînd și-a primit prima leafa, Nikita a cumpărat dintr-un sat vecin niște picioare de vacă și le-a fiert toată noaptea pe sobița de fier, să facă piftie, în timp ce Liuba și-a văzut pînă tîrziu de cărți și caiete, apoi și-a cîrpit hainele și ciorapii, în zori a spălat pe jos, și înainte de a se trezi vecinii, a făcut baie în curte, într-o cadă cu apă de ploaie.

Seară de seară, tatăl lui Nikita rămînea singur și se

plictisea, dar feciorul nu-i spunea unde se duce. „Acum e și el bărbat în toată firea, își zicea bătrînul. Dacă era rănit sau murea în război ? Dar uite că trăiește și-i e bine, lasă-l să umble în voia lui !“

Într-o zi, bătrînul observă că fiul adusese de undeva două franzele pe care le învelise numaidecît într-o hîrtie, fără să-l îmbie și pe dînsul. Apoi, ca de obicei, își puse șapca pe cap și plecă, luînd cu el franzelele, ca să se întoarcă acasă tocmai noaptea tîrziu.

- Nikita, ia-mă și pe mine, se rugă el o dată. N-o să scot o vorbă acolo, doar o să mă uit... Trebuie să fie ceva vrednic de văzut, ceva de seamă !
- Lasă pe altcîndva, tată, răspunse cam stingherit fiul său. Acum ar trebui să te culci, că mîine te scoli la lucru...

În seara aceea nu a găsit-o pe Liuba acasă și s-a așezat pe banca de la poartă s-o aștepte. Își vîrîse franzelele în sîn, ca să le țină calde pînă la venirea ei. A așteptat, răbdător, pînă noaptea tîrziu, uitîndu-se ba la stele, ba la puținii trecători care, se grăbeau la copiii lor, lăsați singuri acasă ; auzea orologiul din clopotniță măsurînd timpul, lătratul cîinilor prin curți, și alte felurite zgomote mai stinse, pierdute, care ziua, nu se aud. Ar fi putut să stea aici, așteptînd, pînă-n ceasul morții.

Într-un tîrziu, Liuba îi răsări în față, fără zgomot, din întuneric. El se sculă în picioare, dar fata zise, izbucnind în plîns : „Pleacă mai bine la dumneata acasă", și intră în odaia ei.

După ce mai stătu nedumerit cîtva timp afară, se duse și el după dînsa.

- A murit Jenia, zise fata, cînd îl văzu intrînd. Acum ce mă fac ?

Nikita nu spuse nimic. Simțea în sîn franzelele calde încă, dar nu știa dacă să le scoată, sau dacă acum nu-și mai au rostul. Întinsă pe pat, așa îmbrăcată cum era, fata se întoarse cu fața la perete, plîngînd fără zgomot, aproape fără să se miște.

El rămase multă vreme stingher, în picioare, în odaia învăluită în negurile nopții, neîndrăznind să-i tulbure jalea. Și fiindcă suferința și durerea îi fac pe oameni nepăsători față de pătimirile altora Liuba nici nu-l mai lua în seamă. Scoțînd în sfîrșit franzelele din sîn, ca să le pună undeva, dar fără să găsească deocamdată un loc potrivit, Nikita îndrăzni să se așeze pe pat, la picioarele ei.

- Nu vrei să rămîn cu dumneata ? ! zise el.
- Ce să faci ? îl întrebă ea printre lacrimi.

Fiindu-i teamă să nu spună vreo neghiobie sau s-o jignească fără voie, el căzu cîtva timp pe gînduri.

- Nimic, răspunse dînsul, să trăim așa, cum se trăiește de obicei, ca să nu te mai amărăști.
- Să mai așteptăm puțin, nu-i nici o grabă, zise ea, gîndi toare și cu chibzuință. Acum trebuie să vedem cum facem rost de un sicriu pentru Jenia, că ei n-au...
- Aduc eu unul mîine, făgădui el, punînd franzelele pe pat. A doua zi ceru voie meșterului și începu să

întocmească un sicriu ; lucrătorilor li se îngăduia asta, fără să plătească materialul. Pierdu multă vreme pînă-l făcu, fiindcă nu se pricepea, dar interiorul îl lucră curat, cu multă grijă. Gîndindu-se la Jenia, îl podidiră lacrimile, care picurau pe talaș. Tatăl lui, trecînd tocmai atunci prin curte, se apropie de el și, văzîndu-l îndurerat, îl întrebă:

- De ce ești mîhnit ? Ți-a murit logodnica ?
- Nu, prietena ei.
- Prietena ? Dă-o-ncolo ! Stai să netezesc eu puțin marginile sicriului, c-a ieșit cam urît, n-ai făcut lucru de precizie.

După ce-și sfîrși treaba, Nikita duse sicriul la Liuba, pentru ca nu știa adresa decedatei.

Toamna din anul acela se nimerise lungă și caldă, și toți erau mulțumiți. „N-a fost o recoltă grozavă de grîu, în schimb n-o să avem nevoie de lemne multe", ziceau oamenii, învățați cu economia. Nikita comandase din vreme un palton pentru Liuba din mantaua lui de ostaș. Paltonul era gata, dar din cauza timpului călduros ea nu-l purta încă. Tînărul își continua vizitele ca totdeauna, ca sa-i ușureze viața, iar el să-și găsească hrana sufletească după care tînjea.

O mai întrebase o dată dacă vor trăi mereu așa, despărțiți, sau se vor uni, și ea-i răspunsese că pînă-n primăvară n-o să-și poată gusta fericirea, fiindcă trebuia să termine cît mai repede studiile, și-apoi se va vedea. Nikita se mulțumea, cu aceste făgăduieli îndepărtate, el

nu cerea o fericire mai mare decît aceea pe care o găsise la ea ; nici nu bănuia că există ceva mai bun pe lume, dar inima i se înfrigurase de atîta îndelungă așteptare și nesiguranță. Îl frămîntau îndoielile - nu știa dacă Liuba are nevoie de el, așa sărac cum era și cu carte puțină, un soldat demobilizat. Fata îl privea uneori zîmbind, cu ochii ei luminoși, în care distingeai niște puncte negre, mari și ciudate, și chipul îi era plin de bunătate.

Într-o zi, pe cînd o învelea cu pătura înainte de a pleca acasă, izbucni în lacrimi, dar ea îl mîngîie pe cap, spunînd : „Hai, hai, nu te mai frămînta atît, că doar n-am murit".

Nikita alergă acasă la tatăl lui, să se ascundă acolo și să se mai dezmeticească, hotărît să nu mai treacă pe la Liuba vreo cîteva zile. „Am să citesc, și-a zis el, o sa duc o viață adevărată și-o s-o uit ; n-o să mă mai gîndesc la ea, nu vreau să mai aud de ea. Parcă cine știe ce-ar fi de capul ei ! Doar pe lumea asta sînt milioane și milioane de femei, mult mai frumoase decît dînsa. Ba ea e chiar urîtă

A doua zi nu s-a mai stillai din culcușul său așternut podea. Înainte de a pleca la,. lucru, bătrînul i-a pipăit fruntea zicînd :

- Ai firbinţeli, culcăte-n pat. Zaci ce zaci şi te faci bine...În război n-ai fost rănit ?
- Nu, n-am fost.

Către seară, nu mai știa nimic de sine. La început, întrezărea ca prin vis tavanul, cu două muște întîrziate, în pragul morții, care se aciuaseră acolo să se mai

încălzească și să-și prelungească viața, dar încetul cu încetul, tavanul și muștele treziră în el o stare de tristețe și scîrbă, de parcă-i intraseră în creier ; nu izbutea cu nici un chip să le alunge, să nu se mai gîndească la ele ; ideea asta fixă creștea și se întindea mereu, parca măcinîndu-i oasele capului. Închise ochii, însă muștele se plimbau acum prin creierul lui. Sări din pat, ca să le gonească de pe tavan, dar căzu iar neputincios pe pernă: i se păru ca aceasta mai avea încă mirosul mamei lui care dormise aici, lîngă tata, și cu gîndul la ea adormi.

După patru zile. Liuba îi descoperi locuința și veni la el pentru prima oară, într-o amiază ; prin casele muncitorilor nu era nimeni : femeile plecaseră la cumpărături, copiii mai mici se răspîndiseră prin curți și poieni. Se așeză pe pat lîngă el, îi netezi fruntea și-i șterse la ochi cu un colț al batistei sale, întrebîndu-l :

- Hai. spune, ce le doare ?
- Nimic.

Febra mare îl purta ca pe valuri, departe de oamenii și lucrurile din jur. Ochii i se împăienjeniseră, abia și-o mai amintea pe Liuba și-i era atît de teamă să nu o piardă în bezna minții lui nepăsăloare. Se agăță cu mîna de buzunarul paltonului ei, făcut din mantaua lui militară, ținîndu-l dîrz, ca un înotător obosit, care încearcă să se cațere pe un mal abrupt, ba dîndu-se la fund, ba agățîndu-se iar de el. Boala se străduia să-l prăbușească dincolo de zarea pustie și strălucitoare, pe întinsul unei mări, ca să

se odihnească acolo pe valurile ei lenevoase şi greoaie.

- Pesemne că-i o gripă, lasă că te vindec eu, spuse Liuba. Poate o fi și tifos, dar nu-i nimic, nu mi-e frică !

Îl luă de umeri și-l ajută să se așeze pe pat, cu spatele rezemat de perete. Apoi îl îmbrăcă repede și hotărîtă cu paltonul ei, găsi pe undeva un fular de-al tatălui, îl legă cu el la cap şi-l încălţă cu niște pîslari țrîntiţi pe sub pat, în așteptarea iernii. Cu un braț îl apuca de mijloc, îi porunci să umble și-l scoase în stradă, înghețat de frig. Găsiră o birjă, îl urcă în ea și porniră.

- Ehe, oamenii ăștia de astăzi parcă-s niște mortăciuni, zise birjarul,vorbind cu calul său, pe care-l îndemna mereu din hăţuri să meargă în trap mărunt.

În odaia ei, Liuba îl dezbrăcă pe Nikita de haine, îl culcă în pat și-l înfofoli cu tot ce avea : cu pătura, cu un covoraș ponosit și cu un șal vechi. rămas de la maică-sa.

- De ce să bolești acasa la line ? zise ea mulțumită. învelindu-i cu pătura trupul fierbinte. N-are nici un rost ! Taică-tău e la lucru, și tu zaci singur-singurel cît e ziulica de lungă, fără nici un ajutor, ducîndu-mi dorul.

Pe Nikita îl chinuia întrebarea : de unde-o fi luat ea bani să plătească birjarul ? Poate că-și vînduse ghetuțele austriece ori cartea, după ce o învățase întîi toată pe de rost, ca să nu mai aibă nevoie de ea ; sau poate i-o fi dat birjarului bursa ei pe-o lună-ntreagă...

Zăcu toată noaptea, aproape fără cunoștință. Uneori își dădea seama unde se află și-o vedea pe Liuba făcînd foc

în sobă și gătind, apoi pierdea noțiunea realității, urmărindu-și fără voia lui vedeniile dezlănțuite de creierul închis în strîmtoarea fierbinte a țestei.

Temperatura creștea. Din cînd în cînd, Liuba îi pipăia fruntea și-i lua pulsul. Către miezul nopții îl făcu să bea apă caldă, pe care mai înainte o fiersese, apoi își scoase rochia și se băgă în pat, lipindu-se de bolnav, care dîrdîia, scuturat de friguri, ca să-i dea căldura de care avea neapărată nevoie. Îl cuprinse cu brațele, iar el se ghemui înfrigurat lîngă ea, lipindu-și obrazul de pieptul ei, ca, să simtă cu toată ființa sa viața altei ființe, mai puternice, mai bune, și să-și uite chinurile și trupul răvășit și înghețat. Nu voia să moară, nu fiindcă și-ar fi regretat viața, ci pentru că se bucura de apropierea Liubei și de o altă viața. De aceea o și întrebă în șoaptă dacă o să se însănătoșească ori o să moară - era doar învățată, trebuia să ştie.

Liuba își puse palmele calde pe obrazul lui, spunînd :

- O să te faci curînd sănătos... Oamenii se prăpădesc fiindcă bolesc singuri și n-are cine să-i iubească, dar tu ești acum cu mine...

Pînă la urmă, Nikita se încălzi și adormi.

După vreo trei săptămîni s-a făcut bine. Afară ninsese, în jurul lor se așternuse liniștea. Plecă îndărăt la tatăl lui. Nu voia, s-o stingherească. Ea trebuia să-și termine întîi academia, să adune cît mai multe cunoștințe, că era săracă. Tatăl se bucură de întoarcerea băiatului, cu toate

că-l mai văzuse între timp, fiindcă se dusese pe la el cam la fiecare trei zile, cu mîncare și cu cîte o mică atenție pentru Liuba.

Nikita își începuse din nou lucrul la atelier, și seara venea la Liuba. Iarna trecea fără întîmplări deosebite : el știa că în primăvară ea o să-i fie soție, și pentru el va începe atunci o viață lungă și fericită. Uneori, fata îl aținea, îl necăjea în joacă, fugind de el prin odaie, și cînd Nikita o prindea, o săruta ușor pe obraz. De obicei, ea nu-l lăsa să se atingă de ea.

- O să te saturi de mine, avem înaintea noastră toată viața, zicea dînsa. Nu sînt chiar atît de atrăgătoare cum crezi !

În zilele libere, se plimbau pe potecile iernatice, afară din oraș, sau mergeau îmbrățișați pe gheața rîului Potudan încătușat de somn - departe, în jos, pe albia lui de vară. Nikita se lungea pe burtă și urmărea apa în curgerea ei lină pe sub gheață. Se întindea, și ea alături și, lipiți unul de altul, urmăreau cu ochii tainica alunecare a undei, gîndindu-se cît de fericit era rîul că se duce spre mare, și apa de sub gheață va curge pe lîngă țărmurile unor țări îndepărtate, unde acum creșteau flori și cîntau păsări. Apoi Liuba îi spunea lui Nikita să se ridice numaidecît în picioare, fiindcă acesta nu era îmbrăcat decît cu o pufoaică veche a tatălui său, prea scurtă ca să-i țină de cald, și putea răci.

Petrecură astfel răbdători, ca doi prieteni, aproape

toată iarna, cît a fost ea de lungă, cu presimțirea fericirii lor viitoare și atît de apropiate. Potudan tînjise și el toată iarna sub stratul de gheață ; semănăturile de toamnă dormeau sub zăpadă, și somnul firii îl liniștea și-l consola pe Nikita Firsov, gîndindu-se că nu numai inima lui zăcea înmormîntată în așteptarea primăverii. În februarie, cînd se trezea dimineața, asculta încordat, doar o auzi bîzîitul noilor muște, apoi ieșea afară și se uita la cer și la copacii din grădina vecinului : oare nu începuseră să vină primele păsări migratoare din țările străine ? Dar copacii, ierburile, larvele de muște mai zăceau încă în somn adînc.

Pe la jumătatea lui februarie află de la Liuba că examenele de absolvire începeau în ziua de 20, fiindcă era mare nevoie de medici, și poporul nu putea să mai aștepte. Pînă la sfîrșitul lumi examenele se vor încheia - acum zăpada putea să dăinuie, și rîul să curgă pe sub gheață și pînă-n iulie ! Inimile lor se vor bucura mai înainte de renașterea naturii.

Nikita se hotărî să plece din oraș, ca să-i treacă timpul mai ușor pînă la unirea lui cu Liuba. Porni așadar la drum împreună cu o brigadă de tîmplari de la atelierul lui, să repare mobilierul sovietelor sătești și al școlilor de la țară.

În aceasta vreme, tatăl său le făcu pe îndelete, în vederea nunții, un dulap mare, ca cel pe care-l avusese în casa ei Liuba, pe cînd maică-sa era oarecum logodnica bătrînului. Sub ochii lui, viața se repeta pentru a doua sau chiar pentru a treia oară. Gîndindu-se la trecut, bătrînului

tîmplar îi părea rău, dar vedea că nu se mai poate schimba nimic. Așa că încărcă oftînd dulapul într-o sanie și-l duse acasă la logodnica fiului său. Pe alocuri, zăpada bătută de soare se topea, dar bătrînul era încă destul de viguros și, opintindu-se, tîra sania pînă și peste trupul negru al pămîntului. În sinea lui își spunea că ar fi putut să se însoare chiar el cu Liuba, dacă nu se încumetase s-o ceară de nevastă pe maică-sa ; dar se simțea stînjenit, mai cu seamă că fata asta fragedă n-ar găsi belșug în casa lui și nici cu ce s-o răsfețe nu avea, ca să-i cîștige bunăvoința, ceea ce-l făcu să socoată că viața nu era de loc bine rînduită. Uite, chiar și băiatul său : abia s-a întors de pe front, că pleacă iar de-acasă, și de data asta pentru totdeauna. Pînă la urmă, el, bătrînul, o să fie silit să ia pe lîngă dînsul chiar și o miloagă de pe stradă, nu ca să-și încropească o viață de familie, ci doar ca să fie o ființă vie acolo, așa, ca un fel de arici îmblînzit, ori ca un iepure domestic. Chiar și dacă i-ar face viața grea și ar răsturna rînduiala casei, tot i-ar trebui așa ceva, că altfel nu se simte om în rîndul oamenilor.

După ce i-a dat Liubei în primire garderobul, a întrebat-o cînd să vină la nunta lor.

- Păi, de cum s-o întoarce Nikita. Eu sînt gata, i-a spus aceasta.

Atunci bătrînul a pornit în miez de noapte în sat, cale de douăzeci de verste, la fiul său, care făcea bănci pentru o școală sătească. L-a găsit dormind pe jos într-o odaie

pustie. L-a trezit și i-a spus că venise vremea să se întoarcă în oraș, că se poate însura.

- Tu du-te, că isprăvesc eu băncile în locul tău, a zis el.

Nikita și-a pus căciula-n cap și, fără să mai aștepte zorile, a pornit pe jos pe drumul de întoarcere. Jumătatea aceasta de noapte a umblat singur, prin locuri pustii ; vîntul hoinar rătăcea pe cîmp,fără rost, bătîndu-l din față ori din spate, domolindu-se cînd și cînd în liniștea vreunei vîlcele de pe lîngă drum. Pe povîrnișuri și pe ogoare mai înălțate pămîntul era reavăn și negru, zăpada se trăsese mai în vale și mirosea a ape primăvăratice și a ierburi veștede, mărturie a toamnei trecute. Dar acum toamna era uitată, se pierduse departe, în urmă ; pămîntul, sărac și slobod, se pregătea să le nască pe toate de la început, plăsmuind ființe care nu trăiseră încă. Nikita nu se grăbea să ajungă la Liuba ; îi plăcea să rătăcească prin umbrele nopții pe glia tînără, fără amintiri, care-i uitase pe toți cei ce se sfîrșiseră pe ea și nu știa ce va naște în căldura apropiatei veri.

Către dimineață, ajunse la casa Liubei. Pe acoperișul atît de binecunoscut și pe soclul de cărămidă al casei se așternuse o chiciură ușoară. Probabil că fata dormea acum liniștită în patul ei cald, și el trecu mai departe, nevoind să-și trezească mireasa și s-o facă sa iasă în frig afară numai pentru plăcerea lui.

În seara aceleiași zile Nikita Firsov și Liubov

Kuznețova s-au cununat la sovietul județean, apoi s-au întors în camera Liubei, neștiind ce să facă. Nikita se simțea cam stînjenit că se putea bucura de o fericire atît de mare, că ființa de care avea nevoie mai mult decît de orice pe lume voia să-și împartă viața cu el, de parcă găsise într-însul cine știe ce comoară tainică. Îi luă mîna și o ținu multă vreme, desfătîndu-se cu căldura ei ; simțea în palme bătaia inimii ei plină de dragoste și se gîndea la misterul nepătruns care-o făcea pe fata aceasta să-i zîmbească și să-l iubească. El, da, el știa foarte bine de ce-i era dragă.

- Hai să mîncăm întîi ceva, i-a spus ea, retrăgîndu-și mîna dintr-a lui.

În ziua aceea făcuse puțină mîncare : după absolvirea academiei, căpătase o alocație suplimentară de alimente și bani.

Oarecum stingherit, el se îndestulă din felurile bune de mîncare, pregătite de nevasta lui. Nu-și amintea să-i fi dat cineva vreodată să mănînce aproape degeaba, nu se dusese niciodată în vizită pe la alții, așa, doar de plăcere, ca să se îmbuibe pe socoteala lor. Liuba se ridică prima de la masă.

- Vino ! spuse ea, deschizîndu-și larg brațele.

Sculmdu-se la rîndu-i în picioare, el se lipi sfios de ea, temîndu-se sa nu vatăme ceva în trupul atît de diferit de al lui și atît de gingaș. Liuba îl cuprinse cu brațele, încurajîndu-l, dar el o rugă : „Stai, așteaptă puțin, iubita

mea, de-ai ști cum ma înjunghie inima !“ Și Liuba îl lăsă.

Afară se întunecase, și Nikita se pregătea să aprindă focul, ca să fie lumină în odaie, dar nevasta lui zise : „Nu mai am nevoie de lumină, am isprăvit cu învățătura, și astăzi este ziua nunții noastre . Atunci el pregăti patul pentru noapte, în vreme ce ea se dezbrăca în fața lui, fără să se sfiască. Dar Nikita s-a dus după șifonierul făcut de tatăl său, unde s-a dezbrăcat în grabă, ca apoi să se culce lîngă ea.

A doua zi el s-a sculat în zori. A măturat prin odaie, a făcut focul, ca să fiarbă ceaiul, a adus din tindă o găleată cu apă de spălat ; după ce a terminat toate acestea, nu mai știa de ce anume să se apuce - Liuba dormea încă. Se așeză pe scaun, cam întristat : acum, o să-l alunge probabil la tatăl lui, spunîndu-i să nu se mai întoarcă niciodată, fiindcă trebuie să știi să faci dragoste, iar el, Nikita, nu era în stare s-o chinuiască numai așa, pentru plăcerea sa. Și-apoi, întreaga lui putere era în inimă, de acolo i se urca în gît și se pierdea toată.

Liuba se trezi din somn și, văzîndu-l așa întristat, spuse zîmbind :

- Nu te necăji, nu merită. Să vezi ce bine o să ne potrivim noi doi.
- Vrei să spăl pe jos, se rugă el, că-i cam murdar la noi ?
- Bine, spală, se învoi ea.

„Ce milă mi-e de el, ce neajutorat îl face dragostea pe

care mi-o poartă ! își zicea fata, stînd în pat. Mi-e drag și-l voi iubi mereu, chiar de-ar fi să rămîn pe veci fată mare ! Mă voi învăța cu asta. Sau poate că odată și odată mă va iubi mai puțin, și atunci va fi și el bărbat adevărat."

El se tîra pe jos în patru labe, spălînd dușumeaua, și Liuba glumea, rîzînd de el.

„Iată-mă și femeie măritată !“ își spuse dînsa bucuroasă, întinzîndu-se, în camașa, pe deasupra păturii.

După ce deretică odaia, Nikita mai șterse cu o cîrpă udă toată mobila, apoi încropi apa rece din găleată cu apă caldă și trase ligheanul de sub pat, pentru ca nevasta lui să se poată spăla.

Își băură împreună ceaiul, Liuba își sărută bărbatul pe frunte și plecă la spital, spunîndu-i că se întoarce pe la ora trei. Acum, singur, își pipăia ușor fruntea, acolo unde-l sărutase nevasta. Nu s-a dus la lucru - și nu știa de ce. Poate unde i se părea că viața e pentru el o rușine, că n-are rost să mai trăiască. De ce să-și mai cîștige pîinea ? Și-o duce și el traiul cum o putea pînă s-o sfîrși de rușine și de jale.

Cotrobăind prin casa lor după provizii, găsi cîte ceva și pregăti pentru prînz o tocană de vacă. După ce termină, se întinse pe pat, cu fața în jos, socotind cît îi mai rămîne pînă la dezgheț, ca să se înece în Potudan.

- Mai aștept pînă s-o sparge gheața. Nu mai e mult ! își spuse el cu glas tare, ca să se liniștească. Și ațipi.

Liuba aduse de la serviciu două ghivece de flori de

iarnă primite în dar de la medici și surori, o dată cu felicitările lor. Față de ei se arătase plină de mister și importanță, ca o adevărată femeie măritată. Surorile și infirmierele nemăritate o invidiau, iar o fată de la farmacia spitalului a întrebat-o foarte serioasă dacă este adevărat că dragostea e fermecătoare, iar căsătoria din dragoste, o neasemuită fericire. Ea i-a răspuns că e absolut adevărat și chiar ăsta și este rostul vieții.

Seara, cei doi soți au stat de vorbă. Auzind-o pe Liuba spunînd că s-ar putea să aibă copii și ar trebui să se gîndească din vreme la asta, Nikita i-a făgăduit să facă la atelierul lui, în afara orelor de lucru, mobila necesară : o măsuță, un scaun și un leagăn.

- Revoluția s-a așezat pe temelii trainice, acum e bine să ai copii, a zis el. Nefericiți n-or să mai fie niciodată !
- Ție ce-ți pasă, tu nu te gîndești că eu nasc ! a spus Liuba, supărată.
- Și-o să te doară ? a întrebat-o el. Dacă te doare, mai bine să nu-i faci, ca să nu te chinuiești...
- Nu-i nimic, o să rabd durerea, și gata.

Cînd s-a lăsat noaptea, Liuba, ca să aibă loc mai mult, a lărgit patul cu doua scaune alăturate și i-a spus lui Nikita să se culce de-a curmezișul. Acesta s-a supus și a amuțit , iar noaptea, tîrziu, a plîns prin somn. Ea, care s-a zvîrcolit mult pînă să adoarmă, l-a auzit plîngînd și i-a șters încet obrazul cu un colț al cearșafului, iar cînd s-a deșteptat dimineața, el nu-și mai amintea nimic de

mîhnirea lui din timpul nopții.

Așa și-a urmat cursul viața lor în comun. Liuba își îngrijea bolnavii de la spital, Nikita lucra mobile țărănești. în orele libere și duminica, el robotea prin casă și prin curte, deși soția lui nu-l ruga s-o facă. Ea nu știa prea bine cui aparține casa. Cîndva fusese a mamiei sale, apoi devenise proprietatea statului, dar statul uitase de ca. Nu venise nimeni niciodată să se intereseze în ce stare se află ori să încaseze chiria. Dar pentru Nikita faptul acesta nu avea nici o importanță. De îndată ce s-a împrimăvărat, își procură vopsea verde prin niște cunoștințe ale tatălui său și vopsi acoperișul și obloanele. Cu tot atîta sîrguință repară magazia cea veche din curte, poarta și gardul, și acum se pregătea să sape un beci nou, pentru că cel vechi se cam surpase.

Potudan pornise iar la drum. Nikita se ducea de două ori pe zi să se uite cum curge apa rîului, dar atîta vreme cît Liuba îl mai răbda pe lîngă ea, se hotărî să nu moară ; își zicea că o să aibă destul timp să-și facă seama cînd ea s-o sătura de el, fiindcă rîul n-avea să înghețe curînd. De obicei, robotea prin curte dinadins fără grabă, ca să nu stea în odaie cu nevasta și s-o plictisească prea tare. După ce-și termina treaba, lua în poala cămășii lut din beciul cel vechi, intra în casă și se așeza pe jos, începînd să plăsmuiască din lut tot felul de obiecte și chipuri omenești, fără vreo asemănare sau vreun rost - făcea niște alcătuiri moarte închipuind munți din care ieșea un

cap de animal sau o rădăcină de copac ; și rădăcina, deși părea că nu are în ea nimic deosebit, era atît de întortocheată și de încîlcită, cu brațe crescute unele într-altele, parcă măcinîndu-se și chinuindu-se între ele, că după ce le priveai îndelung te prindea somnul. Modelîndu-și figurinele, Nikita, zîmbea în neștire, fericit, iar Liuba cîrpea rufe lîngă el, pe podea, și fredona cîntece auzite cîndva, mîngîindu-l din cînd în cînd, ori netezindu-i părul sau gîdilîndu-l. În clipele acestea, lui i se strîngea inima, potolită ; nu știa dacă mai tînjește după altceva mai adînc, mai ales, ori dacă viața nu era cumva așa, îngrădită, cum o avea el acum. Însă nevasta îl privea cu ochii ei obosiți, plini de o bunătate răbdătoare, de parcă bunătatea și fericirea deveniseră pentru ea o muncă anevoioasă. El își strica jucăriile, prefăcîndu-le din nou într-o grămadă informă de lut, și-o întreba dacă n-ar trebui să facă foc în sobă, ca să pună la încălzit apa pentru ceai, sau să se repeadă pe undeva după vreo treabă.

- Nu-i nevoie, spunea zîmbind Liuba. Le fac eu pe toate..

Și Nikita își dădea atunci seama, că viața este mare, poate mai mare decît ar fi el în stare s-o suporte, că nu se concentrase toată în inima lui ce batea să se spargă, că părea mai demnă de luare-aminte, mai puternică și mai scumpă într-altă ființă, pe care nu o putea ajunge. Lua găleata și pornea să aducă apă de la puțul orașului, unde era mai curată decît în cisternele de pe străzi. Nici o

muncă nu-i ogoia suferința și se temea de apropierea nopții, ca în anii copilăriei. După ce scotea apa, trecea cu găleata plină pe la tatăl său.

- De ce nu v-ați cununat ? l-a întrebat acesta într-o zi. V-ați luat pe furiș, după moda sovietică ?

- Las-că ne cununăm noi mai tîrziu, a zis fiul. Acum să lucrăm împreună o măsuță, un scăunel și un leagăn. Vorbește mîine cu meșterul să ne dea ceva material... S-ar putea să avem curînd un copil !

- Bine, lucrăm, se învoi acesta. Dar nu cred c-o să aveți curînd copii, n-ar fi timpul...

Peste vreo șapte zile, Nikita a terminat toată mobila de trebuință unui copil ; rămăsese la atelier seară de seară, după orele de lucru, și muncise de zor. Tatăl le-a finisat cu grijă pe toate, și după aceea le-a vopsit.

Lucrușoarele acestea Liuba le-a așezat într-un colț ; pe măsuța viitorului lor copil a pus cele două ghivece de flori, iar pe speteaza scaunului a atîrnat un prosop nou, brodat. Recunoscătoare pentru dragostea lui față de ea și de copiii ce trebuiau să vină, și-a îmbrățișat soțul, sărutîndu-l pe gît și lipindu-se de el ; a rămas așa multă vreme, încălzindu-se lîngă omul iubit, știind că mai mult nu putea face. Nikita stătea tăcut, cu brațele de-a lungul trupului, tăinuind ceea ce se petrecea în inima lui, pentru că nu voia, să pară puternic în neputința sa.

În seara aceea, el s-a săturat curînd de somn și s-a trezit puțin după miezul nopții. A stat întins îndelung în

bezna tăcută, ascultînd bătaia orologiului : douăsprezece și jumătate, unu, unu și jumătate - de trei ori cîte o bătaie. Prin geam se vedea cum văzduhul se tulbură ușor, fără să se lumineze încă, și doar întunericul prinse a se mișca, golindu-se treptat de conținutul său ; și toate lucrurile din odaie, împreună cu mobila cea nouă de copil, au început a se întrezări după sfîrșitul acestei nopți întunecoase, părînd jalnice și obosite, de parcă cereau ajutor. Liuba se mișcă sub pătură, suspinînd ; poate că nu dormea nici ea. Și Nikita încremeni, ascultînd cu încordare. Dar ea nu se mai mișcă și respirația i se liniști. El se simțea bine, știind-o întinsă alături, vie, atît de trebuincioasă inimii sale, fără să-și dea seama în somn că el, soțul ei, e treaz. Numai de-ar fi ea sănătoasă și fericită, că lui nu-i trebuia ca să trăiască decît s-o știe că există. Ațipi liniștit, consolat de somnul ființei dragi de lîngă dînsul, apoi se deșteptă iar.

Liuba plîngea încetișor, abia de-o auzeai. Își trăsese pătura peste cap, suferind pierdută și înăbușindu-și durerea, ca să moară acolo, fără zgomot. Cînd se întoarse spre ea, Nikita o văzu ghemuită sub pătură, mică și nenorocită, frămîntîndu-se și respirînd întretăiat. El tăcea. Nu poți să alini orice durere ; sînt dureri care trec numai după istovirea inimii, alunecînd într-o lungă uitare sau prinsă în vîrtejul grijilor de fiecare zi.

Înainte de revărsatul zorilor, Liuba se liniști. După ce mai așteptă cîtva timp, Nikita ridică binișor un colț al păturii și se uită la nevasta sa. Dormea liniștită, călduță și

potolită, cu lacrimile zvîntate...

Ridicîndu-se din pat, se îmbrăcă fără zgomot și ieși în stradă. O dimineață timidă se dezghioca din hău. Un cerșetor trecu prin mijlocul străzii cu traista plină. Firsov se luă după dînsul, ca să aibă și el un țel. Cerșetorul ieși afară din oraș și porni pe șoseaua principală, spre Kantimirovka, unde se țineau de cînd lumea tîrguri mari și locuiau oameni cu dare de mînă. E drept că cerșetorilor li se dădea rar pe acolo cîte ceva, așa că erau nevoiți să colinde satele mai îndepărtate și mai sărace, ca să-și cîștige existența. ; în schimb, în Kantimirovka, lumea huzurea ducînd o viață puțin obișnuită ; aici puteai să-ți petreci zilele în tîrg, uitîndu-te la mulțimea de oameni și desfătîndu-ți măcar o vreme inima.

Nikita sosi la Kantimirovka pe la amiază, o dată cu cerșetorul. Acesta din urmă, înainte de a intra în oraș, se așeză pe marginea unui șanț, își deschise traista și mîncă ceva împreună cu Nikita, pe care-l pofti la masă. În oraș se despărțiră, fiindcă cerșetorul trebuia să-și vadă de treburile lui, pe cînd Nikita nu avea nici un țel. Rămas singur, el se duse în piață, se lăsă jos, în umbra din spatele unei tarabe, și Liuba, greutățile vieții și propria-i ființă îi dispărură din minte.

Paznicul pieței locuia acolo de douăzeci și cinci de ani și o dusese totdeauna bine împreună cu baba lui, care, deși era o femeie voinică, nu avusese niciodată copii. Negustorii și cooperativele îi dădeau mereu tot felul de

resturi de carne și de alte alimente necorespunzătoare normelor în vigoare ; cumpăra în preț de cost pînzeturi și ștofe, precum și felurite obiecte de gospodărie, ca ață, săpun și altele. Mai demult făcuse și el un pic de negustorie, vînzînd ambalaje vechi și depunîndu-și banii la casa de economie. Ca paznic, era dator să măture gunoiul din piață, să spele sîngele de pe tejghelele măcelăriilor, să curețe closetul public, iar noaptea să păzească tarabele și localurile comerciale. Din toate acestea însă nu făcea decît să se plimbe noaptea prin piață, îmbrăcat cu un cojoc gros, toată munca grea și murdară lăsînd-o pe seama vagabonzilor și a cerșetorilor care dormeau în piață. Nevasta lui arunca aproape totdeauna la gunoi ciorba cu rămășițele de carne din ajun, așa că el putea să pună oricînd un om sărman să curețe closetul în schimbul mîncării. Soția lui se ținea de el să nu facă treburile grele și murdare, spunîndu-i că are barbă căruntă și nu e un simplu paznic, ci supraveghetor.

Dar parcă poți învăța un vagabond ori un cerșetor să muncească zi de zi numai pe mîncare ? Ăștia fac treabă o dată, înfulică ce li se dă, mai cer un supliment și-apoi dispar pe undeva, prin județ.

În ultima vreme, cîteva nopți de-a rîndul, paznicul fusese nevoit să alunge din piață un om. Cînd îl scula în pumni, acesta se ridica în picioare și pleca, fără să spună nimic, ca să se așeze ori să se culce din nou pe undeva, prin spatele vreunei tarabe mai îndepărtate. Pierduse o

noapte întreagă în căutarea acelui om fără adăpost, însuflețit de pofta pătimașă de a chinui, de a batjocori o ființă obosită și străină... Aruncase de vreo două ori cu bățul după el și-l nimerise în cap, dar în zori acesta scăpase, probabil părăsind pentru totdeauna piața. A doua zi dimineața dădu iar peste el : de data aceasta dormea pe scîndurile de deasupra haznalei, în spatele closetelor, sub cerul liber. Țipă la dînsul, omul deschise ochii, dar îl privi doar, fără să spună o vorbă, ca să ațipească iar nepăsător. Paznicul se gîndi că o fi mut. Îl îmboldi cu vîrful bastonului și-i făcu semn să-l urmeze.

El stătea într-o locuință a statului, curată, alcătuită dintr-o bucătărie și o cameră ; acolo, îi dădu mutului să mănînce niște ciorbă rece și sleită dintr-o oală, după care îi porunci să ia din tindă mătura, lopata, un făraș și o găleată cu var, ca să curețe closetul public. Acesta îl privi cu ochii săi tulburi, fără expresie, făcîndu-l pe paznic să creadă că mai e și surd... Totuși luă din tindă toate sculele și cele ce mai erau de trebuință, după cum i se dăduse ordin, ceea ce dovedea că avea auzul bun.

Nikita își făcu treaba conștiincios, și cînd paznicul veni în control, găsi că lucrase destul de bine și-l duse la locul de priponire a cailor, poruncindu-i să strîngă și să scoată bălegarul cu roaba.

Acasă, paznicul îi spuse nevestei să nu mai arunce rămășițele de la prînz și cină, ci să le adune într-o ulcică, pentru ca să le dea mutului.

- Te pomenești c-o să-mi ceri să-l culc și-n casă ? zise ea.

- Ba nu, asta, n-ar avea nici un rost ! O să doarmă afară. Lasă-l să stea acolo să pîndească hoții, dacă aude ceva, că nu-i surd, să mă vestească... Dă-i și tu un țol, că-și găsește el un locșor unde să se-ntindă...

Nikita trăi multă vreme în piața din Kantimirovka. Dezobișnuindu-se mai întîi să vorbească, începu să gîndească, să-și amintească și să se frămînte mai puțin. Numai din cînd în cînd i se strîngea inima, dar suferea răbdător, fără să se lase furat de gînduri, și suferința se pierdea treptat și pierea. Se învățase cu piața : forfota oamenilor, larma glasurilor, întîmplările de fiecare zi nu-i lăsau vreme să se gîndească la propria lui soartă și la nevoile sale de hrană ori de odihnă, și nu-l mișca nici măcar dorința să-l vadă pe tatăl său. Muncea necontenit ; chiar și noaptea, cînd îl cuprindea somnul pe cîte-o ladă goală din mijlocul pieței scufundată în tăcere, paznicul venea și-i poruncea să doarmă iepurește, să tragă mereu cu urechea la orice zgomot. „Cine știe ce se mai poate întîmpla, zicea acesta. Uite, niște pungași au rupt deunăzi două scînduri de la o ladă și au mîncat un pud de miere fără pîine...“ Se scula o dată cu zorile și pornea grabnic să termine curățenia pieței înainte de venirea oamenilor ; ziua, abia de avea vreme să mănînce, fiindcă ba trebuia să încarce bălegar din grămada de gunoi într-o căruță comunală, ba să sape o groapă nouă pentru lături și

murdării, ba să aleagă niște lăzi vechi, pe care paznicul le primea fără nici un ban de la negustori și le vindea apoi prin sate scîndură cu scîndură - astea toate pe lîngă alte multe lucruri ce se cereau făcute.

În vară, Nikita a fost arestat și băgat la închisoare sub bănuiala că furase niște mărfuri de vopselărie de la filiala unei cooperative de consum sătești din piață. Dar în urma anchetei fusese pus în libertate. Omul tăcut și istovit rămăsese absolut nepăsător la toate învinuirile ; iar judecătorul de instrucție nu descoperise în firea și munca lui modestă, ca ajutor al paznicului, nici o urmă de lăcomie ori înclinare spre distracții sau petreceri - nici în închisoare nu-și mînca toată porția. Omul legii își dădu seama că Nikita nu cunoaște prețul bunurilor personale sau obștești, iar la dosarul lui nu se aflau dovezi care să-l acuze. „N-are rost să spurcăm închisoarea cu încarcerarea unui astfel de om !" hotărî el.

După o deținere de cinci zile Nikita se întoarse iar la piață, în lipsa lui, paznicul obosise rău muncind, așa că se bucură cînd îl văzu apărînd printre tarabe. Îl duse acasă și-l ospătă cu ciorbă proaspătă, fierbinte, tulburînd astfel ordinea și spiritul de economie din gospodăria sa. „Nu mă sărăcește el, dac-o mînca o dată ! își spuse bătrînul, ca să se liniștească. De-acu încolo îl trec iar la rămășițe reci din ajun !"

- Du-te și strînge gunoaiele de pe lîngă băcănii, îi porunci el lui Nikita, după ce acesta își mîncă ciorba.

Și tînărul porni din nou la munca lui. Acum nu mai avea decît o foarte vagă conștiință de sine și gîndea puțin, doar la ceea ce-i trecea întîmplător prin cap. Pînă-n toamnă era de așteptat să piardă cu totul conștiința propriei sale existențe, iar zbuciumul lumii din jurul lui să nu mai lase în spiritul său nici o urmă. Să creadă oamenii că trăiește și el, dar în realitate nu se va afla printre ei decît cu trupul, cu mintea sărăcită de cuprinsul ei, fără simțăminte, de parcă ai trăi în căldura unei case, la adăpost de o durere cumplită...

Într-o seară, curînd după ieșirea lui din închisoare, către sfîrșitul verii, cînd nopțile se făcuseră mai lungi, Nikita se pregătea să încuie ca de obicei ușa closetului, cînd auzi o voce dinăuntru :

- Nu te grăbi cu ferecatul, flăcăule ! Ori și de aici se fură ? Nikita așteptă să iasă omul. Și apăru tatăl său, cu un sac gol sub braț.

- Noroc, Nikita ! zise el, izbucnind în plîns amar, și, fiindu-i rușine de lacrimile lui, nu le șterse, ca să nu pară că le ia în seamă. Și noi care te credeam mort !... Așadar, trăiești ?

Nikita îl îmbrățișa pe omul gîrbovit și slab de dinaintea sa. Inima, lui, golită de simțăminte, tresări.

S-au dus împreună în piața pustie și s-au adăpostit pe locul de trecere din tie două tarabe.

- Am venit să cumpăr niște crupe, că-s mai ieftine pe la voi, zise tatăl. Dar am cam zăbovit pe drum, și piața s-a

închis... Ei, îmi petrec și eu noaptea aici, mîine cumpăr ce mi-e de trebuință și pornesc îndărăt spre casă... Dar tu ce faci prin partea locului ?

Nikita ar fi vrut să-i răspundă, însă de atîta tăcere scotea greu sunetele din gură și-și pierduse deprinderea de a vorbi. Tuși, apoi spuse șoptit :

- Fac ce pot. Liuba mai trăiește ?
- S-a aruncat în rîu. însă au văzut-o niște pescari la timp, au scos-o afară și și-a venit în fire. A zăcut și-n spital, dar s-a pus pe picioare.
- Și-acum trăiește ? întrebă, tot încet Nikita.
- Pîn-acuși n-a murit încă. Scuipă des sînge. Se vede că s-o fi îmbolnăvit cînd a dat să se înece. Și-a ales și timp cam prost - tocmai se stricase vremea, și apa se răcise...

Drept cină bătrînul a scos din buzunar un codru de pîine și l-a împărțit cu fiul său. Nikita nu spunea nimic. Tatăl așternu pe jos un sac și se pregăti de culcare.

- Ai loc lingă mine ? De nu, culcă-te tu pe sac, că eu mă întind pe pămînt. Nu răcesc, că-s bătrîn...
- Dar de ce a vrut Liuba să se înece ? întrebă în șoaptă Nikita.
- Ce-i cu tine, te doare gîtul ? se miră bătrînul. Las-că-ți trece ! Apăi, s-a necăjit tare din pricina ta și ți-a dus dorul, asta a fost... O lună-ntreagă a tot rătăcit în sus și-n jos pe malul Potudanului, cale de-o sută de verste. Credea că te-ai înecat și-o să-ți găsească trupul pe

undeva, să te mai vadă o dată. Și tu, poftim, erai aici. Nu-i frumos...

Nikita se gîndea la Liuba, și inima i se umplu din nou de durere și forță.

- Apăi, tată, zise el, tu rămîi aici, că eu mă duc la ea.
- Du-te. O să umbli bine pe răcoare. Mîine mă-ntorc și eu, și-om sta de vorbă...

Nikita porni în goana pe drumul județean, pe care la ora aceea nu era țipenie de om. După cîtva timp obosi și merse mai încet, dar apoi o luă iar la fugă peste ogoarele întunecate, prin aerul ușor și slobod.

Către miezul nopții bătu la fereastra Liubei și-și plimbă mîna pe obloanele pe care le vopsise cîndva în verde, și acum, pe întuneric, păreau albastre. Lipindu-și obrazul de geam, în lumina slaba a odăii, văzu cearșeaful de pe pat atîrnînd în jos, precum și mobila de copil, pe care o lucrase cu tatăl lui. Era tot acolo. Ciocăni mai tare, acum în cercevea, dar Liuba nu răspunse nici de data aceasta și nu se apropie de fereastră, ca să-l recunoască.

Atunci sări peste portiță și intră în tindă, apoi în casă. Ușile nu erau închise : cel ce locuia acolo nu se temea de hoți.

Liuba stătea în pat, învelită pînă peste cap cu pătura.

- Liuba ! o chemă el încet.
- Cine e ? întrebă aceasta de sub pătură.

Nu dormea. Poate că stătea trează, de frică ori chinuită de boală, iar bătăile în fereastră și glasul lui Nikita le

auzea ca prin vis.

El se așeză pe marginea patului.

- Iartă-mă, Liuba.

Ea își scoase capul de sub pătură.

- Vino repede lîngă mine ! se rugă fata cu vocea ei duioasă de pe vremuri, întinzînd brațele spre el.

Se temea să nu dispară pe neașteptate ; îi luă mîinile și-l trase spre dînsa.

El o îmbrățișă cu puterea celui ce vrea cu înflăcărare ca ființa dragă să se aciueze în sufletul care tînjea după ea. Dar se dezmetici curînd, rușinîndu-se, și întrebă temător :

- Nu te doare ?
- Nu, nimic nu mă doare.

O dori toată, ca să-i aline dorul, cuprins de o putere crudă și vrednică de milă. Dar din dragostea și intimitatea lui cu ea nu-i fu dat să afle o bucurie mai mare decît aceea pe care o cunoștea. Simțea doar că inima lui îi stăpînește acum tot trupul, împărtășindu-și sîngele cu desfătarea - sărmană desfătare, dar totuși necesară.

Liuba îl rugă să facă foc în sobă, fiindcă mai era mult pînă la ziuă. Să fie lumină, căci tot nu mai voia să doarmă, ci să aștepte zorile, privindu-l pe el, Nikita.

Dar în tindă nu mai erau lemne. Atunci, el ieși în curte, smulse două scînduri din peretele magaziei, le sparse, le făcu surcele și aprinse focul în sobița de fier. Cînd flăcările se întețiră, deschise ușița să se reverse lumina afară.

Liuba se dădu jos din pat și se lăsă pe podea în fața bărbatului ei, unde era mai multă lumină.

- Nu-ți pare rău ? Nu ți-e urît să rămîi acum cu mine ? îl întrebă ea.

- O, nu, răspunse el. M-am și învățat să mă simt fericit lîngă tine.

- Întețește focul, mi-e tare frig.

Era îmbrăcată numai cu o cămășuță de noapte veche, și trupul ei slăbit înghețase în răcoarea și întunericul acestui ceas de toamnă tîrzie.

1937

ÎN ZORII TULBURI AI TINEREȚII

I

Părinții îi muriseră de tifos exantematic în vremea războiului civil - amîndoi în aceeași noapte. Olga, pe atunci numai de paisprezece ani, rămăsese singură, fără neamuri și fără ajutor, în orășelul de lîngă stația de cale ferată, unde tatăl ei lucrase ca șef de manevră. După ce vecinii au ajutat-o să-i înmormînteze, ea a mai zăbovit cîteva zile în casa lor, acum pustie și fără de stăpîn, alcătuită dintr-o odaie și o bucătărie. A spălat podelele din cele două încăperi, a dereticat prin casă, apoi s-a așezat pe un scăunel : nu știa ce să facă, nici cum să trăiască mai departe. O bătrînă din vecini i-a adus într-o cană oleacă de tocăniță, pentru ca micuța orfană, slăbuță și mult prea mică pentru vîrsta ei, să mănînce ceva. Și Olga a mîncat tot, fără să lase nimic. După plecarea bătrînei, s-a apucat de spălat rufe : o cămașă de-a mamei și niște izmene de-ale tatălui, tot ce-i mai rămăsese de pe urma celor duși. Seara, s-a culcat în patul în care dormiseră noapte de noapte tatăl și mama ei și unde zăcuseră pînă-n ceasul morții. A doua zi s-a sculat de dimineață, s-a

spălat, a făcut patul și-a măturat prin odaie, spunînd : „Iar trebuie să trăiesc !“ cum obișnuia să zică maică-sa. Pe urmă a intrat în bucătărie și a început să trebăluiască acolo, de parcă gătea, ca răposata. Deși nu avea alimente, a pus o oală goală pe vatra cuptorului, a luat o cociorvă și, sprijinindu-se în ea, a rămas așa nemișcată lîngă cuptor, suspinînd mîhnită, cum făcea și cea care-i dăduse viață. După aceea, a șters toate vasele, le-a strîns în sertarul mesei, s-a uitat la ceasul din perete și a ridicat greutatea pendulului în sus, pînă la cadran, gîndindu-se : „Oare tata s-o-ntoarce la vreme de la servici, ori întîrzie ? Dacă stă să formeze garnitura, nici vorbă că întîrzie." Așa vorbea de obicei mama Olgăi, spunîndu-i soțului „tată". Fetița orfană gîndea și se purta ca ea, fiindcă i se părea că așa îi vine mai ușor să trăiască singură. Făcea treburile gospodăriei la fel ca mama, repeta cuvintele ei, oftînd a jale, și se frămînta la bucătărie fără să scoată o vorbă, părîndu-i că maică-sa nu murise și că o simte alături.

Cînd s-a lăsat seara, a aprins lampa, care mai avea pe fund puțin gaz turnat cîndva de tatăl ei, și a pus-o pe pervazul ferestrei. Așa își aștepta mama soțul pe vreme de noapte. Apropiindu-se, tatăl tușea de departe și-și sufla nasul în stradă, ca să audă nevasta și fiica lui că se întoarce acasă. Dar acum pe uliță rar se mai isca vreun zgomot, oamenii se împrăștiaseră pe la țară, unde găseau mai ușor de mîncare, ori zăceau prin odăile lor, prăpădiți și bolnavi ; prin cîte-o gospodărie pieriseră chiar toți. Olga

a așteptat pînă la căderea întunericului să vină cineva, oricine, în lipsa tatălui ei, dar nimeni nu și-a mai adus aminte de copilul orfan, nimeni, nici măcar bătrîna sa vecină, pentru că fiecare își avea necazurile și grijile lui. Așa că s-a culcat în patul părinților și a adormit, singură.

A mai rămas acasă două zile, iar după încă o noapte s-a dus la gară. Un neam de-al ei, o mătușă, trăia undeva, departe, într-o capitală de gubernie de pe Volga. Cu doi ani mai înainte, le făcuse o vizită, și Olga se gîndea la ea ca la o femeie bogată și bună. Era soră cu maică-sa, chiar și semăna cu ea, și fetița abia aștepta să ajungă acolo, ca să trăiască pe lîngă dînsa și să-și mai ogoiască dorul de mamă. În pragul morții, maică-sa spusese că dacă ea, copilul ei, va scăpa cu viață, să se ducă la mătușa aceasta, ca să nu rămînă singură pe lume ; că o s-o hrănească, o s-o iubească și-o s-o dea la școală. Și copilul își aminti de vorbele ei și-i ascultă sfatul.

Gara era pustie. Războiul cu burghezii se strămutase spre sud. Pe linia de lîngă peron se afla o singură locomotivă, mică și veche, și două vagoane goale, de marfă. Ajutorul de mecanic, care-i cunoscuse părinții și știa că muriseră, o văzu de sus, din cabina lui, și o strigă să vină la el. Ea a urcat scărița pe mașină. Mecanicul a dezlegat o basma roșie cu de-ale gurii și a scos patru cartofi copți, pe care, după ce i-a încălzit pe cazan, a pus nițică sare, și doi i-a dat Olgăi, iar pe ceilalți i-a mîncat el. Fetița ar fi vrut s-o ia cu dînsul ; s-ar fi obișnuit în casa lui.

Dar mecanicul nu i-a spus nimic, i-a dat doar să mănînce, apoi și-a strîns basmaua roșie, acum goală, și a pus-o deoparte. Avea și el copii și nu știa dacă o să poată hrăni încă o gură.

Olga a stat cu dînsul pînă la căderea serii, cînd a intrat în gară un tren lung, cu vagoane de marfă încălzite, pline cu ostași de-ai Armatei Roșii.

- Acum plec, mă duc la mătușă-mea, a zis ea. Așa mi-a lăsat mama cu limbă de moarte.
- Atunci du-te, a răspuns mecanicul.

Fata a coborît de pe locomotivă și a pornit spre trenul militar. Ușile vagoanelor erau larg deschise și aproape toți soldații ieșiseră afară ; unii se plimbau pe peron, uitîndu-se la castelul de apă, la casele de lîngă gară și la ogoarele ce se întindeau în depărtare. Patru ostași cărau în găleți de tablă zincată ciorbă de la bucătăria stației. Olga s-a apropiat de ei și s-a uitat în găleți : mirosea plăcut a carne și a mărar, dar mîncarea asta nu era pentru ea, ci pentru soldații care plecau la război și trebuiau să fie puternici. Ea nu avea dreptul să mănînce din ciorba asta.

Lîngă unul din vagoane stătea un ostaș pe gînduri ; nu era nerăbdător sa se așeze la masa, părea că-și mai trage puțin sufletul, de drum și de război.

- Nene, mă luați și pe mine cu voi ? se rugă Olga. Mă așteaptă mătușa...
- Stă departe de aici ?

Fata îi spuse numele orașului, și omul zise ca era într-adevăr departe, iar drumul pînă acolo pe jos cam greu de făcut, pe cînd cu trenul ar putea ajunge chiar a doua zi dimineața.

Între timp, se apropiară de vagon doi soldați cu o găleată de ciorbă, urmați de alți cîțiva, cu pîine, tutun, cu o cratiță de kașa, săpun, chibrituri și felurite provizii.

- Uite, fetița asta se roagă s-o ducem pînă la mătușă-sa, le spuse ostașul celor ce se apropiau. Cred că ar trebui s-o luăm...

- Apăi să vină sănătoasă ! zise unul dintre ei, care avea două pîini la subsuoară. De mireasă nu-i coaptă, că-i cam mititică, dar ca soră ar fi tocmai potrivită...

O suiră în vagon, îi dădură o lingură și o felie mare de pîine, și orfana se așeză în mijlocul lor, să mănînce ciorbă din găleata curată, de zinc. Curînd, unul dintre ei băgă de seamă că fetița se servește greu stînd pe jos și o îndemnă sa se pună-n genunchi, ca să poată lua mai bine cu lingura grosul de pe fund și sa vadă unde înoată grăsimea și unde se află carnea.

După cină, pomi și trenul. Pe Olga o culcară pe raftul de sus, unde era mai cald și mai liniște, învelind-o cu două mantale, ca să nu simtă răcoarea nopții și a dimineții.

II

Au trezit-o a doua zi, tîrziu. Trenul se oprise într-o gară mare ; de departe se auzeau fluierăturile unor locomotive străine, iar soarele părea să nu fi răsărit din partea din care se ridica în zori în orășelul ei, ci dintr-alt loc. Soldații i-au dăruit o jumătate de pîine și o bucată de slănină, apoi au coborît-o în brațe din vagon.

- Aici sta mătușă-ta, i-au spus ei. Du-te la dînsa, învață carte și să crești mare - o s-apuci vremuri mai bune.
- Dar nu știu unde locuiește, a zis ea de jos. Stătea acolo singură, cu fustița ponosită, desculță, cu pîinea la subsuoară.
- O găsești tu, i-a spus ostașul cel gînditor. Îți arată lumea.

Fata nu se îndura să plece ; ar fi rămas bucuroasă în vagon cu ei, să-i însoțească oriunde. Se și obișnuise în preajma lor și ar fi vrut să mănînce în fiecare zi ciorbă cu came.

- Hai, du-te-acum, o grăbiră soldații.
- Ați spus c-o să apuc o viață mai bună. Dar cînd ? întrebă fetița. Se temea să se despartă de ei atît de iute și să se ducă la o mătușă de care nici nu știa unde stă.
- Mai rabdă și tu, a zis omul cel gînditor. Acum avem destule pe cap : trebuie să-i batem mai întîi pe albgardiști.
- O să rabd, se învoi Olga. Atunci, la revedere. Uite că

plec la mătușă-mea.

Nu a găsit-o decît tocmai pe seară. Îi întreba pe toți ce-i ieșeau în cale, mai ales pe cei care păreau oameni mai cumsecade, însă nimeni nu știa unde stă Tatiana Vasilievna Blaghih. Pîinea i-a oprit-o un trecător, care i-o ceruse să muște o dată din ea, însă o luase toată și plecase zicînd că specula e interzisă. Atunci, ea s-a pus pe dată să înfulice cît mai repede toată slănina, ca să nu i-o ia cine știe cine și a intrat într-o curte să ceară apă. O femeie în vîrstă i-a adus o cană cu apă, spunînd că de pomană nu are ce să-i dea.

- Nu, nu cer de pomană, am venit la mătușa mea.
- Și cine-i mătușa ta ? a întrebat-o femeia, bănuitoare.

Fata i-a spus. De ce, nu se știe, dar femeia a oftat și i-a arătat pe unde s-o ia :

- O apuci la dreapta. După colț, pe stînga, o să vezi o casa, a treia, cu obloanele nevopsite. Acolo stau soții Blaghih, iar copii nu au.
- Nu au ?
- Nu, copiii n-au vrut să vină pe lume în casa unor oameni oa ei.

Olga a găsit casa mică, de lemn, cu obloanele nevopsite, a intrat în curtea năpădită de buruieni și a bătut la ușă. Din tindă s-a auzit un mormăit nemulțumit, apoi niște pași, și ușa s-a deschis : fusese ferecată cu zăvorul, ca pentru noapte. Tatiana Vasilievna a ieșit afară desculță, cu capul gol, și a cercetat fetița din ochi. Aceasta

o privea, convinsa că se află, în sfîrșit, în fața femeii bune și vesele de care-și amintea din copilărie, de cînd venise la ei acasă. Dar mătușa s-a uitat la ea nepăsătoare, de loc bucuroasă că-i vine o orfană pe cap :

- Ce-i cu tine ?

- Mi-a spus mama să vin. Ea și tata au murit, și eu am rămas singură pe lume. Ei... s-au prăpădit, mătușă !

Tatiana Vasilievna s-a șters la ochi cu un colț al șorțului :

- Cei din neamul nostru nu prea trăiesc mult. Uite, parcă eu nu par sănătoasă ? Dar o să mă duc și eu curînd... Ehei, nu mi-a fost mie scris să-mi petrec multe zilișoare pe lumea asta.

Olga a privit-o cu ochi mari. I se părea bună, văzînd-o cum o jelește pe sora ei și se înduioșează de propria-i soartă.

- Uite-așa, viața-i atît de grea, că nici să ne bocim morții n-avem vreme, urmă Tatiana Vasilievna, oftînd. Du-te deocamdată puțin în stradă și stai acolo, că abia am apucat să spăl dușumelele și să fac curat în casă - nici n-am unde să te primesc.

- O să stau în curte, pe iarbă...

Dar mătușa se supără :

- N-ai ce căuta în curte ! Avem găini, care nici așa nu prea ouă, și dacă te mai învîrți și tu pe-acolo, abia că le mai sperii. Pe iarbă nu-i voie să calci, că o cosim pentru iepurii de casă... Ia-o pe cărăruie și du-te-n stradă I

Olga ieși în stradă. În mijlocul drumului se afla o stivă de șine de fier vechi și ruginit, printre care se vedea că iarba tot crescuse și se ofilise, și acum răsărise iar. Se așeză pe ea chiar în fața ferestrelor casei, să aștepte acolo să se usuce dușumelele, s-o cheme mătușa înăuntru și să-i dea ceva de mîncare.

Dar nu se mai zărea nici un trecător, căruțele țăranilor dispăruseră și ele pe drumurile de țară, nici camionagiii care cărau de la gară saci cu mei cojit nu se mai vedeau : se lăsase noaptea. Fetiței îi înghețaseră picioarele, fiindcă era desculță ; le strînse sub ea și ațipi pe șinele care se făceau tot mai reci. Într-un tîrziu, deschise ochii și văzu ferestrele luminate ; în lungul și în latul străzii se înstăpînise o noapte înfricoșătoare, tăcuta, noaptea anilor copilăriei, populată de ființe tainice, abia bănuite în întuneric, de teama cărora oamenii se ascund prin case și-și ferecă ușile cu lacăte de fier. Porni în fugă spre casă, dar găsi portița încuiată. Bătu în geamul luminat. Un bărbat fălcos, între două vîrste, cu o barbă neagră și deasă, trase perdeaua, zgîindu-se afară. Înghiți în grabă un dumicat, parcă temător să nu-i ia careva îmbucătura din gură, căutînd să pătrundă întunericul cu niște ochi atît de mici, încît păreau blînzi ca ai unui animal. În spatele lui se vedea Tatiana Vasilievna strîngînd grăbită pîinea și vasele de pe masa așternută pentru cină.

Olga se îndepărtă de la fereastră. Curînd se deschise portița și mătușa scoase capul afară :

- De ce ai bătut ? Credeam c-ai plecat de mult...
- Am obosit așteptînd să mă chemați în casă. Mi-e frică singură, afară...
- Bine, vino.

În bucătărie și-n odaie era curat, ordine, liniște și mirosea frumos, ca în casele oamenilor cu stare. „N-o s-o duc mult aici, se gîndi fata. Or să zică mereu : «Murdărești tot».“ Soțul Ta tianei Vasilievna, care-o privise pe Olga pe fereastră, se așezase din nou la masă, ca să-și termine cina.

- Pe noi ne-a ferit Dumnezeu de copii și uite că au neamurile grijă sa ni-i trimită pe-ai lor pe cap, zise stăpîna casei oftînd. Asta, Arkașa, e nepoată-mea, i-au murit părinții. Acu vezi de-o hrănește, îmbrac-o și-ncalț-o !
- Halal bucurie ! zise bărbatul nepăsător, de parcă gîndea cu glas tare. Dă-i acolo ceva de mîncare și să rămînă în noaptea asta la noi... Să nu ne tragă cumva la răspundere pentru ea !
- Și ce-o să-i aștern ? exclamă femeia. N-am nimic de prisos : nici rufărie, nici pătură, nici măcar o față de pernă curată.
- Dorm și pe tare, și de-nvelit, mă învelesc cu rochița, zise Olga.
- Las-o să doarmă la noi, îi porunci Arkadi Mihailovici nevestei sale. Și să nu faci pe nebuna, că te pedepsește puterea sovietică.

Tatiana Vasilievna îl privi întîi cam nedumerită, dar apoi

izbucni :

- Cum să mă pedepsească ? ! Puterea ta sovietică o crede că toți oamenii sînt niște tovarăși îngeri ; cînd colo, ei aduc copii pe lume și dau ortul popii ; așa că puterea ta sovietică să-i hrănească singură.

- O s-o și facă, spuse bărbatul, apăsat, mestecsîndu-și kașa cu unt.

- „O s-o și facă !“ îl îngînă ea. Cine o să-i poată hrăni pe toți, dacă oamenii îi nasc în neștire ! Las-că știu eu cum se descurcă puterea sovietică, m-apucă și mila !...

- Nu mi-e a mînca, mi-e somn, zise Olga, așezîndu-se pe o ladă, cu fața întoarsă, ca să nu vadă strachina cu kașa de pe masă, de dinaintea stăpînului casei.

Unchiul își șterse lingura, o puse lîngă strachină și-i spuse fetei :

- Șezi colea și mănîncă ce-a mai rămas.

Aceasta se așeză și începu să mănînce încet kașa de mei, adunînd-o de pe fundul străchinii.

- Și ziceai că nu ți-e foame, că vrei să dormi, spuse mătușa, punînd grăbită pe ladă o pernîa pe care nu-și mai lua vreme s-o înfățeze, numai ca nepoata să se ducă mai repede la culcare.

- Încă un pic, răspunse fata. Mai luă o dată o jumătate de lingură de kașa, o linse cu grijă și o puse binișor jos. Uite că nu mai manînc, îi spuse ea mătușii.

- Te-ai și săturat ? o întrebă Tatiana Vasilievna, îmbunată.

- Nu, dar mi s-a tăiat pofta.
- Atunci întinde-te și te odihnește. C-o să stingem numaidecît lampa ; n-are rost să ardem gazul de pomană.

Olga s-a culcat, s-a făcut ghem, ca să-i fie mai cald, și a adormit pe lemnul tare, de parcă se odihnea pe patul cel mai moale, fiindcă alt loc pe lume nu mai avea.

III

Stăpînii casei s-au trezit cu noaptea-n cap. Unchiul era mecanic de cale ferată și pleca în cursă cu un marfar. Nevasta lui îl îndestulase din belșug cu merinde de drum : o bucată de slănină, pîine, un pahar de mei cojit, să-și facă o fiertură caldă, și patru ouă răscoapte. Mecanicul îmbrăcă o scurtă călduroasă și-și luă căciula, să nu răcească în bătaia vîntului.

- Și cum o s-o ducem de-acum încolo ? îl întrebă Tatiana Vasilievna încet.
- Cum adică ?
- _Păi. nu vezi ? zise mătușa, arătînd-o pe Olga. Uite cum doarme proaspăta noastră comoară !
- _Ți-e neam, fă ce știi cu ea, dar să am liniște-n casă.

După plecarea lui, femeia se așeză cu obrazul în palmă lîngă nepoata adormită, vorbind necăjită, în șoaptă :

- Poftim, vine și se lăfăiește fără rușine ! Las-că unchiul și mătușa au ei avere destulă: îi dau de mîncare, o-ncalță, o-mbracă și-o mai și înzestrează și o mărită !

Adicătelea, poftiți de mă primiți plocon - desculță, dezbrăcată, numai c-o fustiță pe mine, flămîndă și nespălată, un biet copil orfan... Poate-o da Dumnezeu să crăpați cît de curînd, mătușică și unchiule, ca să rămîn eu stăpînă aici ; și-o să am eu grijă să părăduiesc într-o clipă ce-ați adunat voi cu mare trudă. Ei bine, drăguță, mai bine să te ia pe tine dracul, că eu n-o să te las nici să ștergi măcar praful de pe ce-i al meu, și bucățica mea o să-ți rămînă-n gît !... Bărbatului ce-i pasă : e toată ziua la lucru, e drept, pe vînt și pe frig, dar eu, eu stau jos cît e ziulica de lungă pînă noaptea, tîrziu ? Și poftim, dumneaei vine la toate de-a gata : primiți-mă cu dragoste, dați-mi de mîncare... Olga, ia scoală ! strigă ea deodată cu glas tare. Dormi, de parc-ai fi moartă de oboseală, a sunat de mult ceasul sculării. Din cauza ta nu mă pot apuca de nici o treabă !

Fata ședea nemișcată, cu fața la perete, ghemuită covrig, cu genunchii la gură, cu mîinile pe burtă și cu bărbia înfiptă-n piept, ca să se încălzească cu propria-i suflare. Era învelită cu rochița ei ponosită, cenușie, care-i rămăsese scurtă ; acum o acoperea toată numai fiindcă stătea ghemuită, dar ziua, picioarele ei slabe de adolescentă erau descoperite pînă aproape de genunchi, și mînecile îi ajungeau doar pînă la coate.

- Ia te uită cum se lăfăiește ! zise mătușa supărată.
- Nu dorm.
- Atunci de ce stai culcată ? Cînd să deretic prin

casă ! ?

- Ascultam ce spuneați.

Mătușa se înfurie :

- Copil, copil, dar se vede că ești dată dracului !

Olga se ridică și-și potrivi rochița mototolită. Mătușa tăcu o vreme, apoi zise :

- Du-te și te spală, eu o să pun samovarul. Ți-o fi foame !

Fetița nu-i răspunse. Nu știa ce să mai creadă, nici cum să se poarte.

La ceai, Tatiaina Vasilievna îi dădu cîțiva pesmeti negri si o jumătate de ou răscopt, iar cealaltă jumătate o rnîncă ea. După ce termină, copilul adună de pe fața de masă toate firimiturile de pesmeţi și le zvîrli în gură.

- Tot nu te ai săturat ? Nici dracul nu te satură pe tine ! Te pomenești că, dacă plec de-acasă, te pui să-mi scotocești dulapurile, ca să aduni fărîmituri, și să-ți bagi nasul prin oale... eu care voiam sa mă duc la piață, cum să te las singura-n casă.

- Plec îndată, nu rămîn aici.

Mătușa zîmbi, mulțumită.

- Bine, pleacă, pesemne că ai unde să te duci... Cînd ți-o fi dor de noi, mai treci să ne vezi. Așa-i mai bine.

- Cînd mi-o fi dor, viu, îi făgădui Olga și plecă.

Strada era luminată de soarele cald al dimineții. Se apropia toamna, pe ici pe colo, frunzele începuseră să se îngălbenească. Fetița trecea pe dinaintea caselor din

orașul acesta mare și necunoscut, dar privea locurile străine și tot ceea ce-i cădea sub ochi fără nici o bucurie, îndurerată de purtarea mătușii ; însă durerea aceasta nu o supărase și nici n-o îndîrjise, o făcuse doar nepăsătoare. Acum nu o mai interesa nimic, de parcă viața încremenise deodată. Mergea pe lîngă tot felul de trecători și nu i se întipărea nimic în minte. Pe zidul galben al unei case erau niște anunțuri și afișe. O mulțime de oameni se opreau dinaintea lor și le citeau. Le citi și ea. Se anunța că se caută muncitori, arătîndu-se categoria de salarizare din sistemul tarifar de șapte categorii, și că la Universitate se primesc studenți cu drept de bursă și cămin. Fata s-a dus la Universitate, fiindcă dorea să locuiască într-un cămin și să învețe ; cît îi trăiseră părinții, urmase școala primară, pe care o terminase.

În cancelaria Universității nu a găsit pe nimeni, plecaseră toți la cantină. Doar un paznic bătrîn stătea pe un scaun, mîncînd bucățele de pîine muiate în cvas, pe care le scotea cu degetele dintr-o cană de tinichea. El îi spuse că n-o să fie primită la Universitate, fiindcă era prea tînără și avea prea puțină știință de carte, așa că mai întîi trebuie să învețe lucruri bune și frumoase într-o școală inferioară.

- Dar eu vreau să locuiesc la cămin.
- Nici o bucurie, răspunse bătrînul. Rămîi la părinții tăi, că la ei o să-ți fie mai bine.
- Moșule, dă-mi și mie cîteva înghițituri din mîncarea

ta, se rugă Olga. Uite, nu mai ai decît un piculeț și tot n-o să te saturi cu eì. Și-apoi, ai pescuit mai toate bucățelele...

Bătrînul îi întinse cănița :

- Bine, ia. Ești micuță și ți-ajunge, poate ca tu te saturi. Dar a cui ești ?

Olga răspunse mîncînd :

- A nimănui, a mea, și-atîta tot.

- Ia te uită ce copil ! A ei, și-atîta tot I repetă bătrînul. Atunci, bucatele mele de ce le mănînci ? Ar trebui să te hrănești singură-singurică din ce găsești, să-ți petreci viața pe cîmp...

Olga îi înapoie cănița :

- Termină tu ce-a mai rămas... Și urmă : Vezi, deocamdată mie nu-mi dă nimeni slujbă !

IV

Cînd s-au întors funcționarii de la cantină, aflînd ce e cu Olga, s-au hotărît s-o ajute. Șeful de birou a scris o adresă cu rugămintea ca fetița orfană, fiică de muncitor, să fie primită la cursurile de pregătire pentru personalul inferior al căii ferate, cerînd să i se asigure și cele necesare traiului. Bătrînul paznic a condus-o la școală chiar în seara aceea, iar directorul administrativ i-a dat deocamdată în cămin un pat și un dulap, lîngă alt pat asemănător dintr-o odaie mică, spoită cu var. Pe același coridor se aflau mai multe alte camere ocupate de elevi.

Directorul i-a înmînat un formular pentru îndeplinirea formelor de înmatriculare, pe care trebuia să-l completeze pînă a doua zi dimineața, cînd venea directorul de studii.

Olga s-a obișnuit repede cu colegele de la cămin și cu noua sa viață, simțindu-se curînd în largul ei, Dimineața și seara învăța într-o clasă pregătitoare, înființată pe lîngă cursuri, iar la amiază avea o pauză pentru prînz și odihnă, Aflînd că este lipsita de mijloace și nu-și poate plăti mîncarea de la cantină, directorul a hotărît să i se avanseze bursa cu două săptămîni mai devreme și să i se dea o pereche de ghetuțe, rufărie, ață de cusut, două perechi de ciorapi, o scurtă și tot ceea ce i se cuvenea după regulament.

Tristețea și teama de viață care o cuprinseseră la moartea părinților și după noaptea petrecută în casa mătușii, precum și din cauză că nu voia să știe nimeni de dînsa, nu o mai chinuiau. Acum era convinsă că o iubește cineva, pentru ca i se dădeau haine, bani și hrană, de parcă părinții săi înviaseră din morți și trăia din nou acasă, lîngă ei. Așadar, oamenii, puterea sovietică socoteau că e trebuincioasă și că fără ea le-ar fi mai greu.

Olga învăța cu mare sîrguință, cu sufletul împăcat și fericit ; numai uneori dorul neogoit de părinți îi strîngea inima. Simțea nevoia s-o iubească un om, măcar unul singur, așa cum o iubiseră tatăl și mama ei, nu numai oamenii în general, ce-i asigurau acum hrana și învățătura, dar pe care nu-i cunoștea bine.

Cînd se trezea în mijlocul nopții, uita că se află într-un cămin ; i se părea că alături, în întunericul odăii, dorm în patul lor vechi mama și tatăl ei, că aude cum șuieră o locomotivă ce manevrează-n gară și cum, departe, latră cîinii care păzesc averile stăpînilor îngrămădite prin cămări. Dar după ce ochii i se mai învățau cu întunericul, o întrezărea dormind pe prietena și vecina ei de cameră, Liza, o fetiță de cincisprezece ani. Aceasta avea totdeauna un somn liniștit, odihnitor, parcă respirînd domol cu întregul ei trup, poate legănîndu-se în visurile ei de fată, în presimțirea viitoarei sale fericiri. De dincolo de zidurile groase ale vastei lor clădiri pătrundea pînă la ea vuietul îndelung al orașului, care părea să se îndepărteze mereu, ca să se iște iar din freamătul nopții și din agitația oamenilor.

În clasă stătea lîngă Liza, orfană și ea de tată ; acesta pierise în războiul imperialist, iar maică-sa, o femeie încă tînără, se recăsătorise cu administratorul unei cantine, și prinsă de vîrtejul unei vieți îmbelșugate și zgomotoase, precum și de o muncă obștească, uita de fetița ei. Dar Liza îndrăgise acum alți oameni, în locul mamei pierdute găsise la cămin prieteni, aflase cine este Lenin și ce înseamnă revoluția. Și orice umbră de tristețe, pricinuită de lipsurile din viața ei de orfană, pierise din sărmana-i inimă necăjită, fiindcă pînă atunci nu avusese parte decît de urîtul vieții și de foame, îndurate laolaltă cu maică-sa în singurătatea odăii lor, lîngă cuptorul pe care dormeau și

găteau uneori și mîncare, dacă făceau rost de mei cojit și de cîteva surcele. Apoi, mama ei plecase la noul ei soț, uitînd cîteodată să-i aducă fiicei sale măcar și o bucată de pîine...

Colegele, căminul, învățătura, cercurile de amatori și mîncarea pe care o găsea gata pregătită la cantină erau cu totul altceva decît jalea de acasă și neîntrerupta grijă a zilei de mîine, ce-i oboseau sufletul de copil.

La început, Olga nu înțelegea de ce i se dă de mîncare și trăiește în curățenie și căldură, de ce, pe lîngă învățătură, nu o silește nimeni să muncească și i se cere numai să gîndească, să studieze, să asculte muzică seara la club, cînd se cînta din armonică, să citească niște cărți în care se descria viața. Se temea să nu o alunge cineva și de acolo, fiindcă deocamdată nu aveau pentru ce s-o iubească, să-i dea de mîncare și să cheltuiască pentru ea cu atîta încredere bunurile poporului. Cu toate că nu se temea de lipsuri, nici de nopți petrecute pe unde s-o nimeri, i-ar fi părut rău să renunțe la viața fericită și voioasă de la cămin, la simțămîntul de libertate și la convingerea propriei sale valori, pe care le căpăta treptat citind cărți și ascultîndu-i pe profesori la cursuri. Nu, nu mai dorea să trăiască așa ca înainte, cînd era nevoita să tacă și să-și ascundă simțămintele ; acum voia să cuprindă în inima ei tot ceea ce nu putuse cunoaște pe vremuri.

La o serată dată cu prilejul aniversării Marii Revoluții

din Octombrie, a auzit pentru prima oară în viața sa muzică executată la un pian care fusese adus de la Palatul Muncii ; o asculta încîntată și au podidit-o lacrimile, pentru că tot ceea ce se petrecea era atît de frumos, și viața făgăduia să nu mai fie plictisitoare și cenușie, ci frumoasă ca în basme, aidoma cu presimțirile unei inimi de copil sau adolescent. Liza stătea lîngă ea, și a întrebat-o :

- Oare de aici o să ne trimită acasă ? Că eu nu mai am casă. Cine face toate astea pentru noi ?
- Lenin, a răspuns Liza. El va avea întotdeauna grijă de noi.
- Dar de ce ?

Prietena ei a privit-o mirată :

- Fiindcă ne iubește, fiindcă noi sîntem oamenii de mîine, comunismul,.. Fără noi, nu i-ar fi bine nimănui.

Olga a căzut pe gînduri ; nu o înțelegea.

- Și cum va fi asta, comunismul ? ! Trebuie să ne stră duim, nu ? !
- Lenin știe cum o să fie ! i-a răspuns Liza cu ușurință.

Olga s-a uitat la portretul lui Lenin. ,,E bătrîn, și-a zis ea, ca tata. Noi, aici, mîncăm pîine multă, hainele le rupem repede. Uite, nu mai departe decît ieri s-au adus la școală cinci căruțe de lemne. Ar trebui să creștem și să învățăm cît mai iute, ca să muncim și noi." Era micuță și cam firavă, și ca știa asta. „Numai de n-aș muri, se frămînta dînsa. Pînă mai ieri-alaltăieri au bîntuit tifosul și

gripa. Lenin cheltuiește cu noi ultimul ban și te pomenești că ne îmbolnăvim deodată și murim, fără să fi înfăptuit nimic și fără să-l fi văzut măcar o dată."

Noaptea, își trăgea plapuma peste cap și se gîndea la ea și la ceilalți, închipuindu-și-l pe Lenin ca pe un părinte în viață, cel mai mare dintre toți părinții - tatăl ei și al tuturor oamenilor buni și săraci. Gîndul acesta îi dădea un simțămînt de fericire curată și temeinică, de parcă tot pămîntul cu frămîn tările lui i se înfățișa deodată luminat și pur, risipindu-i teama că o să-și piardă adăpostul și pîinea cea de toate zilele. Doar Lenin n-o s-o oropsească niciodată, lăsînd-o iar singură pe lume, fără speranță și rude. Îi plăcea să se gîndească la o orînduire dreaptă, în care totul să fie la locul cuvenit și ușor de înțeles, fiindcă așa viața era mai bună și mai fericită.

V

De obicei, elevii mai slabi și mai anemici, dacă cereau, primeau la prînz de la cantină, ca supliment, o farfurie de supă sau de kașa. În primele zile, Olga luase și ea de multe ori suplimentul cuvenit, ca să se sature de tot, dar de cîtva timp renunțase la el și o privea nemulțumită pe Liza, care totdeauna repeta felul doi. Olgăi îi părea rău să se părăduiască hrana aceasta a tuturor, a republicii, dorea să rămînă cît mai multă pîine pentru ostașii Armatei Roșii și pentru muncitori, pentru toți cei care erau în clipa aceea

mai folositori decît ea.

Dar peste cîteva luni, spre primăvară, aprovizionarea cantinei lor cu alimente a încetat pe neașteptate, și o dată cu ea, și plata bursei pentru elevii școlii. Mai tîrziu s-a dovedit că asta se întîmplase din cauza unor ofițeri albi care lucrau la Comitetul de aprovizionare gubernial și la secția financiară, precum și a celor ce le încredințaseră astfel de posturi în administrația sovietică.

În a treia zi de nemîncare, Liza a izbucnit în lacrimi, dar Olga nu a plîns. S-a dus de dimineață la etajul al doilea al unei case unde locuiau mai mulți chiriași și le-a cerut gospodinelor de lucru, lipsind în ziua aceea de la școală. Dar acestea se străduiau să se descurce singure, ca să facă economie ; numai Polina Eduardovna, o femeie voinică, a pus-o să spele podelele apartamentului ei, fiindu-i greu să facă treaba asta singură, deoarece era prea grasă. Pentru munca sa, Olga a căpătat un funt de pîine, două bucăți de zahăr și cîțiva bănuți.

Întorcîndu-se la cămin, a așteptat să vină Liza de la școală și a împărțit cu ea pîinea și zahărul. Aceasta a mîncat, însă, rămînînd flămîndă, s-a întunecat iar la față.

- Ce-ați învățat astăzi ? a întrebat-o Olga.
- Nu a fost nimic deosebit.

Olga s-a încruntat.

- Pînă om primi bursa, a zis ea, o să te duci la cursuri și pentru mine. Eu mă-ngrijesc de mîncare pentru amîndouă și o să copiez lecțiile de la tine, pregătindu-mă

seara...

- Dar tu ce ai de gînd ?
- Mă duc să spăl podelele pe la oameni, să le dădăcesc copiii. Treburi sînt destule peste tot, a zis tristă Olga. Tu să-nveți, și eu o să fac rost de mîncare.
- Mi-e foame. Pîinea și bucățica de zahăr de la tine nu m-au săturat.
- Las-că-ți mai aduc niște pîine, i-a făgăduit Olga, ieșind din odaie.

S-a dus la mătușa sa, dar s-a temut să bată în ușă. S-a așezat pe stiva de șine din stradă, în fața ferestrelor ei. Șinele cele ruginite, cine știe ale cui, se aflau tot acolo, și ea le mîngîie, zîmbind bucuroasă, de parcă dăduse cu ochii de o veche cunoștință. A stat așa mult timp, și mătușa s-a uitat de două ori la dînsa pe lereastră, ceea ce a făcut-o să-i vină și mai greu să intre în casă, deși, fiind iarnă, dîrdîia de frig.

Seara, Tatiana Vasilievna a ieșit la portiță și a strigat-o :

- Vino, ce ai încremenit acolo ? ! Hai să înfuleci niște tocană...

Olga a intrat înăuntru și a mîncat tocană dintr-o strachină micuță de tablă. Arkadi Mihailovici nu era acasă, și Tatiana Vasilievna o grăbea să termine mai repede, pentru că voia să plece în oraș. În nerăbdarea ei, uitase să-i dea și puțină pîine, pentru care venise, de fapt, nepoata, cu gîndul s-o ducă Lizei.

După ce o ospătă astfel, fără pîine, Tatiana Vasilievna spuse deodată :

- Mai stai puțin, nu pleca așa de repede, și-și șterse ochii, parcă înlăcrămați, cu un colț al șorțului.

Îi povesti apoi că trebuie să dea fuga cît de curînd la cantina feroviarilor, fiindcă soțul ei cum iese din schimb, se spală puțin și-o și ia glonț spre cantină, unde se ține, la bătrînețe, de o ospătară, Maruska Vihreva, și trebuie să vadă ce-i cu tărășenia asta...

- Mătușico, să-mi dai o bucățică de pîine, mai mare.

Aceasta o privi o vreme pe gînduri, fără să scoată o vorbă.

- Bine, du-te și ia-ți, spuse ea în sfîrșit, supărată, cu gîndul la necazurile ei. Tot nu mai am eu parte de viață... Vai de capul meu !

Apoi începu a se boci, căinîndu-și soarta, casa rămasă pustie și văitîndu-se de purtările bărbatului, în timp ce fata deschise dulapul cu alimente și scoase o pîine de casă. Mătușa o urmărea din ochi, tăcută, dar cînd o văzu că taie pîinea în două și ia una din jumătăți, scoase un țipăt și se porni și mai rău pe plîns.

- S-a zis cu viața mea, murmură ea. Cui să-i mai dau eu de mîncare, pe cine să mai alint, pe cine să mai aștept acasă !

Nepoata îi făgădui s-o viziteze iar curînd și-și luă rămas bun - era grăbită.

- Măcar tu să mai vii pe la mine, o rugă Tatiana Vasi

lievna. Uite în ce hal am ajuns, nu mai sînt om...

Liza era la cămin, lipsise de la ultima oră de curs. Olga, după ce-i întinse pîinea și-i porunci să mănînce, începu să învețe la obiectele din ziua aceea, ca să nu rămînă în urmă. Prietena ei îi povesti, mîncînd, ce se mai petrecuse prin clasă dar fusese distrată la curs și nu știu s-o lămurească ce înseamnă un număr periodic.

- Trebuie să te străduiești mai mult, îi spuse Olga. De ce tragi chiulul la lecții ? Și cînd ești la curs, la ce te gîndești ? Vai de căpățîna ta I

- Ce te privește pe tine ! zise Liza supărată, dar apoi întrebă, oftînd : Dar mîine ce mîncăm ?

- Ce-am mîncat și azi. Fac eu rost. Însă vorba că noi sîntem oamenii viitorului nu se potrivește cu faptele tale ; uite, tu te temi că mori din orice și nu ești în stare nici măcar să ții minte ce-i aia un număr periodic... Oamenii dinainte, de pe vremea burgheziei, așa erau - se văicăreau mereu, temîndu-se și de umbra lor, și nu trăiau decît vreo patruzeci, cincizeci de ani... Noi însă trebuie să scăpăm cu viață, că pe noi ne iubește Lenin !

Liza puse punea deoparte, zicînd :

- N-o sa se mai întîmple. Hai să ne facem lecțiile. Am vorbit și eu așa, de foame, că-mi ghiorăiau mațele...

- Și, mă rog, în afară de mațe nu mai ai nimic ? spuse Olga supărată. Pe undeva trebuie să ai și o conștiință !

Prietenele s-au așezat la măsuță să-și facă lecțiile, și lampa a mai luminat încă multă vreme frunțile lor

îngîndurate, aplecate peste caiete, sub care acționa rațiunea, alimentată de sîngele inimii lor. Dar au adormit amîndouă, fără să știe cum, și cînd s-au dezmeticit, s-au întins în pat cu un zîmbet fugar și s-au scufundat în somnul odihnitor al copilăriei.

A doua zi dimineața, Olga s-a dus din nou să caute de lucru, să procure hrană pentru ea și pentru Liza, care frecventa deocamdată singură cursurile, învățînd pentru amîndouă.

Negăsind altceva, s-a angajat la un om rămas văduv de timpuriu, care nu avea cui să lase copilul în grijă. Pe băiețaș, în vîrstă de vreun an și jumătate, îl chema luṣka, și Olga trebuia să stea cu el cam nouă, zece ore pe zi, pînă cînd se întorcea tatăl pe seară de la uzină ; fata primea pentru munca ei hrană și un salariu stabilit conform tarifului pentru lucrătorii din alimentația publică.

Îl îndrăgi pe luṣka. Era un băiețaș cu capul mare, cu părul de culoare închisă, care urmărea atent și voios, cu ochii lui cenușii și limpezi, tot ce se petrecea în cameră ; nu avea obiceiul să plîngă și trecea fără țipete și supărare peste micile lui necazuri. Copilul acesta o atrăgea mai cu seamă cu însușirea pe care o avea de a-i da înapoi tot ce căpăta în dar de la ea, adăugînd și ceva pe deasupra, orice-i cădea în clipa aceea sub mînă în pătuțul lui sau pe jos, unde se juca și umbla în patru labe. Dacă Olga îi aducea, de pildă, vreo jucărie, să zicem o zornăitoare veche, băiatul îi dăruia plin de recunoștință butoiașul de

lemn cu care tocmai se juca, mai oferindu-i și biberonul cu tetină cu tot, ori altceva din lucrușoarele lui. Copilul nu mînca niciodată pînă ce ea nu împărțea mîncarea cu el, fiecare luînd, pe rînd, cîte o lingură.

Olga a rămas în slujba de dădacă vreme de o lună, ducîndu-i în fiecare scară Lizei cîte ceva din porția ei de mîncare, apoi nu a mai fost nevoită să lucreze : elevii și-au primit iar bursa, împreună cu toate restanțele, și cantina a fost aprovizionată din nou. Dar nici pe luṣka n-o lăsa inima să-l părăsească, așa că trecea aproape în fiecare zi pe la el în pauza dintre lecții, la prînz, ori seara, după terminarea cursurilor.

De copil îngrijea acum altă dădacă, o femeie batrînă, dar luṣka pe Olga o iubea mai mult, și cum o vedea își întindea mînuțele spre dînsa.

Tatăl lui luṣka, mecanic dieselist, în vîrstă de vreo 30 de ani, privea fata gînditor, cînd îi dădăcea și-i mîngîia copilul, murmurînd : „Ce rău îmi pare, îmi pare îngrozitor de rău !“ Era trist că Olga nu putea să-i fie niciodată mamă adoptivă lui luṣka, și întorcea fața de la ei, uitîndu-se pe fereastra care i se părea aburită din cauza lacrimilor nestăvilite ce-i împăienjeneau ochii.

Bătrîna dădacă nu-i plăcea Olgăi. Ea ar fi ales cu mult mai multă grijă femeia căreia să-i încredințeze copilul : pînă la urmă i-a găsit un loc într-o creșă și l-a convins pe tată să dea băiețelul acolo. La început, acesta a șovăit : nu-i venea să creadă că dădacele de la stat, sindicaliste,

cu salariu tarifar, puteau să le înlocuiască pe mamele copiilor, dar fata l-a făcut să înțeleagă că și ea era tot o dădacă sovietică, deci a statului, și primise un salariu conform tarifului. Iar omul, după îndelunga chibzuință, îl dădu pe lușka la creșă.

VI

După ce Olga și Liza au absolvit cursurile de trei ani, au trebuit să-și facă practica la calea ferată. La plecare, fata și-a luat rămas bun de la lușka, vărsînd lacrimi amare. Băiețașul, care se obișnuise de mult să-i zică ,,mamă“, s-a agățat cu mînuțele de ea și nu i-a mai dat drumul pînă în clipa despărțirii...

Olga avea acum șaptesprezece ani, iar Liza optsprezece. Știindu-se că sînt prietene, au fost trimise la stagiu în același loc, ca să nu se plictisească și să lucreze mai cu tragere de inimă.

Așa s-au pomenit ele în mica stație de cale ferată Serga, din apropierea orașului unde-și făcuseră studiile. Urmau să facă practică de magaziner, cantaragiu, impiegat de mișcare, ba chiar să se deprindă și cu conducerea cîte unei locomotive de manevră.

Era-n miezul verii, în apropierea stației nu se afla nici o așezare omenească, și șeful stației le-a cazat într-un vagon de marfă, amenajat pentru transportul de trupe, tras pe o linie de garaj mai îndepărtată.

Celor două prietene li s-a îngăduit, după dorința lor, să lucreze pe locomotiva gării, o mașină veche, seria O.V., și acum își petreceau zilele lungi de vară pe ea. Mecanicul, un om mai vîrstnic, era în concediu și-i ținea locul ajutorul lui, Ivan Podimetko, un flăcău tomnatic, tăcut, trecut de treizeci de ani, iar cele două fete lucrau ca ajutoare ale lui. Podmetko le învăța cum îl tăia capul, arătîndu-le cum nu trebuie să lucrezi pe o locomotivă.

- Uitați-vă-ncoace, vedeți ? Acum mașina stă. Dar eu dau drumul la abur, spunea el, deschizînd regulatorul, și locomotiva iată că nu se urnește din loc.

Fetele trebuiau să ghicească ce nu era în ordine.

- Admisia e prea redusă, întoarce schimbătorul de mers, îi spunea Olga.

- Așa-i, zicea Podmetko, zîmbind. Iar daca acum accelerez mașina și-o reped înainte, și-apoi trag deodată de schimbător, lăsînd regulatorul deschis de tot, ce se-ntîmplă ?

- Dacă nu deschizi robinetele de purjare, rupi capacele de la cilindri, îndoi tija pistonului sau nenorocești bielele, răspundea Olga.

- E o chestiune pe care-o pricepe orice toantă, zicea ajutorul de mecanic, încuviințînd din cap. Dar cazanul știți cum să-l ardeți ? V-arăt eu... Însă asta se-nvață cu timpul ; deocamdată duceți-vă și faceți locomotiva oglindă, apoi spălați-vă și voi. Forfotiți pe mașină ca niște nespălate, și murdăria înseamnă frecare și nenorocire ! Priviți-mă pe

mine și luați aminte !

După ce au lucrat trei luni pe locomotivă, Liza a fost trimisă la biroul șefului de stație, ca să învețe tainele mișcării trenurilor, conform graficului, iar Olga, la magazie, ca ajutoare de cantaragiu, spre a cunoaște în amănunțime tot ce privește manipularea mărfurilor, una din principalele activități ale cailor ferate.

După ce-și terminau practica la sfîrșitul toamnei, cele două eleve urmau să se întoarcă îndărăt la școală, să-și dea examenele și să capete repartiția într-o slujbă permanentă. Nu prea era de așteptat să fie numite în același loc, așa că se apropia vremea despărțirii. Ședeau de multe ori seara în vagonul-locuință, cu picioarele atîrnînd în afară, vorbind despre măreața viața care le așteaptă. Stepa se desfășura dinainte-le aproape pierdută în întuneric pe măsură ce se lăsa noaptea din ce în ce mai rece, și tot mai mare, mai tristă, dar bună și fermecătoare, ca și viitorul tinereții]or. Presimțirile și închipuirile făceau să li se strîngă inima și se pomeneau îmbrățișîndu-se, pline de încredere în viitor.

Într-o dimineață, în zori, cu puțin înainte de a părăsi pentru totdeauna stația Serga, Olga s-a trezit neliniștită din somn. Liza dormea alături, cu pătura cenușie, cazonă, luată dintr-un vagon de dormit, trasă peste cap. La ele era cald și liniște, ca totdeauna ; izbutiseră în timpul îndelungatei veri să creeze în jurul lor o atmosferă plăcută. Acum, în adăpostul lor cald și întunecat

pătrundeau de departe chemările unei locomotive - chemări pline de alarmă, zdrențuite parcă de vînt și viteză. Olga își dădu numaidecît seama că ele o deșteptaseră din somn. Sări în picioare și-și trezi prietena :

— Scoală-te... nu-l țin frînele.

Îşi luă veșmintele de pe scaunel și se îmbrăcă înfrigurată. Locomotiva își trimise iar de departe șuierele. Ascultă atentă strigătul de ajutor al mașinii.

,,Nu, se gîndi ea, anunță că i s-a desprins garnitura..."

Deschise ușa rulantă, sări jos din vagon și porni in goană spre stație ; nu mai avea timp s-o aștepte pe Liza: las-o să mai doarmă ea și singură, în zori, bine învelită.

În lața gării, pe linia a treia, se afla o locomotivă singuratică. În afară de mașină și de clădirea stației, de jur împrejur nu se vedea nimic ; stepa se întindea și ea, luminoasă și pustie. Mecanicul, un om între două vîrste, și ajutorul său, Ivan Podmetko, se uitau de pe locomotivă în direcția de unde se apropia trenul. Așteptau să vadă ce se-n tîmplă, dacă garnitura se rupsese într-adevăr în două. De obicei, în afară de trenurile poștale, toate celelalte treceau prin stația Serga fără să oprească.

În timpul nopții fusese de serviciu șeful stației. Acum, acesta stătea pe peron, cu chipiul în mînă, atent la semnalele trenului ce se apropia coborînd o pantă lungă.

Olga se repezi spre el.

- Ați auzit ? S-a desprins garnitura !
- Am auzit, răspunse acesta supărat și, cuprins

deodată de întristare și mînie, izbucni, după obiceiul oamenilor bătrîni și obosiți : De ce trebuia să se-ntîmple asta tocmai în timpul serviciului meu ? ! N-am și eu dreptul să mă odihnesc ?...

Olga tăcea. Se uita în direcția de unde se apropia vertiginos catastrofa. Speriat, șeful de stație nu-și lua nici el ochii din zare.

Șinele de cale ferată urcau departe în linie dreaptă, dincolo de stație, un povîmiș destul de înalt și lung, iar de sus, pe panta aceasta, gonea o locomotivă cu admisia deschisă în plin.

Din cînd în cînd se auzea șuierul de alarmă care semnaliza desprinderea garniturii și cerea cale liberă.

Șeful de stație spuse, uitîndu-se cu atenție la Olga :

- Este un tren militar !... Trebuie să luăm cît mai repede o hotărîre !
- Comandați I răspunse Olga.
- Stai puțin, zise el grăbit și îngrijorat. Trebuie să mă gîndesc !
- Timpul trece, lăsați că știu eu ce am de făcut...

Coborî pe peron, traversă liniile în fugă pînă la locomotiva de manevră, se prinse cu mîna de bara scăriței ce ducea în cabina și întorcîndu-se spre șeful stației, strigă : „înștiințați stația următoare și dați cale liberă !” apoi se sui grăbită pe locomotiva care fîsîia pașnic și surd.

Semaforul de ieșire din stație era închis. Șeful dispăru de pe peron, cu ochii la el.

- Suflorul ! porunci scurt Olga. Ce păziți aici ?

Ivan Podmeiko răsuci fără o vorbă robinetul suflorului, deschise ușița focarului și începu să arunce în el lopeți mari de cărbuni. Flăcările nu mai apucau să iasă pe coș ; supte de aer, răbufneau prin portița deschisă în limbi lungi, negre și roșii, spre interiorul cabinei.

- Vii cu mine ? îl întrebă Olga pe mecanic, un om calm și stăpîn pe locomotivă.

Acesta căzu pe gînduri, mîngîindu-și smocul de păr de pe bărbie.

- E panta cam mare, zise el apoi, ne facem praf... Și dincolo de Serga, spre Volga, e tot pantă. Numai aici, în stație, e o bucățică de loc drept. Am familie mare...

Șeful de stație deschise semaforul. Locomotiva trenului militar șuiera acum foarte aproape.

- Atunci dă-te jos și vezi-ți de copii, că noi plecăm ! zise Olga.

Podmetko încărca grăbit focarul.

- Și tu ? îl întrebă fata.
- Viu eu tine. Dă-i drumul. Eu n-am copii !

Șeful de stație ieși pe peron, ținînd în mîna întinsă un fanion galben, desfășurat, ceea ce însemna : mers prevăzător, după împrejurări. Trenul, greu, se auzea tot mai aproape, hurducăind pe roțile sale de oțel, în timp ce locomotiva urla din nou, prevestind catastrofa.

Mecanicul mașinii de manevră coborî tăcut și porni fără grabă de-a lungul liniilor, parcă după o treabă obișnuită în

legătură cu locomotiva lui.

Șeful de stație dispăru din ochii Olgăi, ascuns de garnitura sosită între timp. Intîi, trecu în goana mare locomotiva, trăgînd după ea vreo trei, patru vagoane, care urlau și scrîșneau, jucînd nestăpînite pe arcuri, cu ușile larg deschise. „Unde-o fi Liza ? E posibil oare să doarmă și sa nu audă nimic !?“ se întreba Olga. Prin ușile deschise ale garniturii apărură o clipa niște ostași ai Armatei Roșii, care luptau cu toată vigoarea tinereții lor să înfrîneze caii ce se zbateau și, înspăimîntați de viteză și de legănarea violentă, își sfărîmau cu copitele închisoarea, zvîrlind așchii din scîndurile rupte ale pereților.

Locomotiva și vagoanele trecură, și pe peron nu rămase de cît bastonul aruncat din cabină. Șeful de stație îl ridică de jos, scoase din el un bilet și citi : „S-au desprins cam douăzeci-treizeci de vagoane. Fug de coadă, rog dați cale liberă și preveniri stațiile. Mecanic A. Blaghih.“

Șeful de stație sări de pe peron, străbătu liniile și înmînă biletul Olgăi.

Aceasta îl luă, îl citi și-și aruncă privirile în direcția de unde venise locomotiva cu partea din față a garniturii.

Din zare, coada trenului se îndrepta în zbor vertiginos spre ei, crescînd clipă de clipă. Deocamdată nu se vedea decît partea frontală a primului vagon, un perete orb, teșit, care se mărea văzînd cu ochii.

Olga nu găsi nici un loc în care să pună biletul și-l vîrî în gură, apoi întoarse înainte pîrghia schimbătorului pînă

la refuz, împinse regulatorul, deschizînd aburul, și mașina pomi.

După aceea trase regulatorul spre ea, îl împinse înapoi, fă cînd locomotiva să se smucească ; aburul țîșni pe coș, grăbit și gîfîind.

Locomotiva de manevră părăsise stația, cu toate acestea, pentru orice eventualitate, șeful ridică semnalul de oprire, un disc roșu, ținînd mîna cealaltă cu palma întoarsă spre tren, însoțită de simfonia unei viteze de nestăvilit, pe dinaintea lui trecu vijelios coada trenului, alcătuită din douăzeci-treizeci de vagoane - mare parte din ele, platforme descoperite. Pe acestea se aflau, învelite cu prelate, piese de artilerie ușoară, bucătării de campanie și alte bunuri militare. Alături ședeau liniștiți soldații, cîntînd cîntece ostășești. Numai comandantul lor se ținea cu mîna de bara unui vagon cu frînă, tăcut, cu ochii în gol, și, după cum observă șeful de stație într-o străfulgerare, frînele vagonului erau strînse pînă la refuz ; dar era imposibil ca această singură frînă să oprească goana fantastică a întregii garnituri pe pantă.

Șeful se repezi fără întîrziere în biroul de mișcare, ca să comunice serviciului de exploatare ceea ce se petrece.

Locomotiva Olgăi se legăna violent din cauza vitezei, dar fata nu reducea nici aburul, nici admisia. Ea arunca din cînd în cînd cîte-o privire la nivelul apei, la manometru și în spate, de unde, pe măsura înaintării pe pantă, venea cu o viteză mereu crescîndă, apropiindu-se tot mai mult,

garnitura desprinsă, Podmetko încărca neobosit cărbuni în focar, ca să mențină presiunea necesară în cazan și să ia avans. Dar, aruncînd o privire în urmă, începu să se descurajeze : vagoanele se apropiau nestăvilit.

- Dacă nu izbutim să le oprim, ne facem praf, spuse el. S-a sfîrșit cu noi.
- Sări jos ! zise Olga.
- Și tu ?
- Rămîn aici.

Podmetko deschise larg ușița focarului și pomi să arunce iar cărbuni în foc, o lopată după alta :

- Rămîn și eu. Nc-om descurca.

Mașina Olgăi atinsese acum viteza limită ; bielele roților aproape că nu se mai vedeau din cauza rapidității mișcării. Fata își dădea bine seama de situația ei. Garnitura înainta mai iute, micșorînd tot mai mult distanța față de locomotiva care fugea de ea.

- Ivan ! strigă dînsa. Răscolește mai repede-n focar, ai înăbușit focul cu cărbunii, ce faci ?

Podmetko puse mîna pe ranga de fier și o vîrî în flăcările dezlănțuite. Dar depărtarea dintre locomotivă și garnitură era tot mai mică. „Voi muri într-adevăr peste puțin ? se întreba Olga. Nu, nu vreau !"

În urechi îi răsună deodată cîntecul ostașilor de pe platformele descoperite ale trenului ce se apropia turbat din urmă. ,,Nu, nu voi muri !" hotărî ea. Se aplecă mult în afară, pe fereastra cabinei, și văzu că o așteaptă clipe

foarte grele : vagoanele, în rostogolirea lor nebună, vor zvîrli locomotiva ei ușoară de pe terasament. Se întoarse către Podmetko.

- Sări ! încă o clipă și ne zdrobește !

Ivan șovăi cîteva secunde.

- Trebuie să scoatem apa, ca să înaintăm mai repede.

Trase pîrghia robinetului de purjare a cilindrilor, apoi, apucîndu-se de bara scării, dispăru undeva jos : probabil că sărise pe nisipul terasamentului, să-și scape viața.

Văzîndu-se părăsită și de Podmetko, fata șopti : „Doamne, Dumnezeule !“ cum spunea pe vremuri răposata maică-sa. Dar nu mai avu timp să se gîndească la nimic. Simți o izbitură puternică, și locomotiva se năpusti înainte, ca o ființă vie și conștientă. Olga se uită pe fereastră, în spate : „Ce s-a-ntîmplat I ?” Și urmă o a doua lovitură, năprasnică, în plin. „Săraca de tine ! zise ea speriată, cu glas tare. Acum n-o să-i mai auzi cîntînd.” Închise regulatorul, dădu drumul nisipului sub roți, readuse schimbătorul în poziția inițială, deschise larg supapa regulatorului, ca să dea drumul la tot aburul, și trase pîrghia frînei pînă la refuz. Mașina se opri o clipă brusc, poticnindu-se. Fata slăbi îndată frîna pneumatică, apoi, lansînd locomotiva în mers înapoi, se opinti în garnitura care o izbise din spate ; dar forța de inerție a vagoanelor ce năvăliseră asupră-i nu se anihilase încă și ea împinse tenderul locomotivei cu toată puterea în cabina în care se găsea numai mecanicul. Înțelegînd ce se petrece, Olga se

făcu mică pe locul ei : ,,Bărbatul mătușii e vinovat, secătura de Blaghih, Arkadi Mihailovici el a lăsat să se rupă garnitura. Am avut între dinți biletul lui , ce l-oi fi făcut ? Unde-i Liza, tot mai doarme ?“

O strivi aproape. Simți că se înăbușă, că o putere străină, o lipește de trupul de oțel al cazanului încins.

Locomotiva de manevră nu a fost nici măcar aruncată de pe linie, numai tenderul a intrat în mașină, peste cazan ; în schimb, toată garnitura a scăpat fără nici o stricăciune, în afară de dispozitivele de cuplare ale vagonului din față, care se izbiseră de locomotivă. Acum, trenul staționa pașnic pe terasamentul înalt, într-un cîmp luminat de soarele unei dimineți calme. Comandantul și ostașii au sărit jos, pe pămîntul acoperit de iarbă, și s-au apropiat de locomotivă. În cabină au descoperit zăcînd, adormită sau moartă, numai o femeie. Comandantul și ajutorul lui au demontat acoperișul cabinei, au scos femeia afară, și soldații au coborît-o de acolo pe brațe.

Apoi, îndepărtîndu-se puțin, comandantul a ordonat :

- Patru inși rămîn aici I Ceilalți pornesc în fugă,

îndărăt, spre stație. Primii patru duc rănita pe brațe, apoi o trec altor patru oameni, iar aceștia, altora și așa mai departe ! Executarea.

Într-o jumătate de oră, soldații au dus-o pe Olga pe brațe, înapoi, la stația Serga. Împreună cu ea a sosit și comandantul trenului militar, care o însoțise în tot timpul transportului. Acesta a stabilit legătura cu Comandamentul

regiunii militare, și prin telegrafistul căii ferate a raportat despre cele întîmplate : mecanicul, rănit la cap și la piept ; soldații, nevătămați, inventarul, neatins ; dacă garnitura desprinsă ar fi continuat să-și mărească viteza, înaintînd fără frîne, ar fi deraiat negreșit de pe șine la curba de dinaintea podului de peste Volga, sau chiar pe pod ; garnitura ar fi putut, de altfel, să se sfărîme și la stația de dincolo de pod, din partea cealaltă a fluviului, unde urma să dea năvala trenul. De la Regiunea militară s-a anunțat că vor trimite numaidecît a ambulanță sanitară cu doi medici cu toate cele necesare pentru primul ajutor ; mașina va porni pe șosea și va ajunge la destinație mai iute decît o locomotivă specială.

Comandantul sec aplecă spre Olga, care era întinsă pe canapeaua din camera telegrafistului :

- Pe cine doriți să vedeți ? Trimitem îndată să-i cheme. Rude, prieteni ?
- Numai pe luska, spuse fata.
- Bine, răspunse comandantul, făcînd semn telegrafistului să se pregătească de transmisiune. Dar cine-i lușka ?
- Un copil.

Comandantul se miră puțin de tinerețea mamei, dar nu spuse nimic.

Olga a zăcut multă vreme, cu răbdare, dar s-a făcut bine și mai trăiește și astăzi.

1938

O FURTUNĂ DE IULIE

Cu toate că pînă la satul Paniutin erau numai patru kilometri, Natașa, o fetișcană de nouă ani, și micul ei frățior Antoșka, de la colhozul „Viața în comun", au mers multă vreme ; dar în anii copilăriei, lumea pare mare... Cînd frățiorul, obosit, îi arunca priviri rugătoare, Natașa îl lua în brațe, însă după cîtva timp îl lăsa iar jos, să mai meargă și pe piciorușele lui, fiindcă băiețelul era durduliu și greu ; trecuse de patru ani, și-l ducea tare anevoie.

Pe cele două părți ale drumului larg, de iulie, creșteau lanuri înalte de secară, cu spicele spre pămînt, de parcă obosiseră de vara prea îndelungată. Natașa privea holdele cu teamă: de nu s-ar arăta cine știe cine din desișullor, unde fără doar și poate că trăia și se ascundea careva...

Cerul senin, pîclos și palid din pricina arșiței de amiază i se părea fetiței mohorît și înfricoșător. Amintindu-și de nopțile cu cerul plin de stele de deasupra casei și a curții lor din colhoz, unde trăia cu părinții ei, își zicea că noaptea este cu mult mai atrăgătoare și mai frumoasă. Noaptea, în colhoz, nu auzi decît cîntecul greierușilor buni și blînzi, orăcăitul broaștelor din iaz, răsuflarea pe nări a taurului

din grajdul vacilor, și nimic din toate astea nu te sperie.

Îl luă bine de mînă pe Antoșka și porni în goană cu el de-a lungul ogorului, ca să ajungă să vadă mai repede casele din satul Paniutino, unde locuiau bunicii lor. Însă băiețașul obosi curînd, se trînti în praf și începu să plîngă și fiindcă Natașei nu-i trecu prin minte să-i dea drumul mînuţei pe care o ținea strîns într-a ei, îl tîrî o vreme după dînsa. Dar îl luă din nou în brațe, îl mîngîie și se sui cu el în vîrful unei movile. Secara de aici era mai mică din pricina pămîntului sărac și puteai să vezi vălurelele întunecate ale vîntului alergînd departe peste lanuri, precum unduirea clară a aerului încins revărsîndu-se peste fîșiile de grîne ce nu se mai aplecau sub suflarea văzduhului.

Își aruncă privirile în jur - unde-o fi Paniutino ? - și de după lanurile mai îndepărtate văzu răsărind aripile morii, ca în clipa următoare să se cufunde iar și sa piară. Fetița oftă ușurată : „Uite că se vede moara ; oare bunicul o fi dus și el acolo vreun sac de grîu ? Doar știe că-i vin nepoțeii și s-ar cuveni să le facă blinele din făina cea nouă ; cea veche o fi terminat şi aşa - aluat bun nu mai iese din ea, și blinelele nu sînt tot atît de pufoase și fragede ca cele din făina proaspăt măcinată. “

Adulmecă văzduhul. Mirosea a paie, a lapte, a pămînt încins, a tată și a mamă. Cunoștea și iubea miresmele acestea și porni cu frățiorul în brațe mai departe. Băiețașul o luase de gît și adormise cu capul pe umărul ei.

Intrară mai adînc, pe drumul dintre lanurile de secară. Deodată, Natașa scoase un țipăt și se opri. Din desișul lanului îi întîmpină un moșneguț necunoscut, slab și spîn ; înalt doar cît Natașa, avea în picioare opinci făcute din coajă de tei, purta nădragi bătrînești de pînză groasă, cu petice de postav cazon și în spate ducea o coșniță cu ștevie și urzici bune de ciorbă. Zărindu-i, moșul se opri. Se uită la fetița cu ochii lui spălăciți și buni, care văzuseră de mult tot ce se poate vedea pe lumea aceasta, își scoase de pe cap căciula de pîslă de casă și, facîndu-le o plecăciune, merse mai departe. „Nu mi-e frică de el, își zise Natașa. Dacă s-atingea de noi, îi trăgeam una, de n-o putea duce. Ar fi murit pe loc... Pare nemîncat și neputincios — n-o fi de pe-aici !“

Cînd trecură pe lîngă dînsul, moșneguțul îi cercetă și el cu privirea. Fețișoara Natașei, ochii ei cenușii, gînditori și atenți, gurița întredeschisă de copil, obrăjorii plini și părul bălai, decolorat de soare și uscat de vîntul cîmpiei, îi atrăseseră luarea-aminte. ,,Frumoasă ţărăncuță o să fie!” – îşi zise el. Se uită mai atent și la băiețașul din brațele fetiței. „Seamănă cu soru-sa, gîndi moșneagul. A obosit, și acum doarme. Ce să facă și el ? !“ și bătrînul porni mai departe, cu ochii țintă la gunoaiele pămîntului și la iarba mărunțică de pe drum.

Curînd, moșul se întinse mulțumit pe pămînt, lîngă un lan de secară, și-și puse coșnița cu verdețuri sub cap. Nu avea rost să umble prin arșița asta ; dusese, după cum se

cuvenea, hîrtia încredințată la colhozul „Viața în comun", și-acum se simțea obosit. De altfel, avea vreme, că doar ziua de vară e lungă s-o ajunge el destul de curînd acasă.

Bunicii Natașei locuiau într-o căsuță de lemn din marginea satului Paniutino. Bunica, Uliana Petrovna, întorcea mereu capul spre poartă : ce-o fi cu nepoțeii ? Cu vreo două zile în urmă, îi poruncise poștăriței să treacă negreșit pe la fata ei de la colhoz, să-i spună din partei să lase nepoţeii să mai stea o vreme și la Paniutino. „O fi uitat de vorba mea, își zicea Uliana Petrovna, cu ochii la drumul pustiu și încins de soare dintre lanurile de secară. Și doară pentru o zi i se socotește o zi și jumătate, așa înlesnire i se face ! Și ce treabă are ? Mătură colbul drumului cu poalele fustei, asta-i toată treaba ei... Oare nu s-ar cuveni să mă plîng de ea la soviet ? Ducă-se pe pustii, umble sănătoasă !" Și bunica închise portița.

Din zori umpluse coptorul cu paie, aluatul cel alb îl pusese la dospit de cu seară, și acum fusese nevoită să scoată de două ori din el, din oala cea mare, într-o strachină de lut, că peste noapte crescuse și se revărsa afară. Pregătise totul, nu-i mai rămînea decît să se apuce de făcut blinele, dar musafirii cei mici nu soseau. Moșul plecase de dimineață să prindă pește-n iaz și dus a rămas. O sta acum la fierărie și-o îndruga cu fierarul verzi și uscate,

Bunica frămîntă, grijulie, aluatul ; era timpul să facă blinele, altfel putea să se treacă și să se acrească. Și ce alta putea să gătească ea pentru nepoței ? Nu-și închipuia ceva mai ales pe lume decît ospățul pe care-l pregătea.

Bunicuței nici nu-i trecea prin gînd să născocească ceva mai bun, mai gustos ; ea la asta se pricepea pentru ospătarea rubedeniilor : să facă aluat și să coacă pîine ori blinele. Nu înțelegea cum s-ar putea trăi mai bine, și nici nu avea nevoie de mai mult decît să se adune cu toții cît mai des în casa ei, fata și ginerele să fie sănătoși, iar nepoțeii să crească fericiți.

Uliana Petrovna aprinse paiele din cuptor, dar în clipa aceea auzi cîntînd în curte un cocoș străin, care sărea mereu gardul de la vecin să-l bată pe cocoșul ei. Ținînd la avutul său, Uliana Petrovna puse mîna pe mătură și porni să-l alunge pe tîlhar. După ce-l goni din curte, se uită iar pe uliță și pe drumul dinspre ogoare, doar-doar o vedea pe cineva. Dar drumul era pustiu, numai aerul încins unduia pe pămînt, casele vechi și cunoscute se înșirau tăcute de-a lungul ulițelor, niște găini de-ale vecinilor scormoneau, pline de praf, în făgașul drumului, și bunicăi i se făcu deodată urît, de parcă nu privea lumea în miezul zilei, ci pe o beznă de nepătruns.

Închise portița și se duse să-și facă blinelele. Chiar de la început le nimeri minunat. Și nu era de mirare : cîte blinele din astea nu făcuse la viața ei ! Parcă se rumeneau singure și te rugau să le bagi în gură, de la foc, numai că

nu avea cine să le mănînce. Uliana Petrovna gusta totdeauna ultima din bucatele gătite de ea. Lua toate bucățelele, toate resturile de cocă de prin copaie și le cocea, ca să nu piardă bunătate de hrană. Pentru ea, orice mîncare era la fel de bună.

Auzi o bătaie slabă în geamul dinspre uliță.

„O fi vreo cerșetoare, se gîndi ea. Cu toate că nu prea mai umblă de acuși. I-aș da o blinea, colea, că acu, n-ai ce zice, avem recolte bogate. “

Luă tigaia de pe foc, să nu se ardă blineaua, și se duse la fereastră. Nepoțica ei, Natașa, în spinare cu frățiorul care se ținea cu mînuțele de gîtul ei, se uita pe geam. Antoșka dormea cu capul lui mare pe umărul surioarei, care se cocoșase toată sub greutatea lui. Cu o mînă prinsese mînuțele băiețașului, ca să nu se desfacă de după gîtul ei, iar cu cealaltă îl ținea de un crac al pantalonului, să nu i se bălăbănească picioarele în aer și să alunece jos. Rezemîndu-i picioarele de prispa casei și liberîndu-și o mină, fetița mai bătu o dată încetișor în geam.

- Bunicuțo, strigă ea, deschide, am venit să te vedem.

Bătrîna luă aminte că Natașa, pe măsură ce crește, se face tot mai frumușică și mai îngîndurată, aducînd tot mai mult cu ea, bunica, pe vremea cînd era fată. Înduioșată de minunea aceasta a vieții, care-i repeta chipul în nepoțica ei, pentru ca oricine-o vedea-o pe Natașa să-și amintească de Uliana Petrovna, chiar și după moartea ei,

spuse, mîngîiată și mulțumită :

- Vai de capul vostru, puișorii mei ! Ia intrați mai repede în casă. nnnnnnnnn

De cum intrară, se pregăti să-l culce pe Antoșka în pat, dar băiețașul se întinse și deschise ochii.

- Bunicuțo, zise el, fă-ne niște blinele. Că am umblat, de ne-am frînt...

- Păi. sînt gata de mult, răspunse bătrîna. Stai colea, pe laviță, să-ți fac în grabă altele proaspete, că cele dinainte s-au răcit.

- Să ne dai și niște lapte covăsit, se rugă Natașa, să-l mîncăm cu blinele.

- Îndată, îndată... uite-acuși isprăvesc cu ce am pe cuptor și mă duc la beci, zise bunica. Apoi vă pregătesc și niște gogoșele, încălzesc ceaiul, și cînd o veni bunicul, dau la masă. Am pus de-aseară să se facă niște cvas, am avut grijă și de răcituri ; ce mai vreți ?

- Mai vrem dulceață de fragi și ciuperci.

- Bine, drăguța mea, cum să nu ! zise Uliana Petrovna, pornind să aducă bucatele, mulțumită că are de toate, precum și pe cine să ospăteze.

În casă mirosea a pămînt încins, a blinele coapte, sățioase și a fum, iar pe fereastră se vedea soarele revărsîndu-și lumina peste iarba necunoscută a satului străin.

- Ia nu-ți mai trage atîta nasul, îi spuse Natașa lui Antoșka. Doar ești la bunica în vizită. Hai să te șterg...

Antoșka se supuse ; și acum nu-și mai trăgea nasul, ci răsufla doar binișor, stînd pe laviță, lîngă masa deocamdată goală. Natașa aruncă o privire prin odaia luminoasă a bunicii. Era curată și plictisitoare ; două muște grase se zbăteau la geam ; deasupra mesei, așternute cu o față de masă brodată, ca de sărbătoare, atîma o lampă mare de petrol.

Fetiţa se aşează pe un scaun şi începu să se uite cu atenție la modelele de pe fața de masă ; nu aveau acasă așa ceva dar nici nu le trebuia, că maică-sa spăla masa și o rîcîia cu un cuțit în fiecare zi. Era și la ei destul de curat și de frumos... Cocoșii din curte porniră să cînte unul, altul, apoi toți deodată, și cloștile să cotcodăcească, adunîndu-și puii. Pe drum se stîrni o pală de vînt, mînînd colbul din urmă.

- Natașa, mă mănîncă muștele, vino-ncoa, o strigă Antoșka din odaia de alături.
- Las-să te mănînce, viu acuși.

Se duse la fereastră și-și lipi obrazul de geam ; voia să descopere pe uliță ceva cunoscut, familiar, fiindcă în colhozul lor cunoștea tot : gardurile de nuiele, iarba și copacii. Dar sub fereastra bunicii nu creștea decît o tufă micuță, cu frunzele acoperite de praf, abia mișcîndu-și crenguțele, istovită de arșiță și secetă și trăind parcă-n vis, ca moartă, străină și tristă, neavînd nevoie de nimeni și nefiind nimănui de nici un folos.

- Du-mă acasă, vreau la mămica, se rugă Antoșka.

Natașa se întoarse la frățiorul ei. Îl găsi stînd tare plictisit pe același loc.

- Vreau la noi acasă, zise el. Nu-mi trebuie blinele, mănînc mai bine kașa, că a fiert mama aseară...

Natașa luă o blinea rece de pe prichiciul cuptorului și o vîrî în sîn.

- Parcă văd că te-apucă foamea pe drum ; totdeauna îmi ceri de mîncare la timp nepotrivit, îi spuse ea fratelui, luîn- du-l în brațe.

Bunica se mai afla încă în beci. Ușa joasă de la gîrlici, acoperită cu mușchi, rămăsese deschisă. Natașa se apropie de ea, căutînd din ochi s-o descopere pe bătrînă, dar înăuntru era întuneric și nu se vedea nimic. Bunica mormăia în bezna vorbe neînțelese ; pesemne zicea că nu vrea să moară, dar oricum se mai afla pe lume.

Ca să nu facă zgomot cu portița (care pe deasupra, cînd se deschidea, mai și scîrțîia jalnic, de parcă o durea ceva), fetița își strînse fratele la piept și porni pe o cărăruie spre locul semănat cu cartofi, și de-acolo, trecu pîrleazul și ieși în ogorul de secară.

Secara creștea încet. În tăcerea și arșița zilei, spicele se aplecau spre pămînt,. ca adormite. Soarele se întunecă ; Natașa își ridica prixirea spre cer, apoi o plimbă pe cîmpul necunoscut. Un fulger îndepărtat spintecă mînios tăria. De dincolo de salul Paniutino venea un vîrtej de praf, purtînd parcă-n spinare un nor greoi și leneș ; se auzi un tunet, întîi surd și aproape pașnic, dar apoi bubuitul lui se

rostogoli, crescînd mereu, și se apropie atît de amenințător, că fetița simți o dureroasă strîngere de inimă.

Se afundă în lan, să se ascundă acolo împreună cu Antoșka. Întîi voi s-o ia la goană, pieziș, prin secară, către drum și să pornească pe el, fugind de nori spre casă, la părinții ei ; dar se răzgîndi, ca să nu calce-n picioare grînele, și o luă pe marginea ogorului. Băiețelul văzuse frămîntarea din zare zborul, vîrtejul și fulgerul și se strînsese la pieptul surioarei, ascunzîndu-și căpșorul la gîtul ei fierbinte, cum făcea cu mama lui.

Ieșind în drum, fetița porni în fugă spre casă. Picioarele băiețașului se bălăbăneau, lovind-o fără voia lui, dar, ținîndu-se strîns de gîtul ei, se străduia să fie cuminte ; de altfel, altceva nici nu putea face. Natașa se grăbea din răsputeri, stăpînită de un singur gînd - să-l ducă pe Antoșka acasă înainte de a-i prinde furtuna pe cîmp. Secara nu se clintea încă, deocamdată n-o ajunsese vîntul ; poate că n-o să se întîmple nimic, poate că norul cel înfricoșător se va risipi în zarea depărtată. Băiețașul tăcea, întrebîndu-se speriat ce-o să pățească acum, totuși norul și fulgerul îl interesau și ar fi vrut să se întîmple ceva de spaimă, și el să se uite, dar să nu moară. Își aruncă privirile peste umărul surioarei, înapoi, spre sat. Căsuța bunicii se mai vedea încă, puteau să se întoarcă îndărăt, dar își închise ochii, înfricoșat : acolo, departe, chiar lîngă curtea bunicii, secara se aplecase deodată, apoi se culcase cu totul la pămînt, ajunsă de furtună.

- Iute, Natașa, bagă-mă undeva la adăpost, strigă el supărat. Nu vezi ce se petrece ? ! Parcă ești nebună !

- Las-că ajungem noi acasă și-o să vezi tu ce bătaie îți trag, îi făgădui fetița.

- Ce să mai ajungem, că ne omoară trăsnetul ! șopti Antoșka. Hai mai iute, mergi prea-ncet ! Ia-o la fugă ! Vijelia îi ajunse din urmă, împroșcîndu-i cu nisip, pămînt, frunze, fire de iarbă și gunoaie aduse din sat. Natașa se adăposti într-un lan de secară împreună cu frățiorul ei și se așeză jos. Dar vîntul culca secara atît de tare, că fata vedea uneori casa bunicii, satul și tot ce se mai arăta în depărtarea cîmpului și a cerului.

O dată cu vijelia, prin norul fierbinte de praf, porni să bată piatra, izbind cu furie lanul, părnînlul și copiii. Fetița se întinsese peste Antoșka, să-l apere cu trupul ei, ascunzîndu-i capul în brațele sale și lipindu-se cît mai strîns de el. Capul și spatele îi stăteau în bătaia pietrei, dar nu scotea o vorbă, știindu-l pe băiețel la adăpost : ba acesta începuse chiar să se miște, uitîndu-se la țarina de la rădăcinile secarei din arătura veche.

Piatra conteni, și în locul ei începu o ploaie răcoroasă, cu picături mari. Antoșka se plictisi, stînd la adăpost ; voia să vadă ce se petrece în jurul lui, să-l ude ploaia.

- Lasă-mă să scot capul afară.

- Stai cuminte, că te trăsnește.

- Ba nu mă trăsnește, zise el, ieșind din adăpostul lui.

Natașa se așeză jos, luîndu-și fratele pe genunchi și

acoperindu-i capul cu mîinile, ca să-l ferească de ploaie și de vînt. Ridicîndu-se în picioare pe genunchii ei, băiețelul se uită în jur, mijindu-și răbdător ochii din pricina vijeliei, *a* spicelor și a picăturilor de ploaie ce-i biciuiau obrazul. Cerul negru, scund, trecea în fugă, iar și mai jos, norii plumburii atîmau nemișcați, lăsînd spre pămînt plete lungi de ploaie, abătute de furtună spre golul dintre nori, asemenea lațelor unei bătrîne cerșetoare ; și norii își schimbau în clipe alcătuirea trupului, pierind de dinaintea ochilor băiețașului. El ar fi vrut să vadă ce se mai întîmplă, dar Natașa îi porunci să se lipească de ea, ca să se poată apleca peste dînsul, să-l apere. Antoșka n-o băga în seamă, privind mereu cerul și pămîntul, dar spicele de secară îi luau vederea și-și rugă surioara să-l ridice sus, în brațe, ca sa se uite mai bine.

Natașa îi șterse capul ud cu mîneca rochiței și-i dădu una la spate.

- O să răcești. Ia te uită ce drac de copil ! I s-a făcut să se uite la furtună ! Te spun eu mamei și-o sa-ți dea una după ceafă.

Antoșka tocmai voia să răspundă că mama lui nu-i dă niciodată una după ceafă, dar amuți - o rafală de vînt culcă deodată tot lanul de secară atît de mult, că-i deschise vederea pînă hăt-departe. În lumina albăstrie a furtunii, sub bătaia vîntului, alerga spre el iarba speriată, cuprinsă de fiori : văzu satul bunicii si fîneața din spatele acestuia, de dincolo de rîu.

Deodată, ploaia se opri. Vîntul se domoli și se așternu liniștea. Grea de ploaie, secara nu s-a mai ridicat. Antoșka se uită iar spre casa bunicii și o zări pe bătrîna. Ieșise în cerdacul înalt dinspre curte al căsuței, uitîndu-se în jur. O îngrijora dispariția nepoțeilor. ,,Oare să se fi plictisit la mine ? își zicea ea. Dar nu sec poate, ca doar abia au picat, nu era încă vremea plecării ! S-or li dus prin sat și-or să se-ntoarcă îndată. Numai de nu i-ar prinde ploaia. Ia te uită ce-ntuneric se făcu ! Ia să-mi chern eu găinile, să stea mai bine-n șopron , se hotărî Uliana Petrovna, insă un trăsnet o sili să se chircească deodată la pămînt mai trăsni o dată, deo două ori, de trei ori și atît de aproape, incît ușa cam șubreda a casei se deschise și se trînti apoi singură-n țîțîini ; bătrîna șezu nemișcată pe vine, pînă cînd tunetul se domoli cu totul, stingîndu-se treptat tot mai departe și mai departe.

Antoșka văzuse fulgerul răsărind din negura norului și muşcînd pămîntul ca un șarpe. Dintru-nceput se năpustise în jos, departe, dincolo de sat, ca apoi să se tragă îndărăt, în slăvi, și de-acolo să doboare dintr-o lovitură, un copac singuratic din mijlocul uliței de lîngă o fierărie, o căsuță afumată de lemn. Copacul se prefăcu într-o clipă într-o flacără albastră, de parcă în înflorise, apoi se stinse, pierind ca și fulgerul din el.

Secara culcată la pămînt, ajunsă de trăsnet, porni să se miște. Bătrîna se așează în cerdac, lăsînd trebăluiala de prin curte, și băiețelul rîse de bunică-sa, pe care o

apucase frica. După trăsnet se porni un ropot de ploaie deasă, toate de pe drum se întunecară, și bunica nu se mai vedea de după negura foșnitoare a ploii. Dar la lumina unui fulger, Antoșka zări din nou secara și satul, precum și o trîmbă neagră de fum străbătută de limbi roșii de foc ridicîndu-se domol de sub acoperișul fierăriei celei vechi, fără putere, stinse mereu de șuvoaiele de ploaie. Își zise că fulgerul, după ce ucisese copacul, nu murise, ci trecuse prin rădăcinile acestuia pînă la fierărie, unde se prefăcuse iar în foc.

Luîndu-și frățiorul în brațe și strîngîndu-l tare la piept, Natașa ieși cu el din lanul de secară și dădu în drum ; se gîndi să se repeadă iute înapoi, la bunică, să-l adăpostească acolo pe Antoșka de ploaie și de trăsnet ; dar ploaia se mai potolise, nu mai cădeau decît picături rare, aerul se încinsese iar şi li se făcu urît și prea cald lîngă satul acela străin. Fetița se opri și-și lăsă fratele jos.

Acum, acoperișul fierăriei ardea în flăcări vii, focul zvînta scîndurile ude și apoi le mistuia. Oamenii dăduseră fuga să stingă incendiul, unii cu găleți de apă, alții cu topoare, se auzea scîrțîitul roții de la fîntîna cea mai apropiată și cîțiva săteni stăteau liniștiți pe lîngă curțile lor, gîndind pesemne că focul va fi stins de norul cel mai mare, care abia acum se apropia de satul Paniutino, încărcat de ploaie și furtună ; deocamdată se afla de partea cealaltă a rîului, greoi și liniștit, scăpărînd fulgere, ale căror tunete nu se auzeau încă.

Lipindu-se de surioara lui, băiețelul începu să plîngă, speriat. Îl înfricoșaseră focul de la fierărie și norul negru ca noaptea, venind de dincolo de rîu, stîrnind din nou furtuna care va bîntui pămîntul, încercînd să omoare vreun copac și să dea foc casei lor vechi din colhoz.

Natașa își aruncă privirile în jur. Norul era încă departe, așa că avea vreme să ajungă cu Antoșka acasă.

- Ia și-mbucă, îi spuse ea, scoțînd din sîn blineaua rece și întinzînd-o fratelui.

Acesta se sui în spinarea surioarei, o cuprinse cu o mînă pe după gît și porni să mestece blineaua pe care o termină curînd ; fetița însă fugea fără odihnă spre casă, căutînd să nu se prăbușească sub greutatea lui.

Alerga prin întunericul adus de norul cel negru, pe drumul străjuit pe laturi de secara tăcută ca de două ziduri. Antoșka privea spicele plecate spre pămînt ; înțelegea că ele erau pîinea ce crește, cel mai de seamă bun din lume, care dă viață oamenilor. Tatăl lui spunea totdeauna : ,.Secară să fie, că celelalte se găsesc ele - și gazul, și hainele, și cărțile cu poze“.

Dar întunericul și norul îi ajunseră curînd din urmă și-i învăluiră. Ploaia se pomi iar, și după fiecare scăpărare mînioasă de fulger, după orice tunet, curgea tot mai deasă și mai repede. Acum, văzduhurile negre revărsau un adevărat torent de apă, șfichiuind pămîntul cu atîta putere, că-l scormonea și-l răsturna, de parcă voia să are cîmpia.

Ploaia deasă tăia respirația fetitei. Îl mută pe Antoșka

din cîrcă în brațe, ca să-l plouă mai puțin, și trăsnetul să cadă întîi pe ea, și-și continuă fuga.

Desișul ploii de dinaintea ei era tot mai greu de străbătut, înainta anevoie, trudnic, uneori la pas, de parcă se pomeniseră deodată în mijlocul unei păduri întunecoase, aspre și dușmănoase, care le sfîșia carnea pînă la os.

Răpăitul ploii acoperea pînă și bubuiturile tunetului, dar fulgerele tot se mai vedeau. Uneori erau atît de multe, încît își contopeau strălucirea într-o pălălaie prelungă, care lumina însă numai spinările norilor întunecați de pe cer, umplîndu-i și mai mult de frică.

Natașa abia se mai ținea pe picioare și se așează jos la marginea lanului de secară, strîngîndu-și din toate puterile la piept frățiorul ud leoarcă, pentru ca să scape măcar el cu viață, bucurîndu-se de căldură lîngă dînsa, chiar de-ar fi ca ea să moară. Dar o străfulgera un gînd - dacă moare Antoșka și numai ea scapă eu viață ? Gîndul acesta o făcu sa scoată un țipăt puternic, ca o femeie în toată firea, ca s-o audă cineva și să-i ajute ; i se păru mai rău și mai trist ca orice să rămînă ultima pe lume.

După ce statură cîtva timp în ploaie, băiețașul zise :

- Hai să ne facem o groapă și să ne ascundem în ea, să ne scăpăm viața. Uite, aici e nisip... Să nu mai plîngi, că mi-e frică fără tine...

Începură să-și sape cu mîinile o groapă la marginea ogorului, unde pămîntul era mai afînat. După ce făcură o

groapă mică, ploaia, puternică, porni s-o sape singură mai departe, spălînd și scoțînd afară pămîntul nisipos, în puhoaie - nu, acolo nu se puteau ascunde.

Și-au rămas ghemuiți în bătaia ploii, pe pămîntul gol, acoperindu-și capul cu mîinile.

- Ce ți-a venit să mă duci la bunica ? zise Antoșka. Mai bine stăteam acasă, mi-e drag să stau acasă... Ești o haimana !
- Ia mai tacă-ți gura ! îl repezi Natașa. Cine a vrut sa plecăm cît mai iute îndărăt ? Nici n-am apucat să mănînc blinele.
- Mă prinsese urîtul acolo, zise umil băiețelul.

Un fulger scăpără și se cutremură de cîteva ori chiar lîngă ei, undeva, prin secara culcată. Înfricoșați de tunetul care trebuia să urmeze, copiii se cuprinseră dinainte în brațe, lipindu-se strîns unul de altul : Antoșka, la pieptul Natașei, aceasta, de umărul lui, ca sa nu mai vadă nimic. Dar prin ropotul ploii tunetul nu mai răsuna atît de înfricoșător.

- A trecut iar pe-alături, zise Antoșka.

Uzi leoarcă, îi cuprinsese de multă vreme frigul și se strîngeau unul lîngă altul, să se mai încălzească.

- Care ești ăla, mă ? întrebă deodată chiar lîngă ei o voce străină și răgușită.

Natașa își ridică ochii. În genunchi, aplecat peste ei, stătea moșneagul cel slab și necunoscut, pe care-l întîlniseră în drumul lor spre bunici. Ca să se apere de

ploaie, își pusese coșnița în cap, după ce pesemne că aruncase ștevia și urzicile.

- Sînteți obosiți sau înspăimîntați ? o întrebă el pe Natașa, apropiindu-se și mai mult de copii, ca să-l audă.

- Ne-a prins frica, răspunse fetița.

- Păi, cum să nu vă prindă frica ? zise omul. Că-i de speriat de cît toarnă, fulgeră și bubuie. Eu nu mă tem la anii mei și la prostia mea, dar voi trebuie să vă temeți, c-așa-i bine.

- Ne-am învățat cu frica, zise Natașa, și-acum nu ne mai temem. Dar tu cine ești și de unde vii ?

- Vin de departe, răspunse moșneagul. De-aici să tot fie vreo douăzeci de verste. Auzit-ai tu de crescătoria de vite „Victoria" ? Ei, de ea țiu eu, am slujba de curier în probleme de vite de reproducție. Sînt gata oricînd să mă duc unde mă trimite, ori să fac ce mi se poruncește. Astăzi am fost pe la colhozul „Viața în comun", că mi s-a dat poruncă să mă duc să le spun să-și ia de la noi un tăuraș de reproducție. Li se cuvine unul. Să trimită oameni după el.

- Și-ai spus ? întrebă Natașa.

- Am spus. Și-acu, iaca, mă-ntorc la mine-n gospodărie.

Antoșka se ridică în picioare, cercetînd din ochi cu luare-aminte pe moșneagul cel mititel și străin, care stătea în genunchi pe pămîntul ud, cu coșnița-n cap. Ploua cu băsici, și fulgerele scăpărau acum undeva, departe, de

unde tunetele nu mai ajungeau pînă la ei.

- Hai, du-te, că noi, la colhoz, avem de mult nevoie de un taur.

Moșneagul se ridică-n picioare și începu să se pregătească de drum lung. Își legă iar bine coșnița în spate și-și scoase căciula din cap.

- Apăi, copii, cum o să ajungeți voi acasă ? zise el. Drumul e desfundat, pămîntul e gras și clisos și te pomenești că ploaia se pornește iar...

Îndesă căciula lui pe capul băiețașului, apoi se aplecă pînă la pămînt, poruncindu-i să se urce în coșniță și să se țină bine. Antoșka se cățără îndată în coș, unde se simțea la adăpost și bine.

- Și unde vrei să-l duci ? sări Natașa, gata să-și înfigă ghearele în obrazul moșului. Cine ți-a poruncit să-l iei ?

- Păi, unde să-l duc ? La părinții lui, auzi vorbă ! La colhozul vostru. Și pe tine te duc.

Moșul se mai aplecă o dată, o ridică și pe Natașa în brațe și porni cu ei prin ploaie, spre colhozul „Viața în comun",

- Să nu te temi, îi șopti fetița fratelui ei, care ședea comod în coș, cu fața la dînsa. N-o să-l scap din ochi.

- E tare, nu-i slab ca tine, zise Antoșka.

Bătrînului i se umflaseră vinele la gît, se cocoșase rău, ploaia și sudoarea îi scăldau obrazul și trupul, dar umbla răbdător, cu mersul lui obișnuit, prin noroi și prin apă.

Copiii tăceau, căutînd să descopere de departe casa

lor din colhoz. Natașa se cam temea să nu găsească ograda pîrjolită de trăsnet. Cruțîndu-și puterile, bătrînul nu spunea nici el nimic, numai o dată șopti, parcă rostindu-și tare gîndurile :

- Tot e bine că n-a fost piatră. Cîteodată e cît oul de porumbel și i-ar fi lovit rău pe copilașii ăștia.

Acum cernea mărunt și des, dar vijelia se potolise. Curînd, Natașa zări prin ploaie gardul casei de la marginea colhozului lor și zîmbi plină de bucurie. Așadar, nu se-ntîmplase nimic, n-a fost nici foc, altfel ar vedea oameni acolo. Sau casa poate că fusese mistuită de flăcările stinse acum ? Și fetița se întristă din nou.

Dar uite, salcia de lîngă casă e-n picioare, și acoperișul lor de paie, și coșul cu un cocoșel de fier în vîrf sînt la locul lor... Natașa își îndepărtă obrazul de acela al lui Antoșka și-l șterse binișor de ploaie cu mîneca rochiței.

Lîngă casa părintească, sări jos din brațele moșului, dar bătrînul îl duse pe băiețel pînă-n tindă.

În odaia părinților, așteptînd să treacă ploaia, se adunase o mulțime de lume. Tatăl Natașei ospăta oamenii cu ceai și cu pîine albă, și-n fața lor, zaharnița era plină cu bucăți de zahăr. Printre ei se afla și președintele colhozului, Egor Efimovici Provotorov, bunicul, precum și un necunoscut, probabil un om fără nici o treabă.

Mama Natașei îi dezbrăcă pe copii și-i primeni, zicînd că n-o să-i mai lase niciodată să se ducă la bunica. Moșneagul, după ce-și storsese un pic apa din haine în

tindă, se așezase la masă, în odaie, și acum bea ceai, povestind ce se petrecuse. Egor Efimovici îl cunoștea, fiindcă bătrînul trecuse cu puțin timp înainte pe la el, să-i ducă știrea cu taurul.

- Cum vine asta ? ! zise Egor Efimovici, întorcîndu-se spre tatăl Natașei. Afară-i vijelie, plouă cu găleata, fulgeră și tună, și tu îți trimiți copiii la Paniutino ?

- Cînd au plecat, era vreme frumoasă, răspunse acesta încet.

- Numaidecît după plecarea lor a început ploaia și furtuna, urma Egor Efimovici, și nu se știa de copii, dacă ajunseseră din vreme la bunica lor ! Ca să vezi ! Noi stăm aici aproape de două ceasuri la palavre și tu nu ți-ai adus măcar o dată aminte de ei.

- Ce să mai vorbim de pomană ! zise înciudat tatăl. Doar n-au pățit nimic. S-au întors sănătoși.

— Asta așa este, încuviință președintele, uitîndu-se la copiii care stăteau acum lîngă ușă cu ochii la musafiri. Mama îi îmbrăcase cu haine uscate și curate, și-acum erau iar mulțumiți. Halal și de bunicul lor, bătrîn zăpăcit, urmă președintele. Știa ca-i vin nepoții și-a pornit pe vreme de ploaie la gineresău să bea ceai și șade aici, fără să-i pese de copii...

Bunicul Natașei tăcea, ca și toți ceilalți.

- Am venit cu noaptea-n cap, aici, la cooperativă, răspunse după o vreme bunicul, cu gînd să cumpăr un cîrlig de prins crapi ; ba mai aveam și ceva treabă pe la

curelarul vostru, care-mi vine cuscru... La noi, la prăvălia universală, nu găsești cîrlige de nici un fel, peștele hălăduiește-n rîu, și uneltele mele de pescuit nu mai fac două parale. Credeam c-oi găsi ceva la cooperativa voastră...

- Ei, acuși au trecut toate, zise împăciuitor Egor Efimovici. Ia înapoiază-mi tu hîrtia aia către crescătoria de vite, pe care ți-am dat-o adineauri, urmă el, întinzînd mîna spre tatăl Natașei.

Acesta îi înmînă, cam sfios, hîrtia, zicînd :

- Ia seama, Efimovici, că-i un taur de reproducție, trebuie să știi să umbli cu el. Ori din pricină că i-am lăsat pe copii în ploaie nu mai ai încredere în mine nici cu privire la taur ?

- Deocamdată n-am, răspunse președintele, n-am încredere-n tine.

- Atunci cine-l aduce ? Nu cred să se mai găsească vreunul în tot colhozul, în afara de mine, care să-și ia răspunderea asta.

- Poate că mă descurc cu dumnealui, zise președintele, făcînd un semn cu capul spre bătrînelul de la crescătorie, care-și sorbea ceaiul îndulcit cu zahăr.

- Dreptul tău, încuviință tatăl. Ia te uită ce vigilent ești ! Te-a prins grija pentru cadrele tinere ? Dar vezi că taurul e una, și copiii, alta.

- Ai dreptate, zise președintele, băgînd actul în buzunar, după ce-l citise din nou de la început pînă la

sfîrșit. Copii nu mai poți cumpăra, și ți se frînge inima de ei, pe cînd taur, dacă ai bani, poți să cumperi oricînd unul...

- Măi, măi, ian te uită cum vine treaba ! zise deodată, cu însuflețire, moșneguțul de la crescătorie și, dîndu-și farfurioara de ceai deoparte, zvîrli din nebăgare de seamă în gură încă o bucățica de zahăr.

Plictisiți de vorbele celor mari, Natașa și Antoșka ieșiră pe prispă.

Abia dacă mai picura. Se lăsase liniștea întunericului, frunzișul și ierburile atîrnau obosite, adîncite în somnul din care urmau să se scoale abia a doua zi. Doar departe, departe de tot, peste ogoare străine și întunecate, mai fulgera încă, de parcă norul cel ostenit picotea și el, ba închizînd, ba deschizînd ochii.

- Mîine să mergem iar la bunica , zise Antoșka , întorcîndu-se spre surioara lui. Nu mai mi-e frică. Îmi place furtuna.

Aceasta nu-i răspunse. Era atît de mititel și mort de oboseală, că nu-i venea să-l mai certe.

Mama deschise ușa casei și-i chemă la masă. Le făcuse niște cartofi cu ouă și smîntînă. Să mănînce micuții, să mai prindă puteri !

1938

NEVASTA MECANICULUI

Se întorsese acasă, la soția lui, grav și trist. Fusese în cursa pe viscol și ger timp de aproape douăzeci și patru de ore, dar nu se simțea obosit, fiindcă era obișnuit cu munca de cînd se știa.

La început, nevasta nu-l întrebă nimic. Îi aduse un ștergar și un lighean cu apă caldă să se spele, apoi scoase ciorba fierbinte din cuptor și aprinse samovarul.

Cinară tăcuți. El își mîncă fără grabă ciorba de varză, încălzindu-se, dar obrazul mohorît nu i se însenina de loc.

- Ce-i cu tine , Piotr Savelici ? îl întrebă încet nevasta. I s-a întîmplat ceva ? Vreo meteahnă ori stricăciune ?
- I se-ncinge bolțul...
- Care bolț ? zise ea, îngrijorată. Se încingea și-acum două ierni. E tot ăla, ori altul ?
- Altul. La roata a treia din stînga. Tot drumul m-am chinuit ; m-am temut mereu să nu fi slăbit manivela, că bolțul se mișcă-n mers. Cine știe ce-o mai fi și-acolo !
- Sau poate, Piotr Savelici, s-o fi strecurat vreun gunoi la bielă sau la tijă, își dădu cu părerea nevasta. Să-l fi pus pe ajutorul tău să filtreze uleiul, ori să fi-ncercat chiar tu. Data viitoare o să-ți dau o cîrpă curată. Că altminteri nu-i rost...

El puse lingura de lemn pe o felie de pîine și-și șterse mustățile cu mîna lui mare de muncitor bătrîn.

- Nu îngădui eu ulei prost, Ana Gavrilovna. Dacă-i prost, mai curînd îl manînc eu cu păsat. Cînd e vorba de mașină, pun totdeauna uleiul cel mai curat și din belșug. Așa că să nu vorbim cu păcat !

- Cu toate astea, bolțul se-ncinge ! îl dojeni ea. Și-apoi, se-ncinge cît se-ncinge, și pînă la urmă cade și-ți nenorocești mașina !

- Cît oi trăi și-oi fi mecanic de locomotivă, la mine nu cade nimic, nici în mers, nici în staționare.

- Ce vorbă-i asta „nu cade nimic se mînie Ana Gavrilovna. Să zici bogdaproste c-ai apucat să frînezi la timp garnitura, că altfel cine știe cîți orfani ai fi lăsat pe lume, că doar era un personal, personalul 27 bis... Hai, mănînc-acolo toată ciorba, că nu mai ține...

Piotr Savelici oftă și mîncă toata ciorba din oală.

- Roțile de locomotivă nu sar niciodată de pe osie, spuse el după aceea. E doar așa, o parere greșită. Lui Ivan Matveevici i-a slăbit un bandaj în mers. Și un bandaj, Ana Gavrilovna, nu-i chiar roată. Nici gînd. Ivan Matveevici n-a avut nici o vină. Mașina tocmai ieșise din reparație cu bandajul montat de mîntuială.

- Și la tine nu s-ar fi putut întîmpla să slăbească ? îl descusu ea.

El se gîndi ce se gîndi și hotărî :

- La mine, nu cred. Nu s-ar fi întîmplat I Aș fi mirosit

eu defecțiunea.

- Vezi, tocmai asta am vrut să spun și eu ! întări mulțumită Ana Gavrilovna.

- Ce vorba-i asta ? se miră el. Eu am împlinit astă-toamnă șaizeci și doi de ani, și tu n-ai decît cincizeci și patru și tot îmi spui „ei vezi”... Ia fa-mi tu patul. Nu mi-e somn dar vreau să mă-ntind puțin.

Ana Gavrilovna se apucă să aștearnă patul, pentru amîndoi.

- Las-c-o să adormi tu zicea ea, bătînd repede pernele, ca să stea mai umflate și sa fie mai moi pentru somn. De ce să nu domi ? Trebuie sa te odihnești, că-i fi obosit după atîta muncă. Doar nu-i glumă, ești mecanic de locomotivă. Uite întinde-te ici și dormi. Avem o pilotă moale, plapumă caldă, în casă e liniște, ce mai vrei ?

- Nu mai vreau nimic, Ana Gavrilovna, zise împăciuitor mecanicul. Atîta numai, mă frămînt că locomotiva mea are un bolț cam beteag... Și afară e noapte, întuneric, schimbul meu conduce o garnitură de mare tonaj ; oare s-o gîndi el la ce trebuie, sau se uită numai așa, înainte, ca o bufniță ?

Ana Gavrilovna, care așternuse patul, căzu și ea pe gînduri, dar se însenină curînd la față.

- Nu te amărî, Piotr Savelici, poate că nu se întîmplă nimic. Se încălzește și bolțul ăsta cît s-o încălzi la început, apoi se dedă și nu se mai încinge. Doar și fierul se-nvață unul cu altul, rabdă...

- Care fier ? Ce tot îndrugi ! sări el indignat. De treizeci de ani trăiești cu un mecanic de locomotivă și tot nu știi carte ! Parc-ai fi fochist la o baie de aburi...

Ea nu mai zise nimic ; știa cînd trebuie să se smerească dinaintea lui și cînd poate să-l dăscălească.

Se culcară, și acum stăteau întinși și tăcuți. Piotr Savelici trăgea mereu cu urechea, să vadă : oare nu se întețește vîntul, nu se dezlănțuie iar viscolul, care abia se potolise ? Dar deocamdată era liniște și pace. Pendula din perete, de deasupra patului, ticăia încetișor, umbrele triste ale nopții se scurgeau pe dinaintea ferestrei în întîmpinarea îndepărtatei dimineți, și în jur se lăsase tăcerea timpului.

Familia lui Piotr Savelici nu era mare. Se alcătuia din trei persoane - el, nevasta și o locomotivă din seria E, pe care lucra.

Nu avuseseră multă vreme copii, apoi, cu ani m urma, i se născuse un fecior, dar trăise puțin, murise de-o boală de-a copiilor, și de-atunci de alți prunci n-au mai avut parte. Acum, din amintirea părinților se șterse pînă și chipul băiatului mort ; îl învăluise timpul cu umbrele lui, alungîndu-l pe meleagurile uitării...

Piotr Savelici ciuli urechile. Noaptea se scurgea în liniște, dar undeva, în tindă ori afară, trosni încetișor un lemn - de ger. Se făcuse pesemne chiciură, și vizibilitatea scăzuse ; interesant, dar greu să conduci pe-un timp ca

ăsta o locomotivă care trăgea, legată de cîrligul tenderului, o garnitură de mare tonaj. Cu mecanicul de schimb al lui Piotr Savelici lucra ca ajutor un flăcăiaș, anume Kondrat. Cîți ani o fi avînd ? Vreo nouăsprezece, douăzeci ? Poate tot atîția cîți ar fi avut și feciorul lor, dacă ar mai fi trăit...

Piotr Savelici se ridică în coate, răscolit de o presimțire, de o teamă surdă, lipsită de orice gînd limpede. O înveli pe nevastă-sa cu plapuma, ca să nu se trezească, se dădu jos din pat și începu să se îmbrace. Dar Ana Gavrilovna se trezise chiar de la prima lui mișcare. Era obișnuită să-și urmărească soțul, mereu cu gîndul la el, zi și noapte, simțind deslușit în nări mirosul slab de locomotivă pe care-l răspîndeau părul și hainele lui cînd era acasă, ori văzîndu-l în închipuirea ei, dacă se afla în cursă.

- Unde naiba te duci ? îl întrebă ea. Viscolul s-a potolit, bolțul ăla de la locomotivă o să se dea pe brazdă. De ce să te frămînți tu pentru toți ? Acolo mai sînt și alții în afară de tine !

- Sînt ei destui, dar eu unul nu sînt acolo, o lămuri el răbdător. Iar lipsa mea se simte !

- Ca să vezi ! zise ea, domolită. Fără tine nu merge nimic pe lumea asta ! Va să zică, mîine vrei să pornești în cursă, așa, pe nedormitelea ? Bi-ine ! Pleacă și nedormit, poate intri în coada vreunui alt tren, ori îți faci locomotiva zob. Te bagă la răcoare și eu o să mor de dorul tău... Așa terminăm măcar cu totul dintr-o dată !

- Ia nu-ți mai face inimă rea de pomană. Îîn cursa de astăzi a plecat ca ajutor Kondrat, băiat tînăr, cum s-ar zice, copilandru, și s-apropie vremea sa pornească pe drumul de-ntoarcere...

- Ei, și ce-ți pasă de Kondrat, de flăcăul ăsta ?

- Îmi pasă, zise Piotr Savelici, pregătindu-se de drum, îmi pasă, că la întoarcere trebuie să-nfrunte patru urcușuri lungi. Acolo trebuie să ai grijă de cazan în așa fel, încît oricît ai merge, oricît ai trage, să nu scadă presiunea în el și nici să nu coboare prea mult nivelul apei. Așa trebuie să-ți întreții cazanul ! Acum înțelegi ?

- Parc-ar fi cine știe ce mare lucru de înțeles ! Locomotiva trebuie sa meargă fără oprire, și dac-ai scăpat din ochi aburul, pornește să gîfîie și se oprește...

- Ei, măi-măi, uite c-ai nimerit-o, dar nu tocmai : cum să gîfîie ? Dar Kondrat nu-i în stare să-și țină cazanul după trebuința tracțiunii. Mașina-i e dragă, însă n-o cunoaște nici pe departe cum ar trebui. Și, ca s-o cunoști numai pe ea, nu-i destul. Trebuie să ai în vedere și toată natura : cum e vremea, care-i situația pe linie, dacă-i ger ori arșiță, după cum neapărat se cuvine să cunoști pe de rost și toate urcușurile și să știi cum se simte mașina ta în ziua aceea...

- Lasă-i să se descurce și singuri ! hotărî ea. Abia ai prins și tu să te-ncălzești puțin, și gata, uite că te-ai și dat jos din pat ! O să degeri afară.

- M-oi încălzi pe lîngă cazan, îi făgădui el. Curînd,

pornește trenul de lucru și mă duc cu el să-mi întîmpin locomotiva la halta a patra de încrucișare : e acolo un urcuș, că rămîi locului. Și-ntinde garnitura, gata s-o rupă.

- la-ți măcar ceva de-a.le gurii, că nu mai ai astîmpăr ! se rugă de el nevasta.

- Oi lua o gustare la bufetul gării, zise Piotr Savelici. Tu dormi liniștită, la căldură.

- Parcă poți să dormi cînd ai de-a face cu de-alde voi ? ! Afurisiți bătrîni, nu ne mai lăsați în pace...

Dar Piotr Savelici și ajunsese în tindă și trăgea cu zgomot zăvorul, pornind prin noaptea de iarnă. El nu se supăra pe nevastă-sa.

S-a întors acasă abia a doua zi seara. Cu el a venit și un tînăr sfios, ajutorul de mecanic Kondrat.

Ana Gavrilovna îi aruncă o privire pătrunzătoare și atotștiutoare, apoi așternu masa fără să scoată o vorbă.

- Treceți la spălat, muncitori soioși, îi pofti ea. N-ar trebui să vă dau de mîncare ; se vede cît de colo c-ați nenorocit mașina... Umblați cu garniturile de mare tonaj, ca nebunii, de vuiesc șinele. Ehei, de-ați conduce mai binișor, mai cu luare-aminte, ați avea și voi locomotive sănătoase, ca niște copilași dolofani, îndestulați din belșug cu d-ale gurii - dar vouă v-a, trebuit supapă grea de tot I Să țină mai multă presiune.

Piotr Savelici și Kondrat tăceau. Ce să răspundă unui om străin de problemele mecanicii ? S-au spălat și s-au

așezat la masă, tăcuți și posomoriți. Kondrat mînca sfios, puțin, ca în vizită. Piotr Savelici, în schimb, mînca destul de bine, cu poftă.

- Ia, ia mai cu nădejde ! îi spuse el lui Kondrat.

Mîncarea îți mai alină și necazul, are și ea sufletul ei, și cînd o-nghițim, intră și sufletul ăsta-n noi...

- Păi mănînc, Piotr Savelici.
- Ia, ia mai cu spor, îl îndemnă iar mecanicul. Pe urmă te duci la culcare. Ana Gavrilovna, vezi de fă patul pentru fecior.

La început, femeia înlemni și-i amuțiră vorbele pe limbă, dar apoi se mai dezmetici un pic.

- Care fecior ? întrebă ea.
- Kondrat, o lămuri Piotr Savelici. Noi n-avem copii, și el e orfan de aîmîndoi părinții. O să ne-mpăcăm ; el să fie al nostru, și noi ai lui. Asta-i socoteala I Așterne-i pe divan și lasă gura !

Ana Gavrilovna începu să aștearnă patul lui Kondrat, vorbind singură, în șoaptă : „Locomotiva și-a făcut-o praf, și-acum mi-l mai aduce și pe flăcăul ăsta pe cap ca fiu ! Nu s-astîmpără, moșul, tot umblă să-mi facă griji !"

Piotr Savelici o auzea, dar nu spunea nimic.

- Și cu locomotiva noastră ce-i ?

Bătrînul își drese glasul, stingherit.

- A intrat în reparație ! zise el. Bolțul cel cu beteșug a ieșit din locul lui, în focar a-nceput să curgă, nisiparul a rămas fără nisip... Garnitura s-a oprit și s-a întins la urcuș,

iar ăștia doi, Kondrat cu mecanicul lui, au tot silit mașina să meargă-nainte și s-a-ntîmplat ce s-a-ntîmplat, de pornit însă n-au pornit...

- Ca să vezi ! strigă Ana Gavrilovna. Halal fiu, Kondrat ăsta al tău !
- Cum de n-ai auzit tu bolțul ? îl întrebă, amenințător, Piotr Savelici pe Kondrat. Că înainte de-a ieși din lăcașul lui, o fi țipat și-o fi gemut destul.
- A fost supus la efort prea mare, zise Kondrat. Și-apoi era un zgomot, de nu mai auzeai nimic...
- Va să zică așa ! spuse Piotr Savelici. Ei bine, lasă că acuși te-am luat de fiu și-o să te învăț eu. Că-ntr-altfel nenorociți toate locomotivele !

Ana Gavrilovna pricepu gîndul bărbatului. Ghemui plapuma la căpătîiul divanului, așternu un cearceaf pentru Kondrat, întinse plapuma deasupra și înfoie perna între palme, ca să-i fie mai moale băiatului, sa doarmă și mai tihnit, dacă-i vorba să-l ia de suflet, iar, cu vremea, s-o deprinde și inima să-l iubească.

După ce Kondrat se întinse în pat și, adormind, porni să sforăie, Piotr Savelici stătu multă vreme în picioare lîngă el, împreună cu Ana Gavrilovna, cercetîndu-i din ochi fața tînără, obosită și încrezătoare, gura întredeschisă și ochii închiși, adînciți în orbite.

- Ți-e dragă locomotiva , zise , în sfîrșit , bătrînul mecanic. Pe deasupra, mă mai iubești și pe mine - cîteodată. Acu, să-l iubești și pe el.

Bătrîna lui soție tăcea.

- Cînd am văzut cum au schilodit și-au nenorocit locomotiva, urmă Piotr Savelici, cu ochii la nevastă-sa, l-am făcut pe mecanic de două parale, și lui Kondrat îmi venea să-i rup urechile, dar m-am răzgîndit și mi-am zis : dă-i pace, înfiază-l și crește-l, și-o să iasă din el un mecanic pe cinste... Apoi, amintindu-și de ceva, bătrînul adăugă : Acu am stat de vorbă, și-ajunge. Pune niște aluat la crescut, să faci mîine dimineață cîteva clătite pentru Kondrat. Trebuie hrănit cumsecade.

- Mai bine aș face niște blinele, Piotr Savelici, zise ea.

Și mecanicul nu s-a-mpotrivit.

1940

O LUME ATÎT DE FRUMOASĂ ȘI ATÎT DE APRIGĂ

I

Alexandr Vasilievici Malțev de la depoul feroviar din Tolubeev era privit ca cel mai bun mecanic de locomotivă.

Deși avea numai vreo treizeci de ani, dobîndise certificatul de mecanic categoria întîi și conducea de multă vreme trenuri accelerate. Cînd în depoul nostru a intrat cea dintîi locomotivă puternică din seria „I.S.“, pentru trenurile de persoane, s-a luat măsura foarte potrivită ca ea să fie încredințată lui Malțev. Ajutor al acestuia era un om mai în vîrstă dintre lăcătușii de la depou, anume Feodor Petrovici Drabanov, care însă și-a dat curînd examenul de mecanic și a plecat să lucreze pe o altă locomotivă ; în locul lui am fost trecut eu, ca ajutor, în brigada lui Malțev. Și pînă atunci lucrasem ca ajutor de mecanic, dar pe o mașina de tip mai vechi și de mai mică putere. nnnnnnnnnnnnnnn

Numirea mă bucurase. Locomotiva pe vremea aceea singură de acest fel în sectorul nostru de tracțiune, mă entuziasma chiar și numai prin aspectul ei : cu cît o

priveam mai mult, mă cuprindea o mai mare și mai înduioșătoare bucurie, ca aceea pe care o avusesem în copilărie, cînd citisem pentru prima oară versurile lui Pușkin. Pe lîngă aceasta, dorisem de mult să lucrez în brigada unui mecanic cu greutate, ca să deprind pe lîngă el arta de a conduce accelerate de mare tonaj.

Alexandr Vasilievici a primit vestea numirii mele în brigada lui liniștit și nepăsător ; părea să-i fie totuna cine-i este ajutor.

Înainte de a pleca în cursă, am verificat ca de obicei toate subansamblurile mașinii, i-am încercat toate mecanismele principale și auxiliare, apoi m-am liniștit, socotind locomotiva gata pentru cursă. Alexandr Vasilievici observase cum lucrez, fiindcă mă urmărise cu ochii, dar a mai făcut și el verificarea încă o dată, de parcă nu avea încredere în mine.

Lucrul acesta s-a repetat și mai tîrziu, așa că mă obișnuisem să-l văd amestecîndu-se mereu în atribuțiile mele, fără să spună însă nimic, deși asta mă cam necăjea. De obicei însă, de îndată ce porneam la drum, îmi uitam necazurile. Luîndu-mi ochii de la aparatele de control ale locomotivei lansate în cursă, părăsind supravegherea funcționării subansamblului cilindrului din partea stîngă și a drumului din fața mea, îmi furișam privirea spre Malțev. Conducea garnitura cu o încredere și îndrăzneală de adevărat maestru, cu concentrarea unui artist inspirat, înglobînd în trăirile sale lăuntrice toată realitatea

exterioară pe care tocmai de aceea o și domina. Se uita înainte parcă absent, fără să se gîndească la nimic, dar știam că vede tot drumul din fața sa și tot peisajul ce năvălea vijelios în întîmpinarea noastră ; chiar și o vrăbiuță, măturată de pe terasament de vîntul stîrnit de locomotiva care se înfigea în spațiu, pînă și această vrăbiuță îl făcea să-și întoarcă pentru o clipă privirea după ea, parcă întrebîndu-se ce se va întimpla cu păsărică aceea după trecerea noastră ; încotro va zbura ?

Nu întîrziam niciodată din vina noastră ; dimpotrivă, eram adesea reținuți în stațiile intermediare, pe care ar fi trebuit să le străbatem fără oprire, deoarece aveam avans în timp, și cu ajutorul acestor opriri eram readuși la grafic.

Lucram de obicei în tăcere. Alexandr Vasilievicî, fără să-și întoarcă vreodată capul spre mine, ciocănea doar cînd și cînd cu o cheie în cazan, atrăgîndu-mi atenția asupra vreunei nereguli în regimul de lucru al mașinii sau pregătindu-mă pentru o bruscă schimbare a acestui regim, făcînd apel la vigilența mea. Pricepeam totdeauna indicațiile fără cuvinte ale tovarășului meu mai vîrstnic și munceam cu mult sîrg ; cu toate acestea, mecanicul se purta mereu cu mine, ca și cu fochistul-ungător, într-un chip străin, distant, controlînd întotdeauna, la orice oprire, presele de ungere manuală, gradul de strîngere a bolțurilor la ansamblurile bielelor, cutiile de unsoare ale osiilor conducătoare și așa mai departe. Dacă verificam și gresam vreo piesă în frecare de față cu el, o mai verifica și

gresa și dînsul în urma mea, de parcă socotea că nu făcusem lucrul cum trebuie.

- Alexandr Vasilievici , am verificat capul ăsta de cruce, i-am spus eu o dată, cînd s-a apucat și el să controleze piesa după mine.
- Vreau să-l mai văd și eu, a zis Malțev, zîmbind cu o tristețe care m-a mirat.

Mai tîrziu am înțeles de ce era trist și se purta mereu atît de nepăsător. Își simțea superioritatea față de noi, fiindcă avea pentru mașină o înțelegere mai mare, mai multă agerime și nu-i venea să creadă că eu sau oricare altul ar fi în stare să fure taina darului său, să-și însușească capacitatea de a vedea dintr-o dată atît vrabia de pe terasament cît și semnalul din față, dîndu-și seama în același timp și de toate amănuntele drumului, și de tonajul trenului, și de efortul locomotivei. Înțelegea, desigur, că l-am fi putut întrece în ceea ce privește tragerea de inimă și sîrguința, dar nu-și închipuia că am fi în stare să ținem la locomotivă mai mult decît el și să conducem trenurile mai bine decîit el, zicîndu-și că mai bine nici nu se putea. Tocmai de aceea se și simțea atit de trist în mijlocul nostru ; marele sau talent îl apăsa, așa cum te apasă singurătatea, și el nu știa cum să ne explice asta, ca să-l putem înțelege.

Îîntr-adevăr, noi nu-i puteam înțelege măiestria. I-am cerut o dată îngăduința să conduc trenul, și el a trecut pe locul ajutorului, lăsîndu-mă să străbat vreo patruzeci de

kilometri. Am condus, dar după douăzeci de kilometri întîrziasem cu patru minute, iar ieșirile de pe pantele mai lungi nu izbuteam să le iau cu o viteză mai mare de treizeci pe oră. Apoi a condus el. Urca pantele cu o viteză de cincizeci de kilometri pe oră, în curbe locomotiva mergea lin, nu așa ca la mine, și a scos curînd întirzierea pe care-o provocasem.

II

Am lucrat ca ajutor al lui aproape un an - din august pînă-n iulie. În ziua de 5 iulie, Malțev a făcut ultima sa cursă ca mecanic la un rapid...

Preluasem un tren de persoane, pe optzeci de osii, care înainte de a intra pe mîna noastră întîrziase pe parcurs cu patru ore. Impiegatul de mișcare l-a rugat stăruitor pe Alexandr Vasilievici să reducă pe cît posibil întîrzierea trenului, măcar la trei ore, căci altfel i-ar fi greu să dea drumul unei garnituri goale pe linia alăturată. Malțev i-a făgăduit să scoată ceva din întîrziere și am pornit la drum.

Era ora opt seara, dar ziua lungă de vară nu se sfîrșise încă, și soarele strălucea pe cer cu tot atîta putere ca în plină dimineață. Alexandr Vasilievici mi-a cerut să mențin tot timpul presiunea din cazan abia cu o jumătate de atmosferă sub limită.

După treizeci de minute am ieșit în stepă, pe un relief

lin și liniștit. Malțev ridicase viteza pînă la 90 de kilometri pe oră și nu o micșora de loc, dimpotrivă, pe drum drept și pe pante mai mici, atingea suta. La urcușuri forțam combustia pînă la limita posibilă, silindu-l pe fochist să încarce cărbunii și cu lopata, ca să vină în ajutorul dispozitivului de încărcare a focarului, fiindcă altfel scădea presiunea aburului.

Malțev își mîna mașina cu regulatorul împins pînă la refuz și cu admisia în plin. Zburam acum în întîmpinarea unui nor amenințător, răsărit în zare. Partea norului dinspre noi era luminată de soare, dar pe dinăuntru îl sfîșiau fulgere îndîrjite și năprasnice : paloșele fulgerelor străpungeau zările tăcute de sus în jos și noi goneam turbați spre pămînturile depărtate, parcă grăbindu-ne în ajutorul lor. Priveliștea părea că-l pasionează pe Alexandr Vasilievici : se aplecase mult în afară, pe fereastră, privind înainte, și ochii lui, deprinși cu fumul, cu flăcările și cu necuprinsele întinderi, străluceau de însuflețite. Își dădea seama că efortul și vigoarea mașinii noastre se puteau compara cu furtuna dezlănțuită și poate se simțea mîndru la gîndul acesta.

În curînd, un vîrtej de praf pomi vijelios prin stepă în întîmpinarea noastră. Așadar, furtuna mîna și norul amenințător drept spre noi. În jurul nostru se întunecase, pămîntul uscat și nisipul stepei șuierau și scrîșneau, izbind trupul de fier al locomotivei ; pentru că nu mai aveam vizibilitate, am pornit turbogeneratorul pentru iluminat și

am conectat farul frontal al locomotivei. Respiram anevoie din cauza vîrtejului de praf fierbinte care năvălea în cabină cu o putere îndoită datorită mișcării potrivnice a locomotivei, gazele din focar ne tăiau răsuflarea, umbrele serii se lăsaseră deodată peste noi. Mașina șuiera, croindu-și drum prin bezna tulbure și înăbușitoare după dîra de lumină zvîrlită de farul frontal. Viteza scăzuse la șaizeci de kilometri. Noi ne vedeam de treabă, uitîndu-ne înaintea noastră ca într-un vis urît.

O picătură mare de ploaie izbi pe neașteptate parbrizul și se zbici într-o clipă, sorbită de suflarea fierbinte a vîntului. O lumină albastră îmi fulgeră deodată, orbitoare, chiar pe dinaintea ochilor și ma cutremura pînă-n adîncul inimii. M-am apucat cu mîna de robinetul injectorului, dar durerea din inimă a pierit numaidecît și am aruncat o privire spre Malțev. Se uita înainte, conducînd locomotiva, fără să se fi schimbat măcar la față.

- Ce-a fost asta ? l-am întrebat eu pe fochist.
- Un fulger. Era să ne trăsnească, dar a trecut pe-alături.

Malțev ne-a prins vorbele din zbor.

- Care fulger ? a întrebat el tare.
- A trăsnit adineauri, a răspuns fochistul.
- N-am văzut, a zis Malțev, întorcîndu-și din nou faţa de la noi.
- N-ai văzut ? ! a repetat uimit fochistul. Lumina a fost atît de tare, de credeam că sărise cazanul în aer, și el n-a

văzut nimic !

Mi-am exprimat și eu îndoiala că ar fi fost un trăsnet.

- Dar tunetul de ce nu s-a auzit ? am întrebat eu.
- Am trecut de tunet, m-a lămurit fochistul. Tunetul se aude totdeauna după fulger. Pînă să se rostogolească, pînă să cutremure văzduhul, pînă una alta, noi am și trecut de el. Călătorii poate că l-au auzit, fiindcă sînt mai în urmă.

Apoi am intrat într-o ploaie torențială, dar am ieșit curînd din ea, și acum străbateam o stepă împăcată, învăluită în umbrele nopții, deasupra căreia se odihneau, nemișcați, niște nori cuminți, sleiți de oboseală.

Se întunecase de tot, și în jur domnea o noapte calmă. Trăgeam în piept mirosul pămîntului reavăn, miresmele ierburilor și ale grînelor sătule de ploaie și de furtună, și zburam înainte, căutînd să prindem vremea din urmă.

Am observat că Malțev nu mai conducea locomotiva tot atît de bine ca înainte : derapam la curbe, viteza ba întrecea suta de kilometri pe oră, ba se micșora pînă la patruzeci. Gîndindu-mă că o fi foarte obosit, nu spuneam nimic, deși e foarte greu să menții regimul optim al focarului și al cazanului cînd mecanicul se comportă astfel. Peste o jumătate de oră urma să ne oprim, ca să luăm apă, și la popasul acela Alexandr Vasilievici putea să mănînce și să se odihnească puțin. Scosesem pînă atunci patruzeci de minute din întîrziere, și pînă la sfîrșitul cursei puteam să mai scoatem pe puțin o oră.

Dar mă îngrijora oboseala lui Malțev, și acum mă uitam cu mare atenție înainte, supraveghind linia și semnalele. Pe latura mea, sus în stînga, se afla atîrnat un bec electric care lumina mecanismul bielei. Vedeam clar cum funcționează intens, dar sigur ; într-un tîrziu lumina becului a scăzut în intensitate și ardea palid, ca o luminare. Mi-am întors privirea spre cabină. Becurile ardeau și acolo, poate numai cu un sfert de intensitate, atît de slab, încît abia luminau aparatele. Mi s-a părut ciudat faptul că Alexandr Vasilievici nu ciocănise cu cheia în clipa aceea, ca să-mi atragă atenția asupra acestei nereguli. Era clar că turbogeneratorul nu mai avea turația cerută și că tensiunea scăzuse. M-am apucat deci să reglez turbogeneratorul și am meșterit mult la el, fără ca tensiunea să se ridice.

Deodată, peste cadranele aparatelor și pe tavanul cabinei, lunecă un reflex tulbure de lumină roșie. Am privit afară.

În fața noastră, în întuneric - nu-mi puteam da seama dacă era departe ori aproape - în curmezișul liniei unduia o dîră de lumină roșie. Nu mă dumiream ce anume era, dar am înțeles ce trebuia să fac.

- Alexandr Vasilievici ! am strigat eu dînd trei semnale de oprire.

Sub bandajele roților noastre explodau petarde. M-am repezit spre Malțev care-și întoarse fața spre mine, privindu-mă cu niște ochi liniștiți și goi. Acul kilometrajului

indica o viteză de șaizeci de kilometri pe oră.

- Malțev ! Călcăm peste petarde ! am strigat eu, întinzînd mîna spre comenzi.
- La o parte ! a exclamat el, cu ochii strălucind în reflexul luminii neclare a becului de deasupra vitezometrului.

Într-o clipă, frînă brusc și trase de schimbătorul de mers. Proiectat deodată de peretele cazanului, auzeam cum gem bandajele roților mușcînd din șine.
cilindrilor, altfel nenorocim mașina.

- Nu-i nevoie ! N-o nenorocim, a răspuns el.

Ne-am oprit. Am pompat cu injectorul apa în cazan și m-am uitat afară. În față, pe linia noastră, abia la vreo zece metri, era oprită o locomotivă, cu tenderul spre noi. Pe tender se afla un om în mină cu un vătrai încins la capăt pînă la roșu, pe care îl agita din răsputeri, încercînd să oprească rapidul. Locomotiva lui împingea din urmă un mărfar oprit între stații.

Cu alte cuvinte, în timp ce eu încercam să repar turbo-generatorul și nu mai supravegheam linia, depășisem semnalul galben al semaforului, apoi și pe cel roșu, probabil fără să ținem seama de nici unul din semnalele revizorilor de linie. Cum de nu le văzuse însă Malțev ?

- Kostea! m-a strigat pe nume Alexandr Vasilievici.

M-am apropiat de el.

- Kostea, ce-i colo, în fața noastră ?

I-am explicat.

- Kostea... Mai departe conduci tu. Am orbit.

A doua zi, am readus garnitura în stația noastră și am predat locomotiva la depou, fiindcă bandajele de la două perechi de roți erau ușor deplasate. Am raportat șefului depoului cele petrecute și l-am condus pe Malțev, de braț, la locuința lui. Era foarte abătut și nu voise de loc să meargă la șeful depoului.

Cu puțin înainte de a ajunge la casa lui de pe o uliță năpădită de ierburi, m-a rugat să-l las singur.

- Nu se poate, Alexandr Vasilievici, doar ești orb !

Dar el m-a privit cu niște ochi limpezi și îngîndurați.

- Acum văd. Du-te acasă... Văd foarte bine, uite-o pe nevastă-mea care-mi iese înainte.

Într-adevăr, în poarta casei aștepta o femeie cu capul gol, soția lui Alexandr Vasilievici, și părul ei negru lucea în bătaia soarelui.

- Are ceva pe cap ? l-am întrebat eu.
- Nu, a răspuns Malțev. Acum, care din noi doi e orb, tu sau eu ?
- Ei, dacă vezi, ia seama, am zis eu, îndepărtîndu-mă.

III

A fost dat în judecată și a început ancheta. Judecătorul de instrucție m-a întrebat ce cred despre întîmplarea cu rapidul. Am răspuns că Malțev nu are nici o vină.

- A orbit din cauza unei descărcări electrice foarte

apropiate, i-am răspuns eu. A fost șocat, nervii care comandă vederea fiindu-i atinși... Nu știu să mă exprim prea bine.

- Înțeleg, a zis anchetatorul, te-ai exprimat foarte bine. Asta e posibil, dar nu corespunde realității. Doar Malțev a recunoscut singur că nu a văzut fulgerul.
- Dar eu și fochistul l-am văzut.
- Asta înseamnă că a trăsnit mai aproape de voi doi decît de Malțev, a raționat anchetatorul. Dar atunci de ce nici unul dintre voi nu a fost șocat, nu și-a pierdut vederea și numai mecanicul Malțev a suferit un traumatism al nervilor vizuali și a orbit ? Ce părere ai despre asta ?

N-am știut ce să răspund, dar, după un timp de gîndire, am spus :

- Malțev nu putea să vadă fulgerul.

Anchetatorul m-a privit uimit.

- Da, da, nu putea să-l vadă. A orbit într-o clipă, din cauza undei electromagnetice care precede lumina fulgerului. Lumina este numai efectul descărcării, nu cauza ei. Cînd fulgerul a produs lumina, Malțev și orbise, și prin urmare nu a putut s-o vadă.
- Foarte interesant ! a spus, zîmbind, anchetatorul Dacă Malțev ar fi și acum orb, aș clasa dosarul. Dar știi că acum vede tot atît de bine ca noi doi !
- Vede, am confirmat eu.
- În timp ce conducea rapidul cu o viteză enormă, drept asupra ultimului vagon al trenului de marfă, era orb

sau nu ? a continuat anchetatorul.

- Era.

Anchetatorul m-a privit atent.

- Atunci de ce nu ți-a încredințat dumitale conducerea locomotivei sau, cel puțin, nu ți-a dat dispoziția să oprești trenul ?

- Nu știu.

- Ei vezi ? Un om matur, stăpîn pe toate facultățile sale senzoriale și mintale, conduce locomotiva unui rapid, duce la moarte sigură sute de oameni, scapă de catastrofă printr-o întîmplare și se justifică, spunînd că ar fi fost orb. Ce înseamnă asta ?

- Dar ar fi pierit și el ! am exclamat eu.

- Probabil. Totuși mă interesează mai mult viața a sute de oameni decît a unuia singur. Poate că avea motive să-și dorească moartea ?

- Nu avea nici unul.

Anchetatorul și-a pierdut orice interes pentru mine. Mă socotea prost și-l plictiseam.

- Știi tot, afară de ceea ce este mai important, a zis el, gînditor și tărăgănat. Poți pleca.

M-am dus drept acasă la Malțev.

- Alexandr Vasilievici, l-am întrebat eu, pentru ce nu mi-ai cerut ajutorul cînd ai orbit ?

- Pentru că vedeam, mi-a răspuns el. Nu aveam nevoie de tine.

- Ce vedeai ?

- Totul : linia, semnalele, grîul de pe cîmp, felul în care funcționa mașina în partea dreaptă, vedeam tot...

Nu mai știam ce să cred.

- Atunci cum de ai ajuns acolo ? Ai trecut de toate semnalele și mergeai drept asupra celuilalt tren...

Fostul mecanic de categoria întîi a căzut, trist, pe gînduri, apoi a spus încet, de parcă medita cu glas tare :

- Eram obișnuit să văd lumină și-mi închipuiam c-o văd, însă în clipa aceea nu o vedeam decît în minte, în fantezia mea. În realitate, îmi pierdusem vederea, fără să știu... Nu am crezut nici în existența petardelor, deși le auzisem explodînd : îmi spuneam că mă înșelase auzul. Iar cînd ai declanșat semnalul de alarmă și ai strigat, am zărit în față un semnal verde. În clipa aceea nu-mi dădeam seama.

Acum îl înțelegeam, dar nu pricepeam de ce nu i-a spus judecătorului că după ce orbise își închipuise încă multă vreme că vede lumea reală. Și l-am întrebat pentru ce n-o făcuse.

- Păi, i-am spus.
- Și el ?
- A zis : „Este vorba de o închipuire a dumitale. Poate că și acum îți închipui cine știe ce. Dar eu trebuie să stabilesc fapte, nu închipuiri sau susceptibilități. Nu am posibilitatea să controlez dacă aceste închipuiri - în cazul că au existat - au existat numai în capul dumitale. Asta o spui dumneata, dar realitatea este că era cît pe-aci să

provoci o catastrofă”

- Aici are dreptate.
- Știu, încuviință mecanicul, dar și eu am dreptate, nu sînt vinovat Și acum ce-o să se mai întîmple ?

Nu i-am putut da nici un răspuns.

IV

A fost închis. Eu am lucrat mai departe ca ajutor, dar cu un alt mecanic, un bătrîn foarte prevăzător, care frîna cu un kilometru înainte de semnalul galben, iar cînd ne apropiam de semafor, și semnalul devenea verde, bătrînul începea să-și tîrască din nou garnitura înainte. Nu-mi plăcea cum lucrează și-mi era dor de Mailțev.

În iarnă m-am dus în capitala de regiune ca să-l văd pe fratele meu, student, care locuia la căminul Universității. Printre altele, acesta mi-a povestit că la Laboratorul de fizică al Universității există o instalație Tesla pentru provocarea fulgerelor artificiale. Și în legătură cu această instalație mi-a venit o idee, de valoarea căreia nu-mi dădeam încă bine seama.

Cînd m-am întors acasă, am chibzuit îndelung la ideea aceasta și am ajuns la convingerea că e bună. L-am rugat deci în scris pe judecătorul de instrucție, care condusese cercetările, să-l supună pe deținutul Malțev unei experiențe, pentru a se constata ce acțiune are asupra lui o descărcare electrică. În cazul în care s-ar dovedi la el o

deosebită sensibilitate a psihicului sau a organelor sale vizuale față de acțiunea apropiată a unor descărcări electrice bruște, procesul urma să fie revizuit. I-am arătat judecătorului unde se află instalația Tesla și cum s-ar putea efectua numita experiență.

Acesta nu mi-a răspuns multă vreme, pînă cînd, în sfîrșit, mi-a comunicat că procurorul regional încuviințase efectuarea expertizei propusă de mine la Laboratorul de fizică al Universității.

Peste cîteva zile, am fost chemat printr-o înștiințare. M-am dus la anchetator, foarte emoționat, fiind convins de fericita soluționare a procesului Malțev.

Judecătorul mi-a răspuns la salut, dar a rămas mult timp tăcut, citind fără grabă o hîrtie, cu o expresie de tristețe în ochi. Privindu-l, mi-am pierdut speranța.

- I-ai făcut un prost serviciu prietenului dumitale, a spus el.
- De ce ? Condamnarea rămîne-n picioare ?
- Nu ! A fost pus în libertate. Dispoziția a și fost dată și cred că la ora aceasta Malțev trebuie să fie acasă.
- Vă mulțumesc. M-am ridicat în picioare, ca să-mi iau rămas bun.
- Noi însă nu-ți mulțumim. Ai dat o sugestie proastă : Malțev a orbit din nou...

Am căzut pe scaun, copleșit de vestea aceasta, cu răsuflarea tăiată și cu gura uscată.

- Experții l-au dus pe Malțev pe întuneric, fără să-l

previnã, lîngã instalația Tesla, a spus judecătorul. S-a conectat curentul, s-a produs un fulger și s-a auzit o bubuitură. Malțev a mers mai departe liniștit, dar nu mai vedea, ceea ce s-a constatat pe cale obiectivă printr-o expertiză medico-legală.

Judecătorul a băut puțină apă și a adăugat :

- Acum nu mai vede lumea decît în închipuire... Ești tovarășul lui de muncă, ajută-l.

- Poate că-și va recăpăta vederea, am spus eu, nădăjduind încă, așa cum s-a întîmplat atunci, pe locomotivă...

Judecătorul s-a gîndit o clipă :

- Nu prea e de crezut. Atunci suferise un prim traumatism, acum ne aflăm la o recidivă. A fost traumatizat un centru rănit mai înainte.

Nemaiputîndu-se stăpîni, judecătorul s-a ridicat în picioare și a început să se plimbe surescitat prin încăpere.

- Mă simt vinovat... Nu trebuia să te ascult... am insistat, ca un idiot, să se facă expertiza I Am pus în primejdie vederea omului, și el nu a suportat încercarea.

- Nu aveți nici o vină, nu ați pus nimic în primejdie, am încercat eu să-l consolez. Ce e mai bine ? Să fii liber și orb, ori să vezi, dar să stai nevinovat la închisoare ?

- Nu am știut că voi fi nevoit să dovedesc nevinovăția unui om, nenorocindu-l, a spus judecătorul. Este un preț prea mare.

- Sînteți judecător de instrucție, am spus eu, și trebuie

să știți despre un om orice, chiar ceea ce nu știe nici el însuși.

- Înțeleg ce vrei să spui și ai dreptate, a zis încet judecătorul.

- Să nu vă faceți sînge rău. De rîndul acesta au acționat factori dinlăuntrul omului, în timp ce dumneavoastră i-ați căutat în afara lui. Dar v-ați recunoscut greșeala și v-ați purtat cu Malțev ca un om cu suflet ales. Vă stimez.

- Și eu te stimez pe dumneata. Știi, cred că ai fi un bun ajutor de judecător de instrucție.

- Vă mulțumesc, dar am altă ocupație, sînt ajutor de mecanic pe o locomotivă de rapid.

Am plecat. Nu eram prieten cu Malțev, care nu fusese niciodată binevoitor și atent cu mine. Dar voiam să-l scap de o soartă amară, îndîrjindu-mă împotriva fatalității care-l distruge pe om la întîmplare și cu indiferență ; mi se părea că fatalitatea acționase după un calcul misterios, insesizabil, nenorocindu-l tocmai pe Malțev și nu pe altul, de pildă, pe mine. Știam că în natură nu există astfel de calcule, cum le înțelegem noi, oamenii, în sensul lor matematic, dar vedeam că se petrec anumite lucruri ce dovedesc existența unor împrejurări vitrege, fatale pentru o întreagă viață, distrugînd oameni aleși, cu suflete mari. Hotărîsem să nu mă dau bătut ; simțeam înlăuntrul meu o forță inexistentă în natură sau în destinul nostru, o forță deosebită, numai a omului. Și, îndîrjit, m-am hotărît să mă

lupt cu fatalitatea, deși nu știam nici eu prea bine ce trebuia sa fac.

V

În vara următoare mi-am trecut examenul de mecanic, și acum lucram în transportul local de călători, conducînd o locomotivă seria „S.U.". Cînd trăgeam locomotiva la garnitura care aștepta pe peronul gării, îl vedeam aproape totdeauna pe Malțev șezînd pe o banca vopsită. Rezemîndu-și mîinile de un baston, pe care-l ținea între picioare, își întorcea spre locomotivă fața plină de pasiune și sensibilitate, cu ochii orbi, goi, respirînd cu nesaț mirosul de ars și de unsoare și ascultînd cu luare-aminte funcționarea ritmică a pompei de aer. Nu-l puteam consola și plecam, lăsîndu-l acolo.

Vara trecea, și eu lucram pe locomotivă. Pe Alexandr Vasilievici îl vedeam de mult ori nu numai pe peronul gării, dar și pe stradă, pipăindu-și drumul, în pas încet, cu bastonul. Slăbise și îmbatrînise în ultima vreme. Nu ducea lipsă de nimic, fiindcă primea pensie, soția lui lucra și copii nu aveau, dar dorul de muncă și viața lui lipsită de activitate îl macina, iar suferința aceasta nepotolită îl făcuse să slăbească. Uneori, stăteam de vorbă cu el, dar îmi dădeam seama că convorbirea noastră despre lucruri fără importanță și binevoitoarele mele încurajări, cum că un orb este și el un om cu aceleași drepturi și aceeași

valoare ca ceilalți, îl plictisesc.

- Cară-te de-aici ! mă repezea el, cînd încercam să-l consolez.

Dar și eu eram îndrăcit și, într-o zi, cînd îmi poruncise ca de obicei să mă car, i-am spus :

- Mîine la 10,30 plec în cursă. Dacă stai cuminte, să știi că te iau și pe tine.

Malțev a consimțit.

- Bine. Am să stau cuminte. Dar să mă lași să pun mîna pe ceva. Măcar pe schimbătorul de mers : n-o să-l mișc.

- Cred și eu că n-o s-o faci ! m-am rățoit eu la el. Dacă-l miști, apoi să știi ca-ți bag în mînă un cărbune aprins și nu te mai iau cu mine cît oi trăi.

Orbul a tăcut ; ardea de dorința să se suie iar pe locomotivă, așa că s-a supus tuturor condițiilor mele.

A doua zi l-am poftit să treacă de pe banca sa vopsită pe locomotivă, și am coborît în întîmpinarea lui, ca să-l ajut să se urce în cabină.

După ce am pornit, l-am instalat pe locul meu de mecanic, o mînă i-am pus-o pe schimbător, cealaltă, pe frîna automată, și i-am acoperit mîinile cu ale mele. Conduceam eu, dar și mîinile lui lucrau. Malțev ședea tăcut, supunîndu-se ordinelor pe care i le dădeam, desfătîndu-se cu mișcarea locomotivei, cu vîntul ce-i biciuia fața și cu munca. Se concentrase, uitîndu-și tristețea de infirm. Pe chipul lui slăbit apăru lumina blîndă

a bucuriei omului pentru care faptul că simțea mașina era o adevărată fericire.

Drumul de întoarcere l-am parcurs în același fel : Malțev, pe locul mecanicului, iar eu, în picioare, aplecat și ținîndu-mi mîinile peste ale lui. S-a deprins repede să lucreze astfel și atît de bine, încît nu era nevoie decît să apăs puțin pe mîna lui și intuia cu precizie ceea ce-i cream. Fostul maestru al mașinii se străduia să-și înfrîngă infirmitatea și, în lipsa văzului, să intuiască lumea dinafară prin alte mijloace, ca să-și justifice existența prin muncă.

În sectoarele liniștite chiar mă îndepărtam de el și supravegheam linia de pe locul ajutorului.

Și iată-ne aproape de Tolubeev ; eram pe punctul de a ne încheia cursa cu bine, după grafic. Dar, pe ultimul sector, în fața noastră a apărut deodată semnalul galben al unui semafor. Fără a reduce viteza cu prea mult înainte, înaintam spre semafor. Malțev ședea liniștit, cu mîna stîngă pe schimbător ; mă uitam la dascălul meu, cu inima plină de o speranță tainică...

- Închide aburul ! mi-a poruncit Malțev.

Copleșit de emoție, n-am răspuns.

Atunci, el s-a ridicat de la locul lui, a întins mîna spre regulator și a închis aburul.

- Văd o lumină galbenă, a zis el, trăgînd de pîrghia frînei.

- Nu cumva îți închipui numai că vezi lumina ? l-am

întrebat. El și-a întors fața spre mine și a izbucnit în lacrimi. Drept răspuns l-am luat în brațe și l-am sărutat.

- Condu locomotiva pînă la capăt, Alexandr Vasilievici, acum vezi lumea întreagă I

A dus mașina pînă la Tolubeev, fără ajutorul meu. Cînd am ieșit din schimb, m-am dus cu Malțev acasă la el ; în seara și în noaptea aceea nu l-am părăsit.

Mă temeam, de parcă ar fi fost copilul meu, să-l las singur, fără apărare, la cheremul unor forțe ostile și neașteptate din lumea noastră atît de frumoasa și atît de aprigă.

1941

BABA
DE FIER

Frunzele copacului foșneau, și printre ele cînta vîntul cel hoinar. Micuțul Egor ședea sub copac, ascultînd glasul frunzelor, murmurul vorbelor blînde.

Copilul voia să știe ce-i spune vîntul, ce înseamnă cuvintele lui, și întreba, întorcîndu-și obrazul spre dînsul :

- Cine ești tu, și ce zici ?

Vîntul tăcea o clipă, de parcă stătea să-l asculte, apoi începea să murmure iar, domol, clătinînd frunzele și îngînînd aceleași cuvinte.

- Cine ești tu ? îl mai întrebă o dată Egor, cînd nu văzu pe nimeni.

Dar nu mai auzi glasul nimănui ; vîntul se dusese, iar frunzele ațipiseră. Egor mai așteptă ce mai așteptă să vadă : oare nu se mai întîmplă nimic ? Și se lăsă amurgul. Razele aurii ale soarelui înserării luminară copacul cel bătrîn și tomnatic, și băiatului i se făcu urît. Venise vremea să se ducă acasă, la cină, apoi să doarmă, în noapte. Dar pe el nu-l bucura somnul ; îi plăcea să ramînă treaz necontenit, ca să vadă mereu ceea ce trăia și după ce el nu mai era acolo, și-i părea rău că noaptea, fiind nevoit să închidă ochii, nu mai vedea stelele, care străluceau mai

departe pe cer, singure, fără dînsul.

Ridică de jos un gîndăcel, care umbla prin iarbă ducîndu-se spre casa lui, ca să se culce, și se uită la fața micuță și nemișcată a acestuia, la ochii lui negri și blînzi, ce-l priveau și pe el, Egor, și lumea din jur.

- Cine ești tu ? îl iscodi băiatul.

Gîndăcelul nu răspunse. Dar Egor înțelese că gîza aceasta mică știe ceva ce nu știe el, că se preface numai că-i mică, și s-a preschimbat dinadins în gîndac și tace, dar nu e gîndac de-adevăratelea, ci altcineva, nu se știe cine.

- Minți ! spuse Egor, întorcînd gîndacul cu burtica în sus, ca să vadă cine este el cu adevărat.

Gîndacul tăcea, mișcîndu-și furios piciorușele aspre, ca să se apere de om, de care nu voia să știe nimic. Mirat de dîrzenia și vitejia lui, Egor prinse drag de el ; dar se încredință și mai tare că nu era un gîndac, ci cineva cu mult mai de seamă și mai deștept.

- Minți , tu nu ești gîndac , îi șopti el drept în față, cercetîndu-l cu o curiozitate pătimașă. Nu te mai preface, că tot aflu eu cine ești. Mai bine spune drept.

Gîndacul porni să-și miște dintr-o dată toate piciorușele și mînuțele, amețindu-l. Atunci, băiatul curmă discuția.

- Lasă, lasă, cînd o să pui și tu mîna pe mine, n-o să-ți spun nici eu nimic. Și-i dădu drumul să zboare la treburile lui.

Întîi, mica vietate se avîntă în văzduh, dar apoi se lăsă

pe pământ şi porni pe jos. Egor simți pe neașteptate că se plictisește fără el. Știa că n-o să-l mai vadă niciodată și, chiar dacă l-ar vedea, tot n-o să-l recunoască, fiindcă în sat erau e mulţi gîndaci ! Iar acesta o să trăiască pe undeva și-o sa moară, și toți or să-l uite, numai el, Egor, o să-și mai amintească de neștiutul gîndăcel.

Din copac căzu o frunză veștedă. Crescuse acolo, venind din pământ, se uitase îndelung la cer, și acum se întorcea iar din cer în pământ, așa cum te întorci acasă după un drum lung. Pe ea se tîra încet un vierme înfometat și palid.

„Cine o mai fi și ăsta ? ! se minună Egor, privind viermele. N-are nici ochi, nici cap, la ce s-o fi gîndind ?“ Puse mîna pe vierme și-l luă cu el acasă.

Între timp, se înnoptase de-a binelea, prin izbe se aprinseseră lumini ; oamenii se întorseseră de la cîmp și se strînseseră laolaltă, fiindcă peste tot se lăsase întunericul.

Acasă, mama îi dădu să mănînce, apoi îl culcă, învelindu-l cu pătura peste cap, ca să nu se teamă auzind prin somn zgomotele înspăimîntătoare ce răzbat uneori încoace dinspre cîmp, pădure ori vîlcele. Egor se făcu mic sub pătura lui, deschizîndu-și pumnul stîng, în care ținuse tot timpul viermele găsit.

- Cine ești tu ? îl întrebă el din nou, apropiindu-l de obrăjorii săi.

Viermele ațipise, nu se mișca de loc în palma

desfăcută. Mirosea a rîu, a pămînt reavăn și a iarbă ; era micuț, curat și blînd, pesemne un pui de vierme, ori, poate, un bătrînel mic și slab.

- Oare de ce trăiești tu ? zicea Egor. Ți-e bine ori ba ?

Viermușorul, simțind noaptea și tînjind după liniște, se făcuse ghem în palmă. Dar lui Egor nu-i era somn, ar fi vrut să mai stea treaz, să se mai joace cu cineva, ori să se uite pe fereastră să vadă că se crapă de ziuă, să știe dacă poate să se scoale din pat. Însă afară era noapte, o noapte lungă, abia la începutul ei, atît de lungă, că nu puteai s-o dormi toată ; iar dacă te prinde somnul, tot te trezești mai înainte de revărsatul zorilor, în ceasul de spaimă, cînd nimeni nu e treaz, nici oameni, nici ierburi, iar cel ce se deșteaptă este totdeauna singur-singurel pe lume, fiindcă nimeni nu-l vede și nici nu se gîndește la el.

Viermele stătea nemișcat în palma lui Egor.

- Hai să ne jucăm - eu să fiu tu, iar tu să fii eu ! zise el. Atunci aflu cine ești, iar tu te faci ca mine, om, și o s-o duci mai bine.

Dar viermele nu părea că vrea să cadă la-nvoială ; pesemne că adormise, fără să se mai întrebe cine era Egor.

- M-am săturat să tot fiu Egor, vorbea singur băiatul. Aș vrea să mai fiu și altceva. Scoală-te, viermușorule. Hai să vorbim : tu să te gîndești la mine, și eu, la tine...

Auzindu-l vorbind, maica lui s-a dus la el. Nu se culcase încă. Trebăluia prin casă, isprăvind ceea ce nu

terminase ziua.

- De ce nu dormi și tot mormăi acolo, caraghiosule ? zise dînsa, îndoindu-i pătura sub picioare. Dormi. Doar știi că pe întuneric umblă pe cîmp Baba de fier în căutarea celor ce nu dorm, ca sa-i ia cu dînsa.
- Cine e, mamă ? o întrebă Egor.
- E de fier și e nevăzută, își duce viața în întuneric, seamănă în juru-i spaimă și îngheață inima oamenilor...
- Dar cine e ?
- Păi, cine o cunoaște, micuțule ? Tu să dormi, să nu te temi de ea, poate c-o fi vreo biată băbuță calică.
- Și unde stă ? o iscodea Egor.
- Cutreieră vîlcelele în căutare de ierburi ; roade oase și, cînd moare cineva, se bucură, fiindcă vrea să rămînă pe lume numai ea ; și trăiește mereu, mereu, vrînd să apuce clipa cînd toți vor fi murit, și ea, Baba de fier, să poată rătăci singură pe pămînt. Ei, haide, acum dormi, că prin curți nu vine. Uite, încui și ușa...

Mama plecă de lîngă băiețel. Egor ascunse viermele sub pernă, ca sa doarmă la căldură și să nu-i fie frică de nimic.

- Mamă, dar tu cine ești ? o întrebă ed.

Dar mama nu răspunse. Își zicea că Egor o să mai vorbească ce-o să mai vorbească și-o să adoarmă - se și vedea că pică de somn.

„Dar eu cine sînt ? se întreba Egor fără să găsească răspuns. Doar sînt și eu cineva, nu se poate să nu fiu

nimic ."

În odaie se așternuse liniștea. Mama s-a culcat, tatăl dormea mai demult. Egor își încordă auzul. Din cînd în cînd, afară scîrțîia gardul lor de nuiele, clătinat de arțarul care crescuse alături. Egor băgase de seamă că arțarul se legăna un pic chiar și pe vremea cea mai liniștită ; parcă se întindea după ceva, ori, poate, se străduia să crească mai repede, ori să se urnească din loc ca să plece și, din pricina lui, gardul scîrțîia fără contenire, văitîndu-se că nu-i dă pace. Cît de plictisitoare trebuie să fie viața cînd ești copac și trăiești într-una în același loc !

- Mamă, strigă Egor încetișor, scoțîndu-și capul de sub pătură. Ce este arțarul ?

Dar mama adormise și nimeni nu-i răspunse. Își pironi ochii în întuneric ; fereastra dinspre ogorul de mei era luminată ușor de noapte, ca și cum dincolo de ea se afla o apă încremenită și adîncă. Băiatul se ridică pe pat în capul oaselor, întrebîndu-se ce s-o fi petrecînd acum pe cîmpul înecat în negură și cine o fi pornit la drum, mergînd pe-acolo singur, cu un codru de pîine în boccea ? Nici vorbă că pe drumul pustiu umblă acum cineva, cineva care nu se teme de nimic. Cine-o fi ?

De departe se auzi un suspin prelung și un geamăt, apoi totul se prăbuși în tăcere. Egor își ațînti privirea pe fereastră ; prin geam se ghicea aceeași lumină tulbure a pămîntului cufundat în întuneric. Zgomotul dinainte, tînguitor ca un geamăt, se auzi iar : poate era vreo căruță,

undeva, departe, ori Baba de fier trecea prin vîlcele, supărată că oamenii trăiesc mereu, născîndu-se într-una, și ea n-o să mai apuce clipa să rămînă singură pe lume. „O să mă duc și-o să le aflu pe toate, hotărî Egor. Ce s-o fi petrecînd noaptea, cine o fi baba aceea ?“ își trase nădragii pe el și ieși, desculț, afară.

Arțarul își mișca ramurile, gata să pornească la drum, brusturii se frecau de gard, și vaca rumega de zor în grajd. În curte, nimeni nu dormea.

Pe cer ardeau stelele. Erau atît de multe, că păreau aproape ; tocmai de aceea nu ți-e frică într-o noapte cu stele, după cum nu ți-e frică nici ziua, printre florile cîmpului.

Egor trecu de ogorul de mei, de floarea-soarelui, ațipită și șoptitoare, și porni spre rîpă, luînd-o pe un drum părăsit și uitat.

Era o rîpă veche, veche de tot, pe care apele nu o mai surpau și se acoperise de buruieni și tufișuri. Bătrînii și bătrînele satului își luau de acolo nuielele de trebuință, din care, iarna, împleteau coșuri stînd prin casele lor.

După ce trecu de desișul de buruieni și de tufe și ajunse în fundul rîpei, băiatul dădu de un întuneric și o liniște mai mari decît sus, pe pămînt. Aici nu se clintea nici un firicel de iarbă, nici o frunza. Și i se făcu frică.

- Stele, uitați-vă la mine, șopti Egor. Mi-e frică singur.

Dar din fundul rîpei nu se mai vedeau decît trei stele, care clipeau în adîncul hăului, departe, parcă mereu mai

departe, stingîndu-se în beznă.

Egor pipăi iarba, văzu o pietricică, apoi clătină o tufă de brusture, la fel cu cea din curtea lui, și-i mai veni puțin inima la loc. Își zise că dacă toate acestea trăiau aici și nu le era frică, poate să rămînă și el. Curînd, zări o văgăună micuță săpată în coasta rîpei de cei ce luau lut și se vîrî în ea. Voia să ațipească măcar un pic, fiindcă obosise să tot stea treaz și să umble cît era ziulica de lungă.

„Cînd o trece pe aici Baba de fier, o strig“, își spuse el, închizînd ochii și ghemuindu-se în văgăuna lui, ca să se apere de răcoarea nopții.

În jurul lui se lăsă o liniște neclătinată de nimic, amuțiseră toți și toate, norii de pe cer înghițiseră stelele, iar iarba se apleca în jos, ca moartă.

Deodată, din fundul pămîntului, se auzi o tînguire ca un suspin de părere de rău al celor ce-și dăduseră suflarea. Egor prinse prin somn tînguirea grea și deschise ochii. Deasupra lui văzu înălțîndu-se trupul întunecat al unui om mare și nelămurit din cauza nopții negre din jur, care putea să fie, dar putea și să nu fie.

- Cine ești ? întrebă Egor. Ești o babă ?
- Da, o babă.
- Dar ești de fier ?... Am treabă cu Baba de fier.
- Și ce ai tu cu mine ? zise Baba de fier.
- Vreau să te văd , să aflu cine ești și ce rost ai , răspunse Egor.
- O să-ți spun cînd ăi muri, murmură baba.

- Spune-mi și mor, se învoi Egor, luînd în mînă un bulgăraș de lut, ca să-l lipească de ochii babei și s-o biruie.

- Vino mai aproape să-ți șoptesc la ureche. Bătrîna se mișcă pentru prima oară și sunetul cunoscut și trist ca de fier scîrțîitor, ori ca de oase uscate ce se freacă unul de altul, se auzi din nou. Vino lingă mine să-ți spun tot și-o să mori. O ! Dar ești mic, mai ai mult de trăit și-ar trebui să aștept mult moartea ta ! Fie-ți milă de mine, că sînt bătrînă.

- Spune-odată cine ești, stărui Egor, Să nu-ți fie frică de mine, că nici mie nu mi-e frică de tine.

Bătrîna se îndoi de șale, apropiindu-se de el din ce în ce mai mult, băiatul se lipi cu spatele de pămînt, uitîndu-se cu ochi mari la bătrîna de fier care se apleca spre dînsul. Cînd fu aproape de tot , iar între ei nu mai rămăsese decît o geană de întuneric , Egor strigă deodată :

- Te cunosc, știu cine ești. N-am nevoie de tin e, te omor ! Îi aruncă în obraz un pumn de lut, apoi se trînti cu fața la pămînt și rămase nemișcat.

Și, stînd așa încremenit, auzi deasupra lui glasul Babei de fier :

- Nu mă cunoști, n-ai apucat să mă vezi decît ca prin ceață. Dar eu o viață-ntreagă o să-ți aștept moartea și-o să umblu să te pierd, pentru că nu te temi de mine.

„Ba mă cam tem, dar o să mă-nvăț și-mi trece", își zise Egor, căzînd într-un somn adînc.

Se trezi, simțind o căldură cunoscută. Îl purtau niște brațe puternice și moi. întreba :

- Cine ești ? Baba ?
- Dar tu cine ești ? zise maică-sa.

Copilul deschise ochii, însă își strînse din nou pleoapele. Lumina strălucitoare a soarelui îneca tot satul, arțarul din curtea lor și pămîntul întreg. Deschise iar ochii și văzu că-și rezema capul de gîtul mamei sale.

- De ce ai fugit în rîpă ? îl întrebă mama. Te-am căutat din zori. Taică-tău s-a dus la cîmp tare îngrijorat.

Egor îi povesti că se luptase în rîpă cu Baba de fier, dar nu a apucat să-i vadă bine fața, pentru că aruncase în ea cu lut.

Maică-sa căzu pe gînduri, apoi îl lăsă jos din brațe, uitîndu-se la el ca la un străin.

- Umblă pe picioarele tale, luptătorule... Ai visat.
- Nu, am văzut-o de-adevăratelea, spuse Egor. Sînt pe lume bătrîne de fier.
- Poate că sînt, zise mama și-l luă cu ea acasă.
- Mamă, și cine e ea ?
- Nu știu, am auzit și eu de ea, dar nu am văzut-o. Oamenii zic că ar fi ursita, ori nenorocirea noastră, care bate drumurile. Cînd o să te faci mare o să afli.
- Ursita, murmură Egor, fără sa prindă prea bine înțe lesul acestui cuvînt. Oho, să mai cresc eu puțin și să vezi cum pun mîna pe bătrîna aia de fier...
- Pune mîna pe ea, micuțule, zise mama. Acum hai

să-ți prăjesc niște cartofi.

- Hai, se învoi Egor. Mi s-a făcut foame, că babele astea sînt cîteodată tare puternice. Am obosit rău de tot.

Au intrat în tinda casei. Acolo, pe jos, se tîra viermele cel cunoscut, care se întorcea din patul lui Egor acasă la el, în pămînt. „Hai, du-te, mutule ! se supără Egor. Vezi cum ești ? Nu mi-ai spus cine ești. Lasă, nu-i nimic, că tot o să aflu eu mai tîrziu. Și despre baba o să aflu tot, mă fac și eu un moș de fier."

Se opri în tindă, pe gînduri : „Mă fac cu tot dinadinsul de fier, ca s-o sperii pe babă. Las-să crape de frică. Și după aceea n-o să mai fiu de fier, nu, nu, vreau să fiu iar băiatul mamei.“

1941

CUPRINS

Nuvele

Stăvilarele de la Epifan 5
Slobozia surugiilor 60
Un om ascuns.....142

Povestiri

Lampa lui Ilici 265
Fro 285
Rîul Potudan 322
În zorii tulburi ai tinereții 367
O furtună de iulie 406
Nevasta mecanicului 430
O lume atît de frumoasă și atît de aprigă 439
Baba de fier 461

Redactor responsabil : NATALIA STĂNESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK
Dat la cules 17.01.1968. Bun de tipar 24.05.1968. Apărut 1968. Tiraj 12.140 ex. broșate. Hirtie scris II* A de *S3 g/m^2. Format 540X 840116. Coli ed. 18,48. Coli tipar 20. A. nr. 19.928. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 47—32=59.

Tiparul executat sub comanda nr. 80.059 la Combinatul Poligrafic „Casa Scìnteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România